

Ἡ ΠΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1953

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ	Δραχ. 150.000
Ἐξάμηνος	> 80.000
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ	Δολλ. 10
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2	
Νομιστῶν προσώπων	Δραχ. 200.000
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ	ΔΡΑΧ. 12.500

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Γ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθῆναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθῆναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΝ, Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ν. Καζαντζάκη:	Παρθένα μάνη (ποίημα)	777
	Ὑμνολογικὸν ἀνθολόγημα	778
	Ἡ τελευταία «Διχγή» τοῦ εἰσαμάρτυρος Πάτερ Κοσμᾶ	779
Ν. G. L. Hammond:	Περὶ τῆς ἀρχαίας Ἠπειροῦ	789
Κ. Δ. Μέρτζιου:	Κάρολος Α' ὁ Τόκκισ πρὸς Δόγγη Βενετίας	793
Σωτ. Γ. Δάκαρη:	Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς Α' Νικοπόλεως	795
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Τὸ ἀρχεῖο Α. Φίλιου (συνέχεια καὶ τέλος)	803
Παν. Κατηφόρη:	Χουρσίτ Πασσῆ, ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλῆ	808
Ἀν. Γεωργαντζή:	Ἡ μάχη τοῦ Ζιλόγγου (1897)	815
	Δημοτικὸ τραγοῦδι	818
Ἀθ. Παπαχαρίση:	Μία ἐνθόμητις διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γκιωλέα	819
	Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀλβανῶν (Δημοτικὸ τραγοῦδι)	820
Παναγιώτου Χρήστου:	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (συνέχεια)	821
	Πῆς μου σημάδια τοῦ κορμιτοῦ (Δημοτικὸ τραγοῦδι)	834
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Τοπωνυμικὰ σχεδίσματα-Α' Καλούτσια	835
Ἡλία Βασιλά:	Ἀποκατάστασις τῆς λέξης «Πευδρία»	837
Ἰωσήφ Μ. Μάτσα:	Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ Τραγοῦδια (συνέχεια)	839
Γιώργου Ράγκου:	Πανηγύρι (ποίημα)	851
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Δίδι... (Διήγημα)	853
Πέτρου Μάγνη:	1. Καλόγνωμος καὶ μάντεψες, 2) Στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ παλὰ (ποίημα)	857
Μιλτ. Οἰκονομίδης:	Τὸ προζύμι (διήγημα)	858
Ἀρθ. Ρεμπώ:	Ἐκεῖνος ποὺ κοιμᾶται στὴν κοιλάδα (ποίημα) μετὰρρα σις Α. Γερωνικτοῦ.	863
Γιάννη Δίλλη:	Τὸ καλαμπόκι τοῦ Ἀγᾶ (διήγημα)	864
Ἀλκη Μυρσίνη:	Μυσταγωγία (ποίημα)	867
Κ. Καθάφη:	Λάνη τάφος (ποίημα)	868
Γεωργ. Κοτζίουλα:	Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα	868
Δημ. Εὐαγγελίδης:	Ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ	873
	Ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῶν Ἰονίων Νήσων (προκήρυξις Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ποίημα Ἀνθούλας Ζόλδερ)	

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Γιὰ τὸ ἴδιον ἕνας ἀπολογισμὸς—Θεοφ. Καίρης—Οἱ λαογραφικοὶ μας θησαυροί—Νέος Ἠπειρώτης εὐεργέτης—Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Διονυσίου τοῦ φιλοσόφου καὶ οἱ χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου—Καὶ ἡ ἀπάντησις—Κριτικὴ τοῦ Βεβλίου: Α. Γ. Σπουροπούλου: «Οἱ ἀντίπαλοι» — Παν. Γ. Παπαδόπουλος: «Ὁ ἀνθρώπος ποὺ μοῦ μοιάζει» — Κλαυδ. Μαρκίνα: «Νοσταλγία» Ἐκδηλώσεις γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας»—Τὰ γεγραμμένα τοῦ Ἰουλίου-Αὐγούστου—Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα στὴ Λαδωνή.—Οἱ Ἠπειρώται Ἀμερικῆς—Ἡ φιλαρμονικὴ Φιλιατῶν.—Ἀλληλογραφία—Παροχές—Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 16

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΠΑΡΘΕΝΑ ΜΑΝΑ

(ΤΥΠΙΚΑΡΗΣ)

Παρθένα Μάνα, πὸν σὰν πνέμα ὁ σπόρος ἔπese
σιτὸ ἀνέγγιχτο κορμὶ σου καὶ σαρκώθη ὁ Λόγος,
τὸ ἀπάρθενο τρυγώντας σπλάγνο σου, σὰ βρέφος !
Ὡ Δέσποινά μου Ὑποταγή, τὸν πόνο δέξου τον
καὶ σύ, σὰν τὸ σταυρό, καὶ γεῖρε τὸ κεφάλι
μὲ ὑπομονή, κατὰ τὴ γῆς, χαμογελώντας —
νὰ μὴ πνιγεῖ, Κερά, στὰ κλάματά σου ὁ κόσμος !
Ἐσ' εἶσαι ἡ κιβωτός, πὸν σὰν ἄβγὸ στὴν ἄβυσσο
λαμποκοπᾷς καὶ πλὲς τοῦ Θεοῦ τὰ σκοτεινὰ
νερά, τὰ σπέρματα ὅλα μέσα σου φρουρώντας.
Τὸ πράσινο δρεπανωτὸ πατᾶς φεγγάρι,
κι' ὅλες στὰ χέρια σου κρατώντας τίς ἐλπίδες μας,
στὸν ἄγριον οὐρανὸ τρεμάμενη ἀνεβαίνεις
κι' ἀγρογελώντας στέκεσαι πλάι σὸ γιό σου.
Ἐσ' εἶσαι τὸ ἀνθισμένο τὸ κλαρὶ στὴν ἄβυσσο
τῆς δυνάμεις του· ἔσ' εἶσαι ὁ στοχασμὸς ὁ πρᾶος
μὲς σὲ φλεγόμενο καμίνι τῆς ὁργῆς του.
Ἀναμεσὸς στῆς Ζωῆς τὸ δένδρο καὶ τῆς Γνώσεως,
στὸν ἄγριον κῆπο τοῦ Θεοῦ, τὸ δένδρο ἐσὺ
τῆς Καλοσύνης φύτεψες. Κι' αὐτὸ ψηλώνει,
πεταεὶ κλαδιά, σκεπάζει τ' ἄλλα δένδρα, ἀνθίζει,

ρίχνει καρπό, σὺν τὴν καλὴν ἑλιά, καὶ φέγγει.
 Κι' ὁ παντοδύναμος σὺν ἡσυχίᾳ τοῦ ἀναπαύεται.
 Κι' ἡ Δεύτερη, φοιχή, σὺν ἔρῳ Παρουσία,
 ὡς οἱ ἀρχάγγελοι ἁσπλάγχνῃ τὰ ῥήματα θὰ χωρίζουν
 ἀπ' τὰ πρόβατα, ἐσὺ θὰ σκύψεις σὺν ὑγιὸς σου
 παρακλητὰ νὰ μεσιτέψεις, Ἐλεούσα !
 Κι' εὐθὺς τ' ἀδάμαστα θὰ σοῦ μερώσουν φρένα
 καὶ οἱ τάξεις θὰ χαλίσουν μονομιᾶς, καὶ δίκαιοι
 θ' ἀγκαλιαστοῦν μὲ ἁμαρτωλοὺς κι' ἀγνὸς παρθένης
 μὲ τίς γυναῖκες ποὺ πολὺ σιὴ γῆς ἀγάπησαν.
 Νικᾶς τὴ δικαιοσύνη, Ἐσὺ, μὲ τὴν ἀγάπη.
 Κι' ὅλοι μαζί θὰ σύρομε χορὸν, καὶ θάσαι,
 Κερά, καταμεσὸς καὶ θὰ σκιρτᾷς χαρούμενη
 καὶ ταπεινὴ πολὺ, σὺν τὴν καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου !

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΑΝΘΟΛΟΓΗΜΑ

Πεποικιλμένη τῇ θεῷ δόξῃ ἡ ἱερὰ καὶ εὐκλεὲς, Παρθένε, μνήμη σου, πάντας συνηγάγετο πρὸς εὐφροσύνην τοὺς πιστοὺς, ἐξαρχούσης Μαρίας, μετὰ χορῶν καὶ τυμπάνων τῷ σὺ ἄδοντας μονογενεῖ, ἐνδόξως ὅτι δεδόξασθαι».

Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι ἐν σοί, Παρθένε ἄχραντε· παρθενεύει γὰρ τόκος, καὶ ζωὴν προμνηστεύεται θάνατος. Ἡ μετὰ τόκον Παρθένης καὶ μετὰ θάνατον ζῶσα, σώξεις αἶνι, Θεοτόκε, τὴν κληρονομίαν σου.

Τῇ ἐνδόξῳ κοιμήσει σου οὐρανοὶ ἐπαγγάλλονται καὶ ἀγγέλων γέγηθε τὰ στρατεύματα· πᾶσα ἡ γῆ δὲ εὐφραίνεται, ὥδῃν σοὶ ἐξόδιον προσφωνοῦσα τῇ μητρὶ τοῦ τῶν ὅλων δεσπόζοντος, ἀπειρόγαμε, Παναγία παρθένε, ἡ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ρυσαμένη προγονικῆς ἀποφάσεως.

ΕΠΙ ΤΗ 174 ΕΠΕΤΕΙΩ ΑΠΟ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΟΥ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ "ΔΙΔΑΧΗ", ΤΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΕΡ ΚΟΣΜΑ

ΣΤΟ όρατο βιβλίο «Ο γνωστός Καλόγηρος Κοσμάς», του Γιαννιώτη Λόγιου κ. Δ. Σαλαμάγκα περιλαμβάνονται άρκετά άποσπάσματα από το λόγο, που έκφωνήθηκε από τον Άγιο Κοσμά στις 4 Αύγουστου 1779, **ΤΟΥ Κ. Κ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ** είκοσι μέρες πριν του θάνατο, στο Ναό της Περιβλέπτου των Ίωαννίνων.

Η «Διδάχη» αυτή διεσώθη ελόκληρη σ' ένα παλιό χειρόγραφο βιβλιαράκι που βρίσκεται στην κατοχή μου, γραμμένη τον Οκτώβριο του 1804 από τον Παναγιώτη Ζώνη, διδάσκαλο κατά πᾶσαν πιθανότητα (γιατί και άρκετά θρογογραφημένη είναι και σε θυμιάσια παλαιά γραφή) είκοσι πέντε χρόνια μετά το θάνατο του άσιδίου όσιομάρτυρος.

Ο μελετητής της μπορεί να πάρη μιá ιδέα του τρόπου με τον όποιο ή φωτεινή αυτή μορφή προετοίμαζε την ανάστασή του Έθνους, που ήταν βυθισμένο σε βαθιά σκοτάδια αμάρτιας στα μαύρα εκείνα χρόνια της δουλείας.

Ο μαρτυρικός θάνατός Του ήρθε στο τέλος να επισφραχίση το έλο έργο του.

Δίδοντας λοιπόν τη «διδάχη» αυτή στη δημοσιότητα διά της φίλης «Ηπειρωτικής Έστίας» με την ευκαιρία της 174ης επέτειου του σεπτού μαρτυρίου Του πιστεύω, πώς έπιτελώ έρω καθήκον, που θέ συντελέση έστο και κατά τι στο ανάδραπισμα των νεωτέρων, μέσα στην κολυμβήθρα των έθνικο-θρησκευτικών μας παραδόσεων, τότε άνηγαίτο στους «αύχημους» τούτους καιρούς της ύλης και του πνευματικού ξεπεσμού.

Κ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Γιάννινα, 28-6-1953

Το κείμενο της Διδάχης που δημοσιεύεται πιδ κάτω, δέ γίνεται για πρώτη φορά γνωστό : Κατά πληροφορίες που παίρνουμε από το τελευταία έκδομένο έργο του Άρχιμανδρίτη Σωφρόνιου Παπακυριακού, Ιεροκήρυκα, («Κοσμά του Αιτωλού... Διδάχαί κτλ.», Άθήνα 1953), ή διδάχη αυτή, αντιγραμμένη από τον Ίερομόναχο Σαμουήλ, περιέχεται σε χειρόγραφο του 1795, και δημοσιεύτηκε από τον προειρημένο Άρχιμανδρίτη κατά τα έτη 1931 και 1932, στο περιοδικό του Άγρίνιου «Ποιμήν ό Καλός».

Κατά τις ίδιες πληροφορίες, ή διδάχη περιέχεται και σε χειρόγραφο του 1814 του Ιερέως Ίωάννου Παπαπαναγιώτου, καθώς και σε Άγιορειτικό χειρόγραφο της βιβλιοθήκης του κελλίου Καρυών «Ήσταυρωμένος» που είναι αντίγραφο της έκδόσεως (1897), της πολύ ελαττωματικής, του Γ. Άποστολιά, ό όποιος την άντέγραψε από χειρόγραφο της Μονής του Μεγ. Σπηλαίου.

Η διδάχη αυτή, έχει επίσης έκδοθει και με έξοδα του «Πανοσιώτατου Ήγουμένου της Ίερής Μονής Χαλκήης, Κύριου Δαανού», (Άθήναι 1864), (βλ. και την εργασία μου : «Ο Γνωστός Καλόγηρος Κοσμάς», έκδ. περιοδ. «Κιβωτός», Άθήνα 1952, σελ. 79 όποσ. 1) έκφωνήθηκε δέ στο Ναό των Γιαννίνων Περιβλεφτή, στις 4 Αύγουστου 1779. Δυστυχώς, μη έχοντας πρόχειρο το σχετικό φυλλάδιο, δέ μπορώ να πώ, ποιό χειρόγραφο είχε όπ' όψει του ό δαπανήσας για την έκδοσή αυτή Ήγούμενος.

Τό σήμερα δημοσιεύμένο χειρόγραφο, έπως αναφέρεται κι από το σημερινό του κάτοχο, είναι γραμμένο στα 1804, από τον Παναγιώτη Ζώνη.

*

Τὸ χειρόγραφο Ζώη, φαίνεται νὰ εἶνε ἀντίγραφο ἀπὸ ἄλλο παλαιότερό του, πληρέστερο ὅμως καὶ μὲ περισσότερη ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ποὺ εἶχε ὑπ' ὄψει ὁ προαναφερμένος Ἀρχ. Σ. Π. προσοχή ἀντιγραφισμένο: Σὲ πολλὰ σημεῖα, τὸ χειρόγραφο Ζώη, συμπληρώνει τὸ ἔτσι τυπωμένο, μὲ ἐλόκληρες κάποτε φράσεις ἢ γραμμὰς ποὺ ἔχουν σ' αὐτὸ παραλειφθεῖ. Ὁ μελλοντικὸς κριτικὸς ἐκ δόξης τῶν ὀριστικῶν κειμένων τῆς ἐμῆς αὐτῆς τοῦ Ἰσαπόστολου Κοσμᾶ, θὰ σημειώσῃ ὅλες τὶς παραλλαγὰς καὶ θὰ ἐξηγήσῃ τὰ σχετικὰ κείμενα. Ἐμεῖς ἐδῶ, ἐνδεῖ κινὰ, σημειώνουμε μόνον μερικὲς στὴν παράθεσή τους, ὁ πρῶτος ἀριθμὸς, ἀναφέρεται σὲ σελίδα τῆς συγκρινόμενης τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀρχ. Σ. Π. διδασχῆς· ὁ δεύτερος, σὲ σελίδα τοῦ χειρόγραφου Ζώη.

29 στίχ. 7, ... ἄνθρωπος ἐκ τῆς κυρίας... 74, ... ἄνθρωπος ἐκ πνεύματος ἁγίου, ἀπὸ τὰ καθαρότατα αἵματα τῆς κυρίας ... — 29 στίχ. 12, ... διαβόλους. Καὶ ..., 74, ... διαβόλους· ἔκαμε καθὼς ... — 31 στίχ. 14 (ἀπὸ κάτω) ... καὶ νὰ φωτίσῃ. 8 (ἀπὸ κάτω), ... αὐτὸ πράττων ..., 89, ... αὐτὸ πρῶτον ... — 36 στίχ. 9 (ἀπὸ κάτω) ... νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν πατέρα. Τὸν Θεὸν βέβαια τὸν Θεὸν ... 92, ... νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν πατέρα, ἀλλὰ τὸν διάβολον· τώρα ἐρωτῶ: ποῖον θέλετε ἀπὸ τοὺς δύο νὰ λέγετε πατέρα: τὸν Θεὸν ἢ τὸν διάβολον; βέβαια τὸν Θεόν... — 37 στίχ. 9 (ἀπὸ κάτω), ... καὶ εἶναι τὰ στήθεια ... 94, ... καὶ εἶναι ἔξω τὰ στήθεια τους ... — 43 στίχ. 5, ... προδίδω, τρίζω ὡς τὸ ζῶον ... 107, προδίδω, τρώγω ὡς τὸ ζῶον ... — 43 στίχ. 13, ... ὅλαις τῖς στραβόγραμμαις... 107, ... ὅλες τῖς στραβόγραμμαις ... — 43 στίχ. 15, ... Καὶ φυλαχθῆς 107, καὶ νὰ φυλαχθῆς κ.τ.λ.

Σημειώνουμε ἐπὶ πλέον ὅτι: — Ἡ λέξις ἀζούραϊς τοῦ βιβλίου (σ. 49), ὁ ζούρας τοῦ χειρόγραφου (σ. 123), σημαίνει τὸ κογγλυφίς: (ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ usuria, γαλλ. usure). — Τὸ ἄσπρο (σ. βιβλ. 17, χειρογρ. 96), εἶναι τὸ 1/3, ὄχι τοῦ γροσιοῦ, ποὺ ἔχει σαράντα παράδες, ἀλλὰ τοῦ παρᾶ: (τὸ 1/120 δηλ. τοῦ παρᾶ) καὶ ὅτι ἡ πληροφορία ὅτι στὰ 1740 τὸ σιτάρι εἶχε πέντε γρόσια τὸ κιλὸ, σὲ καιρὸ ποὺ ἓνα ἐλό-

κληρο πρόβατο εἶχε τέσσερα μόνον, εἶναι σφαλμένη: ἡ τιμὴ τῶν 5 γροσ., πιθανότατα ἀναφέρεται σὲ ἐλόκληρο φόρτωμα σταριῶν ἢ, ἡ κατὰ κιλὸ τιμὴ νὰ εἶναι 5 ἄσπρα (κὶ ὄχι γρόσια).

*

Περιήλθε τελευταῖα στὰ χέρια μου καὶ ἓνα ἄλλο χειρόγραφο τῆς διδασχῆς τῆς 4 Αὐγούστου 1779 τοῦ «ιεροδιδάσκαλου» Κοσμᾶ, ποὺ μοῦ τὸ ἔστειλε ὁ Γεώργιος Μασούρας ἀπὸ τοὺς Βατατᾶδες (τῆς Ἡπείρου), αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ μοῦ εἶχε στείλει, ἀντίγραφο, ἀπὸ τὸ ἴδιο αὐτὸ «κατάστιχο» παρμένο, τοῦ μαρτύριου τοῦ Ἀγ. Κοσμᾶ, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ τεύχος Ἀπρίλη ἐ.ἔ. τῆς Ἡπείρ. Ἐστίας (σελ. 368 καὶ ἐπ.).

Τὸ συνολικὸ αὐτὸ χειρόγραφο «Κατάστιχο» εἶναι διδωλοδετημένο, διαστάσεων ἐσωτερικῶν 0,13 1/2 X 0,8 τοῦ μ., καὶ περιέχει, ἀριθμημένες ἐπὶ κεφαλῆς, 01 ἕως 152 σελίδες. Προηγεῖται ἀποκολλημένο ἐσώφυλλο. Λέει ὅμως οἱ σελ. 41 ἕως 78 καὶ 147—148. Τὸ ἀρχικὸ χειρόγραφο, περιλάμβανε—κατὰ προσωπικὴ μου πάντοτε παρατήρησιν—τὶς σελίδες μόνον μέχρι 112, καὶ ἦταν ἀστάχωτο· ὁ μεταγενέστερος ὅμως κάτοχός του, κίνοντας τὴν στάχωση, πρόσθεσε, γιὰ ἀτομικὴ του πιὰ χρῆσιν τὶς μετέπειτα σελίδες. Αὐτὸ πιθανολογεῖται ἀπὸ τὸ περιστατικὸ ὅτι οἱ ἀριθμοὶ σελ. ἔκαμε τὸ 112, ἔχουν ἀποκοπῇ κατὰ τὸ ἥμισυ, κατὰ τό, τεχνικὰ λεγόμενον «ἑξάκρισμα» τοῦ σταχωνόμενου.

Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα φθαρμένο καὶ ἔχει ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῶν καιρῶν ποὺ πέρασαν. Ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπιγραφή τῆς διδασχῆς Περιβλέπτου: «Ἀόγοι ἦτοι διδάχαί τοῦ ἐν μακαρία...» κλπ. καὶ συνεχίζει ὅπως ἀκριβὲς καὶ στὸ δημοσιεύμενο χειρόγραφο Ζώη· σημειώνεται ὅμως ἐδῶ, ὅτι εἶναι «... γραμμὴν παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ λάμπ(ρου) τοῦ ἡωάννη παπᾶ χωρίον Βατατᾶδες».

Μετὰ τὴν ἐπιγραφικὴ εἰσχωρικὴ πρότασιν: «Εἰς ὁποῖαν χώραν καὶ» κτλ. (βλ. δημοσιεύμενον κείμενον), σημειώνεται ἡ ἡμερομηνία: «1779 αὐγούστου 4», ποὺ εἶναι προφανὲς ἡ ἡμερομηνία τῆς ἐκφωνήσεως τῆς διδασχῆς αὐτῆς ἀπὸ τὸν Πάτερ—Κοσμᾶ. Ἡ χρονολογία τῆς ἀντιγραφῆς τῆς διδασχῆς, σημειώνεται στὴ σελ. 13 τοῦ χει-

ρόγραφου, έχει δπου, με τις λέξεις : «...διά να εμπορέσωμεν να την καταλάβωμεν», τελειώνει το τμήμα της διμιλίας που αρχίζει με τις λέξεις : «Ο Πανάγαθος και πολυέλεος Θεός αδελφοί μου, είναι ένας...». Έκει σημειώνεται η ημερομηνία : «έτους 1806 : μαρτήρου : 11» και συνεχίζεται η διδαχή με τις λέξεις : «Αυτήν την Παναγιάν Τριάδα, ήμεεις οι εὐσεβεῖς ...» (σελ. βιβλίου 33, χειρογρ. Ζώνη 84). Ἡ διδαχή συνεχίζεται έπειτα ίσαμε τῆ σελ. 40 τοῦ χειρόγραφου Μασούρα, ἡ ὁποία τελειώνει με τις λέξεις : «... χοροὺς καὶ τραγοῦδια, λαλοῦμενα καὶ φλυαρίαις», (σελ. βιβλ. 42, στίχ. τελευταίος, χειρογρ. Ζώνη 26, στίχ. τελευταίος). Οἱ σελίδες 41 ἕως 78 λείπουν· καὶ ἡ σελ. 79, αρχίζει με τις λέξεις : «... ἄθλιοι καὶ κακορίζικοι ἐκεῖνοι ποῦ ...» (σελ. βιβλ. 54, στίχ. 5, σελ. χειρογρ. Ζώνη 24, στίχ. 1)· συνεχίζεται δὲ ἡ διδαχή ίσαμε το τέλος τῆς· μόνο ποῦ διακόπτεται μετὰ τῇ λέξει : «...ἀξιώθητε γὰρ δοξάζεσθαι». Ἀκολουθοῦν κατόπι (σελ. 95 ἕως 104) διάφορα τροπάρια, καὶ ἀπὸ τῆς σελ. 104 ίσαμε 112, ἀναγράφεται τὸ μαρτύριο τοῦ Ἀγίου, γιὰ τὸ ὅποιο μιλήσαμε πρὸ πῆνυ.

Ἀπὸ τῆ σελ. 113 ίσαμε τὴν 129, ἀναγράφεται — με πολὺ νωότερη γραφὴ ἢ ἀφήγηση : Περὶ τοῦ διαβόλου ὅπου ἐπήγεν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀντώνιον καὶ τὸν ἐπύραξεν καὶ ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ἐδεδέν αὐτόν», στὸ τέ-

λος τῆς ὁποίας ἀναγράφεται τὸ ὄνομα : «δ' Ἰωάννης Κ.». καὶ ἡ χρονολογία «1857 τὴν 26 Φεβρουαρίου».

Στὰ ὑπόλοιπα φύλλα τοῦ χειρόγραφου, ἀναγράφονται διάφορα ἀριθμητικὰ προβλήματα καὶ οἱ λύσεις τους.

★

Προσεκτικὴ παραβολὴ τῶν τριῶν κειμένων, μᾶς πείθει ὅτι ὁ «λαμ(προς) ἡωάννου παπα», ἀντέγραψε ἀπὸ τὸ ἴδιο χειρόγραφο ἀπὸ τὸ ὅποιο καὶ ὁ Παναγιώτης Ζώης.

★

Διδαχὲς τοῦ Ἀγ. Κοσμά δημοσίευσε καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Αὐγουστίνος Ν. Καντιώτης, ἱεροκέρυκας : («Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς—Διδαχαὶ—Βίος—Ἀκολουθία», Βόλος 1950). Ἡ ὡς Ἀ' ἑμῶς φερόμενη στὸ βιβλίο αὐτὸ διδαχὴ ἡ ὁποία θάσῃ τῆς ἔχει τὴ διδαχὴ Περιόλεπτου, ἔχει πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὰ κείμενα ποῦ ἀναφέραμε ἐδῶ συγκρότηση : παραλλαγές, παραλείψεις, προσθήκες, τῆς δίνουν ἓνα ἄλλο περιεχόμενο. Ὁ Ἀρχιμ. Καντιώτης, δὲν ἀναφέρει ἐκεῖ ἀπὸ ποῦ πῆρε τὸ κείμενό τῆς· περιορίζεται μόνο νὰ ὑποσημειώσῃ ὅτι, οἱ διδαχὲς ποῦ περιέχονται στὸ βιβλίο του, «δημοσιεύονται ὅπως ἔχουν εἰς τὰς παλαιωτέρας ἐκδόσεις», τῆς ὁποίας ἑμῶς δὲ μνημονεύει.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΗΓΟΙ ΔΙΔΑΧΑΙ ΤΟΥ ΕΝ ΜΑΚΑΡΙᾶ Τῇ ΛΗΞΕΙ ΑΘΙΔΙΜΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ
ΚΟΣΜΑ, ΑΠΛΑΙ ΚΑΙ ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΙΜΟΙ ΕΙΣ ΚΑΘΕ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΝ
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑΙ ΠΑΡ' ΕΜΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΖΩΗ

Εἰς ὁποῖαν χώραν καὶ πόλιν εἰσέλθετε λέγετε
εἰρήνην τῇ πόλει ἐκεῖνη φησὶν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰη-
σοῦς Χριστὸς εἰς τὸ Ἅγ. καὶ ἱερὸν τοῦ Εὐαγγελίου

Ο ΚΥΡΙΟΣ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἀδελφοί μου ὁ γλυκύτατος αὐθέντης καὶ δεσπότης ὁ ποιητὴς τῶν ἀγγέλων καὶ πάσης νοητῆς καὶ αἰσθητῆς κτίσεως αὐτὸς ἐκαταδέχθη καὶ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος ἐκ | πνεύματος ἁγίου ἀπὸ τὰ καθαρῶτατα αἵμα-
τα τῆς κυρίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτό-
κου καὶ [σελ. 75] ἀειπαρθένου Μαρ-
-

ας, διὰ νὰ μᾶς εὐγάλῃ ἀπὸ τὰς χει-
ρας τοῦ διαβόλου νὰ μᾶς κάμῃ υἱοὺς
καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας του,
νὰ χαῖρῃμασθε πάντοτε εἰς τὸν πα-
ράδεισον μαζί με τοὺς ἀγγέλους, καὶ
νὰ μὴν εἴμεσθαι εἰς τὴν κόλασιν μαζί
με τοὺς διαβόλους. Ἔκαμε καθὼς
ἓνας ὄρχοντάς ὅπου ἔχει ἀμπέλια καὶ
χωράφια, βάνει ἐργάτας νὰ τὰ δου-

λεύουν. "Ετζι καὶ ὁ κύριος ὡσάν ἕνα ἀμπέλι ἔχει ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπεὶ-
ρε δώδεκα ἀποστόλους καὶ τοὺς ἔδω-
κε τὴν χάριν του καὶ τὴν εὐλογίαν του
καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον
νὰ διδάξουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀνίσως
καὶ θέλουν νὰ ζήσουν καὶ ἐδῶ καλὰ
εἰρηνικά, καὶ μετὰ τοῦτα νὰ πηγαί-
νουν καὶ εἰς τὸν παράδεισον· νὰ
πιστεύουν καὶ νὰ βαπτίζονται εἰς τὸ
ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ
τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ τοὺς ἐπα-
ράγγειλεν εἰς ὅποιαν χώραν πηγαί-
νουν καὶ τοὺς δέχονται νὰ εὐλογοῦν
τὴν χώραν ἐκείνην· ἐκείνην δὲ τὴν
χώραν ὅπου δὲν τοὺς δέχονται, νὰ
τινάζουν καὶ τὰ τζαρούχια τους καὶ
νὰ φεύγουν.

"Ετζι καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ὡς
φρόνιμοι δοῦλοι καὶ πιστοὶ τοῦ Χρι-
στοῦ μας, λαμβάνοντες τὴν χάριν τοῦ
παναγίου πνεύματος [σελ. 76] ὡσάν
ἀστραπὴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ μὲ
ἐκείνην τὴν χάριν ἐλαλοῦσαν ὅλαις
ταῖς γλώσσαις τοῦ κόσμου μὲ ἐκείνην
τὴν χάριν ἱατροῦντες τυφλοὺς καὶ κω-
φοὺς καὶ λεπροὺς καὶ δαιμονιζομέ-
νους καὶ τὸ μεγαλύτερον καὶ νεκροὺς
ἀνέστησαν, καὶ εἰς ὅποιαν χώραν
ἐπήγαιναν καὶ τοὺς ἐδέχονταν, ἔκα-
ναν τοὺς ἀνθρώπους χριστιανοὺς ἐχει-
ροτονοῦσαν ἱερεῖς ἔκτιζαν ἐκκλησί-
ας, καὶ εὐλογοῦσαν τὴν χώραν ἐκεί-
νην καὶ ἐγίνοντο ἐπίγειος παράδει-
σος χαρὰ καὶ εὐφροσύνη κατοικία
τῶν ἀγγέλων, κατοικία τοῦ χριστοῦ
μας, εἰς ὅποιαν χώραν πάλιν ἐπήγα-
ναν καὶ δὲν τοὺς ἐδέχονταν ἐτίνα-
ζαν καὶ τὰ τζαρούχια τους καὶ ἔφευ-
γαν, καὶ ἔμενεν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον
κατάρρα καὶ ὄχι εὐλογία, κατοικία τοῦ
διαβόλου καὶ ὄχι τοῦ χριστοῦ μας,
διὰ τοῦτο πρέπον εἶτον καὶ ἐγὼ νὰ
ἔχω ἀδελφοί μου τὴν καρδίαν μου κα-
θαράν ὡσάν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους
ἐκείνην τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος, νὰ εὐλογήσω τὴν χώραν σας μὰ
δὲν ἤμπορῶ. λοιπὸν προσκυνῶ τὸν χρι-
στὸν μου καὶ τὸν παρακαλῶ νὰ μὲ
καθαρίσῃ ἀπὸ [σελ. 77] κάθε ἀμαρτί-

αν ψυχικὰ καὶ σωματικὰ, καὶ νὰ μὲ
δυναμώσῃ νὰ σηκώσω τοὺς τρεῖς ἔχ-
θρούς, τὴν σάρκα, τὸν κόσμον, καὶ
τὸν διάβολον, καὶ πάλιν τὸν παρακα-
λῶ νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ χύσω καὶ ἐγὼ
τὸ αἷμα μου διὰ τὴν ἀγάπην του κα-
θὼς τὸ ἔχουσεν καὶ αὐτὸς διὰ τὴν ἀγά-
πην μου.

ΕΓΩ χριστιανοὶ μου θέλω νὰ σὰς φα-
νερῶσω τὴν αἰτίαν ἐπαρακινήθηκα
καὶ ἐβγῆκα νὰ περιπατῶ εἰς τὸν κό-
σμον, σιμὰ εἰς τὰ ἄπειρα χαρίσματα
ὅπου μοῦ ἔχαρῖσεν ὁ πανάγαθος θεὸς
μὲ ἀξίωσε καὶ ἐμένα τὸν ἀμαρτωλὸν
καὶ ἔμαθα πεντέξῃ ἑγράμματα, καὶ
ἔγινον καὶ ἱερεὺς ἀναξίως ἔγινον καὶ
καλόγερος ἐπῆγα καὶ εἰς τὸ ἅγιον
ὄρος καὶ ἔκλεγα διὰ ταῖς ἀμαρτίαις
μου δέκα ἐπτὰ χρόνους καὶ διαβάζον-
τας τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον,
εὔρηκα πολλὰ καὶ διάφορα καὶ ἐτοῦ-
τον τὸν λόγον ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς
μας πῶς ὅποιος φροντίζει μόνον διὰ
λόγου του πῶς νὰ σωθῇ καὶ δὲν φρον-
τίζει καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς· του τοὺς
χριστι [σελ. 78] ἀνοὺς νὰ σωθοῦν καὶ
ἐκεῖνοι ἔχει βέβαια νὰ κολασθῇ. Ἀ-
κούγοντας καὶ ἐγὼ ἀδελφοί μου ἐτοῦ-
τον τὸν γλυκύτατον λόγον ὅπου λέ-
γει ὁ Χριστὸς μας, μὲ ἔτρωγεν εἰς
τὴν καρδίαν τόσους χρόνους ὡσάν
σκουληκὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μου τοὺς
Χριστιανοὺς, τί νὰ κάμω καὶ ἐγὼ στο-
χαζόμενος καὶ τὴν ἀμάθειάν μου ἐσυμ-
βουλεύθηκα τοὺς πνευματικούς μου
πατέρας ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχας
τοὺς ἐφάνέρωσα τὸν λογισμὸν μου καὶ
ὅλοι μὲ ἐπαρακίνησαν νὰ τὸ κάμω τέ-
τοιον ἔργον καλὸ καὶ ἅγιον εἶναι καὶ
ἐτζι παρακινούμενος καὶ ἀπὸ τὸν Πα-
ναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην
κυρ Σωφρόνιον, καὶ λαμβάνων τὰς
ἀγίας του εὐχὰς εὐγῆκα καὶ περιπα-
τῶ, ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀπὸ χώ-
ραν εἰς χώραν καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελ-
φούς μου Χριστιανοὺς καὶ ἀνίσως καὶ
νὰ ἦτον δυνατόν νὰ ἀνέβαινα εἰς τὸν
οὐρανὸν νὰ φωνάζω μίαν φωνὴν με-
γάλην καὶ νὰ κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κό-
σμον καὶ νὰ εἰπῶ πῶς μόνος ὁ Χρι-

[σελ. 79] στός μου είναι υἱός και λόγος τοῦ Θεοῦ και Θεός ἀληθινός και ζωὴ τῶν ἀπάντων, ἤθελα νὰ τὸ κάμω μὰ ἐπειδὴ και δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω ἐκεῖνο τὸ μέγαλον πρᾶγμα, κάνω ἐτοῦτο τὸ μικρόν και περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, και ἀπὸ χώραν εἰς χώραν και διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου τοὺς χριστιανούς. τὸ λοιπὸν σὰς ἐφανέρωσα τὴν καρδίαν μου και δὲν κάνει χρεῖα πλέον νὰ ἐξετάζετε νὰ μάθετε ἀπὸ ἄλλους ποῖος εἶμαι και ἐπειδὴ ὡς ἀμαρτωλὸς ὁποῦ εἶμαι ἀποτολμῶ και παρακαλῶ τὸν γλυκύ ατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν και Θεόν νὰ στείλῃ οὐρανέθει τὴν χάριν του και τὴν εὐλογίαν του νὰ εὐλογήσῃ ταύτην τὴν χώραν σας και ὅλα τὰ χωρία τῶν χριστιανῶν νὰ εὐλογήσῃ τὰ ὁσπῆτια σας νὰ εὐλογήσῃ και τοὺς ἄνδρας και τὰς γυναικας και τὰ παιδιά σας και τὰ πράγματά σας και τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας, και πρῶτον ἀμποτες νὰ εὐσπλαχνισθῇ ὁ κύριος νὰ σὰς συγχωρήσῃ τὰ ἀμαρτήματά σας και φυτεύσῃ και νὰ ριζώσῃ εἰς τὴν καρρ [σελ. 80] διὰν σας τὴν εἰρήνην τὴν ὁμόνοιαν τὴν πραότητα τὴν θερμὴν πίστιν, τὴν ὀρθὴν ἐξομολόγησιν και νὰ σὰς ὀξιώσῃ νὰ ἀπεράσετε και ἐδῶ καλὰ εἰρηνικά και ἀναπαυμένα και μετὰ ταῦτα νὰ πηγαίνετε και εἰς τὸν παράδεισον εἰς τὴν πατρίδα μας τὴν ἀληθινὴν νὰ χαίρεσθε και νὰ εὐφραίνεσθε πάντοτε και νὰ δοξάζετε τὴν ἁγίαν τριάδα.

ΠΡΕΠΟΝ και εὐλογον εἶναι ἀδελφοί μου ὅταν ἕνας διδάσκαλος θέλει νὰ διδάξῃ πρῶτον νὰ ἐξετάζῃ τί λογῆς ἀκροατὰς ἔχει, ἔπειτα και οἱ ἀκροαταὶ νὰ ἐξετάξουν και αὐτοὶ τί λογῆς διδάσκαλος εἶναι. λοιπὸν και ἐγὼ ἀδελφοί μου ἐπειδὴ και ὀξιώθηκα και ἐστάθηκα εἰς αὐτὸν τὸν ἅγιον τόπον τὸν ἀποστολικόν διὰ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου μου, πρῶτον ἐξέταξα διὰ λόγου σας και ἔμαθα πῶς μετὰ τὴν χάριν τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ δὲν εἰστε ἀσεβεῖς, αἰρετικοὶ και ἄθεοι· ἀλλὰ ἐβεβαιώθηκα

ὅτι εἴσθε εὐσεβεῖς και ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ [σελ. 81] πιστεύετε ὀρθά και εἴσθε βαπτισμένοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς και τοῦ υἱοῦ και τοῦ ἁγίου πνεύματος και εἰστε τέκνα και θυγατέρας τοῦ χριστοῦ μου και ὄχι μόνον δὲν εἶμαι ἄξιος ἐγὼ νὰ σὰς διδάξω ἀλλὰ μήτε τὰ ποδάρια σας νὰ φιλήσω διατὶ ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ λόγου σας εἶναι τιμιότερος ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. λοιπὸν πρέπει και ἡ ἀφεντιά σας νὰ εἰξεύρετε και διὰ λόγου μου, ἐγνωρίζω πῶς ἄλλοι σὰς λέγουν ἄλλα και ἄλλοι ἄλλα, ὅμως ἀνίσως και θέλετε νὰ μάθετε τὴν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ἰδοὺ ὁποῦ σὰς τὴν λέγω και ἀκούσατε ἐμένα ἡ πατρίδα μου ἡ γῆινος ἡ μάταια εἶναι ἕνα χωρίον ὁποῦ λέγεται Ἄποκορυον ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἁγίου ἄρτης. εἶμαι και ἐγὼ ἀπὸ πατέρα και μητέρα καθὼς εἰστε και ἡ ἀφεντιά σας, ὁ πατέρας μου ἡ μητέρα μου τὸ γένος ὅλον εὐσεβεῖς και ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ εἶμαι και ἐγὼ ἀδελφοί μου ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς χειρότερος ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, εἶμαι ὅμως δοῦλος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ ὄχι πῶς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος [σελ. 82] νὰ λέγωμαι δοῦλος τσου, ἀλλὰ αὐτός ὁ Χριστός μου με καταδέχεται νὰ ὀνομάζωμαι δοῦλος του διὰ τὴν μεγάλην του εὐσπλαχνίαν. τὸ λοιπὸν ἀδελφοί μου τὸν χριστόν μου πιστεύω δοξάζω προσκυνῶ και λατρεύω ὅθεν πρέπει εἶναι ὅταν ἔχη, νὰ διδάξῃ τινὰς νὰ ἀρχίσῃ τὴν διδασκαλίαν του ἀπὸ τὸν θεόν και ὅταν θέλῃ νὰ τελειώσῃ πάλιν νὰ εὐχαριστᾷ τὸν θεόν, διὰ τοῦτο και ἐγὼ ἔτιζι πρέπει νὰ κάμω νὰ ἀρχίσω πρῶτον τὴν διδασχὴν μου ἀπὸ τὸν θεόν και πάλιν ὅταν θέλω νὰ τελειώσω νὰ εὐχαριστήσω τὸν θεόν, ὄχι πῶς ἐγὼ εἶμιτι ἄξιος νὰ εἰπῶ και νὰ ἀναφέρω τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος πῶς αὐτός ὁ θεός μου με καταδέχεται διὰ τὴν πολλὴν και ἀπειρὸν του εὐσπλαχνίαν.

Ο ΠΑΝΑΓΑΘΟΣ και πολυέλεος θεός ἀδελφοί μου εἶναι ἕνας και ὁποῖος λέγει πῶς εἶναι πολλοὶ θεοὶ

ἐκεῖνος διάβολος. εἶναι δὲ πάλιν ὁ θεός, ἀδελφοί μου τριάς. πατὴρ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα. μία φύσις μία δόξα μία βασιλεία. ἕνας θεός. εἶναι δὲ ἀκατάληπτος, ἀνερμήνευτος, ἀπερίγραπτος, ὅλος [σελ. 83] φῶς, ὅλος χαρά, ὅλος εὐσπλαχνία, ὅλος ἀγάπη. δὲν ἔχομεν κανένα παράδειγμα νὰ παρομοιάσωμεν τὴν παναγίαν τριάδα, ἐπειδὴ καὶ δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸν κόσμον ἄλλη παρομοία. μὰ διὰ νὰ λάβῃ παραμικρὰν δύναμιν ὁ νοῦς μας νὰ καταλάβομεν ὀλίγον τι, μᾶς φέρουν πολλά παραδείγματα οἱ θεολόγοι τῆς ἐκκλησίας μας. καὶ ἀνάμεσά εἰς τὰ ἄλλα φέρουν καὶ τὸν ἥλιον. Ὁ ἥλιος ἀδελφοί μου βλέπομεν ὅλοι πῶς εἶναι ἕνας καὶ καθὼς φωτίζει ἐτοῦτον τὸν αἰσθητὸν κόσμον ἔτσι καὶ ὁ θεός ἡ ἁγία Τριάς φωτίζει καὶ τὸν αἰσθητὸν καὶ τὸν νοητὸν κόσμον. εἴπαμεν ἀδελφοί μου πῶς ὁ ἥλιος εἶναι ἕνας, μὰ εἶναι καὶ τρία μαζί, ἔχει ἀκτῖνες ὅπου ἔρχονται εἰς τὰ ὄμματά μας ὡς γράμμες ὡς κλωσταῖς, ἔχει ἀκόμα καὶ φῶς ὅπου τὸ ἐξαπλώνει εἰς ὅλον τὸν κόσμον. μὲ τὸν ἥλιον ὁμοιάζομεν τὸν ἀναρχον πατέρα, μὲ τὶς ἀκτῖνες τὸν μονογενῆ υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῖον χριστὸν καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ πανάγιον πνεῦμα. εἶναι [σελ. 84] καὶ ἄλλος τρόπος διὰ νὰ καταλάβωμεν αὐτὴν τὴν παναγίαν τριάδα, ὅμως πρέπει πρῶτον νὰ ἀφήσωμεν τὰ κακὰ καὶ τὶς ἁμαρτίες καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦμεν καθαρά καὶ νὰ κοινωνήσωμεν τὰ ἄχραντα μυστήρια μὲ μέγαν φόβον καὶτρόμον καὶ εὐλάβειαν καὶ τότε νὰ μᾶς φωτίσῃ τὸν νοῦν ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος διὰ νὰ ἐμπορέσωμεν νὰ τὴν καταλάβωμεν.

ΑΥΤΗΝ τὴν παναγία τριάδα ἡμεῖς οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ πιστεύομεν καὶ προσκυνούμεν. αὕτη εἶναι ἀληθινός θεός καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἁγίαν τριάδα, ὅσοι λέγωνται θεοί, εἶναι βαιμόνες καὶ ὅχι μόνον ἡμεῖς πιστεύομεν δοξάζομεν καὶ προσκυνούμεν, αὐτὴν τὴν ἁγίαν τριάδα ἀλλὰ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ ἀκαταπαύστως

ὕμνοῦν καὶ προσκυνοῦν καὶ δοξάζουν αὐτὴν τὴν παναγίαν τριάδα, παλιν ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τῆς [σελ. 85] θαλάσσης ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔχουσιν τὸ αἶμα τοὺς διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ἐπήγαν εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρωνται καὶ νὰ εὐφραίνωνται πάντοτε. ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀρνήθηκαν τὸν κόσμον καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰς ἐρήμους καὶ ἀσκήτευαν εἰς ὅλην τοὺς τὴν ζωὴν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἁγίας τριάδος καὶ ἐκέρδισαν τὸν παράδεισον, νὰ χαίρωνται πάντοτε ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔζησαν μέσα εἰς τὰ ἐγκόσμια μὲ σωφροσύνην καὶ παρθενίαν ἐν νηστεύσεσιν καὶ προσευχαῖς μὲ ἐλεημοσύνας καὶ μὲ καλὰ ἔργα διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἁγίας τριάδος καὶ ἐπέρασαν καὶ ἐδῶ καλὰ καὶ εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρωνται πάντοτε. δὲν εὐρίσκεται τόπος πουθενὰ οὔτε ὡς τὸ ψῦλλον τὸ μάτι, ὅπου νὰ λείπῃ ὁ θεός. πρέπει καὶ ἡμεῖς ὅταν κάμνωμεν καμμίαν ἁμαρτίαν νὰ στοχαζόμεσθαι πῶς ὁ θεός εἶναι πανταχοῦ παρὼν εἶναι πάντα εἰς τὸν νοῦν [σελ. 86] μας καὶ εἰς τὴν καὶ εἰς τὴν καρδίαν μας εἶναι πάντα ὁμπρὸς εἰς τὰ ὀμμάτιά μας καὶ βλέπει ὅσα κάνωμεν καὶ ἐγνωρίζει ὅσα ἐννοοῦμεν ἀκόμη νὰ ἐντρεπώμεθα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὅταν κάμνωμεν τὴν ἁμαρτίαν μάλιστα ἀπὸ τὸν ἀγγελὸν τὸν φύλακά μας, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀκόμη νὰ ἐντρεπώμεθα καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας καθὼς ἐντρεπόμεθα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ ἕνα παραμικρὸν παιδίον. Ὁ Πανάγαθος καὶ πολυέλεος θεός ἀδελφοί μου ἔχει πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα λέγεται καὶ φῶς, καὶ ζωὴ καὶ ἀνάστασις καὶ στράτα ὅμως τὸ καθολικόν του ὄνομα εἶναι καὶ λέγεται ἀγάπη καὶ ἡμεῖς ἂν θέλωμεν τὸν θεὸν μας πατέρα πρέπει νὰ ἔχωμεν δύο ἀγάπες, μίαν ἀγάπην εἰς τὸν θεὸν καὶ ἄλλην ἀγάπην εἰς τοὺς ἀδελ-

φούς μας τούς χριστιανούς. φυσικόν μας εἶναι νὰ ἔχωμεν αὐταῖς ταῖς [σελ. 87] δύο ἀγάπες, παρὰ φύσιν εἶναι νὰ μὴ ταῖς ἔχωμεν. καὶ καθὼς ἓνα χελιδόνι χρειάζεται δύο πτέρυγες διὰ νὰ πετᾷ, ἔτσι καὶ ἡμεῖς χρειάζομεθα αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπες. διότι χωρὶς χωρὶς αὐταῖς ἀδύνατον εἶναι νὰ σωθοῦμεν. καὶ πρῶτον πρέπει νὰ ἀγαποῦμεν τὸν θεόν μας, διὰτὶ μᾶς ἐχάρισε τόσα ἀγαθὰ μίαν τὴν μεγάλην γῆν ἐδῶ πρόσκερα διὰ νὰ κατοικοῦμεν, τόσες χιλιάδες χόρτα φυτὰ βρύσες ποτάμια πηγὰδια θάλασσα ὁψάρια φωτὰ ἀέρα ἡμέραν νύκτα οὐρανὸν ἥλιον φεγγύρι ἄστρα ὅλα αὐτὰ διὰ ποῖον ἀδελφοί μου τὰ ἔκαμε; βέβαια διὰ ἡμᾶς, τί μᾶς ἐχρεωστοῦσε τίποτε. ὅλα μᾶς τὰ ἔδωκε χάρισμα. ἀκόμη πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦμεν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν ὅπου μᾶς ἔκαμεν ἀνθρώπους καὶ δὲν μᾶς ἔκαμε ζῶα καὶ τὸ μεγαλύτερον ὅπου μᾶς ἔκαμεν εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς καὶ ὄχι ἀσεβεῖς καὶ αἰρετικοὺς; καὶ μὲ ὅλον ὅπου ἁμαρτάνομεν χίλιαις φοραῖς τὴν ὥραν μᾶς εὐσπλαχνίζεται καὶ δὲν μᾶς θανατώνει [σελ. 88] διὰ νὰ κολασθοῦμεν. ἀλλὰ ἀκαρτερεῖ τὴν μετάνοιάν μας διὰ νὰ παύσωμεν ἀπὸ τὰ κακὰ, καὶ νὰ κάμωμεν τὰ καλὰ, καὶ τότε τὰ μᾶς πάρη καὶ νὰ μᾶς βάλῃ εἰς τὸν παράδεισον· λοιπὸν ἀδελφοί μου τέτοιον γλυκύτατον αὐθέντην καὶ δεσπότην τέτοιον γλυκύτατον θεὸν καὶ πατέρα, δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦμεν τὸσον πολὺ ὅπου ἂν τύχῃ ἀνάγκη νὰ χύνωμεν καὶ τὸ αἷμα μας, καθὼς καὶ αὐτὸς τὸ ἔχυσε διὰ τὴν ἀγάπην μας. ἀμὴ ποῖον θέλομεν καλλίτερα νὰ ἀγαποῦμεν αὐτὸν τὸν θεόν, ὅπου μᾶς ἔκαμε τόσα καὶ τόσα καλὰ, ἢ τὸν διάβολον, ὅπου μᾶς ἔκαμε τόσα καὶ τόσα κακὰ; ὅπου μᾶς ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ μᾶς ἤφερεν εἰς ἐτόυτον τὸν κατηραμένον κόσμον καὶ παθαίνομεν τόσα βάσανα, καὶ τέτοια κακὴν προαίρεσιν ἔχει ὁ τρισκατάρατος διάβολος ὅπου ἂν ἡμποροῦσεν αὐτὴν τὴν ὥρην ἤθελε μᾶς θανατώσῃ ὅλους ὁ δὲ νὰ μᾶς πάρῃ εἰς τὴν

κόλασιν νὰ καίωμεθα πάντοτε καθένας [σελ. 89] . . . καὶ αὐτὸς μὰ ὁ παντοδύναμος θεὸς δὲν τὸν ἀφίνει νὰ κάμῃ ἐκεῖνο ὅπου θέλει. δεύτερον πρέπει νὰ ἀγαποῦμεν τούς ἀδελφούς μας τούς χριστιανούς, διὰτὶ εἴμεσθεν μιᾷς φύσεως, καὶ μιᾷς πίστεως, ἔχομεν ἓνα βάπτισμα ἓνα εὐαγγέλιον, μαζὶ τὰ ἄχραντα μυστήρια μεταλαμβάνομεν, ἓνα σταυρὸν προσκυνοῦμεν, ἓνα παράδεισον ἐλπίζομεν νὰ ἀπολαύσωμεν κοινῶς. καλὸς τοῦχος ἀδελφοί μου ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὅπου ἔχει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις, ἐκεῖνος ἔχει βέβαια τὸν θεόν καὶ ὅποιος ἔχει τὸν θεόν ἔχει ὅλα τὰ καλὰ καὶ ποτὲ δὲν ἁμαρτάνει. καὶ πάλιν ταλαίπωρος ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὅπου δὲν ἔχει αὐταῖς ταῖς ἀγάπαις, βέβαια αὐτὸς ἔχει τὸν διάβολον καὶ ὅποιος ἔχει τὸν διάβολον αὐτὸς ἔχει ὅλα τὰ κακὰ καὶ πάντοτε ἁμαρτάνει. ὁ θεὸς ἀδελφοί μου αὐτὸ τὸ πρῶτον ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ ἔχωμεν αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις καθὼς ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἱερόν του εὐαγγέλιον μᾶς τὸ λέγει. ἐν αὐταῖς ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ [σελ. 90] προφῆται κρέμονται. ὡς τὸσον ὅλοι οἱ ἅγιοι τῆς ἐκκλησίας μας καὶ γυναῖκες μὲ αὐταῖς ταῖς δύο ἀγάπαις, ἀγίασαν καὶ ἐκέρδισαν τὸν παράδεισον, ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἀδελφοί μου, χιλιάδες καλὰ καὶ ἀρεταῖς ἂν κάμωμεν νηστείας, προσευχαίς, ἐλεημοσύναις κἂν καὶ τὸ αἷμα μας νὰ χύσωμεν διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ ἀνίσως καὶ ἔχομεν ἐχθραν μὲ τὸν ἀδελφόν μας τὸν χριστιανόν, ὅλα χαμένα εἶναι. καὶ δὲν μᾶς ὠφελοῦν τίποτε, καὶ εἰς τὴν κόλασιν πηγαίνομεν. μὰ ἡξεύρω εἰς τοῦτο θέλετε εἰπεῖ ἔχοντες τόσα καλὰ καὶ τόσας ἀρετὰς δὲν μᾶς συγχωρᾷ ὁ θεὸς ἐκείνην τὴν ὀλίγην ἐχθραν ὅπου ἔχομεν εἰς κανένα χριστιανόν; ναὶ βέβαια ἀδελφοί μου δὲν μᾶς συγχωρᾷ κοί οὔτε ὅλα ἐκεῖνα τὰ καλὰ μᾶς ὠφελοῦν ἐπειδὴ καὶ ἡ κατηραμένη ἐχθρὰ ὅσα καὶ ἂν κάμωμεν καλὰ καὶ ἀρετὰς ὡσὰν φαρμάκι διὰβολικὸν ὅπου εἶναι ὅλα τὰ φαρμακῶναι· καθὼς εἰς

ένα σκαφίδι αλεύρι· ὀλίγον προζύμι βά-
νομε καὶ ἔχει τόσην δύναμιν ὅπου
δλον τὸ ζυμᾶρι τὸ ξυνί[σελ. 91]ζει ἔτι
καὶ ἡ ἔχθρα ὅλα τὰ χαλνᾶ καὶ τὰ ἀφα-
νίζει καὶ τὰ κάνει οὐδέν. διὰ τοῦτο
ἀδελφοί μου ὅσον καὶ ἂν ἡμπορεῖτε νὰ
ἀγαπιέστε ὡσάν ἀδέλφια, καὶ ὅταν
ἔχετε αὐτὴν τὴν κατὰ θεὸν ἀγάπην δέ-
χεται ὁ Θεὸς καὶ τὰ ἄλλα σὺς τὰ καλὰ
καὶ σὰς βάνει εἰς τὸν παράδεισον.

Η ΑΥΤΗ ἀγία τριάς ὅπου εἶπαμεν
ἀδελφοί μου, ἦγουν ὁ τριουπό-
στατος θεός, ἔκαμε πρῶτον καὶ ἐξερ-
χῆς δέκα τάγματα ἀγγέλους. οἱ ἄγγε-
λοι εἶναι πνεύματα πύρινα ἄϋλα, κα-
θὼς εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ μας καὶ διὰ
τοῦτο καὶ μόνον τοὺς ἔκαμε διὰ νὰ
χαίρωνται καὶ νὰ εὐφραίνωνται τὴν
δόξαν· του, καὶ τὴν ἁπειρόν του ἐσπλα-
χνίαν ὅθεν πρέπει καὶ ἡμεῖς ἀνίσως
καὶ θέλομεν νὰ λέγωμεν αὐτὸν τὸν
Θεὸν μας πατέρα νὰ εἴμεσθον ἐσπλα-
χνοὶ καὶ φιλάνθρωποι καὶ νὰ χαροποι-
οῦμεν τοὺς ἀδελφούς μας τοὺς χριστιαν-
οὺς, εἰδὲ καὶ εἴμεσθον ἄσπλαχνοὶ
σκληροκάριοι, καὶ πικραίνομεν τοὺς
ἀδελφούς μας καὶ τοὺς φαρμακεύομεν
καὶ τοὺς βάνομεν τὸν θάνατον εἰς τὴν
καρδίαν, δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν τὸν
Θεὸν [σελ. 92] μας πατέρα, ἀλλὰ τὸν
διάβολον. τώρα ἐρωτῶ ποῖον θέλετε
ἀπὸ τοὺς δύο νὰ λέγετε πατέρα, τὸν
θεόν, ἢ τὸν διάβολον, βέβαια τὸν θεόν.
Ἔτιζι τὸ λέγομεν ὅλοι κοινῶς κάθε
ἡμέραν, εἰς τὸ πάτερ ἡμῶν. καὶ πολλὰ
καλὰ τὸ λέγομεν· μὰ ὁ θεὸς χριστιαν-
οί μου χρειάζεται στρώμα διὰ νὰ
ἔλθῃ νὰ καθίσῃ εἰς τὴν καρδίαν μας,
ποῖον εἶναι τὸ στρώμα, βέβαια ἡ ἀγά-
πη ὅθεν ὅποιος ἔχει αὐτὴν τὴν εὐλο-
γημένην ἀγάπην, πρῶτον εἰς τὸν θεόν
καὶ δευτέρον εἰς τὸν ἀδελφόν του τὸν
χριστιανόν, αὐτὸς ἀξιώνεται καὶ δέχε-
ται τὴν Παναγίαν τριάδα μέσα εἰς τὴν
καρδίαν του.

Καὶ ἔτιζι χριστιανοὶ ἀδελφοί μου
ἀπὸ τὰ δέκα τάγματα τῶν ἀγγέλων
ὅπου εἶπαμεν τὸ πρῶτον τάγμα βλέ-
ποντας τὴν ἁπειρόν δόξαν ὅπου ἔλα-
βεν ἀπὸ τὸν θεόν ὑπερηφανεύθη καὶ

ἠθέλησε νὰ δοξασθῇ ἴσια μὲ τὸν θεόν
καὶ ἐζήτησε νὰ στήσῃ τὸν θρόνον του
ὕψηλότερα ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ ὑψί-
στου θεοῦ καὶ [σελ. 93] εὐθὺς ὅπου
ἐννόησεν ἓνα τέτοιον παράνομον ἔργον
εὐθὺς ἐκαταποντίσθη· καὶ ἐκεῖ ὅπου
ἦτον ἄγγελος φωτεινός καὶ δοξασμέ-
νος, ἐγίνε διάβολος σκοτεινός καὶ ἀνα-
θεματισμένος· καὶ καίεται παντοτενὰ
εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν, μὲ ὅλον τὸ
τάγμα του· τὰ ἄλλα τὰ ἐννέα τάγμα-
τα ἐταπεινώθησαν καὶ ἔπασαν καὶ
ἐπροσκύνησαν τὴν ἀγία τριάδα καὶ
ἐστάθησαν εἰς τὸν τόπον τους καὶ χαί-
ρονται καὶ εὐφραίνονται πάντοτε ἐκεῖ-
νῃ τὴν δόξαν τὴν θεϊκὴν καὶ τὴν βα-
σιλείαν τὴν οὐράνιον ὅπου ποτὲ δὲν
δὲν ἔχει τέλος. ἀκούετε ἀδελφοί μου
τί μέγα κακὸν εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια
καὶ τί μέγα καλὸν εἶναι ἡ ταπεινότης.
Ἰδате πῶς ἡ κατηραμένη ἡ ὑπερηφά-
νεια ἐγκρέμνισε τοὺς δαίμονας ἀπὸ
τὴν ἀγγελικὴν τῆξιν, καὶ πῶς ἡ εὐλο-
γημένη ἡ ταπεινότης, ὕψωσε τοὺς ἀγ-
γέλους εἰς τὸν οὐρανόν. διὰ τοῦτο
ὅσον καὶ ἂν ἡμποροῦμεν νὰ φύγωμεν
τὴν ὑπερηφάνειαν, διατί, εἶναι πρώτη
θυγατέρα τοῦ ἐωσφόρου διαβόλου καὶ
νὰ ἔχωμεν τὴν ταπεινότητα διατί εἶναι
ἀγγελικὴ· καὶ στοχασθῆτετο ὅταν ἰδοῦ-
μεν καμμίαν [σελ. 94] φορὰν κανέναν
ἄνδρα ἢ καμμίαν γυναῖκα ὅπου νὰ
εἶναι ταπεινοὶ ἂν καὶ εἶναι ἄσχημοι
ἄρρωστοι κίτερνοι ἂν καὶ ἔχουν καὶ
ξεσχισμένα φορέματα, μὰ ἔχοντας τὴν
ταπεινότητα μᾶς φαίνονται ὡσάν ἄγ-
γελοι ὡσάν μάλαμα, μᾶς ἔρχεται
ὅπου νὰ τοὺς βάλομεν μέσα εἰς τὴν
καρδίαν μας· καὶ πάλιν ὅταν ἰδοῦ-
μεν κανέναν ἢ ἄνδρα ἢ γυναῖκα καὶ
εἶναι ὑπερήφανοι καὶ λάμπουν ἀπὸ
λαμπρὰ φορέματα καὶ ἀπὸ εἰδωλικά
φτιασίδια καὶ στολούδια καὶ εἶναι ἐξω
τὰ στήθη τους καὶ τὰ μαλλιά τους
καὶ εἶναι ἀδιάκτροποι, ἐκεῖνοι βέβαια
μᾶς φαίνονται ὡσάν δαίμονες, ὡσάν
κάλπικα ἄσπρα· καὶ πρέπει νὰ συγ·

χαινώμεσθε νὰ τοὺς βλέπωμεν. διὰ τοῦτο χριστιαναῖς μου ὅσον καὶ ἂν ἤμπορεῖτε νὰ εἴστε σκεποζυμέναις καὶ νὰ ἔχετε ἐντροπὴν καὶ ταπεινώσιν, νὰ φαίνεσθε ὡσάν ἄγγελοι διὰτὶ ὁπόταν μία γυναῖκα δὲν σκεπάζεται φανερώ- νει πῶς δὲν εἶναι εὐχαριστημένη με τὸν ἄνδρα της, ἀλλὰ θέλει ἄλλους. μὰ ὅταν σκεπάζεται δείχνει πῶς εὐχα- ριστεῖ [σελ. 95] τὸν θεὸν ὁποῦ τῆς ἔχα- ρσε τὸν ἄνδρα της καὶ δὲν θέλει νὰ τὴν ἰδῇ ἄλλος. καὶ ἐσὺ ὁ ἄνδρας ὅσον ἤμπορεῖς νὰ φεύγῃς τὴν ξένην γυναῖ- κα, καθὼς φεύγεις τὸ φίδι ὁμοίως καὶ ἐσὺ γυναῖκα, νὰ φεύγῃς ἀπὸ ξένον ἄν- δρα, καθὼς τὸ φίδι. ἀκόμη νὰ προσέ- χετε οἱ ἄνδρες νὰ μὴ κοιτάζετε ταῖς γυ- ναῖκές σας με ἄγριον μῶτι διὰ πολλαῖς αἰτίαις μάλιστα πῶς δὲν κάνουν παι- διὰ καὶ λέγετε τάχα πῶς ἔχετε κατάρ- ραν. ἀκούσατε νὰ σὰς εἰπῶ τὸν πα- λαιὸν καιρὸν ὁ διάβολος ἔβαλε σκο- πὸν νὰ χαλάσῃ τὸν κόσμον καὶ ἔβανε μῖσος εἰς τὰ ἀνδρόγυνα διὰ νὰ μὴ κά- νουν παιδιά νὰ αὐξήσῃ ὁ κόσμος, καὶ ἔτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔκαναν παιδιά ἀλλ' οὔτε ἐφρόντιζαν διὰ νὰ ὑπαν- δρεύωνται καὶ ἐκινδύνευε νὰ σωθῇ ὁ κόσμος τότε ὁ θεὸς θέλοντας νὰ λείψῃ αὐτὸ τὸ διαβολικὸν κακόν, ἐπρό- σταξεν ὅτι ὅποιος δὲν κάμῃ πα- διὰ εἶναι κατηραμένός, διὰ τοῦτο καὶ μό- νον τοῦ εἶπεν ὁ θεός, αὐτὸν τὸν λόγον διὰ νὰ χαλάσῃ τὸν σκοπὸν τοῦ κα- [σελ. 96] τηραμένου διαβόλου· λοιπὸν τὴν ὥρᾳ δὲν ἔχετε κατάρραν ὅσοι δὲν κά- νετε παιδιά καὶ μὴ λυπᾶσθε, ὁποῦ γίνεται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ ὅχι τὸ ἐδικὸν σας, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουν παιδιά εἶναι σκλάβοι καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα· καὶ νὰ φυλάγεσθε νὰ μὴ κάμετε ὡσάν κά- ποιοι ἀνόητοι καὶ τερλοὶ ὁποῦ διὰ νὰ μὴ ἐγέννησαν παιδιά οἱ γυναῖκες τοὺς ταῖς ἐχώρισαν καὶ ἐπῆραν ἄλ- λαις. ὁ διάβολος θέλει νὰ χωρίζωνται τὰ ἀνδρόγυνα καὶ ὅχι ὁ θεός· ἔτι λέγει καὶ ὁ νόμος κανένα ἄλλο αἷτιον δὲν τοὺς χωρίζει· ἐξω ἂν ξεπέσουν εἰς πορνείαν. καὶ ὅποιος διὰ ἄλλο αἷτιον

χωρίζει τὴν γυναῖκα του καὶ πάρει ἄλλην ἔχει νὰ κριθῇ ὡς μοιχὸς χειρό- τερος ἀπὸ τὸν πόρνον, καὶ θέλει πη- γαίνει εἰς τὴν κόλασιν. ἀκόμη νὰ μὴ σμίγεσθε ἱετράδες καὶ παρασκευές, καὶ με τάξιν νὰ φυλάγεσθε ταῖς τεο- σαρακοσταῖς ταῖς ἑορταῖς καὶ ταῖς κυριακαῖς ὡσάν χριστιανοὶ καὶ διάγε- σθε ὡσάν τέκνα καὶ θυγατέρας τοῦ χριστοῦ μου καὶ ὅχι [σελ. 97] ὡσάν τὰ ἄλογα ζῶα

ΤΟ ΛΟΙΠΟΝ ἀδελφοί μου ὁπόταν ἀκούετε διάβολον αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ἐξ ἀρχῆς ἦταν πρῶτος ἄγγελος· αὐτὸς εἶναι ὁποῦ παρακινεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ σκοτῶνουν, νὰ κλέπτουν, νὰ πορ- νεύουν, νὰ κάνουν ὅλα τὰ κακὰ καὶ ὅλαις ταῖς ἁμαρτίαις διὰ νὰ τοὺς ἔχει συντρόφους εἰς τὴν κόλασιν· αὐτὸς ταραξὶ καὶ μερικὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ δαιμονίζον· αἱ, μάλιστα τὰ μικρὰ παι- διὰ, αὐτὸς πειράζει ὅλους τοὺς ἀν-θρώπους· ἐξεχωριστὰ ἡμᾶς τοὺς χριστια- νούς· ὅμως ὡς εἶναι δοξασμένος ὁ κύ- ριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θεός μας ὁποῦ μᾶς χάρισε τρία δυνατὰ ἄρ- ματα ὁποῦ με αὐτὰ νὰ τὸν ἀντιπολε- μοῦμεν· καὶ νὰ τὸν νικοῦμεν, τὰ ὁποῖα εἶναι, ἡ νηστεία, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ κα- θαρὰ ἐξομολόγησις· με αὐτὰ τὰ τρία βέβαια κατακαίεται καὶ φεύγει. Αὐτὰ ἀδελφοί μου ἐχάρισεν ὁ Χριστὸς μου αὐτὰ σὰς χαρίζω καὶ ἐγώ· Ἀκόμη νὰ φυλάγεσθε χριστιανοὶ με διὰ χίλια πουργία ἀφορεσμοῦ ποτὲ νὰ μὴ κάμνετε διὰτὶ ἀφορεσμός θέλει νὰ εἰπῇ χωρισμός ἀπὸ [σελ. 98] τὸν θεόν, καὶ παράδοσις εἰς τὸν διά-βολον· λοιπὸν διὰ ἐκεῖνον τὸν ἀδελ- φὸν ὁ χριστὸς μας ἐσταυρώθη καὶ ἔχυ- σε τὸ πανάγιόν του αἷμα διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς χειρας τοῦ δια- βόλου καὶ ἐσὺ τὸν ἀφορίζεις διὰ πα- ρὰ μικρὸν πρᾶγμα, καὶ τὸν εὐγάνης ἀπὸ τὴν μάνδραν τοῦ χριστοῦ καὶ τὸν παραδίνης εἰς τὴν κόλασιν, πάλιν εἰς τὰς χειρας τοῦ διαβόλου· τὴν ὥρᾳ ἔχεις ἐσὺ στόμα νὰ λέγῃς τὸν θεόν πατέ- ρα· ὅχι βέβαια ἀλλὰ τὸν διάβολον ἀμὴ ἐοὺ χριστιανέ μου δὲν ἔχεις ἁμαρ-

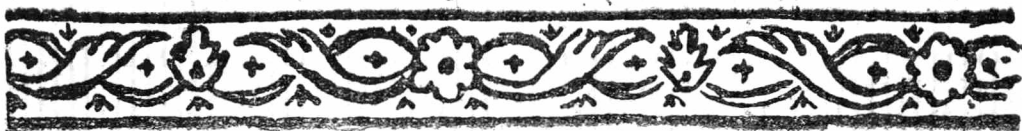
τίας στοχάσου από τὸν καιρὸν ὁποῦ ἐγεννήθης ἕως τώρα, πόσες καὶ πόσες φοραὶς ἐσφαλές καὶ εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἄλλον ἀδελφόν σου χριστιανόν. λοιπὸν ἂν θέλῃς νὰ σὲ συγχωρήσῃ καὶ ἐσένα ὁ θεὸς συγχώρησε καὶ ἐσὺ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ εἶπε τρεῖς φοραὶς ὁ θεὸς συγχώρησεν καὶ ἐλεήσῃ καὶ αὐτὸν καὶ ἐμένα· καὶ ἐσὺ πάλιν ἀδελφέ ὁποῦ ἀκούεις ὁποῦ σὲ συγχωρᾷ ὁ ἐχθρός σου ὁποῦ τὸν ἀδίκησες, καὶ τὸν ἐζημιώσῃς μὴ χαίρεσαι, ἀλλὰ μάλιστα νὰ κλαίῃς καὶ νὰ θρηνῇς, διατὶ ἂν δὲ δόσης [σελ. 99] ξένον πρᾶγμα ὁποῦ ἐπήρες, ὅλοι οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ πνευματικοὶ νὰ σὲ συγχωρέσουν, ἐσὺ ἀσυγχώρητος εἶσαι. μὰ δὲν ἔχεις, πούλησε τὸ χωράφιόν σου καὶ τὸ ἀμπέλιόν σου καὶ τὸ ὀσπῆτιόν σου, καὶ πληρώσῃς τα, κι' ἂν δὲν σὲ φθάσουν, πῆγαινε πούλησόν σου σκλάβος καὶ ὄσα καὶ ἂν πάρῃς δόστα εἶδέ καὶ σοῦ εἶναι βαρὺ τοῦτο καὶ δὲν τὸ κάμῃς πῆγαινε καὶ πρόσπεσον εἰς τοὺς πόδας του μετὰ θερμῶν δακρύων καὶ παρακάλεσέ τον, καὶ εἰπέτου ἀδελφέ σοῦ ἐπταίσα, σὲ ἐζημιώσα, σὲ ἐκλεψα, σὲ ἀδίκησα καὶ κάμε ἔλεος εἰς ἐμένα, καὶ συγχώρησέ με ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔχω νὰ σοῦ πληρώσω τὸ χρέος καὶ τὴν ζημίαν, ὁποῦ σοῦ ἔκαμα, τότε καὶ ἐκεῖνος καὶ πέτρινη καρδιά νὰ ἔχει βέβαια θέλει μαλακωθῇ, καὶ θέλει σὲ συγχωρήσῃ, καὶ τότες εἶσαι καλὰ συγχωρημέ-

νος· ὅθεν στοχασθῇτε πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἀδικία ὁποῦ ὅλα τὰ ἄλλα συγχωροῦνται μὲ τὴν ἁγίαν ἐξομολόγησιν μὰ αὐτὸ δὲν συγχωρῆται μὲ κανέναν ἄλλον τρόπον παρὰ ὁπὸ [σελ. 100] ταν νὰ τὰ δώσωμεν ὀπίσω ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ ἀδίκησαμεν, τότε συγχωρούμεσθε βέβαια.

Ο ΠΑΝΑΓΑΘΟΣ καὶ πολυέλεος θεὸς ἀδελφοί μου ἔκαμεν ὥσαν ἕνας ἀφέντης, ὁποῦ ἔχει δέκα δούλους καὶ ἀνίσως καὶ τοῦ σφάλῃ κανέναν, εὐθὺς τὸν διώχνει, καὶ βάνει ἄλλον εἰς τὸν τόπον του· ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐπειδὴ καὶ ἐξέπεσεν ὁ ἑωσφόρος τὸ πρῶτον τάγμα τῶν ἀγγέλων καθὼς εἶπαμεν ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴν τάξιν, καὶ ἔγιναν δαίμονες ἐπρόσταζεν εὐθὺς καὶ ἔγινεν ἐτοῦτος ὁ κόσμος καὶ ἔκαμεν ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ μᾶς βάλλῃ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον τὸν ἀγγελικόν. λοιπὸν ἄκουσε ἀδελφέ μου νὰ σοῦ εἰπῶ εἶσαι ἐσὺ εὐχαριστημένος νὰ σοῦ κοιτάξῃ ἄλλος τὴν πολυαγαπημένην σου γυναῖκα. τοῦτο δὲν τὸ ὑποφέρεις ἐσὺ ποτέ. ἔτσι καὶ ὁ θεὸς δὲν ὑποφέρει ποτέ ὁποῦ νὰ ἔχεις ἐσὺ καμμίαν μερίδα μὲ τὸν ἀποστάτην διάβολον. διατὶ σὲ ἔκαμε διὰ [σελ. 101] λόγου τσου καὶ σὲ θέλει νὰ σὲ βάλλῃ εἰς τὸν παράδεισον μὲ τοὺς ἄλλους ἀγγέλους νὰ χαίρεσαι τὴν δόξαν του.

[Συνεχίζεται]

N. G. L. HAMMOND, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΙΣ τὸ προηγούμενον τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» διὰ σημειωμάτων μας ἐδώσαμε συντόμους πληροφορίας διὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν δρασὶν τοῦ φιλέλληνης Ἀγγλοῦ καθηγητοῦ κ. N. Hammond, ὡς καὶ τὸ διάγραμμα τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ περὶ τῆς ἀρχαίας Ἡπείρου. Ὁ κ. Hammond εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸ περιοδικόν μας τὰς εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν αὐτογράφους σημειώσεις του ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, βάσει τῶν ὁποίων ὁμιλήσεν ἐνώπιον τοῦ ἡπειρωτικοῦ κοινοῦ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ θεάτρου τὴν 12ην παρ. μηνός. Ἐστὶ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἱστο-

ρίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς Ἡπείρου μίαν εὐρύτεραν περίληψιν τῶν πορισμάτων τοῦ κ. Hammond ἐκ τῶν πολυετῶν ἐρευνῶν του εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν χώρον. Εἰς τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. H κατέστη ἀναγκαῖον νὰ ἐπιφύωμεν ἐλαφρὸς φρυστικές μεταβολὰς πρὸς ἐξομαλισμὸν τῆς γλώσσης καὶ ἀποσαφήνισιν τοῦ νοήματος. Προσεπαθήσαμεν ὁμῶς νὰ μὴ ἀλλάξωμε τὸ προσωπικὸν ὕφος τοῦ ὁμιλητοῦ, τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀπείριστον. Ἀς μᾶς συγχωρήσῃ ὁ κ. H. τὴν ἐλαφρὰν ταύτην διόρθωσιν τῶν χειρογράφων του, ἢ ὅποια, χωρὶς νὰ ἀλλοιώγῃ τὸ πνεῦμα τῆς ὁμιλίας του, καθιστᾷ αὐτὴν περισσότερον ὁμαλὴν καὶ εὐληπτον.

Γ.Ι.Π.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ κ. N. HAMMOND ΠΡΟΣ ΤΗΝ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ»

Φίλτατοι κύριοι,

.. Σὰς στέλνω τὰ σημειώματα, τὰ ὁποῖα ἔγραψα γιὰ τὴν διάλεξιν. Δὲν τὰ εἶπα ὅλα καὶ εἶναι, ὅπως ἐτόνισα, ὀλίγου ἀξία. Νὰ πάρετε ὅ,τι θέλετε ἀπὸ τὰ σημειώματα, καί, ἂν προτιμᾶτε δὲν πειράζει ἂν δὲν ἐκδόσῃτε τίποτε. Εἶπα παραπάνω ὅτι ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω ὅλους τοὺς Ἡπειρώτας καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν ἐπειδὴ μοῦ ἔδειξαν πάντοτε τόσῃν καλωσύνην καὶ φιλοξενίαν. Θέλω νὰ

σὰς εὐχαριστήσω ἰδιαίτερος γιὰ τὴν τιμὴν ποὺ ἐσείς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῶν Ἰωαννίνων μοῦ ἐκάνετε στὸ Στρατιωτικὸν Θέατρο. Νὰ τοὺς δώσετε τοὺς χαιρετισμούς μου, καὶ λυποῦμαι μόνον ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ μείνω περισσότερο στὴν Ἡπειρο...

Ὁ φίλος σας

NICHOLAS HAMMOND

Ἐπειδὴ θὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς ἀρχαίας Ἡπείρου, πρέπει νὰ ἀρχίσω μὲ τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου. Καὶ τὰ βουνὰ καὶ αἱ πεδιάδες ἦταν σκεπασμένα μὲ φυσικὰ δάση ἐλάτων, πεύκων καὶ δρυῶν. Τὰ λείψανα τῶν δασῶν αὐτῶν βρίσκονται ἀκόμα στὴν Πίνδον μετὰξὺ τοῦ Ζυγοῦ καὶ τοῦ Βοΐου, καὶ στὰ ὑψηλότερα βουνὰ τῆς Ἡπείρου — τὴν Ὀλύμπικα, τὰ Τζουμέρκα καὶ ἄλλοι—. Τὰ δάση κρατοῦσαν πολλὰς βροχὰς καὶ νερά, ὥστε ἦταν πολλὰς βρῦσες καὶ βαθιὰ ποτάμια. Τώρα ὁμῶς, ποὺ τὰ βουνὰ εἶναι γυμνά, τὰ ποτάμια εἶναι μᾶλλον χαράδρες καὶ καταστρέφουν τὰς πεδιάδες. (Παραδείγματός χ' ἔριν στὴν πεδιάδα τῆς Δωδώνης). Ἡ Ἡπειρος τότε ἦτο πιὸ εὐ-

φορος καὶ γιὰ κτηνοτροφίαν καὶ γιὰ γεωργίαν. Ὅταν ἐμάθανε οἱ κάτοικοι στὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν νὰ καλλιεργοῦν τὰς πεδιάδες, στὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἰωαννίνων δὲν ὑπῆρχε ἡ λίμνη, καὶ ὁ Ἡσίοδος περιγράφει τὴν πεδιάδα ὡς γεμάτη βόδια καὶ πρόβατα. Οἱ Ἡπειρώται τότε ἐσέβοντο ἰδιαίτερος τὸν Δία ἢ Ἰὼν — τὸν θεὸν τοῦ νεροῦ, τῆς βροχῆς μὲ κεραυνούς καὶ ἀστραπές, τῶν κεφαλοβρύσων καὶ τῶν ποταμῶν. Ἀπὸ τὰ νερά ἐπήγαζαν τότε ὄχι ζημιὰς τῶν πεδιάδων, ἀλλὰ ὁ πλουτισμὸς τῆς κτηνοτροφίας.

Στὰ παραθαλάσσια μέρη εἶχε γίνεи μεγάλη ἀλλαγὴ. Ἡ ἀκτὴ ἔχει βυθισθῇ κατὰ δύο μέτρα π.χ. εἰς τὸν Ἀμβρακι-

κόν κόλπον παρά τὸ "Ακτιον φαίνονται θεμέλια ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ἀλλὰ οἱ ποταμοὶ φέρνουν πολλὰ χῶματα κάτω πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τῶρα οἱ ἐπιθαλάσσιες πόλεις με̐ συγκοινωνία παρὰ τοὺς ποταμοὺς εἶναι μᾶλλον σὲ μισθῶσιον, ὅπως ἡ Ἄρτα, ἴσως τὸ Καστρί ἢ Γκούμανη καὶ ἡ Πόγיאνη, δηλαδὴ ἡ Ἀπολλωνία. Τώρα γίνεται τὸ ἴδιο καὶ πρέπει νὰ φυτεύετε δέντρα ἀκόμη καὶ στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου.

Διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλοπίαν καὶ τοὺς κατοίκους τῆς ὁ Ἡσίοδος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς :

"Ἔστι τις Ἑλλοπίη, πολυλήϊος ἡδ' εὐλείμων, ἀφνειή μῆλοισι καὶ εἰλιπόδεσσι βόεσιν, ἐν δ' ἄνδρες ναίουσι πολύρρηνες, πολυβοῦται, πολλοὶ ἀπειρέσιοι, φύλα θνητῶν ἀνθρώπων. Ἐνθα δὲ Δωδώνη τις ἐπ' ἑσχατῇ πε ὀλισται...

*

Γνωρίζομεν τρεῖς μεγάλες ἐποχές τοῦ πολιτισμοῦ : 1) τὴν χαλκίην 2) τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν, στὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες συνέχισαν τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἐποχὴν τοῦ Περικλέους μέχρι τοῦ τέλους τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ 3) τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἢ ὁποία ἤρχισεν ἐνωρίτερα στὴν Δ. Εὐρώπῃν, ἀλλὰ πῆρε θάρρος καὶ ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸ παράδειγμα καὶ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων καὶ τῶν σημερινῶν ἐλλήνων, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε ἐρασταὶ τῆς Ἑλευθερίας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Περὶ τῶν δύο πρώτων ἐποχῶν θέλω νὰ μιλήσω σήμερα.

Στὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, ἐρχόμενοι ἐδῶ, τρεῖς χιλιάδες χρόνια καὶ παραπάνω π.Χ. προτίμησαν τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀργολίδος. Ἦσαν ἰδιαίτερώς γεωρνοὶ καὶ εἶχαν τετράγωνά σπιτία με̐ ὀριζοντίαν ὀροφὴν.

Ἦσαν εἰρηνικοὶ καὶ δὲν ἐμάλλωναν μεταξύ τους. Αὐτοὶ δηλαδὴ δὲν ἦσαν Ἕλληνες. Τὰ χωριὰ τους δὲν ἦσαν τειχισμένα γύρω γύρω. Αὐτοὶ δ' ἦσαν προελληνικοὶ πληθυσμὸς ἐνισχύθη ὑπὸ ἄλλων προελλήνων, οἱ ὅποιοι πιθανὸν νὰ ἦρθ ν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν περίπου δύο χιλιάδες ἐξάκoσια χρόνια π.Χ.

Ταυτοχρόνως σχεδὸν ἦρθαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπῃν. Αὐτοὶ ἦσαν βοσκοὶ καὶ ἐξοῦσαν ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ πρῶτον ἦσαν νομάδες, ὅπως οἱ σημερινοὶ βλάχοι, καὶ ἐπέασαν με̐ τὰ πρόβατα στὴν Βόρειον Θεσσαλίαν καὶ στὴν Ἠπειρον. Ὁ πολιτισμὸς τῶν ἦτο κατώτερος, ἀλλὰ ἦσαν κυνηγοὶ καὶ πολεμισταί. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες καὶ ἐκάθησαν πολλοὺς αἰῶνας

στὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Ἐκεῖ διεκρίθησαν αἱ ἀρχαῖαι διάλεκτοι τῶν Ἑλλήνων, δηλαδὴ τὴν Ἰωνῶν τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Δωριέων. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ Ἕλληνες εἶχον ἵππους περίπου 2200 χρόνια π.Χ.

Ὁ προελληνικὸς πληθυσμὸς ἔδωσεν ὀνόματα στὰ ποτάμια καὶ στὰ βουνά, ποὺ δὲν εἶναι τῆς Ἰνδο-Εὐρωπαϊκῆς γλώσσης, παραδείγματος χάριν Κόρινθος, Τίρυνς, Πίνδος, Κηφισσός, Ἰλισσός.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως ὁμιλοῦσαν τὴν Ἰνδο-Εὐρωπαϊκὴν γλῶσσαν καὶ ἔδωσαν τέτοια ὀνόματα Ἀῶς, Ἀχελῷος, Τόμαρος, Ἀεῖος, Βόϊον, Ἴππος, οἶκος, οἷς κλπ. Ἡ διασπορά τῶν προελληνικῶν ὀνομάτων εἶναι μεγάλη στὴν Κρήτη καὶ στὴν Πελοπόννησον ἐνῶ στὴν Ρούμελη καὶ στὴν Θεσσαλίαν εἶναι ἀσθενῆς.

Ἡ διασπορά τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων δείχνει τὸ ἀντίθετον. Ἐμφανίζεται δηλαδὴ μεγάλη στὸ Βόρειον καὶ στὸ Δυτικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἀσθενῆς στὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τὰς ὀνομασίας τεκμαίρομεθα ὅτι ἡ πρώτη εἰσβολὴ τῶν Ἑλλήνων ἔγινε γενικῶς ἀπὸ τὸν Βορρᾶν πρὸς τὸν Νότον. Ἡ πρώτη εἰσβολὴ ἔγινε ἰδιαιτέρως στὴν Θεσσαλίαν, ὅπου οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἐκράτησαν τὸ Διμήριον καὶ Σέσαιλον καὶ εἰτέχισαν τὰ χωριὰ αὐτά, ἀκόμη δισχίλια χρόνια καὶ παραπάνω π.Χ. Ἡ μεγάλη εἰσβολὴ ὅμως ἄρχισεν περίπου χίλια πεντακόσια χρόνια π.Χ., καὶ φαίνεται ὅτι οἱ εἰσβάλλοντες Ἕλληνες ἔφτασαν πρῶτον στὴν δυτικὴν Βοιωτίαν καὶ δεύτερον εἰς τὴν Κορινθίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρον καὶ ἀπὸ τὴν Αἰτωλοκαρνανίαν καὶ ἔφερον μαζὺ τῶν ἵππων καὶ σχέδια σπιτιῶν ὀνομασθέντα μέγαρα δηλ. ἕνα μακρὸν καὶ στενὸν σπιτί με̐ σκαματοειδῆ ὀροφὴν καὶ με̐ πρόθυρον, τὸ ὅποιον εἶναι κατάλληλον γιὰ τὰς βροχὰς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Χίλια ἐξάκόσια χρόνια π.Χ. ἔγινε ὁ πρῶτος καὶ μεγάλος πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἑλλάδα, ἡ Μυκηναϊκὴ ἐποχὴ ποὺ διήρκεσε σχεδὸν πεντακόσια χρόνια. Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ἦσαν στὶς Μυκῆνας καὶ στὴν Κωπαῖδα, ὅπου ἐστέγνωσαν τὴν λίμνην με̐ βαθιὰ ὀρύγματα. Ἔστειλαν ἀποικίες στὴν Σικελίαν, στὴν νοτίαν Ἰταλίαν, στὴν Μίλητον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ στὸ Ποσειδῖον κοντὰ στὴ Λατακία τῆς Συρίας. Ἡ ἐμπορία τους ἔφτασε στὴν Κεντρικὴν Εὐρώπῃν καὶ ἔπειρναν ἡλεκτρον ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, χαλκὸν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, ἐλέφαντον ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ χρυσὸ ἀπὸ τὴ Νουβίαν τῆς Νοτίου Αἰγύπτου. Ἦτο ἡ πρώτη ἀποικιακὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν δὲν εὐρέθησαν πολλὰ λείψανα. Κομμάτια ἀγγείων στὴν Δωδώνην εὐρήκεν ὁ κ. Δημήτριος Εὐαγγελίδης, ὁ κ. Σωτήριος Δάκαρης στὰ Κιτταουλιῶ, ὁ μακαρίτης Χρίστος Σούλης καὶ ἐγὼ στὸ Χάνι Τέρροβου στὸ Θεριακίσιον, ἐπάνω ἀπὸ τὸ Ἄργος Ἀμφιλοχικόν, στὰ Γάρανα, στὸ Ζάλογγο καὶ κοντὰ ἀπὸ τὸ Χάνι Καλπακίου βρέθηκαν δυὸ Μυκηναϊκὰ ξίφη καὶ λίθινοι πελέκεις στὴν Κόνιτσα, στὸ Γρεβενί, στὰ Πράμαντα, στοῦ Γεωργάνου, κοντὰ στὸ Χάνι Τέρροβον. Χάλκινι πέλεκεις εὐρέθησαν στὴν Δωδώνην καὶ στὸ Χάνι Τέρροβον, μυκηναϊκοῦ ρυθμοῦ. Εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἠπειροῦ ἦρθαν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν δὲν ἔχομε πολλὰ σημεῖα οὔτε πολλὰς πληροφορίες πού νὰ μπορούμε νὰ βγάλωμεν κάμποσα συμπεράσματα ὅτι οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ κάτοικοι τῆς Ἠπειροῦ εἶχον συγγένεια ἰδιαιτέρως μὲ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς τὸ νομίζω ὅτι ἦρθαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες αὐτοὶ στὴν Ἠπειρο περὶ τοὺς δυὸ χιλιάδες χρόνια π.Χ. καὶ κατεῖχον τὴν ὁρίαν ἡ μάλλον ἢ τὴν παραθαλάσσιαν Ἠπειρον. Ἐκαθόνταν στοὺς τελευταίους πρόποδας τῶν βουνῶν καὶ πρὸ πάντων ὅπου εἶχε νερά καὶ ἔλη γιὰ τὰ κτήνη τῶν.

Σπίτα καλὰ κτισμένα δὲν εἶχον μόνον καλύβια ὅπως τὰ ἔχουν σήμερα οἱ νῦν μᾶδες Σαρακατσάνοι. ἦταν ὅμως καλὰ ὁπλισμένοι στὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν μὲ ξίφη, κοντάρια καὶ πελέκεις.

Χίλια διακόσια χρόνια π.Χ. ἔγινε ὁ Τρωικὸς πόλεμος. Ὁ κατάλογος, τὸν ὁποῖον ὁ Ὅμηρος ἐδημοσίευσεν στὴν Ἰλιάδα περιγράφει τὰς περιφέρειας τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὀνομάζει τοὺς Βασιλεῖς. Λεῖπουν ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἠπειρος καὶ ἡ Μακεδονία, ἀλλὰ μιὰ φυλὴ τῆς δυτικῆς Θεσσαλίας οἱ Ἐνιηνεεὶς ἢ Ἀινιᾶνες κατοικοῦν τὰς δυὸ πλευρὰς τῆς Πίνδου, δηλαδὴ ἀπὸ Τρικκάλων μέχρι Δωδώνης. Αὐτοὶ ἦταν ὄρειοι ἀνθρώποι βροκαὶ καὶ τότε καὶ ἀργότερα τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης ἦτο καὶ τότε περίφημον καὶ πιθανῶς τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀχιλλεὺς εὐχεται: (Ἰλιάδα. Π, 233).

«Ζεὺ ἄνα Δωδωναίε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων».

καὶ πιθανῶς οἱ πρόγονοί του ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρον στὴν Σπερχειάδα. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐνόμισεν ὅτι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἦρθαν ἀπὸ τὴν Δωδώνην εἰς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Καὶ δύο βασιλικά οἰκογένεια, πού κ' τονομάζονται στὸν ὀμηρικὸν κατάλογον, εἶχαν ἔρθει ἀπὸ ἀρχαίας ἡπειρωτικὰς πόλεις πού ἦσαν στὸ

σημερινὸ Φανάρι, ἦρθαν στὴν Ῥόδον καὶ στὰ Δωδεκάνησα.

Μετὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον ὁ πολίτης μὸς τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς ἀρχίσει νὰ πεθάνῃ. Ὁ τρίτος κλάδος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, οἱ Δωριεῖς, κατέβηκαν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ἠπειρον καὶ κατέστρεψαν τὰ κέντρα τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως καὶ στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μυκηναϊκοῦ, οἱ ἡπειρώται δὲν ἔλαβον μέρος. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος π.Χ. ἡ προϊστορικὴ ἐποχὴ ἐξηκολούθησε νὰ ὑφίσταται συνεχῶς στὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς Ἠπειροῦ. Οἱ ἡπειρώται καὶ οἱ Μακεδόνες ἦσαν ὁργανωμένοι εἰς φυλὰς καὶ βασιλείας. Παραδείγματος χάριν οἱ Μολοσσοὶ κατοίκησαν τὴν πεδιάδα τῶν Ἰωναννίνων καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένειά τοὺς κατήγετο ἀπὸ τὸν Νεοπτόλεμο, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως. Τοὺς Μολοσσῶν καὶ τοὺς Μακεδόνες ὁ Ἡρόδοτος ἔβλεπεν ὡς Ἕλληνας καὶ ὁ Πίνδαρος δὲν ἀμφέβαλλεν, ὅτι οἱ Βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν ἦσαν ἀπὸ τὸν δωδέκατον αἰῶνα π.Χ. Ἕλληνες τῆς ἡρωικῆς οἰκογενείας τῶν Πηλεϊδῶν. Στὴν Βόρειν Ἠπειρον ἡ πιὸ δυνατὴ φυλὴ ὠνομάζετο Χάονες, οἱ ὁποῖοι πιθανῶς ἦταν ἀναμικτοὶ Ἕλληνες καὶ Ἰλλυριοὶ καὶ κατοίκησαν τὴν πεδιάδα μεταξὺ Δελβίνου καὶ Κονίσπολης. Καὶ οἱ ἄλλες φυλές, ἐν ὧν δέκα τρεῖς, ἦσαν πιθανῶς καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰλλυριοί.

Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς Κλασσικῆς ἐποχῆς ἦρθε πρῶτον εἰς τὰ παραθαλάσσια μέρη τῆς Ἠπειροῦ. Οἱ Κορινθιοὶ ἔκτισαν τὴν ἀποικίαν τοὺς Ἀμπρακίαν, στὴν σημερινὴν Ἄρταν. Οἱ Ἡλείοι ἔκτισαν τρεῖς ἀποικίας—ἴσως εἰς Ρωγούς, Λέλοβα καὶ Παλιόροφο. Οἱ Κερκυραῖοι ἐκράτησαν τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ ἡ πόλις Βουθρωτῶν ἐκτίσθηκε ἐν ῥίς. Στὴν Βόρειον Ἠπειρον ὁ Ὀρικός ἐστὶν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος ἦτο ἀποικία τῶν Ἐρετριέων καὶ ἡ Ἀπολλωνία στὸ σημερινὸν Πογιάνη ἦτο ἀποικία τῶν Κορινθίων. Ἀπὸ αὐτὰς τὲς ἀποικίας ἐκτίσθησαν καὶ ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις, παραδείγματος χάριν εἰς Πλιότσια καὶ Κλὸς στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀῶου. Ἡ ἐπιρροὴ τῶν παραθαλασσίων πόλεων ἔφθασεν στὴν ὄρεινὴν Ἠπειρον καὶ διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ διὰ πολέμου. Οἱ Ἠπειρώται ἔλαβον μέρος στὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀμπρακιωτῶν καὶ ἄρσαν στὸν τέταρτον αἰῶνα νὰ κόβουν ἀργυρὰ καὶ χάλκικα νομίσματα. Ἡ ἐπιρροὴ αὐτὴ ὅμως δὲν κατέστρεψε τὸ ἐντόπιον σύστημα τῶν φυλῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῆς βασιλείας τῶν Μολοσσῶν. Στὴν νότιον Ἑλλάδα, ὅπως

ξέρετε, κάθε πόλις ἦτο μία πολιτεία ἀνεξάρτητος καὶ ἐφήρμοζε τὴ δική της πολιτική. Ἀλλὰ ἡ δύναμις μιᾶς πόλεως ἦτο πάντοτε μικρὴ — νὰ εἴπουμε τῆς πόλεως Ἑρυθρῶν (σημερινοῦ Κρικουκίου) ἢ τῶν Μεγάρων ἢ τῆς Ἀμβρακίας ἢ τοῦ Βουθρωτοῦ —, καὶ δυστυχῶς αἱ μεγάλες πόλεις — Ἀθῆναι, Σπάρτη, Ἀργος καὶ Θῆβαι — ἐμάλλωναν μεταξύ τους καὶ δὲν ἐμπόρεσαν νὰ προσφέρουν ἕνα ἐνωμένον κράτος τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 459 π.Χ. ὁ Φίλιππος ὁ Βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων — οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης — ἐνωσεν ὅλες τὰς περιφέρειες τῆς Ἀνω Μακεδονίας μέχρι τῆς λίμνης Ὀχρίδος καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐγίναν Μακεδόνες καὶ ὑπήκοοι τοῦ Βασιλέως. Ταῦτοχρόνως ὁ Φίλιππος ὑπεστήριξε τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν Βασιλεῖα τῶν Μολοσσῶν, νὰ ἐνώσῃ τὰς Ἡπειρωτικὰς φυλὰς καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς παραθαλάσσιες πόλεις τῆς Ἡπείρου, ἰδιαίτερώς τὰς ἀποικίες τῶν Ἡλείων.

Ὅταν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἵδρυσεν τὴν μεγάλην αὐτοκρατορίαν του εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Ἄλξανδρος ὁ Ἡπειρώτης ἀρχισε νὰ ἰδρῦν μίαν αὐτοκρατορίαν στὴν νοτίαν Ἰταλίαν καὶ ὁ ἐγγονός του ὁ Πύρρος ὑπέταξε τὴν Μακεδονίαν καὶ Κέρκυραν καὶ Σικελίαν καὶ Νοτίαν Ἰταλίαν καὶ ἐνίκησεν ἐν μάχῃ, ἀλλὰ ὄχι ἐν πολέμῳ τοὺς Ρωμαίους.

Ἡ μεγάλῃ ἐποχῇ τῆς ἡπειρωτικῆς ἱστορίας εἶναι ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ ἔτους 167, ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέστρεψαν 75 πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ ἐπῆραν σκλάβους ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες ἡπειρωτῶν. Τὰ κάστρα ποὺ βλέπετε ἐδῶ στὴν Ἡπειρον, ἀνήκουν τὸ πολὺ εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν. Εἶχαν τότε, ἕνα ἱκανοποιητικὸν ἐπίπεδον στοιχειώδους πολιτισμοῦ καὶ μορφώσεως διὰ πάσας τὰς τάξεις τῶν ἡπειρωτῶν. Θέατρα ἑλληνικὰ ὑπῆρχαν τότες στὴν Δωδώνην, στὴν Καμαρίναν, στὴν Γκούμανην (ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ Φιλιάτι), στὸ Βουθρωτόν, στὴν Φοινίκην (ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ Δέλβινο) καὶ στὸ Κάστρο τοῦ Κλὸς καὶ πιθανῶς εἰς Ἀμβρακίαν καὶ στὸ Καστρί στὸ Φανάρι καὶ στὴν Ἀπολλωνίαν. Τὰ σπιτία τους ἦταν πολὺ ὁμορφα θεμέλια τῶν σπιτιῶν σώζονται εἰς Καμαρίναν, εἰς Καστρίτσαν, εἰς Γκούμανην, εἰς Ρίζανην καὶ ἄλλου. Τέσσερα σπιτία σώζονται ἀκόμη εἰς ὕψος πέντε μέτρων εἰς ἕνα Κάστρο κοντὰ στοὺς Κουμζάδες (Ἀμμότοπον). Ἦταν καὶ μεγαλύτερα καὶ καλύτερα καμωμένα ἀπὸ τὰ σημερινὰ σπιτία, ἔχοντα δύο ὑψηλὰ πατώματα, μίαν ἐσωτερικὴν αὐλὴν καὶ δύο πόρτες. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἀπὸ λιθάρια κομμένα μὲ μεγάλῃ

τέ νη, ἰσοδομικὴ καὶ χωρὶς ἀσβέστη. Τὸ σχέδιον τῶν μεγάλων πόλεων ἦτο τετραγωνικὸν μὲ καλοὺς δρόμους λιθόστρωτους καὶ μὲ πλάτος μέχρι τεσσαράμισι μέτρα. Ὅλες οἱ πόλεις ἦταν εἰσχυμέναι μὲ περίβολον μεγάλων τεχνῶν μὲ πλάτος δύομισι ἢ τριῶν μέτρων καὶ εἶχαν μεγάλες πύλες μὲ πύργους ἀπὸ μίαν ἢ δύο πλευρὰς.

Οἱ πρὸς προοδευμέναι πόλεις εὐρέθησαν εἰς τὰ παραθαλάσσια μέρη, βλέποντας πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τὴν παλαιάν Ἑλλάδα. Τὰ ἐρείπια τους σώζονται εἰς τοὺς ἐπομένους τόπους: Ἀρτα, Ρωγούς, Λέλοβο, Παλαιορόφορον, Καμαρίνα, Καστρί Φαναρίου, Ἀρπίτσα, Κούτσι, Γκούμανη, Ἀετός (μεταξὺ Κονίσπολης καὶ Ἀγίων Σαράντα), Βουθρωτό, Μπόρσι, Χιμάρρα, Πασαλιμάνι, Πόγιοινη.

Ἦταν ὅμως μεγάλες καὶ περισσότερες πόλεις στὴν ὄρεινὴν Ἡπειρόν:

Παραδείγματος χάριν, Κασρίτσα, Γαρδίκι, Γκρίμπιανη, Ἀρίνισα, Σωτήρα, Τρανουσέστι, Λέκλη. Καὶ πρὸ δυτικὰ: Τρίκαστρο, Δωδώνη, Σιστρούνη, Βέλιανη, Παραμυθιά, Πλακωτή, Δολιανὰ, Μάλτσανη, Βαγκαλιάτι, Πλότζα, Κλὸς. Καὶ πρὸ ἀνατολικὰ Καλαρρύτες, Κράφι, Γότισα, Σκαμνέλι, Ἀρτισίτσα, Πολίτσανη, Λάμποβο.

Αὐτὲς οἱ πόλεις δὲν ἦταν καταφύγια, ἀλλὰ τόποι ποὺ ἔμεναν οἱ κάτοικοι μονίμως. Ὑπάρχουν καὶ μικρότερα κάστρα, ποὺ ἦταν μάλλον καταφύγια γιὰ τοὺς χωρικοὺς. Βρίσκονται στὰ πρὸ φτωχὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, δηλαδὴ στὴ Λάκκα Σούλι καὶ στὰ Ἄγραφα. Ἡ διαμονὴ τῶν κατοίκων παρετείνεται, ὅπως τώρα, εἰς τὰ ψηλὰ βουνὰ μέχρι Πολίτσανης, τῆς Νεμέρτσικας, Μπριάζα (ἐπάνω ἀπὸ τὴν Κόνιτσα), Βοτονόσι τοῦ Ἀράχθου, Πράματα, Καλαρρύτες καὶ Βουλγαρέλι, καὶ στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου λίγο κάτω ἀπὸ τὸ Χαλίκι. Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις καὶ ὁ ἑλληνισμὸς ἔφθαναν βορείως τῆς Μελισσόπετρας — Κλεισοῦρ — πρὸς τὴν ὁροσειρὰν τοῦ Γράμμου, ἀλλὰ κατεῖχον τὴν δυτικὴν πλευρὰν μέχρι Μπεράτι καὶ Πόγιοινης. Ἡ μεγάλῃ Ἡπειρος εἶχε ἰσχυρὸν πληθυσμόν, πολὺ μορφωμένον καὶ πολεμικόν. Ἦ φύλαγε τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Θρακῶν ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν ἕως ὅτου ἤρθαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν συνεχίζει μέχρι σήμερα. Ἡ Ἡπειρος εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῆς Ἑλλάδος, τὸ προτεῖχισμα τῆς Ἑλλάδος καὶ δίνει πάντοτε ἐνίσχυσιν καὶ ἀντρεία στὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, δ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΚΑΡΟΛΟΣ Α' Ο ΤΟΚΚΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΟΓΗΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, ΤΟΥ 1425

Εἰς τὸ πρόσφατον Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τῆς Θεσσαλονίκης ἐγένετο παρὰ τοῦ γράφοντος ἀνακοίνωσις τῆς ἄνω ἀνεκδότου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας, τοῦ ἰσχυροτέρου μεταξὺ τῶν Φράγκων ἐν Ἑλλάδι ἡγεμόνων. Καρόλου Α' τοῦ Τόκκου ἐκ Μπενβέντο τῆς Νεαπόλεως, ὁ ὁποῖος τότε εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὰ Ἰωάννινα, τὴν Ἀρταν, τὴν Λευκάδα, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ζάκυνθον ὡς καὶ μέρη τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Τὴν εἰς τὸ Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον ἀνακοίνωσιν, ἐπαναλαμβάνομεν τώρα εἰς τὸ λαμπρὸν περιοδικὸν τῶν Ἰωαννίνων «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἀναδημοσιεύοντες τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸ πρωτότυπον Λατινικὸν κείμενον μὲ εὐρείαν, Ἑλληνιστί, περιλήψιν τοῦ περιεχομένου.

Τὸ πρὸς τὸν Δόγην ἔγγραφον κάμνει λόγον περὶ τοῦ κάστρου τοῦ Δραγαμέστου¹ (Ἀσταχοῦ), τὸ ὅποῖον διεξεδίκουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ εὐγενοῦς Ἐνετοῦ Φραγκίσκου Γόσκαρι καὶ ἰδοὺ διατί, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰ ἀποκαλυφθέντα ἔγγραφα: Ὁ Ἀλβανὸς τοπάρχης Γκίν Μτούα Σπάτας ἀφῆρεσε τὸ 1378 τὴν Ναύπακτον ἀπὸ τοῦς Ἀντιζουίνους καὶ τὸ 1386 ἔδωκε τὴν θυγατέρα του Στερίναν εἰς τὸν ἐγγεγνῆ Ἐνετὸν Φραγκίσκον ἢ Φραντζῆν Φόσκαρι καὶ ὡς προῖκα τῷ παρεχώρησε τὸ Κάστρον τοῦ Δραγαμέστου—ποῦ κατεῖχεν ὁ Σπάτας—καὶ εἰς μετρητὰ 11000 ὑπέρπυρα. Τὸ κάστρον τοῦτο ὁ Φραντζῆς Φόσκαρι ἐκράτησεν ἐπὶ δέκα ἔτη καὶ ἔπειτα, ἀναγκασθεὶς νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῆς συζύγου του Στερίνας εἰς Βενετίαν, παρέδωκε τοῦτο πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν πενθερὸν του Γκίν Σπάταν, ἐπονομαζόμενον Σγουρόν. Ἐν τῷ μεταξὺ—λέγουσι τὰ ἔγγραφα—ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Σγουροῦ καὶ τοῦ κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Τόκκου, καθ' ὃν ἐφονεύθη ὁ Σγουρὸς καὶ τὸ κάστρον κατελήφθη ἀπὸ τὸν Τόκκον ὁ ὁποῖος

καὶ τὸ κατεῖχεν ἤδη τὸ 1425, ὅτε χρονολογεῖται ἡ πρὸς τὸν Δόγην ἐπιστολή, ἡ ὁποία εἶναι ἀπάντησις πρὸς ἄλλην προγενεστέραν τοῦ Δόγη, πρὸς ὃν εἶχεν ἀναφερθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Φραντζῆ Φόσκαρι, Φίλιππος, ἐπικαλούμενος τὴν ἀρωγὴν τῆς Ἑνετικῆς Ἀριστοκρατίας πρὸς ἐπανάκτισιν τοῦ ἀρπαγέντος ὑπὸ τοῦ Τόκκου Κάστρου τοῦ Δραγαμέστου, πού εἶχε δοθῇ ὡς προῖξ εἰς τὴν μητέρα του Στερίναν. Κατὰ σύμπτωσιν, ὁ Δόγης τοῦ 1425 ὠνομάζετο Φραγκίσκος Φόσκαρι ὡς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Φιλίππου, οὗτινος ὁ Δόγης ἦτο στενὸς συγγενής.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ τῆς 15 Αὐγούστου 1425, Ἰνδικτιῶνος 3η, ὁ Τόκκος διαμαρτύρεται διότι παρεξηγεῖται ἡ συμπεριφορὰ του καὶ διότι δὲν παρεπέμφθη ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν διαιτησίαν τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως ἢ τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης. Ἀναφέρει ἀκολούθως ὅτι ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα μετέβη εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν (Λευκάδα) πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἐνετοῦ Βαύλου Κερκύρας κ. Μάρκου Μιάνι, ὁ ὁποῖος τῷ ἐπρότεινε νὰ γίνῃ αὐτὸς κριτὴς διὰ τὸ ζήτημα τῆς κυριότητος τοῦ Κάστρου τοῦ Δραγαμέστου, ἀλλ' ὅτι ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ κ. Μιάνι καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν πρότασιν του, ἵνα ἀναλάβουν τὴν διαιτησίαν ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἢ ὁ τῆς Ρώμης Ποντίφηξ.

Περαιτέρω, διαμαρτύρεται διότι θεωρεῖται ὡς ἀθετήσας ὑποσχέσεις πού δὲν ἔδωκε καὶ ἐπιμένει νὰ παραπεμφθῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν διαιτησίαν τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ μόνον αὐτοῦ.

Αὐτὸ εἶναι, ἐν περιλήψει, τὸ περαιτέρω δημοσιευόμενον, εἰς τὸ πρωτότυπον Λατινικὸν κείμενον, ἔγγραφον τοῦ Τόκκου.

Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔγγραφον προέρχεται ἀπὸ τὸ Κάστρον τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων (Data in castro civitatis mee Johanne) καὶ ὅτι ὁ Κάρολος υπογράφεται ὡς Δεσπότης τῶν Ρωμαίων κλπ.

Μετὰ τὰ δύο Χρυσόβουλλα τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰῶνος, τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἑκκλησίαν τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὡς ἄνω ἔγγραφον εἶναι τὸ τρί-

1. *Οὗ ὁρθῶς ὁ Ἰσπανὸς Βυζαντινολόγος κ. Ἐστοπανὰν ὀνομάζει τὸ Δραγαμέστον, Δραγουμένη (πρὸς περιόδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», 1Β', σελ. 253).

τον κατά σειράν, όπου αναφέρεται ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, πέντε ἔτη πρὸ τῆς κατακτήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν :

Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφο ὡς ἔχει ἐν πρωτοτύπῳ :

ARCHIVIO DI STATO - VENEZIA

ARCHIVIO DELLA SCUOLA DI S.MARIA
DEL ROSARIO - BUSTA 29 - COMMIS-
SARIA GIRARDI

PROCESSO No 1

«Serenissime Princeps et Excellentissime Domine, post humilem et devotam recommendationem.

Recepi Vestre Serenitatis licteras super facto heredum quondam spectabilis viri domini Francisci Fuscari, qui me pro ut Deus novit iniuste molestant pro castro meo Dragamesti. Unde Illustrissima Vestra Serenitas pro constanti ponit me tradidisse, mea spontanea voluntate, electionem iudicii parti adverse, vel apud sacram coronam Neapolis, vel apud summum Romanum Pontificem et hoc deliberativa promissione firmasse. Quod absit. Verum est quod alias dominus Marcus Miani baiulus Corfoy, veniens ad Sanctam Mabram ad quem invitarum pro reverencia vestri excellentissimi ducalis domini, a civitate mea Johanne ad dictum locum Sancte Mabre, spacio satis brevissimo transmeavi, cum labore non modico, cum quo domino Marco Miani ratiocinando de prelibato, inter alia, fuimus colloquuti de facto isto Dragamesti, pro quo. idem

dominus Marcus videbatur se velle constituere iudicem. Cui respondi hoc michi licitum non videri, cum in mundo sint plurimi iudices, apud quos dicta causa posset discerni; exprimendo sacram coronam Neapolis et Curiam Romanam Pontificis, quos quidem dixi ratiocinando simpliciter, non tradendo vel concedendo electionem iudicii parti adverse, quod nunquam habui in proposito, Deus novit.

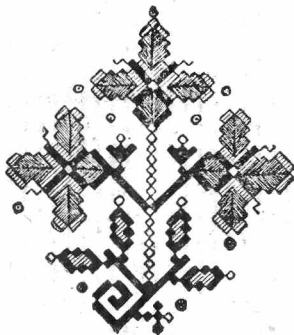
Nec credo quod tales colloquutiones debent summi pro lege; tamen quia nunc est contentio de promisso, sicuti prius erat tantum de debito. Ego habeo veluti sepius vestre excellentissime Serenitati iam scripsi, immediatum dominum et iudicem ordinarium prefatam sacram coronam Neapolis. Unde si alicui aliquid promisi, quod non observem, vel debeam quod non solvam, potest pars adversa habere recursum ad eadem. Sacram Coronam predictam, cuius Maiestas nos utique de jure constringet ad observandum atque solvendum omnia que ad debitum iusticie ipsa Sacra Maiestas spectare concernet.

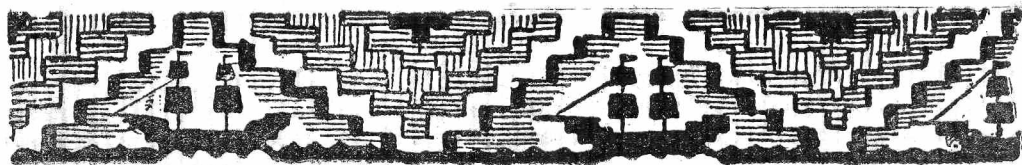
Aliud ad presens super hoc michi non videtur vestre Illustrissime Serenitati scribendum, cuius gratiae me semper humiliter recomendo.

Data in castro Civitatis mee Johanne die XV mensis Augusti III indictione».

Vester civis et devotus ut filius

Karolus Despotus Romeorum etc.

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ι. ΔΑΚΑΡΗ

ΤΑ ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ Α' ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕRNST KITZINGER

Στὴ σειρὰ τῆς ἔκδοσης τῶν βιβλίων Dumbarton Oaks Papers (τόμ. 6, 1951, σελ. 83-122) περιλαμβάνεται κι' ἡ μελέτη τοῦ Ernst Kitzinger, σχετική με τὴν χρονολόγηση τῶν δύο σπουδαιότερων Βασιλικῶν τῆς Νικόπολης καὶ τὴν ἀξιολόγηση κι' ἐρμηνεία τῶν ψηφιδωτῶν τῆς μιᾶς, τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου, γνωστῆς ὡς Βασιλικῆς Α'.

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης τοῦ δ Κ. πραγματεύεται τὴν χρονολόγηση τῆς Βασιλικῆς αὐτῆς, τὴν ὁποία θεωρεῖ ὀρθὰ μεταγενέστερη τῆς μεγαλύτερης καὶ πιδ λαμπρῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἀλκίσωνος (Βασιλικῆ Β') καὶ τὴν τοποθετεῖ στὴν πρώτη φάση τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, στὸ δεύτερο δηλ. τέταρτο τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνα (525-550).

Ἡ Βασιλικὴ Α', πού ἀνασκάφηκε ἀπ' τὸν τότε ἔφορο ἀρχαιοτῆτων Ἀλεξ. Φιλαδελφέα,¹ εἶχε χρονολογηθῇ ἀρχικὰ ἀπ' τὸν ἀνασκάφει τῆς, χωρὶς θετικώτερα κριτήρια, στὰ μέσα τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνα.

Ὁ καθηγητὴς Γ. Σωτηρίου τὴν χρονολόγησε ὕστερα στὰ 540 μ. Χ. ἀκριβῶς, με βάση μιὰ ψηφιδωτὴν ἐπιγραφὴν, πού θεώρησε, ὅτι περιεῖχε καὶ τὸν χρόνον τῆς θεμελίωσης τοῦ ναοῦ. "Ὅμως κατὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς μεγάλης Βασιλικῆς Β' ὁ καθηγητὴς κ. Σωτηρίου ἀναθεώρησε τὴ γνώμη του αὐτῇ, κατεβάζοντας τὴ Βασιλικὴ Α' στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνα.²

Σ' αὐτὸ παρακινήθηκε ἀπ' τὴν ἀνεύρεση στὸ ἱερὸ τῆς μεγάλης Βασιλικῆς ('Αλ-

κίσωνος) ἑνὸς λίθινου τοξωτοῦ ὑπερθύρου μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: «καὶ τοῦτο τὸ κα-

λὸν Μ+Ε» (= Δουμετίου).
Δ

Ὑποστήριξε λοιπόν, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ ἦταν κτητορική, ἀναφερόταν δηλ. στὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ, κι' ὅτι ἡ φράση «καὶ τοῦτο τὸ καλὸν Δουμετίου» προϋπόθετε ἓνα ἄλλο προηγούμενο ἔργο τοῦ Δουμετίου, τὴν Βασιλικὴν δηλ. Α. Κι' ἐπειδὴ ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἀλκίσωνα χτίσθηκε πάντως πρὸ τοῦ 517 (ὁ Ἀλκίσων πέθανε στὰ 517³), ἔπεται ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς Δουμέτιος ἔχτισε πρῶτα τὴν Βασιλικὴ Α' (Δουμετίου) κι' ὕστερα τὴν Βασιλικὴ Β' (Ἀλκίσωνος). Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὴν πρώτην τοποθετεῖ στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5 μ. Χ. αἰῶνα.

Ὁ Kitz. ὅμως παρατηρεῖ ὀρθὰ, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ὑπερθύρου δὲν εἶναι ἡ κτητορική, ἀλλὰ ἀναφέρεται σ' ἓνα μικρὸ ἀφιέρωμα τοῦ μητροπολίτη Δουμετίου στὸν ὑπάρχοντα ἤδη ναὸ τοῦ Ἀλκίσωνα, πού θεωρεῖ σύγχρονον ἢ ὀλίγον ἀρχαιότερον τοῦ ὁμώνυμου ἀρχιερέα. Ἐπομένως κι' ἡ Βασιλικὴ Δουμετίου προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ τῆς μεγάλης Βασιλικῆς Β'. Ἐπειτα, παρατηρεῖ, τὸ ὄνομα τῆς ἐπιγραφῆς Δουμετίου εἶναι γραμμένο σὲ σταυροόσχημο συμπλήρωμα

$[M-\overset{\circ}{-}E]$ κι' εἶναι γνωστὸ, ὅτι τὰ σταυροό-

σχημα μονογράμματα ἐμφανίζονται μόλις στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κι' ἐπειδὴ τὸ μονόγραμμα τοῦ Δουμετίου παρουσιάζει

τέλεια ἐξελιγμένη μορφή, ἔπεται ὅτι τὸ ἀφιέρωμα αὐτὸ δὲν εἶναι νεώτερο τοῦ 550 μ.Χ. Ὁ ἀρχιερέας Δουμέτιος ἐπομένως ἔζησε ὕστερα ἀπὸ τὸν Ἀλκίσωνα, πού πέθανε, ὡς γνωστό, στὰ 517 μ.Χ.

Ὑστερα τὸ δάπεδο τοῦ αἰθρίου τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου Α', σύμφωνα με τὴν ψηφιδωτὴ του ἐπιγραφὴ κοσμήθηκε με ψηφιδωτὰ ἀπ' τὸν ἄμεσο διάδοχο καὶ μαθητὴ τοῦ Δουμετίου Α', τὸν Δομέτιο τὸν Β'. Ἡ τεχνικὴ κι' ἡ μορφὴ τῶν τελευταίων τούτων ψηφιδωτῶν ξεμακραίνουν πολὺ ἀπ' τὴν τεχνικὴ καὶ τὴ μορφὴ τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ναοῦ Ἀλκίσωνα, πρὸς τὰ ὅποια ὁμοῦς συγγενεύουν περισσότερο τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Βασιλικῆς Α' (Δουμετίου), πού κατασκεύασε ὁ ἀρχαιότερος Δουμέτιος. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ Δουμετίου Β' ἀπομακρύνεται πρὸς πολὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλκίσωνα, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ὁ Δουμέτιος Β' εἶναι διάδοχος καὶ μαθητὴς τοῦ Δουμετίου Α', ἔπεται ὅτι καὶ οἱ δυὸ Δουμέτιοι εἶναι νεώτεροι τοῦ Ἀλκίσωνα κι' ἐπομένως ἡ Βασιλικὴ τῶν Δουμετίων εἶναι μεταγενέστερη τῆς μεγάλης Βασιλικῆς Β'. Προσθέτομε ἀκόμα ὅτι ὁ Δουμέτιος Α' ἀφιερώνει τέσσερες συνολικὰ ἐπιγραφάς, ὅπου με περισσὴν κομποροημοσύνη καὶ στομφώδεις φράσεις διατυμπανίζει τὸ γεγονός τῆς ἀνέγερσης τοῦ ναοῦ. (Αὐτοαποκαλεῖται ἀμώμητος, περίπυστος, πανάριστος, μεγάλθυμος, ὅλης πάτρης μέγα φέγγος!). Ἄν λοιπὸν ὁ Δουμέτιος Α' εἶχε κτίσει καὶ τὴ μεγάλη Βασιλικὴ Ἀλκίσωνος, ἡ τόσο μετριόφρων καὶ σχεδὸν ἀφανὴς ἐπιγραφὴ, (καὶ τοῦτο τὸ καλὸν Δουμετίου) θὰ ἦταν πέρα πολὺ παρ' ἔξην.

Ἀλλὰ κι' ἡ μορφολογία μερικῶν ἀρχιτεκτονικῶν μορφῶν καὶ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου μᾶς ὁδηγοῦν στὸ ἴδιο συμπέρασμα. Ἔτσι π.χ. μερικὰ σχηματοποιημένα ἰωνικὰ κιονόκρανα τῆς Βασιλικῆς αὐτῆς εἶναι μορφές, πού ἀπαντοῦν στὴν ἰουστινιάνειο ἐποχὴ. Οἱ σχηματοποιημένες καὶ σχεδὸν ἀφρημένες παραστάσεις τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων θυμίζουν ἐπίσης τὴν σύνθεση τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ 6 καὶ 7 αἰῶνα τῆς Παλαιστίνης καὶ Ὑπεριορδανίας (ὅμοια περίπου σύν-

θεση στὸ ὄρος N e b o, ὅπου ἡ γῆ με δέντρα ροϊδιᾶς, ἀχλαδιᾶς καὶ μηλιάς χρονολογεῖται στὰ 597 μ.Χ.). Ἀξίζει νὰ δώσουμε μιὰ εὐρύτερη περίληψη τῶν κυριωτέρων παρατηρήσεων τοῦ Κ. γιὰ τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου.

Γενικὰ διαπιστώνει ἀπ' τὴν ἀναλυτικὴ μελέτη καὶ σύγκριση τῶν ψηφιδωτῶν αὐτῶν, ὅτι τὰ σύγχρονα ψηφιδωτὰ τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης χρησιμοποίησαν ὡς πρότυπο γιὰ τὰ ψηφιδωτὰ μας, ἀπ' τὰ ὅποια καὶ κατάγονται. Ὅμοια περίπου σὲ θέματα καὶ σὲ σύνθεση εἶναι τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ἀντιοχείας (4ος καὶ 5ος μ.Χ. αἰ.). Ἀλλὰ στὰ ψηφιδωτὰ τῆς Νικ. ὑπάρχει μιὰ φανερὴ ἀντιρροαλιστικὴ τάση, πού δὲν ἐξηγεῖται μόνον ἀπ' τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Συρίας, ὅπου τὰ θέματα καὶ ἡ σύνθεση εἶναι κατασκευασμένα σὲ πραγματικὸ τοπίο καὶ με πραγματικὴ ὑπόσταση. Κάποια συγκεκριμένη ρωμαϊκὴ παράδοση ἔχει διεισδύσει στὴ Νικόπολη, στὰ πρυλὰ π.χ., πού πετοῦν ἀνάμεσα ἀπ' τὰ δέντρα (τέτοιες παραστάσεις βρίσκονται σὲ ρωμ. ἀνάγλυφα). Τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα, ὅπως ὁ μαίανδρος, ὁ ἀστράγαλος, τὰ πρυλὰ μέσα σὲ συμπλεκόμενους κύκλους, ἔχουν τὰ παλαιότερα παραδείγματα σὲ νλασικὰ ρωμ. μωσαϊκὰ τῆς Ἀντιοχείας. Οἱ σκηνὲς ἀλιείας, ἡ ζωφόρος τοῦ ὠκεανοῦ με τὰ ψάρια εἶναι στοιχεῖα, πού ἀπαντοῦν ἐπίσης στὰ ψηφιδωτὰ τῆς Βορ. Ἀφρικῆς. Ἀκόμα κι' ἡ ἐπίδραση τῆς μεταλλοτεχνίας εἶναι αἰσθητὴ στὶς σκηνὲς θήρας, με τὸν ψαρὰ καθισμένο στὸ βράχο. Ἐνὰ μάλιστα ἀγγεῖο στὶς Βρυξέλλες ρωμ. χρόνων ἔχει ὅμοια σκηνὴ ἀλιείας καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ὅτι προέρχεται ἀπ' τὸν ἴδιο κύκλο τέχνης, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Νικόπολης.

Ἀρχαϊκὴ εἶναι ἡ παράσταση τοῦ κόσμου στὰ ψηφιδωτὰ τῆς Βασιλικῆς: Ὁ ὠκεανὸς παριστάνεται σὰ μέγας ποταμὸς, πού περιβάλλει τὴν ὀρθογώνια ἐδῶ γῆ, σύμφωνα με τὴν Ὀμηρικὴ ἀντίληψη (αὐτὰ τὸν Ὀμηρὸ ἡ γῆ εἶναι μέγας δίσκος πού τὸν περιβάλλει ὁ ὠκεανὸς—ποταμὸς).

Ἄν καὶ οἱ Ὀμηρικὲς περὶ τῆς γῆς δοξασίες εἶχαν υποχωρήσει στὴν ἀκριβέστερη καὶ ἐπιστημονικώτερη περὶ σφαιρικότητος τῆς γῆς ἀντίληψη τῶν νεωτέρων ἀρχαίων

ἐρευνῶν (Ἐρατοσθένης Ποσειδώνιος, Στράβων), ὅμως οἱ λαϊκὲς πεποιθήσεις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἐλάχιστα θεωρητικοὶ καὶ ἀδιάφοροι σὲ τέτοια προβλήματα, ἔκαμαν ν' ἀναβιώσουν οἱ παλαιὲς γιὰ τὴ γῆ ποιητικὲς ἀντιλήψεις. Τὶς δοξασίες αὐτὲς ἀπὸ κοσμογονικὴ ἀντίληψη τῆς ἐποχῆς τὶς παραδέχτηκαν καὶ οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ἀπ' ὅπου πέρασαν στὶς εἰκαστικὲς τέχνες. Ἔτσι ἡ σύνθεσις τῆς γῆς στὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Δουμετίου ἀπηχοῦν τὶς ποιητικὲς καὶ λαϊκὲς κοσμογονικὲς ἀντιλήψεις τῆς περιόδου.

Ἀκόμα καὶ οἱ ἐπεξηγηματικὲς ἐπιγραφὲς τῶν ψηφιδωτῶν εἶναι γραμμένες στὸ ὁμηρικὸ δακτυλικὸ ἐξάμετρο (δὲς παραπάνω ὅτι σ. 6), καὶ εἰδικώτερα ἡ φράσις: *ὅσα πν(ε)ιεῖ τε καὶ ἔρπει* εἶναι στίχος Ὀμηρικὸς (Ἰλιάς 17, 447 καὶ Ὀδυσσ. 18, 131).

Ἄλλ' οὔτε οἱ ποιητικὲς (Ὀμηρικὲς) ἀντιλήψεις γιὰ τὴ γῆ οὔτε τὰ διακοσμητικὰ θέματα (Ῥωμαϊκὰ καὶ Σιριακὰ) εἶναι τὰ μ' νὰ στοιχεῖα στὴ σύνθεσις τῶν ψηφιδωτῶν. Ὑπόκειται σ' αὐτὰ ὡς βάση καὶ πλαίσιο ἡ σύγχρονη χαρτογραφία περὶ τοῦ κόσμου. Τὸ γεγονὸς ἄλλωστε, ὅτι ὁ καλλιτέχνης τῶν ψηφιδωτῶν μᾶς ἀπόφυγε τὴ συμβολικὴ, τὴν προσωποποιημένη παράστασις τοῦ κόσμου (στὴν ἀρχαιότητα ὁ ὠκεανός, ἡ γῆ, ἡ σελήνη, ὁ ἥλιος κλπ. παριστάνονται συμβολικὰ μὲ ἀνθρώπινες μορφές) καὶ προτίμησε τὴν «ἐπιστημονικὴ» καὶ θεωρητικὴ ἀντίληψη περὶ τῆς γῆς, ἐνισχύει τὴν ἀποψη αὐτὴ, τῆς ἐπίδρασης δηλ. στὴ γενικὴ σύνθεσις τοῦ σύγχρονου γεωγραφικοῦ χάρτη.

Στοὺς γνωστοὺς μεσαιωνικοὺς χάρτες ἡ γῆ εἰκονίζεται συνήθως τετραγωνικὴ καὶ ὁ ὠκεανὸς δὲν περιβάλλει ὅλη τὴ γῆ. Καμμιά φορὰ ὅμως, ὅταν ἡ γῆ ἔχει τὸ κυκλικὸ σχῆμα, ὁ ὠκεανὸς τὴν περιβάλλει ἀπὸ παντοῦ. Περίβλημα τετράγωνου ὠκεανοῦ παρουσιάζει μόνον ὁ χάρτης τοῦ Θωμᾶ Ἰνδικολέυστου. Στὰ ψηφιδωτὰ ὅμως τῆς Ν. ὁ καλλιτέχνης ἀπόφυγε νὰ τοποθετήσῃ τὶς «ἐπιστημονικὲς» (γεωγραφικὲς) λεπτομέρειες, τοὺς τοπιογραφικοὺς δηλ. χαρακτῆρες ἐνὸς τόπου, στοιχεῖα ἀπόρροφα γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ πύκνωσις τῆς σύνθεσής του, καὶ προτίμησε νὰ παρεμβάλλῃ στοιχεῖα, σύμφωνα μὲ τὶς αἰσθητικὲς του προ-

τιμήσεις. Ἡ ὑβρίδιος αὐτὴ φύσις τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Ν. ἐξηγείται, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι ἡ παράστασις τοῦ γήινου κόσμου στὰ ψηφιδωτὰ μᾶς εἶναι ἐλεύθερη σύνθεσις τοῦ καλλιτέχνη, ποὺ ἔχει γιὰ βάση τὴν σύγχρονη χαρτογραφία, τὴν ὁποία ἐπεξεργάζεται καὶ τὴν προσαρμόζει στὴ διακοσμητικὴ ἢ τοῦ πρόθεσις. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ χρήση τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτη εἶναι τόσο γενικὴ καὶ δειλὴ, ποὺ ἡ παράστασις τῆς γῆς ἐδῶ μοιάζει περισσότερο μὲ στενογραφία ἢ περίληψη τοῦ κόσμου, στὸν ὅποιον, παρὰ τὸν πομπώδη τόνο τῆς ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς δὲς παραπάνω ὅτι σ. 6), ἐλάχιστοι τοπιογραφικοὶ χαρακτῆρες ἀπεικονίζονται.

Καθὼς μπαίνουμε στὸ ψηφιδωτὸ τοῦ βορ. παστοφορίου (τὸ παστοφόριο τοῦτο ἀργότερα θὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ Πρόθεσις τοῦ Ἱεροῦ) ἔχουμε τὴν ἀμυδρὴ ἐντύπωση, ὅτι διατρέχουμε ὅλη τὴ γῆ. Ἄνωθι μᾶς ἡ ὁροφὴ, θὰ ἦταν τὸ ἀντίστοιχο τῆς γῆς, ὁ οὐρανός. Διαπλέουμε τὸν ὠκεανὸ καὶ φτάνουμε στὸ κέντρο τῆς γῆς. Ἀλλὰ τόσο οἱ πολὺ διαφορετικὲς ἀντιλήψεις μᾶς σήμερα γιὰ τὴ γῆ, ὅσο καὶ οἱ συμβατικὲς λεπτομέρειες τῶν ψηφιδωτῶν, δημιουργοῦν ἰσχνὴ τὴν ἐντύπωση αὐτὴ. Εἶναι φανερό ἐπομένως ὅτι στὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ν. δὲν ὑπάρχει ἔννοια θρησκευτικὴ, ὅπως πιστεύουν ἄλλοι. Ἡ λειτουργία τῶν εἰναι ἀπλή, ἡ ἐξίσωσις τοῦ πατώματος μὲ τὴ γῆ, γιὰ τὴν ὁποία ἀπερίφραστα μᾶς μιλεῖ καὶ ἡ ἐπιγραφή (εἰκ. 1).

Στὸ νότιο παστοφόριο (ἀργότερα ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ Διακονικὸ) ὑπάρχει ἡ ἴδια γενικὴ σύνθεσις τῆς γῆς, ἀλλὰ μὲ καινούργια σημεῖα. Ἡ θῆρα τῶν ἀγριμιῶν μέσα σὲ μεγάλους κύκλους ἀπὸ κληματίδες ἀντικαθιστᾷ τοὺς συμπλεκόμενους κύκλους μὲ τὶς πουλιὰ καὶ τὸ διακοσμητικὸ πλαίσιο τοῦ βορ. δαπιδίου (εἰκ. 3). Στὸ κέντρο τῶν ψηφιδωτῶν, ὅπου ἡ παράστασις πάλι τῆς γῆς, εἰκονίζονται τώρα δυὸ μονάχα ἐπίσημες μορφές μὲ στρατιωτικὴ στολή, συνοδευόμενες ἀπὸ κυνηγετικὰ σκυλιὰ. Ποιὲς ἦταν οἱ μορφές αὐτὲς θὰ μᾶς τὸ ἐξηγοῦσε ἡ φθαρμένη ἐπιγραφή τῆς πινακίδας, ποὺ μὲ κάποια ἀδελειότητα κρατοῦν στὰ χεῖρα τοὺς οἱ μορφές.

Ἀνάλογες σκηνές θήρας βρίσκουμε ἐπίσης στὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ἀντιόχειας καὶ Παλμύρας στὸν 6ο καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 7ου μ.Χ. αἰῶνα. Ἐδῶ ὅμως τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει μεγαλύτερο εὖρος παρὰ τοὺς συμπλεκόμενους κύκλους μὲ τὰ πουλιὰ στὸ βορ. παστοφόριο. Κατὰ τὸν Kitz, ὁ καλλιτέχνης θὰ ἤθελε ἴσως μ' αὐτὸ νὰ δώσει μεγαλύτερη σπουδαιότητα ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ διακοσμητικὴ λειτουργία (δὲς παρακάτω).

Κάτι ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση ἐδῶ εἶναι τ' ἄγρια θηρία, ποὺ δὲν παριστάνονται μ' ὁλόκληρο τὸ σῶμα τους, ἀλλὰ μὲ τὸ πρόσθιο μισό. Σ' ἀνάλογες παραστάσεις ρωμαϊκῶν ἀνάγλυφων καὶ μωσαϊκῶν τὸ ὀπίσθιο μέρος τῶν ζώων κρύβεται συχνὰ κάτω ἀπ' τὰ πυκνὰ φυλλώματα τοῦ κυκλικοῦ πλαισίου, κυρίως ὅταν τὸ πλαίσιο εἶναι ἡ ἄκανθος. Ὅταν ὅμως οἱ κλάδοι εἶναι κληματίδες, ὅπως ἐδῶ, τότε τὰ σῶματα τῶν ζώων παριστάνονται ὁλόκληρα. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὁ τεχνίτης τῆς Ν. εἶχε φέρεи μαζί του ἑτοιμα μοτίβα, ἀντιγραμμένα, στὰ ὁποῖα τὸ πυκνὸ φύλλωμα τῆς ἀκάνθου ἔκρυβε τὸ μισὸ σῶμα τῶν ζώων, ἀναγκάστηκε ὅμως στὸ ἱερὸ χῶρο τῆς Βασιλικῆς «Δουμετίου» νὰ τὸ προσαρμόσει σὲ πλαίσιο ἀπὸ κληματίδες γιὰ λόγους ἴσως θερησκευτικούς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ κληματίδες τῶν ψηφιδωτῶν μας μοιάζουν μὲ ταινίες λεῖες καὶ ἐπίπεδες, στὶς ὁποῖες «καρφώθηκαν» οἱ μίσχοι τῶν φύλλων ἀμπέλου μὲ κάποια ἀδεξιότητα. Ἔτσι, ἂν καὶ οἱ κλάδοι τῶν κύκλων εἶναι λεπτοὶ καὶ τὰ φύλλα ἀραιὰ, παράδοξα τὰ σῶματα τῶν θηρίων, ἐνῶ δὲν καλύπτονται ἀπ' τὸ φύλλωμα, εἶναι μισὰ (εἰκ. 3).

Ἐχουμε κι' ἐδῶ λοιπὸν περίπτωση ἐκλεκτισμοῦ, σύνθεση καὶ συμβιβασμὸς δυὸ ἐξχωριστῶν θεμάτων, ποὺ ἀράθηκαν ἀπὸ παλαιότερα πρότυπα, πρᾶγμα ποὺ διαπιστώθηκε καὶ στὸ ἄλλο ψηφιδωτό, στὴ σύνθεση τοῦ χάρτη τῆς γῆς.

Ἄλλο ἐπίσης ἐντυπωσιακὸ στοιχεῖο στὸ ψηφιδωτὸ αὐτὸ εἶναι ἡ πλήρης σχεδὸν γυμνότητα τῶν κυνηγῶν καὶ ψαράδων. Οἱ γυμνὲς μορφὲς δὲν εἶναι ξένες σὲ ἡμιμυθολογικά κι' εἰδυλλιακὰ κυνηγετικὰ θέματα τῶν προηγούμενων αἰώνων. Ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ στὴν εἰδικὴ περί-

πτωση τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ εἶναι στοιχεῖα ξένα. Φαίνεται, ὅτι κι' ἐδῶ ὁ καλλιτέχνης ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τοὺς ἐρωτιδεῖς κυνηγούς τῶν ἐλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν παραστάσεων καὶ τῶν φρέσκων τῆς Πομπηίας.

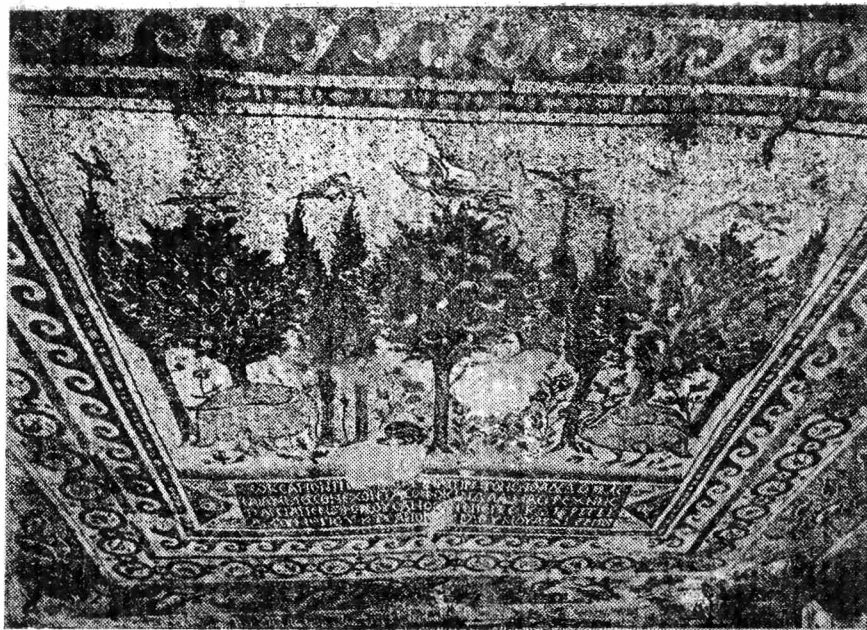
Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σκηνὴ τῆς θήρας τοῦ πετεινοῦ. Σ' αὐτὴ τὸ πτηνὸ φαίνεται νὰ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ... κυνηγοῦ. Ἀσφαλῶς ἡ σκηνὴ ἀράθηκε ἀπὸ ἀλεκτορομαχίες, θέμα καὶ σπορ πολὺ εὐνοούμενα παλαιότερα. Στὴ ρωμαϊκὴ περίοδο στὴ θήρα αὐτὴ μπαίνουν καὶ ἐρωτιδεῖς. Καὶ ἐπειδὴ οἱ σκηνὲς αὐτὲς ἀποτελοῦσαν καὶ θεατρικὸ στοιχεῖο, ἀκολουθεῖ τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ψηφιδωτὸ τοῦτο ὑποδηλώνει μάλλον θεατρικὴ παράσταση παρὰ πραγματικὴ θήρα.

Στὶς σκηνὲς κυνηγιοῦ τῶν παλαιότερων συνθέσεων εἰκονίζεται συχνὰ κεντρικὴ μορφή, ποὺ παριστάνει θεὸ ἢ ἥρωα. Οἱ δικές μας δυὸ κεντρικὲς μορφὲς θυμίζουν πολὺ ἀνάλογες παραστάσεις θήρας μὲ κεντρικὲς μορφὲς τοὺς Διοσκούρους, τίς ὁποῖες πιθानότατα ὁ τεχνίτης τῶν ψηφιδωτῶν πῆρε ὡς πρότυπον. (Ἀσφαλῶς κι' οἱ δύο μορφὲς τοῦ κέντρου ἔχουν νὰ κάνουν μὲ κυνηγούς: σκυλιὰ, κυνηγετικὴ στολή, θήρα). Ἡ σκηνὴ ὅμως εἶναι μοναδική. Σὲ χριστιανικά κτήρια ὑπάρχουν βέβαια θηρησκευτικὲς σκηνές, ἀλλὰ τοποθετημένες σὲ δευτερεύουσα μοῖρα ἢ κι' ὡς τυχαῖα διακοσμητικὰ στοιχεῖα.

Εἶναι πολὺ φυσικὸ κι' ἐδῶ ἡ παράδοση αὐτὴ ν' ἀποτελεῖ τὸ συμπληρωματικὸ ἀντιστοιχο τοῦ βορ. παστοφορίου καὶ τὰ δυὸ μαζί, νὰ ἀπεικονίζουν καὶ νὰ αἰσθητοποιοῦν τὸν κόσμον τῆς ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ θήρα εἶναι κι' αὐτὴ συνοπτικὴ «βιογραφικὴ» παράσταση τοῦ κόσμου. Ἰσως δηλ. οἱ θηρησκευτικὲς ἀσχολίες ν' ἀποτελοῦν τὴν ἐπιτομὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀσχολίας. Καὶ τὰ δύο δάπεδα μαζί συμπληρώνουν ἑστὶ τὸ κοσμογονικὸ σχῆμα.

Παράλληλα ὅμως ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης δὲν ἀποκλείει γιὰ τὸ νότιο παστοφόριο καὶ τὴ συμβολικὴ παράσταση κάποιας ἰδέας:

Στὴν πρώτῃ χριστιανικὴ φιλολογία τὸ κακὸ, τὰ πάθη, ὁ θάνατος εἰκονίζονται μὲ θηρία. Ἀγῶνες ἡρώων στὴν ἀρένα συμ-

Εικ. 1.—Τό κεντρικό τμήμα τοῦ βορείου πασιδορίου μέ τή γῆ καί τήν
υπομνημαστική ἐπιγραφή.

Εικ. 2.—Τμήμα ψηφιδωτοῦ θαπέδου μέ σκηνή ἀπ' τόν ἀνακτό.

βολίζουν τὸν ἡθικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κακοῦ. Κατ' ἀναλογία μάλιστα με παρόμοιες συνθέσεις στήν Ἀντιόχεια, οἱ δυὸ κεντρικὲς μορφές μπορεί νὰ συμβολίζουν τοὺς νικητὲς τοῦ ἡθικοῦ ἀγῶνα. Ὡστε, ἂν οἱ μορφές τοῦτες δὲν εἶναι σύμβολα ἡθικῆς νίκης στὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, μπορεί καὶ νὰ συμβολίζουν τὴ θέση τους στὸν παράδεισο παρὰ στὴ γῆ. Εἶναι πιθανὸ γι' αὐτό, ὅτι στὸ νοτ. ψηφιδωτὸ ἔχουμε συμβολικὸ χάρτη τοῦ παραδείσου μᾶλλον παρὰ τοῦ κόσμου. Σ' αὐτὴ τὴν ἀποψη συντείνει καὶ ἡ γυμνότητα τῶν μορφῶν, ὅμοια με τῶν ἐρωτιδῶν, πού μπορεί νὰ συμβολίζει τὸν παράδεισο. Γι' αὐτὸ ἀκόμα τίς γυμνές αὐτές μορφές ὁ καλλιτέχνης περιέκλεισε σὲ μεγάλους κύκλους ἀπὸ κλάδους ἀμπέλου, σύμβολο τῆς νέας ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας. Ἴσως ἀκόμα καὶ τὸ δέντρο, πού τόσο περιέργως βρίσκεται ἀνάμεσα στίς δυὸ κεντρικὲς μορφές, νὰ συμβολίζει τὴ νέα ζωὴ καὶ τὴν ἀθανασία. Πιθανῶς ἀκόμα οἱ δυὸ μορφές νὰ εἰκονίζουν τὸν Ἐν ὧ χ καὶ τὸν Ἐλίσσαιο τῆς Ἱερᾶς Βίβλου, τοὺς πρώτους καὶ περιφημότερους κατοίκους τοῦ παραδείσου, μετὰ τὴν πτώση τῶν πρωτοπλάστων. Εἶναι οἱ μόνοι, πού δὲ γνώρισαν τὸ θάνατο. Στὰ χριστιανικὰ μάλιστα κείμενα προηγεῖται ἡδὴ ἡ φιλολογικὴ παράσταση τῶν προφητῶν ὡς νικητῶν (*gemini victores*), πού διαστέλλονται ἀπὸ τοὺς πρωτόπλαστους, τοὺς *geminos victos*, τοὺς ἡττημένους δηλαδή. Ὑστερα ὁ παράδεισος εἶναι συμπληρωματικὸ μῆμα κατὰ τὴν χριστιανικὴ ἀντίληψη τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἀπαραίτητο σχεδὸν στοιχεῖο τοῦ χριστιανικοῦ χάρτη τοῦ κόσμου. Σὲ τέτοιους χριστιανικοὺς χάρτες ὁ παράδεισος «ἐμψυχώνεται» ἀπὸ ἀνθρώπινες μορφές, συνήθως τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐά, πού ταιριάζει ὅμως πῶς πολὺ σὲ ἱστορικοὺς χάρτες.

*

Συνοπτικὰ μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ν., τὰ σπουδαιότερα στὴ Βαλκανικὴ Χερσονήσῳ στὸ εἶδος τους, ἀποτελοῦν τὴν μετάβαση ἀπ' τὰ ρεαλιστικὰ θέματα τῆς Ἀντιόχειας (4ος μ. Χ. αἰώνας), στὴν ἀφαίρεση καὶ στὸ ἀυστηρὸ σχέδιο τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Ὑπεριορδανίας (7ος

μ. Χ. αἰών.). Ἡ λειτουργία αὐτὴ συντελεῖται μεταξὺ τοῦ 4ου — 7ου μ. Χ. αἰώνα. Ἡ γενικὴ σύνθεση καὶ τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα ἔχουν τὰ πρότυπά των στὰ ψηφιδωτὰ τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς καὶ στὰ ἀρχαιότερα, τὰ ἐλληνιστικὰ καὶ ρωμαϊκὰ μωσαϊκὰ καὶ ἀνάγλυφα. Ἀκόμα κι' ἡ ἐπίδραση τῆς μεταλλοτεχνίας δὲ φαίνεται νὰ λείπει. Πρόκειται περὶ ἔργου «ἐκλεκτισμοῦ», πού διαλέγει δηλ. καὶ συνθέτει τὰ διάφορα στοιχεῖα σὲ μιὰ κεντρικὴ ἰδέα. Οἱ χαρακτῆρες αὐτοὶ ἀπαντοῦν καὶ σ' ἄλλα ἔργα τοῦ 6ου αἰώνα καὶ ἡ φάση αὐτὴ συμπίπτει με τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του.

Ἀλλὰ καὶ τὰ θέματα καὶ τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῶν ψηφιδωτῶν συνθέτονται ἔτσι, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἐνιαία μορφή ὁργανικῆς ὕφης, ἐνῶ ἡ παράσταση τοῦ γεωγραφικοῦ καὶ κοσμογονικοῦ σχήματος ἀποκτᾷ περιγραφικὴ εὐκρίνεια. Προσλαμβάνουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον κι' εὐρύτερη ἐννοια, ὅταν κρίνονται στὸ φῶς τῆς ἐξέλιξης τοῦ θέματος καὶ τοῦ ρυθμοῦ κατὰ τὴν πρώιμη βυζαντινὴ διακοσμητικὴ τέχνη τῶν δαπέδων.

*

Ἄν ἐπιμείναμε περισσότερο στίς παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέα, αὐτὸ ἔγινε γιατί εἶναι σημαντικὲς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστο ὁρθές. Καθορίζει ὀριστικὰ τὴν ἀμφισβητούμενη χρονολογία τῶν δύο Βασιλικῶν με ἀσφαλῆ βάση ἐξωτερικῶν κι' ἐσωτερικῶν (μορφολογικῶν) κριτηρίων. Ἡ μορφολογικὴ μελέτη μερικῶν ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων καὶ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Βασιλικῆς δὲν ἀφήνει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Δουμ. χτίσθηκε κατὰ τὸν προχωρημένο 6ο αἰῶνα.

Μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, ὅτι ἡ μελέτη τοῦ Kitzinger ἀξιολογεῖ μ' ὅλη τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὴν πολὺπλευρὴ ἔρευνα τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Βασιλικῆς. Οἱ αὐστηρὰ ἀντικειμενικὲς παρατηρήσεις του περὶ τὸν περιοριστικὸν φυσικὸν στὴν ἀντικειμενικὴ ἀνάλυση τῶν ψηφιδωτῶν — καὶ σ' αὐτὸ πέτυχε ἀπόλυτα — κι' ἀπόφυγε τὴν εὐρύτερη μορφολογικὴ ἀνάλυση κι' ἰδιαίτερα τὸ θέμα τῶν χρωμάτων τῶν ψηφιδωτῶν. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ μελέτη τοῦ Κ. ἔγινε με

βάση τις υπάρχουσες φωτογραφίες, (δεν μπορώ να θυμηθώ αν αναφέρει ο συγγραφέας σε υποσημείωση κατά πόσο γνώρισε εκ του φυσικού τα ψηφιδωτά), κι' αυτό αποτελεί κάποιον μειονέκτημα. Καλύτερες φωτογραφίες (αν και σήμερα τα ψηφιδωτά δεν διατηρούνται όπως όταν πρωτοβρέθηκαν) και μερικές απ' αυτές έγχρωμες και πρό πάντων ανάπτυξη του θέματος από την άποψη των χρωμάτων, θα κάναν τη μελέτη πλουσιότερη. 'Επί πλέον η καλοτυπωμένη μελέτη στην εξαιρετική σειρά των εκδόσεων Dumbarton Oaks Papers, ή εξαντλητική βιβλιογραφική ενημέρωση, ή πειστική συσχέτιση των ψηφιδωτών με άλλα άλλων περιοχών, κάνει τη μελέτη του Κ. πολύ ενδιαφέρουσα.

Θα πρόσθετα μόνο μερικές αντιρρήσεις μου, ως προς την συμβολική έρμηνεία του νοτ. παστοφορίου :

'Ενώ στο βόρειο δάπεδο, εκτός απ' τα ανόργανα όντα (δέντρα, χλόη), μονάχα πουλιά ζωντανεύουν τη φύση, στο νότιο δάπεδο αντίθετα μονάχα χερσαία ζώα κι' ο άνθρωπος με τις βιωτικές του ασχολίες συμπληρώνουν το τοπίο. Στο πρώτο παριστάνεται μόνον ο φτερωτός κόσμος, που πετά (=πνέει), χωρίς κανένα τετράποδο, κι' αντίθετα στο δεύτερο κανένα πουλί (εκτός από τον πετεινό) δεν ποικίλλει το τοπίο, άλλ' αποκλειστικά ο χερσαίος κόσμος, που ξορει (=βαδίζει).

Κι' άκόμα, ενώ στο βορ. παστοφόριο εικονίζεται ή γή με τον «άλογο» κόσμο ως επικρατέστερο στοιχείο, αντίθετα στο νότ. αποκλειστικά σχεδόν ή γή κατέχεται από το «λογικό» στοιχείο, τον άνθρωπο δηλ. και τις ασχολίες του.

Είναι πιθανώτερο έπομένως, ότι οι πίνακες των δαπέδων υπομνηματίζουν οικονομογραφικά την έννοια της επιγραφής : Βλέπεις εδώ ... και τη γή, μ' όλα τα ζώα γύρω της, κι' όσα πετούν κι' όσα σέρνονται άπάνω στη γή. Στο βορ. δάπεδο τα γύρω της γής ζώα είναι τα πουλιά μέσα στους κυκλικούς, και στο νότ. είναι τα τετράποδα κι' ο "Άνθρωπος στις βιωτικές του μέριμνες, για τον οποίο παραχωρήθηκε ή ειρύτερη ζώνη παραστάσεων.

Για τους λόγους τούτους δε θα πρέπει ίσως να δοθεί ιδιαίτερη, συμβολική έννοια και στο νότιο παστοφόριο, όπως ούτε στο βορεινό. "Αλλωστε, αν τα άγρια θηρία στη Χριστιανική συμβολική γλώσσα συμβολίζουν την έννοια του κακού, οι δορκάδες και τα ελάφια, που παριστάνονται εκεί, δε μπορούν νάχουν ανάλογη έννοια.

Τέλος ή επιγραφή του βορ. παστοφορίου (βλ. υποσημ. 6), που, όπως είπαμε, υπομνηματίζεται με τις δυο ψηφιδωτές συνθέσεις των παστοφορίων, δεν κάνει καμιά άπολύτως υποδήλωση παραδείσου. "Αν είναι έτσι, τότε κι' οι κεντρικές μορφές εδώ έχουν κοσμική σημασία. "Αλλά φυσικά ή σημασία τους θα παρεμένει άδηλη, αφού ή ενεπίγραφη πινακίδα, που βαστούσαν οι μορφές, έχει καταστραφή.

ΣΩΤ. Ι. ΔΑΚΑΡΗΣ

Σ η μ ε ι ώ σ ε ι ς

1. Πρακτ. 'Αρχαιολ. 'Εταιρ. 1916—1918 και 'Αρχαιολ. έφημ. 1916, 1917 και 1918.

2. 'Αρχ. έφημ. 1929 σελ. 201, 1 και 207.

3. Ηπειρ. Χρον. 1928, τόμ. Γ' σελ. 153 (Π. Φ ο υ ρ ί κ η ς).

4. 'Ηπειρ. Χρον. ένθ' άν. σελ. 152, 1 (Π. Φ ο υ ρ ί κ η ς) και 'Αρχ. 'Εφημ. 1918 σ. 28 κ. έξ. ('Αντ. Κατζίης).

5. 'Αρχ. 'Εφημ. 1918. σελ. 38, εικ. 6 και πρακτικά 1914, σελ. 236 εικ. 9β και δ ('Α λ. Φ ι λ α δ ε λ φ ε ύ ς).

6. 'Εδώ γίνεται κυρίως λόγος για τα δυο όρθογώνια ψηφιδωτά δάπεδα των παστοφορίων, που αργότερα θα μετατραπούν σε Πρόθεση και Διακονικό. Στο βορ. παστοφόριο (εικ. 1), στο κέντρο παριστάνεται μέσα σ' όρθογώνιο πλαίσιο και με σχηματική σμικρογραφία ή γή με δυσανάλογα σε μέγεθος δέντρα (κυπαρίσσια, αχλαδιές, μηλιά και ροδιά), στα όποια περιτριγυρίζουν ή έμφωλίζουν πουλιά. Στο έξω μέρος άλλα μεγάλα πουλιά, χήνες, φαίνεται να βόσκουν στη σχηματική δηλωμένη χλόη. Τη γή περιβάλλει μεγαλύτερο όρθογώνιο πλαίσιο από συμπλεκόμενους κυκλικούς με πουλιά. Τοποτ. πάλι ένα εφύ και όρθογώνιο ύδατινο πλαίσιο, ο "Ωκεανός, όπου λογής—λογής ψάρια πολύχρωμα και θαλάσσιοι όργανισμοί (όχταπόδια, σπηλιές, ναυτίλοι) αναδεύονται με τα κύματα του "Ωκεανού, είτε θηρεύουν την τροφή τους είτε θηρεύονται απ' τους ψαράδες (εικ. 2). Φωλιές ύδρoβιων πουλιών, που έπωάζουν στις φωλιές τα αυγά τους και πουλιά θαλασσινά, που αναζητούν την τροφή τους, συμπληρώνουν το ζωικό κόσμο του ύδατος στοιχείου.

Στὸ νότιο παστοφόριο εἰκονίζεται πάλι τὸ ἴδιο σκηνικό, ἀλλ' ἐδῶ οἱ ἀνθρώπινες μορφές καὶ τὰ ζῶα παίζουν τὸ μεγαλύτερο ρόλο. Τὸ κέντρο, ὅπου δηλώνεται ἡ γῆ, κατέχουν δυὸ ἐπίσημες μορφές μὲ στρατιωτικὴ (κυνηγετικὴ) στολή, συνοδευόμενοι ἀπὸ κυνηγετικὰ σκυλιὰ. καὶ κρατοῦν μιά πινακίδα τῆς ὁποίας ἡ ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή εἶναι σήμερα καταστραμμένη. Τὸ γύρω—γύρω πλαίσιο τῶν κυκλίσκων μὲ τὰ πουλιὰ τοῦ Βορείου παστοφορίου, ἀντικαθιστοῦν τώρα μεγάλοι κύκλοι ἀπὸ κληματίδες, ὅπου θηρευτὲς τρυποῦν μὲ τὶς λόγχες τοὺς ἀγρίμια καὶ θηρία τοῦ δάσους (εἰκ. 3). Τὸ ἐξωτερικὸ πλαίσιο, ὃ Ὁκεανὸς ἔχει περίπου τὴν ἴδια μορφή, ὅπως καὶ στὸ ἄλλο παστοφόριο. Κι' ἐδῶ ψαράδες σχεδὸν γυμνοὶ καμακώνουν τὰ ψάρια ἢ σέρνουν τὰ δ.χ.τα τοὺς πρὸς τὴ στεριά. Μιά ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή στὸ πρῶτο, τὸ βορεινὸ δάπεδο, σὲ ὁμηρικὸ δαχτυλικὸ ἐξάμετρο, ἐξηγεῖ τὸ θέμα τῶν δύο παραστάσεων :

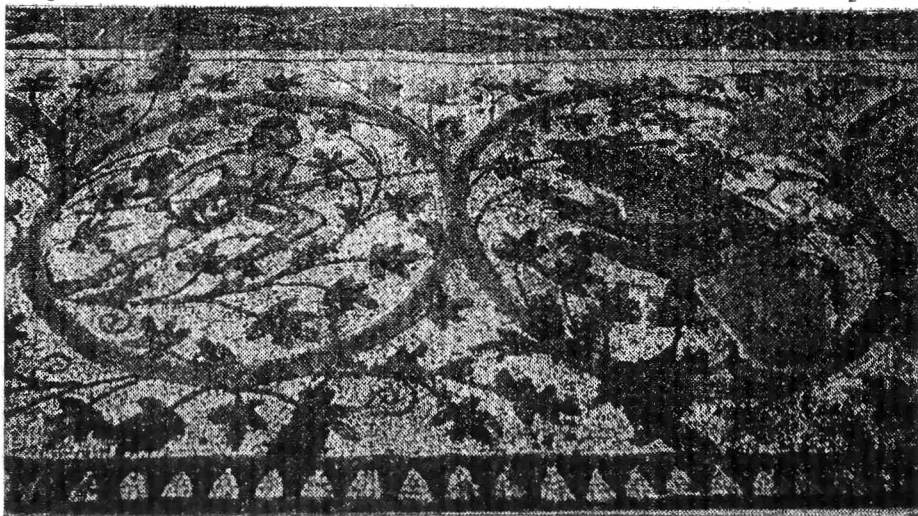
† Ὁκεανὸν πε[ρίφαντον] ἀπ[ε]ρίττον ἐνθα δέδορκα
γαῖαν μέσσον ἔχοντα σοφοῖς ἰνδάλμασι τέχνης,
πάντα πέριξ φορέουσιν ὁ[α] πν[ε]ίσει τε καὶ ἔρπει.
Δουμετίου κτέανον [μ]εγαθύμου ἀρχιερέος.

(=Βλέπεις ἐδῶ τὸν περίφαντο κι' ἀπέραντο ὠκεανό, ποὺ περιβάλλει ὁλοτρόγυρα τὴ γῆ—ἐργα φειαγμένα μὲ σοφὴ δουλειά—καὶ τὴ γῆ μ' ὅλα τὰ ὄντα, ὅσα πετοῦν κι' ὅσα σέρνονται ἀπάνω στὴ γῆ. Εἶναι ἔργο τοῦ Δουμετίου, τοῦ μεγαλόψυχου ἀρχιερέα).

7. Τέτοιες ποιητικὲς ἐπιγραφές εἶναι χαρακτηριστικὲς στὰ μωσαϊκὰ τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνα τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ Ὑπεριορδανίας.

8. Προσωποποίηση ἀνάλογη τοῦ Ὁκεανοῦ βρίσκουμε στὸ μωσαϊκὸ δάπεδο τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου, ποὺ βρίσκεται ἀμέσως δυτικὰ τῆς Βασιλικῆς πρβλ. ἐπίσης Βασιλικὴ Βοσκοχωρίου Μακεδονικ. 1910, ('Α ν δ ρ. Ζ υ γ γ ό. π ο υ λ ο ς).

9. Τὰ ψηφιδωτὰ ἐπίσης τῆς M a d a b a, τῆς ἴδιας περιόδου καὶ τῆς αὐτῆς Σχολῆς, ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὴν χαρτογραφία, ἀλλ' ἐκεῖ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ χρῆση τοῦ χάρτη ἐκφράζεται τολμηρότερα καὶ σ' εὐρύτερη κλίμακα.

Εἰκ. 3.—Σκηνὴ θήρας τοῦ νοτίου παστοφορίου

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΖΩΣΙΜΑΔΕΣ

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ Α. ΦΙΛΙΟΥ*

Γ'

Τὸ ἀρχικὸ χειρόγραφο, ἐσωτερικῶν δι-
αστάσεων 0,20Χ0,30 τοῦ μ., εἶναι πιθα-
νὸ ν' ἀπαρτιζόταν ἀπὸ πέντε δέσμες, δέκα
διπλῶν φύλλων ἡ καθεμιά, συνολικὰ δηλ.
ἀπὸ διακόσιες σελίδες· ἡ δευτέρα π.χ. δέ-
σμη, σώζεται ἀκέραιη· στὶς ὑπόλοιπες δέ,
φαίνονται κατὰδηλὰ τὰ ἔγνη καὶ τὰ ὑπολ-
λείματα ἀποκομμένων φύλλων, περιστάτι-
κὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ συμπερά-
νουμε, ὅτι καὶ οἱ ἄλλες δέσμες, ἔπρεπε ἀρ-
χικὰ νὰ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ ἰσάριθμα φύλλα.
Εἶναι ἐπίσης πιθανότατο, ὅτι τὸ ὅλο χει-
ρόγραφο, ἦταν ἀρχικὰ σταχωμένο· ὑπάρ-
χουν ἀκόμα ὑπολλείματα τῆς στάχωσης
του. Κάτου ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις αὐτές,
ὑποδιαίρομε τὴν κάθε ἀρχικὴ δέσμη τοῦ
χειρόγραφου ὡς ἑξῆς :

1η δέσμη : 16 σελ. ἀποκομμένες, 1 ἄγ-
ραφη, 7 γραμμένες, 16 σχισμένες.

2η δέσμη : 13 σελ. γραμμένες, 1 ἄγρα-
φη 26 γραμμένες.

3η δέσμη : 11 σελ. γραμμένες, 2 ἄγρα-
φες, 5 γραμμένες, 4 ἀποκομμένες, 12 γραμ-
μένες, 1 ἄγραφη, 1 γραμμένη, 4 ἀποκομ-
μένες.

4η δέσμη : 16 σελ. σχισμένες, 22 γραμ-
μένες, 2 ἀποκομμένες.

5η δέσμη : 2 σελ. ἀποκομμένες, 18
γραμμένες, 2 σχισμένες.

Τὸ χειρόγραφο δηλ., στή σημερινή
του κατάστασι, περιέχει 138 σελίδες, ἀπὸ
τὶς ὁποῖες, ἔξ ἄγραφες καὶ οἱ ὑπόλοιπες
γραμμένες.

Κατὰ τὴν ἀναγραφὴ τῶν ἐγγράφων
ποῦ περιέχει, θὰ χρησιμοποιοῦμε ἀρίθμη-
ση σελίδων κατωμένη ἀπάνω στὰ σήμερα
σωζόμενα φύλλα του.

[Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενὸ καὶ τέλος]

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενὸ καὶ τέλος

Σελ. 1 ἄγραφη.

Σελ. 2—8 : ἐπιστολὲς ἀπὸ 3 Ἰουνίου
καὶ 10 Σεπτεμβρίου 1843 τῆς Βασιλικῆς
Ἀλεξίου Φίλιου καὶ Παρασκευῆς Κ. Σάβ-
βα, καθὼς καὶ τοῦ Ἀλέξιου Φίλιου ἀπὸ 2
Σεπτεμβρίου ἰδ. χρ., πρὸς Κων/τίνον Πα-
σχάλην· καὶ Ἰωάννην (Λαμπαδάριον) στὴ
Μόσχα, γιὰ τὰ κληρονομικὰ τῆς Βασιλικῆς
καὶ τῆς Παρασκευῆς δικαιώματα ἀπάνω
στὴν περιουσία ποῦ ἄφησε πεθαίνοντας
ὁ Ζωσιμᾶς.

Σελ. 9 : Προσθήκη ἐπιστολῆς ποῦ
ἀπηύθυνε —σὲ φύλλα ποῦ δὲν ὑπάρχουν—
ὁ Ἀ. Φίλιος πρὸς Κ. Πασχάλην· καθὼς
καὶ τὸ τελευταῖο τμῆμα ὁμοίας τῆς Βασι-
λικῆς καὶ Παρασκευῆς, γιὰ τὸ ἴδιο ὅπως
καὶ πρὸ πάντων θέμα.

Σελ. 10 : Ἐπιστολὴ ἀπὸ 22—6 καὶ
10—11—1843 πρὸς Σπυρίδωνα καὶ Πα-
ναγιώτη Παυλῆ, γιὰ τὴν (ἀργότερα) Παυ-
λίδειο Σχολή, ἀπὸ μέρους Νούσια Φώτου
Χρυστοῦ, Ἐπίτροπου τῆς Ἐκκλησίας Ἀγ.
Νικολάου Κοπάνων καὶ Ἀν. Ντεβέκοσι
(«διὰ τοῦ Ρόβα κυρατζῆ»).

Σελ. 11 : Ὅμοια ἀπὸ 18—11—1843
πρὸς τὸν ἴδιο εἰς Βουκουρέστι ἀπὸ μέρους
Ἀλ. Φίλιου, Ἐπίτροπου τοῦ αὐτοῦ Ναοῦ
γιὰ τὸ ἴδιο θέμα καὶ γιὰ ἄλλα ἀτομικὰ του.

Σελ. 12 : Ὅμοια ἀπὸ 22—; βλίσου
1843 τοῦ Νούσια Φ. Χρυστοῦ πρὸς Μιχα-
ήλ Παραμυδιώτη εἰς Κορυφούς, γιὰ τὸ
ἴδιο θέμα.

1. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα ποῦ ζοῦσε (1840)
ὁ Νικόλαος Ζωσιμᾶς, ὁδόντα δυὸ τώρα χρονῶν,
εἶχε σχεδὸν ὑποκατασταθεῖ στὴν διαχείριση τῶν
ἀγαθοεργιῶν του πρὸς τὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὸν
Ἐπίτροπό του στὴ Μόσχα Κ. Πασχάλη, ἐξ ἀ-
πορήτων φαίνεται καὶ ἐμπιστὸς του, ποῦ
αὐτὸς πρὸ πολὺ ἐμφανίζεται καὶ στὴ μετὰ τὸ
θάνατο τοῦ Ζωσιμᾶ ἀντίστοιχη ἀλληλογραφία.

Σελ. 13—15 : 'Επιστολή ἀπὸ 15—10
βρίου—1843, πιθανότατα τῆς Βασιλικῆς
καὶ Παρασκευῆς πρὸς τὸν Ἀθανάσιο Τσα-
κάλογλου² γιὰ τὸ θέμα κληρονομίας Ζω-
σιμάδων.

Σελ. 15—16 : 'Ομοια τοῦ Ἀλ. Φίλιου
πρὸς Κ. Πασχάλην γιὰ τοὺς μισθοὺς τῶν
διδασκάλων τῶν Σχολείων Ἰωαννίνων.

Σελ. 17—18 : Ἀντίγραφο Ἐπιτροπι-
κοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στὰ Γιάννινα Προξε-
νειοῦ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας, μὲ τὸ ὁποῖο
ὁ Ἀλεξ. Φίλιος διορίζει Ἐπίτροπό του
στὴ Μόσχα τὴν Παρασκευὴ Γοργόλη, γιὰ
τὸ θέμα κληρονομίας Ζωσιμάδων.

Σελ. 19—21 : Ἐπιστολή ἀπὸ 26—1—
1844 τοῦ Στέργιου Στάμου πρὸς τὸν Τρι-
αντάφυλλο Τζιομάκα στὴ Μόσχα γιὰ τὸ
ἴδιο θέμα. Περιέχει καὶ πληροφορίες γιὰ
τὴ διδασκαλικὴ στὸ Μέτσοβο καὶ τὰ σχο-
λεῖα του ὑπηρεσίᾳ τοῦ Γρηγοράσκου Μπα-
λάνου, καθὼς καὶ γιὰ τὰ διαχειριστικὰ
κληροδοτημάτων του.

Σελ. 22 : Ἀγραφή.

Σελ. 23—25 : Ἐπιστολή ἀπὸ 26—1—
1844 πρὸς Ἰωάννην (Ἀνδρέα Ἀποστο-
λίου) εἰς Πάτρας ἀπὸ μέρους πιθανότατα
Α. Φίλιου, μὲ τὴν ὁποία ζητοῦσε λεπτο-
μερειακὲς πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν
κληρονομία Ν. Ζωσιμά καὶ τὴ διαθήκη του.

Σελ. 26 : Ὅμοια ἀπὸ 26—1—1844
πρὸς Ἀθανάσιο Ἰωάννη Ζούδη(;) σχετι-
κὰ μὲ μιὰ ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τοῦ εἶχε
σταλῆ τελικὰ στὴν Πάτρα.

Σελ. 27—29 : Ἐπιστολή ἀπὸ 26—1—
1844 πρὸς κυρία Χρυσῇ (ἀνεψιὰ Κ. Πα-
σχάλη), γιὰ τὰ θέματα κληρονομίας Ζω-
σιμά.

Σελ. 30—31 : Ὅμοια ἀπὸ α Φεβρ.
1844 πρὸς Ἰωάννην, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Σελ. 32—33 : Ὅμοια Ἀ. Φίλιου πρὸς
Κ. Πασχάλην γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, καθὼς
καὶ γιὰ τοὺς δασκάλους τῶν Γιαννίνων.

Σελ. 33—34 : Ὅμοια ἀπὸ 15-2-1844
πρὸς νεοδιορισθέντας συναντιπρόσωπους³

γιὰ τὴ διαχείριση τῶν Ἑλεῶν Ζωσιμάδων.

Σελ. 34 : Ὅμοια ἀπὸ 3—11—1844
τοῦ Ἀ. Φίλιου («ἄτρον καὶ φίλου») πρὸς
Ι. Κωλέτην στὸ Παρίσι⁴.

Σελ. 35—37 : πιθανότατα πρὸς Πα-
τριάρχην Κων/πόλεως ἀπὸ 15—2—1845
ἀπὸ μέρους Ἀ. Φίλιου, γιὰ νὰ ἐπέμβῃ στὸ
διακανονισμὸ ὑποστηριζόμενης πρὸς αὐτὸν
ὁφειλῆς τῆς κληρονομίας Ζωσιμά.

Σελ. 38—39 : Πρὸς Ἐπίτροπους τῆς
Ζωσιμαίας περιουσίας στὴ Μόσχα, ἀπὸ
Η Ἰουνίου 1846 ἀπὸ μέρους Ἀ. Φίλιου,
γιὰ τὸ διακανονισμὸ αὐτοῦ τοῦ χρέους.—
παρὰ πόδας, σχετικὸ δμόλογο μερινοῦ
προδιακανονισμοῦ.

Σελ. 40—49 : Λογαριασμὸς ἀπὸ 22—
1—1947 διακανονισμοῦ διανομῆς 12.000
γροσίων σταλμένων ἀπὸ τὸν «ἐκλαμπρότα-
τον Κύριον Ἰωάννην Τριαντάφυλλον Δομ-
πόλην»⁵ γιὰ νὰ μοιραστοῦν σὲ ἐδῶ συγ-
γενεῖς του. Ἐπιστολή ἀπὸ 28—9μβρίου
1846 πρὸς τὸν ἀποστολέα τῶν χρημάτων.
ὁμοια πρὸς τὸν ἴδιο ἀπὸ 28—1—1847
γιὰ τὴ συντελεσθεῖσα διανομὴ ἀπὸ μέρους
Ν. Κ. Ἀθανασίου καὶ Ἀ. Φίλιου ὁμοια
παρὰ πόδας, ἀπὸ μέρους Ἀ. Φίλιου γιὰ τὸ
ἴδιο ζήτημα καὶ ἄλλα ἀτομικὰ του, καὶ
ἄλλη τετρασέλιδη τοῦ ἴδιου πρὸς Θεοδό-
σιο Λαμπαδάριο σχετικὰ μὲ τὴν ἴδια διανο-
μὴ, ἀλλὰ καὶ ἄλλα θέματα λεπτομερεια-
κὰ τῆς διαχείρισεως τῶν κληροδοτημάτων
Ζωσιμά ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους τῶν Γιαννί-
νων. Ὅμοια ἀπὸ 15—4—1847 πρὸς Δομ-
πόλην γιὰ θέματα σχετικὰ μὲ τὴ διανομὴ
ἄλλων ἐτήσιων κληροδοτημάτων, καθὼς
καὶ συλλογικὴ ἐπιστολὴ δικαιούχων τῶν
Γιαννίνων γιὰ τὰ ἔτη 1845 καὶ 1846, μὲ
ἐπικύρωση τοῦ «Ἀρχιδιάκων» τοῦ Ἀγίου
Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς.

Σελ. 49 : Ἐπιστολή πρὸς Ἰωάννην
Κωλέτην σχετικὰ μὲ κληρονομικὰ θέματα
τῆς Ζωσιμαίας περιουσίας.

Σελ. 50—70 : Πρὸς Θ. Λαμπαδάριον
ἀπὸ μέρους συνεπίτροπου του (πρὶν) Α. Φί-
λιου ἀπὸ 3)8)1847, γιὰ θέματα διαχειρι-

2. Πιθανότατα ὁ φιλικὸς Τσακάλωφ, γιὸς
τοῦ Ἰ. Τσακάλογλου² καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἑθνικὲς
(=ὄγλου, Τουρκικά, —ωφ. ρωσικά), καταλήξεις,
σημαίνουν, ἄμεση καταγωγή ἀπὸ... ὁ γυιὸς τοῦ..

3. Ἀντ. Κομιτζόπουλο, Μιχ. Μπουστάντζο-
γλου, Τριαντάφ. Κρίτσο.

4. Πρεσβευτὴς τότε τῆς Ἑλλάδας.

5. Τὸν κατοπινὸ μεγάλο Ἐθνικὸ Εὐεργέτη,
ἰδρυτὴ τοῦ Δομπόλειου (Ἀθηναϊκοῦ) Πανεπι-
στημίου.

στικά τῶν κληροδοτημάτων Ζωσιμᾶ, σὲ παρμυνὲς μεταβάσεως τοῦ Λαμπαδαρίου στὴ Μόσχα⁶.

Σελ. 57 : "Ομοια ἀπὸ 5 'Ιουνίου 1847 πρὸς 'Εξοχώτατον (:), ὑπενθυμιστικὴ παρῆμβασίς του στοὺς 'Επίτροπους Μόσχας, 'Αντ. Κομιτζίοπουλο, Μιχ. Μποσταντζόγλου καὶ 'Αθαν. Τσακάλωφ, γιὰ θέματα διαχειριστικά κληροδοτημάτων Ζωσιμᾶ.

Σελ. 58—59 : 'Αντίγραφο Χρυσόβουλου τῆς «'Ιμπερατρίτζας» 'Ελισάβετ Α' πού εἶχε δοθῇ στοὺς ρωμηοὺς καὶ ξένους ἐγκατοίκους τῆς Νίζνας (ἀπαλλαγὴ ἐπιτάξεων, τελῶν κ.τ.λ.).

Σελ. 68—61 : ἄγραφες.

Σελ. 62 : 'Επιστολὴ 'Επίτροπων 'Εκ κλησίας 'Αγ. Μαρίας 'Ιωαννίνων ἀπὸ 15-10-1849 πρὸς Λαμπαδάριο, γιὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ στὴν ἐπισκευὴ τοῦ Ναοῦ. Πληροφορίες ἐπίσης γιὰ τὸ Ναὸ 'Αγίου Νικολάου 'Αγορᾶς καὶ 'Αη - Γιάννη Μπουνίλας.

Σελ. 63 : Πρὸς Θεοδόσιον ἀπὸ 15-10-1847 ἐκ μέρους, Α Φίλιου γιὰ διαχειριστικά ζητήματα κληροδοτημάτων Ζωσιμᾶ⁷.

Σελ. 64 : Πρὸς ἴδιον τῆς ἴδιας ἡμερομηνίας ἀπὸ μέρους τῶν 'Επίτροπων τοῦ Ναοῦ 'Αρχιμανδρείου, ὁ ὁποῖος ἀπειλεῖ κατάρρευση.

Σελ. 65—66 : Πρὸς 'Επίτροπους Μόσχας ἀπὸ μέρους 'Α. Φίλιου γιὰ τὴ διαχείριση κληροδοτημάτων Ζωσιμᾶ.

Σελ. 67—68 : Τμῆμα ἐπιστολῆς ἀπὸ 3 7-1852 πρὸς τοὺς ἴδιους ἀπὸ τὸν ἴδιο γιὰ τὸ ἴδιο θέμα (ἀντὶ τοῦ Τσακάλωφ ἀναφέρεται σ' αὐτὴν ὁ Τριαντάφυλλος Κρίτσας), μὲ παρὰ πόδας τραβηκτικὴ γιὰ 600 ρούβλ.

Σελ. 69—70 : "Ομοια, πρὸς τοὺς ἴδιους γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ἀπὸ 30-7-1853.

6. Μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὰς ἐπιστολὰς τοῦ χειρόγραφου, μέσα στὶς ὁποῖες ἐμφανίζονται τὰ διαχειριστικά τῶν κληροδοτημάτων τῶν Γιαννίνων μὲ τὶς νυχτικὰς τους, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἀπόκρυφα παρασκήνια τους.

7. Τὸ Αὐτοκρατορικὸ αὐτὸ Διάταγμα, περικλείεται ὁλόκληρο στὴν 'Ανεκδ. 'Αλληλογραφία Ζωσιμᾶ, δηλ. στὰ 'Ηπ. Χρον. 1931, σ. 198. Μ' αὐτό, εἶχε ἀπονεμηθεῖ μιὰ κάποια αὐτενομία στοὺς ἁλλοδαποὺς ἐμπόρους τῆς Νίζνας, τὸ λεγόμενο Γραικικὸν Μαγιστράτον.

Σελ. 71—76 : "Ομοια μὲ τὴν προηγούμενη, ἀπὸ 20-8-1853.

Σελ. 77—78 : "Ομοια ἀπὸ αἱ Φεβρουαρίου 1854.

Σελ. 79 : 'Αγραφή.

Σελ. 80—113 : 'Αρχὴ ὁμοίας πρὸς τοὺς ἴδιους (:), Φεβρουαρίου 1854, στὴν ὁποία ἐκθέττεται τὸ ἱστορικὸ τῆς διαχείρισης τῶν χρημάτων τῆς Ζωσιμαίας 'Αδελφότητος ἀπὸ τὰ 1800 καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν 80ῃ ὁμῶς σελίδα, λείπουν πολλὰς ἄλλες πού εἶσι διακόπτουν τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἐκθεση.

Σελ. 114—118 : "Ομοια ἀπὸ 26-12-1854 πρὸς τὸ ἐν Νίζνῃ Γραικικὸν Μαγιστράτον⁸ γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Σελ. 119 : ἄγραφή.

Σελ. 120—121 : "Ομοια πρὸς νεοδιορισμένους 'Επίτροπους Μόσχας, (ἐκτὸς τοῦ Τρ. Κρίτσα πού παραμένει) γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ἀπὸ 25-1-1858.

Σελ. 122—127 : "Ομοια ἀπὸ 23—25 'Ιανουαρίου 1856 πρὸς τοὺς ἴδιους ἀπὸ τὸν Α. Φίλιο, σὲ ὕψος δριμύ, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Σελ. 127—131 : "Ομοια ἀπὸ 8 2-1856.

Σελ. 132—134 : "Ομοια ἀπὸ 2-3-1857.

Σελ. 135—138 : "Ομοια πρὸς Λαμπαδάριο καὶ τὴ γυναῖκα του ἀπὸ μέρους τοῦ 'Α. Φίλιου καὶ τῶν παιδιῶν του Βασιλείου καὶ Νικολάου.

Δ'

Συνοψίζουμε, πῶς κατόυ σὲ γενικὲς γραμμὰς, ὅπως αὐτὲς βγαίνουν ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ χειρογράφου, τίς βασικὰς διεκδικήσεις καὶ ἐπιδιώξεις τοῦ 'Α. Φίλιου, κληρονομικὰς καὶ διαχειριστικὰς.

Κατ' αὐτὰς, ἡ συνολικὴ περιουσία πού εἶχε κατατεθεῖ σὶδ Αὐτοκρατορικὸ 'Ορφανοτροφεῖο τῆς Μόσχας, (περίπου ἓνα ἑκατομμύριο ρούβλια), δὲν ἀνῆκε ὁλόκληρη, ὅταν αὐτὸς τὴ διέθετε γιὰ ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς, μόνον στὸν τελευταῖο Ζωσιμᾶ. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Θεοδόσιου, οἱ τέσσαρες ὑπολοιπόμενοι ἀδελφοί, προοικίζοντας τὴν ἀνεψιὰ τους 'Ελένη, παθερὰ τοῦ Φίλιου, εἶχαν καταθέσει ὁμοδῶς, — ἰσχυρίζεται ὁ Φίλιος — ἓνα ποσὸ ρουβλίων,

8. Βλ. ἀμέσως πῶς πάντω,

πὺν τὸ εἶχαν προορίσῃ γιὰ νὰ παίρῃ αὐτὴ τοὺς τόκους του, πὺν ἀνερχόταν σὲ δυὸ χιλιάδες γρόσια τὸ χρόνο. Κι αὐτὰ τὰ χρήματα, τὰ ἔπαιρνε τακτικὰ ἡ Ἑλένη, ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν στεφανώθηκε (1805) μὲ τὸ Γρηγοράσκο.

Ἀκόμα κι ὅταν ἀπέθανε ὁ Μιχαήλ, ζούσαν καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφές τῶν Ζωσιμάδων, οἱ ὁποῖες, κατὰ τὸ κληρονομικὸ δίκαιο, ἔπρεπε νὰ συγκληρονομήσουν παράλληλα μὲ τοὺς ἀρρενες, τοὺς δυὸ ἀδερφοὺς πὺν πέθαναν.

Ὁ Ἀναστάσιος ἐπίσης, εἶχε ἀφήσει μὲ τὴ διαθήκη του στὴ πεθερὰ τοῦ Φίλιου καὶ ἀνεψιὰ τῶν Ζωσιμάδων δέκα χιλιάδες ρούβλια, τὰ ὁποῖα ὅμως αὐτὴ ποτὲ δὲν εἶχε εἰσπράξει.

Ἀκόμα καὶ στὴν περιουσία τοῦ Ζῶη, εἶχαν δικαίωμα νὰ συμμετάσχουν κληρονομικά, καὶ οἱ ἀπὸ τὶς ἀδελφές τῶν Ζωσιμάδων συγγενεῖς.

Ὁ Νικόλας ὅμως, ἰσχυρίζεται ὁ Φίλιος, ἀγνόησε ὅλων αὐτῶν τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα, σὰν νὰ ἦταν αὐτὸς μονάχα κληρονόμος τῶν ἄλλων τεσσάρων τῆς πεντάδας, καὶ διέθεσε ὁλόκληρην τὴν περιουσία αὐθαίρετα κι ὅπως αὐτὸς ἤθελε.

Κι ὅχι μονάχα αὐτό: Μὰ καὶ μιὰ διαθήκη πὺν εἶχε ὁ ἴδιος κάνει στὰ 1828—1829—ὅταν εἶχε μείνει μόνος— μὲ τὴν ὁποία τοὺς ἄφηνε 6.500 τάλληρα, τελικά, δὲν ἐφαρμόστηκε οὔτε ἤρθε ποτὲ σὲ φῶς.

Κι ὅλα αὐτὰ, τὴ στιγμὴ πὺν οἱ ἀπὸ τὸν κλάδο τῆς Ἀγγελικῆς συγγενεῖς Λαμπαδάριοι, εἶχαν κληροδοτηθῇ μὲ ἓνα περὶ πον ἑκατομμύριο γρόσια, ἔναντι τῶν 300 μόνον χιλιάδων πὺν εἶχαν αὐτοὶ πάρει.

Τὰ δικαιώματά τους αὐτὰ, εἶχε στὰ 1831 ξεκινήσῃ ὁ Γρηγοράσκος νὰ ἀξιοποιήσῃ ἐπιτόπια στὴ Μόσχα. Ὅμως, δὲν πρόφτασε νὰ φτάσῃ ἐκεῖ γιατί πέθανε στὴν Κων/πολη. Ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα, ἦταν, γράφει ὁ Φίλιος, κριτέα, ὅχι μὲ τὸ Ρωσικὸ ἄλλα μὲ τὸ δίκαιο πὺν ἴσχυε γιὰ τὸ Γραικικὸ Μαγιστράτο τῆς Νίζνας.

*

Ἀπὸ ἀπόψεως διαχείρισης τῶν ἐλεῶν τῶν Ζωσιμάδων, ὁ Φίλιος ὑποστηρίζει ὅτι, ὅσον καιρὸ αὐτὰ μοιραζόταν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς πὺν εἴπαμε, ὅλα πῆγαιναν καλὰ.

Ὅταν ὅμως μετὰ τὸ θάνατό τους ἡ διαχείριση δόθηκε στὸ Σταῦρο Ἰωάννου, τὰ χρήματα ἀρχισαν νὰ κατασπαταλῶνται ἔδῳ κι ἐκεῖ οἱ ἄλλοι πὺν ἤρθαν κατόπι ("Ἀρχοντες κτλ."), δείχτηκαν ἀκόμα χειρότεροι. Ἡ τάξη ὅμως καὶ τὸ νοικοκυριό, ξαναἤρθαν, ὅταν μπῆκαν ξανά στὴ διαχείριση οἱ συγγενεῖς, ὁ ἴδιος δηλ. κι ὁ γιατρὸς ὁ Λαμπαδάριος.

*

Οἱ ξένοι, γράφει ὁ Φίλιος, κοροῦιδευαν κι ἐκμεταλλευόταν τὸ Νικόλα Ζωσιμά :

Στὰ 1837, εἶχε στείλει αὐτὸς τὸ Γαμπιέτο του— πὺν κόστιζε μιλλιούνια— στὴν Ἑλλάδα καὶ «ἐδιασκορπίσθη ἀρπάζων ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος»· «ἔστειλεν βιβλία ἀπειρα' τί ἔγγιναν;» Τὰ ὅσα ἔστειλε μὲ τὸν Καποδίστρια, τὸν Ἀθατάσιο Λαμπαδάριο καὶ ἄλλους πολλοὺς, κατασπαταλήθηκαν κι αὐτά. Ὁ Γιάννης Ρώτας, Ἐπίτροπός του στὴν Τεργέστη, τοῦ τρώει 8.000 τάλλαρα, «ἀπερνάει» στὴν Ἑλλάδα καὶ λέει «ἀχρείας λέξεις» γιὰ τὸ Ζωσιμά καὶ «ὅτι τώρα εἶναι καιρὸς νὰ γελάσωμεν τὸν Γέροντα νὰ τοῦ πάρωμεν ὅτι κι ἂν ἔχει· καθὼς τὸν ἐγέλασαν»· πεντακόσιες χιλιάδες δραχμὲς καταθέττει στὴν νεοῖδρυμένη Τράπεζα γιὰ 500 μετοχές της· σὲ καιρὸ πὺν τὸ «Βασίλειον εἶναι ἀδύνατον, καὶ χρεωστεῖ πολλά». Τώρα μάλιστα πὺν γίνηκε ἐκεῖ καὶ Σύνταγμα!... «δὲν θὰ λείπουν ποτὲ οἱ ἀνωμαλίες εἰς τὴν Ἑλλάδα» καὶ «ἡ τράπεζα τοιαύτας προφάσεις θελὰ εὐρίσκει πάντοτε». «...καὶ μὰς πονεῖ, κύριε θεῖε, νὰ βλέπωμεν μιλλιούνια Γρόσια νὰ σπαταλοῦντε ἔνθεν κακεῖθεν καὶ ἡμεῖς νὰ στεροῦμεθα τὰ δικάια μας...».

1. Ἀπὸ τὴ γαλλικὴ λέξη cabinet· κατὰ πᾶσα πιθανότητα, πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ ἰδιαίτερου γραφείου τοῦ Ζωσιμά, πὺν αὐτὸς εἶχε χαρίσει στὸ νεοελευθερωμένο Ἑλλ. Κράτος, ἀξίας κατὰ τὸν Α. Φίλιο πολλῶν μιλλιουνίων· μιὰ κάπως ὅμως μικρόφυχη ἀντίληψη, παρουσίασε κάποτε τοὺς Ζωσιμάδες τόσο φειδωλεμένους τὶς δαπάνες—γιὰ χάρι βέβαια τῶν ἀγαθοεργῶν σκοπῶν τους— ὥστε νὰ ἀποφύγουν ἀκόμα καὶ γιατρὸ νὰ φωνάξουν σὲ μιὰ περίπτωσιν ἀσθένειας. Ἰδιαίτερα μάλιστα γιὰ τὸν «εὐγενὴ καὶ ἱππότη» Νικόλα Ζωσιμά, ἡ μικρόφυχη αὐτὴ κρίσις, εἶναι σχεδὸν ταπεινοτική.

2. Τὴν Ἑθνικὴ χωρὶς ἄλλο.

Καὶ ἐπιμένοντας νὰ στηρίζεται ὁ Ἄ. Φίλιος σὲ ἄρθρα τῆς Διαθήκης τοῦ Ζωσιμά, ὅπου ἀποκαλεῖται «Ἐπίτροπός» του καὶ μαζὴ μὲ τὸ Θ. Λαμπαδάριο «Ἐφορος τῶν Ἐκπαιδευτηρίων», ἐπὶ δεκαετηρίδα καὶ πλέον διακηρύττει καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἰσόβια ἐγκατάστασίν του στὴν Ἐφορεία τῶν κληροδοτημάτων τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦσαν τῇ Σχολῇ τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος.

*

Αὐτὲς σὲ χοντρικὰς γραμμὰς ἦταν οἱ ἀπόψεις τοῦ Ἄ. Φίλιου καὶ αὐτὲς ἀποτελοῦν κατὰ τὸ μεγαλειερό τους μέρος τὰ θέματα τῆς ἀλληλογραφίας ποὺ περιέχεται στὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ βιβλίον ἀντιγράφων τους.

*

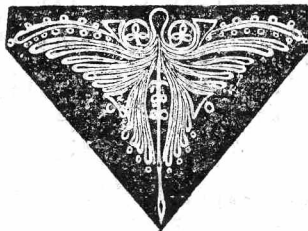
Ed altera pars ;

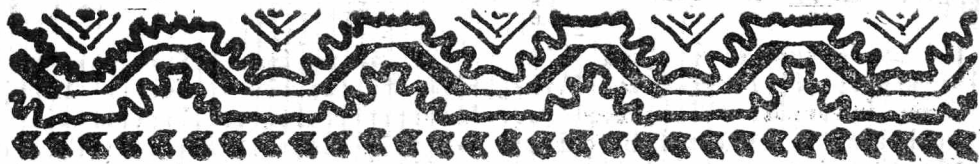
Αὐτό, δὲν περιλαμβάνεται μέσα στὰ στενὰ ὅρια τῶν τωρινῶν μας προθέσεων. Σημειώνουμε μονάχα ὅτι, τὸ ἱστορικὸ καὶ ἡ ὑψὲς τῶν καταθέσεων τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος, περιέχεται καὶ σὲ μιὰ ἀπόφαση ρωσικοῦ δικαστηρίου, ἡ ὁποία δημοσιεύεται στὰ Ἡπ. Χρονικά τοῦ 1933 (σελ. 80 καὶ ἐπ.). Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς τῆς παραγράφου, ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς :

«... τὰ κεφάλαια ταῦτα κατετέθησαν παρὰ τῶν ἀδελφῶν Θεοδοσίου, Μιχαήλ, Ἀναστασίου, Ζώης καὶ Νικολάου διὰ διαφόρους ἀγαθοεργὰς πράξεις εἰς Γραικίαν καὶ Νίξιναν, τινὰ δε ἐξ αὐτῶν, ἐπὶ λόγῳ αἰωνίου δανείου... Ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ τὰ κεφάλαια ταῦτα (τὰ ὅσα δηλ. εἶχαν καὶ οἱ πέντε καταθέσῃ τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἀκόμα διέθεσεν αὐτὸς) κατετέθησαν διὰ ὁρισμένα ἀντικείμενα, καὶ ἀκολούθως, δὲν ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησίαν τῶν προτελευσάντων προσώπων, διὰ τοῦτο ὁ Νικόλαος Ζωσιμάς, δὲν εἶχε τὴν ἰσχὺν νὰ δώσῃ εἰς ἑκείνας τὰς ποσότητας ἄλλον προσδιορισμόν, παρὰ τὸν γεγραμμένον εἰς τὰς δηλωτικὰς ἐπὶ τῆς καταθέσεως αὐτῶν, καὶ ὡς τελευταῖος διαθέτης νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν κοινὴν ἡν δὴ ἠλώσιν.*

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

* Θεωρῶ ἱστορικῶς ἀναγκαῖον, τὸ περιεχόμενον τοῦ Βιβλίου Ἀλληλογραφίας Ἄ. Φίλιου, νὰ ἀναδημοσιευθῇ ὁλόκληρον, καὶ ἔτσι νὰ περισωθοῦν καὶ νὰ γίνουν κοινὸν κτήμα ὅλες οἱ ἀπ' αὐτὸ παρεχόμενες ἱστορικὲς πληροφορίες.

ΠΑΝ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ

ΧΟΥΡΣΙΤ ΠΑΣΑΣ, Ο ΝΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΑΛΗ

“Όλες οι ιστορίες του Έλληνισμού, δικές μας και ξένες, μιλούν με σεβασμό αλλά και τρόπο για την θρυλική προσωπικότητα του Μουσουλμάνου στρατηλάτη των αρχών του περασμένου αιώνα.

Είχε τρομοκρατήσει όλους τους υπόδουλους λαούς του Ισλάμ και άπλωσει την αιμόφυρτη δόξα του από την Περσία ως το Άδριατικό πέλαγος.

Οι πληροφορίες συμφωνούν ακόμα και στο ότι πέθανε κατά τρόπο άδιήγητης φρικαλεότητας και πώς έτάφηκε στη Λάρισα :

“Ο Χουρσίτ πασάς ήταν, κατά την τοτινή παράδοση, που πιστεύθηκε γι’ αληθινή ως τις ημέρες μας, ένας Έλληνας που εξισλαμίστηκε κατά το παιδομάζωμα. Ήταν παπαδοπαίδι για την ακρίβεια από γονιούς Έλληνες του Καυκάσου. Μά αυτό δεν φαίνεται να είναι σωστό. Μάλλον θα πρόκειται για μία ακόμη περίπτωση της μανίας που είχαν όλοι οι υπόδουλοι Έλληνες, να εμφανίζονται κάθε σπουδαίο Μουσουλμάνο σαν Έλληνα εξισλαμισμένο. Κατά τον Άραβαντινό πάλι ήταν παπαδοπαίδι (ούλεμας) από τη Γεωργία, δούλος του Γαζή-Χασάν Πασά έπικε και η γυναίκα του, την οποία υπεραγαπούσε. Ο Κοσμάς ο Θεσπρωτός τον τραγουδάει :

«Τούτον όπου τον έπεμψε το ύψηλό Ντουβλέτι όπου κι’ αν πάτησε ο Χουρσίτ, τα είχε κάμει φέτι Μαριολός, φρόνιμος πολύ, δεν είχε σ’ τούτα τέρι έβαλε οφίξη δυνατή παντού, σ’ όλα τα μέρη».

Τό καθ’ αυτό του όνομα είναι Χουρσίτ και κατά παραφθορά έγινε Χουρσίτ.

Άλλοι ιστορικοί πληροφορούνε πως ήταν ένα Τουρκόπουλο από πεντάφτωχους γονέους, που τό πήρε για ύπνρητέη ο Τσερκέζος μεγιστάνας, Χουσερέτ-Μωχάμετ. Αυτός τον έστειλε σ’ έναν τεκέ, Ίεροσπου-

δαστήριο δηλαδή Μουσουλμανικό, να μυηθώ στα δόγματα τόν Ισλάμ. Κι’ αυτός τόν πάντρεψε κατόπι με μιá σκλάβα του. Καί σ’ έναν καιρό μάλιστα τούς είχε καί τούς δύο υπηρέτες. Μεγαλώνοντας ο μέλλων Στρατάρχης έδειχνε θαυμαστή ευστροφία νού συνδυασμένη με σπάνια οργανωτικότητα. Άδάμαστη θέληση καί ψυχική σκληρότητα, άντλούσε από τά άνελέητα κελεύσματα της Σουλίας, της Δογματικής δηλαδή Αρχής, του έρθόδοξου Μουσουλμανισμού. Αυτή διάταζε την άπρόφασιστη πίστη στο Κοράνι καί τις ιερές παραδόσεις, χωρίς συζητήσεις καί έρευνες για τό αν αυτό που διάταζαν οι θρησκευτικοί κανόνες καί τά λόγια του Προφήτη, ήσαν σωστά ή σκόρτα, δίκαια ή άδίκαια.

Μ’ ένα λόγο έγινε ένας υποδειγματικός Μουσουλμάνος. Με τά στοιχεία αυτά έφυγε αρκετά μεγάλος από τόν άφέντη του καί πήγε στην Πόλη, όπου καί δέν άργησε να διακριθώ τόσο, που έφτασε ή φήμη του να προσελκύση την προσοχή καί αυτού του Σουλτάνου.

Ή Αυτοκρατορία βρισκόταν καί τότες, —μά καί τότε δέν βρισκόταν, — σ’ έναν από τούς σκληρούς πολέμους της, που είχε τότε με τούς λαούς της Άνατολής, τότε με τά κράτη της Δύσεως καί τότε με τούς διάφορους σατράπες, που κάθε τόσο στασίαζαν κατά τού Σουλτάνου.

Συγκεκριμένα χαρπάλευε με μιá τρομερή επανάσταση τών Σέρβων που κλόνησε τόν θρόνο του Πατισάχ συθέμελο.

Τό Διδάνι έστειλε στρατιές έπί στρατιών έναντίον τούς. Μά οι επαναστάτες υπό την κρατερή άρχιστρατηγία τών Όδρενόιτες, της αντίζηλης δυναστείας τών Καραγιώργε-

δίτε, σύντριβαν σ' όλες τις κρίσιμες μάχες τούς Σουλτανικούς στραγούς.

Ο Σουλτάνος απελπισμένος ξαπόλυσε έναντιόν των ανταρτών κι' αὐτὸν τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. Οἱ Ὁθρενοῖτες ὅμως τὸν νίκησαν σ' ἀνοιχτὴ μάχη καὶ τὸν ξανάγκασαν νὰ πάρῃ τούς Ἀρβανιτᾶδες τοῦ καὶ νὰ γυρίσῃ μὲ ἀρκετὲς ζημιὲς στὰ Γιάννενα.

Ἄλλο τώρα ζήτημα πὼς κι' ὁ Ἀλῆς ἀφορμὴ ζητοῦσε νὰ διακόψῃ τὸν πόλεμο, ποὺ δὲν τὸν ἐνδιέφερε διόλου. Γιὰ ποῖό λόγο θὰ διακινδύνευε τὶς δυνάμεις τοῦ σὲ τόσο μακρυνὸ ἀπὸ τὴν ἔδρα τοῦ μέτωπο; Γιὰ τὸ χατῆρι τοῦ Σουλτάνου ποὺ σκόπευε νὰ ξεθρονήσῃ;

Εἶδε λοιπὸν καὶ ἀπὸ εἶδε ὁ Σουλτάνος κι' ἀποφάσισε νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν ὡς τὰ τότες γιὰ δευτερεύουσες ἐκστρατεῖες χρησιμοποιοῦμενο Χουρσίτ-Πασᾶ. Ἔτσι τὸν ἔστειλε στὴ Σερβία κατὰ τὰ 1815 μὲ μιὰ στρατιὰ διαλεχτῶν ἀντρῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ παλῆς οὐλεμάς στὴ δύσκολη ἐκείνη περὶσταση ἐπίδειξε σπάνια στρατηγικὰ προσόντα. Καὶ κατάφερε νὰ νικήσῃ σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ μάχες, γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ τοῦ ἀνταρτοπολέμου, τούς Σέρβους.

Οἱ νικημένοι στὰ ἀνοιχτὰ πεδία ἐπαναστάτες, κατὰφυγαν στὸν προσφιλέστατό τους κλεφτοπόλεμο, μὰ κι' ὁ Χουρσίτ ἀπάντησε, στὸ ἐξαντλητικὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ πολέμου, μὲ ἔργα τρομαχτικά. Ἐκαψε πολιτεῖες καὶ χωριά, ἐσφαγίωσε κατὰ χιλιάδες μεγάλους καὶ μικροὺς καὶ σὲ μερικὲς βδομάδες μέσα ἔσθῃσε τὴν ἐπαναστάτην καὶ ἐπίβαλε στὴν ἐπαναστατημένη χώρα τὴ σιγαλιὰ τοῦ νεκροταφείου.

Ἡ ἱστορία τῶν Σέρβων θεωρεῖ τὸ πέρασμα ἐκεῖνο τοῦ Χουρσίτ, σὰν τὸ σάρωμα ποὺ ἔκαναν στὴν Ἀνατολὴ οἱ ὀρδὲς τοῦ Ταμερλάνου.

Ὁ Σουλτάνος τιμώντας τὸν νικητὴ τὸν ἐνόμασε Πασᾶ μὲ τρεῖς ἀλογοουρὲς καὶ Μεγάλο Βεζύρη.

Ὁ Χουρσίτ σὰν ἐγύρισε στὴν Πόλιν παράλαβε τὴν Πρωθυπουργία καὶ ἄρχισε νὰ θαυματουργεῖ κυριολεκτικὰ καὶ στὶς διοικητικὰς μάχες μὲ τούς διεφθαρμένους τοπικοὺς Σατράπες καὶ Σατραπίσκους, ὅπως καὶ τούς ξένους πρέσβεις.

Ὁ Σουλτάνος σὰν εἶδε πὼς κι' ἐκεῖ ἐμεγαλούργησε, τὸν ἀντικατάστησε σ' ἓνα χρόνο μέσα, συνεπῆς στὴ φρόνιμη ἀρχὴ νὰ μὴν ἀφήνῃ κανένα κεφάλι νὰ ψηλώνῃ πάρα πολύ. Ἐβαλε λοιπὸν στὴ ὑψηλὴ θέση τοῦ κάποιον ἀνάξιο κόλακα καὶ ἐκείνον τὸν ἐξαπέστειλε στὴν ἐπαναστατημένη Ἀραπειά. Οἱ μελαψοὶ ἀντάρτες στὸ ἀναμεταξύ εἶχαν κυριαρχήσῃ σ' ὅλο τὸ Πασαλίκι τῆς Αἰγυπτos, εἶχαν ξεχυθῇ στὴν Ὑπεριορδανία καὶ τὴ Συρία.

Ὁ Χουρσίτ ἀφοῦ ὀργανώθηκε, ρίχθηκε ἀνάμεσα τους σὰν κεραυνὸς καὶ δὲν ἄφησε λιθάρι στὸ λιθάρι.

Βύθισε στὸ αἷμα καὶ στὸν ἀφανισμό ὅλη τὴν ἀπέραντη ἐκείνη χώρα καὶ σὲ διάστημα ἑκατὸν δέκα ἡμερῶν ἐπίβαλε κ' ἐδῶ τὴν πολυγνώριμη σιγαλιὰ τοῦ θανάτου.

Μόλις τέλειωσε καὶ μὲ τούς Ἀραπάδες ὁ Μαχμούτ τὸν διορίζει Πασᾶ τοῦ Μωρηᾶ γιὰ νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ἀθάνατη κλεφτουριά.

Ἐφθασε στὸ Ναύπλιο μὲ πολεμικὴ φρεγάδα. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε μαζί του ἁμάξια, οἱ τοπικὲς ἀρχὲς ἀγγάρευσαν τὸ λαὸ νὰ φυτάξῃ τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν Τριπολιτσά!

Τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς τοῦ ξεκινήματος ἔδρεξε τόσο πολὺ, ποὺ μιὰ ἀπὸ τίς ἁμαξές του κόλλησε καὶ ἐμπόδισε τὴν πρόοδο ὅλης τῆς πομπῆς. Ὁ Χουρσίτ ἔκρινε ἔνοχο τὸν ἁμαξᾶ καὶ τὸν σκότωσε ἐπὶ τόπου, ὁ ἴδιος χωρὶς νὰ τὸν ἐξετάσῃ: Διανυχτέρευσε στὸν Ἀχλαδόκαμπο, Καὶ τὴν ἄλλή μερὰ ἔμαθε

Ο ΧΟΥΡΣΙΤ-ΠΑΣΑΣ

πώς λόγω της καινούργιας βροχής που είχε πέσει την νύχτα και του κρύου μερικοί άγωνιάτες έφυγαν κρυφά, αφήνοντας τα ζώα της ύπαρχίας τους. Ο Χουρσίτ κάλεσε άμέσως τόν άνθηγεμόνα της Τριπολιτσάς Μουσταφάμπη και τόν διάταξε νά άποκεφαλίση άμέσως τόν προεστό του 'Αγίου Πέτρου, Γιαννούλη Καραμάνο γιατί τ'όσκασαν οι άγωνιάτες της ύπαρχίας του. Ο άγαθός Μουσταφάμπης ανάδαλε έξυπνα τήν εκτέλεση ως που επέμβηκαν οι άλλοι προεστοί του Μωρηά και εξιλέωσαν τόν άγριο Πασά με άδρά δωροδοκία.

Τήν ήμέρα που μπήκε στην Τριπολιτσα ήταν μέσα σέ μιá βασιλική άμαξα που τήν έσειραν έξ άσπρα άλογα.

Τρία τέταρτα μακριά από τήν πόλη ένα από τα άλογα ξεζεύχθηκε, έφτυσε τα χαλινάρια και τ'όσκασε. Ο Χουρσίτ πήρε αυτό το τυχαίο γεγονός, γιά κακόν οίωνό, έσπασε ξεφρενιασμένος από θυμό τα τζάμια της άμαξάς του και διάταξε τήν πομπήν του νά στραφή.

«Ατυχή!» έφώναξε «θα είναι ή ήγερμονία μου. Δέν θέλω νά μ'πώ στην Πρωτεύουσά μου!»

Μά ο Σενεχτίπης, που τιμώταν γιά τήν άγνότητά του, γονάτισε μπροστά του και τόν έπεισε νά παραδέλφει τόν κακό οίωνό.

Ο Χουρσίτ μπήκε στο παλάτι του και θέλησε νά επισκεφθή τους θαλάμους που θα κοιμούνταν οι αυλικοί του. Κατά κακή τύχη όμως δέν βρέθηκε τήν ώρα κείνη ο κλειδούχος και σάν έφθασε ξεφυσώνοντας διάταξε νά του σπάσουν τα μπροστινά δόντια, γιατί δέν έμάντεψε τήν επιθυμία του Πασά.

Τήν άλλη μέρα έγινε παράταξη μεγαλόπρεπη όπου διαδόθηκαν τα έγγραφα του διορισμού του, μπροστά στους προεστούς και αξιωματούχους. Σάν τέλειωσε το διάβασμα σηκώθηκε από το θρόνο του, έριξε ένα-γύρω

βλαστρά τα μάτια, και διάλυσε τή συνέλευση λέγοντος με βαρεία φωνή: 'Ο Θεός νά λυτρώση το δίκαιο από το σπαθί μου! Αυτά τα άνθρωπόμορφα θειά στέλνονταν νά διοικήσουν τους Έλληνες!

Ο Μωρηάς τόν είδε λοιπόν τόν Νοέμβρη του 1820 μεγαλόπρεπο σάν Σουλτάνο, σκληρόκαρδο και πολυδάπανο, έσο κανέναν άλλο από τους ήγεμόνες της Πελοποννήσου.

Ένέπνεε σ'όλους τόν τρόμο. Διάπρεψε στις λαμπρότερες ύπουργίες του Κράτους. Στάλθηκε στην Πελοπόννησο κυριώτατα γιά νά εξακριβώση τήν πολιτική κατάσταση και το πνεύμα των κατοίκων. Διατάχθηκε ακόμα, αν εύρισκε άφορμή νά υποπτευθή πως μελετιόταν κάτι κατά του Σουλτάνου, νά ενεργήση τρία πράγματα: Άφοπλισμό, σύλληψη των Δεσποτάδων και Πρόκριτων και μετάκληση στρατού γιά ενίσχυση της εξουσίας. Πολλά λέγονταν κατά των χριστιανών σάν έφθασε ο Χουρσίτ. Μά κείνος

Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

ούτε πίστη έδωσε αλλά ούτε και προσοχή.

Ο άγριος χαρακτήρας του νέου 'Ηγεμόνα, ή αίμοδόρα διάθεσή του και ή κακοποιός δραστηριότητά του, διάσπειραν τόσο το φόβο, που αν έμενε στη θέση του, ο Μωρηάς ή δέν θα κινιόταν καθόλου κατά τη διάρκεια της ήγερμονίας του, ή αν επαναστατούσε θα συντριβόταν από τόν Χουρσίτ άμέσως με το σκληρότερο τρόπο.

Ο Χουρσίτ σέ σύντομο χρόνο πέτυχε και σ' αυτή τήν τόσο δύσκολη άποστολή της εξόντωσης της Κεφτοουργιάς που είχαν αποτύχει όλοι οι προκατοχοί του. Καί κατόρθωσε νά τρομοκρατήση τόσο τους Κλέφτες και τους φίλους τους, που ξανάγκασε και αυτόν τόν Κολοκοτρώνη νά φύγη στη Ζάκυνθο και νά γίνη εκεί χασάπης!

Ακόμα και τους Μανιάτες βρήκε τρόπο νά τους αντιμετώπιση. Σάν είδε δηλαδή πως ήταν αδύνατο νά τους φέρει σέ λογαριασμό

μέ τους γνωστούς τακτικούς τρόπους, γιατί μόλις ζύγωναν τὰ φουσατά του, έκείνοι σκορπούσαν και χάνονταν, μέσα στις απρόσιτες πλαγιές του Πενταδάχτυλου σάν σταυραετοί, έπιασε τὰ περάσματα και τὰ όχύρωσε. Έστερα συνόκησε στους γύρω πύργους που φρουρούσαν τους δρόμους προς τή Μάνη, τους πολεμικώτατους Βαρδουνιώτες και έτσι δέν μπορούσαν πιά νά περάσουν νά του χαλάσουν τήν ήσυχία.

Μά δυό απροσδόκητα γεγονότα στραπάτσαραν τήν αλαζωνεία του, ανατάραξαν τήν πασαλίδικη μακαριότητά του και τόν έκθεσαν στήν όργιλη έπιπολαιότητα του Μαχμούτ τόν Β'. Τό ξέσπασμα τής επανάστασης και ό θρίαμβος του Μάρκου Μπότσαρη.

«Ο σατραπικώτατος Μαχμούτ κάτν είχε μυρισθί και τόν ρώτησε μέ έκτάκτους απεσταλμένους: «Τί γινόταν στήν 'Ελλάδα;» Κι' εκείνος απάντησε: «Τίποτα!»

Ταυτόχρονα επαναστατεί ό 'Αλής κι' ό Σουλτάνος τόν διάταξε μιά και δέν σύμβαινε τίποτα στήν 'Ελλάδα νά πάη αυτός στο στρατόπεδο των Γιαννίνων γιά ν' αναλάβη τή Διοίκηση του Στρατού, που μαχόταν κατά του έπιφοβότατου Τεπελενλή, αντικαθιστώντας στή 'Αρχιστρατηγία τόν 'Ισμαήλ Πασόμπεη, που αποδείχθηκε περισσότερο μανουβρατζής πολιτικός παρά έμπειρος Στρατηγός.

Έτσι άφησε τήν κρισιμώτατη εκείνη στιγμή τόν Μωρηά γυμνό από δυνάμεις, αφού ήταν βέβαιος πώς ή έγκυμονομένη επανάσταση δέν ήταν παρά μιά ασήμαντη αναταραχή που χρωστιόταν στις ραδιουργίες του 'Αλή Πασά! Και τόσο ανυποψίαστος ήταν, που άφησε στήν Τριπολιτσά τις γυναίκες και τὰ πλούτη του, σάν νάταν ό Μωρηάς ένας τόπος ήσυχος και σίγουρος. «Εφυγε, κι' οι χριστιανοί ανέπνευσαν.

Σέ λιγάκι ξέσπασε ό χαλασμός και ό φοβερός Κολοκοτρώνης αποβιβαζόταν στή Μάνη γιά νά ξανάψη τή φωτιά.

«Ο Χουρσίτ πάλι στήν 'Ηπειρο άναψε μεγάλο πόλεμο μέ τόν 'Αλή-Πασά. Κι' οι φοβερές μάχες σταματούσαν μόνον γιά νά συνεχισθούν μέ δολοπλοκίες και ραδιουργίες. 'Η πέμπτη φάλαγγα όργιάζε μέσα στα Γιάννενα αλλά και στους Σουλτανικούς στρατούς. Στήν Πελοπόννησο γαλούσε ό κόσμος.

«Η πρωτεύουσά της ή Τρίπολη, ή καθέδρα του Στρατάρχη και Πασά είχε κυριευθί από τόν Κολοκοτρώνη. Κι' αυτό ξανάγκασε τόν Χουρσίτ νά πάη στήν Λάρισα γιά νά ετοιμάση άλλη φοβερή στρατιά, νά τή στείλν κατά των επαναστατημένων 'Ελλήνων, που δέν είχαν σεδαστή ούτε τους θησαυρούς του αλλά ούτε και τις γυναίκες του! Νά λοιπόν τό γιατί ή Λάρισα δέν μπόρεσε στα πρώτα χρόνια τής επανάστασής μας νά βοηθήση διπλά τόν άγώνα.

«Ο Χουρσίτ τήν είχε κάνει κέντρο των πολεμικών του ετοιμασιών.

«Έτσι ή Θεσσαλική πρωτεύουσα είχε γίνει τό 1821-1822 από τό Χουρσίτ, δι και ή Θεσσαλονίκη κατά τόν πρώτο Εθρωπαϊκό πόλεμο (1914 - 1918) από τους Συμμάχους. Βάση εξόρμησης. Τό μεγάλο ευτύχημα γιά τόν 'Ελληνισμό ήταν πώς στήν Λάρισα άρχισε νά θαμπώνεται ό άστέρας του Τούρκου Στρατηλάτη! Κι' έτσι δέν ανατέθηκε σ' αυτόν ή κατά των 'Ελλήνων 'Αρχιστρατηγία και σώθηκε ή 'Επανάσταση.

Ο ΧΟΥΡΣΙΤ ΚΑΙ ΑΛΗΣ

«Η άφιξη του Χουρσίτ στήν 'Ηπειρο μπορεί νά άλλαξε, όπως είπαμε, άστραπιαία τή στρατιωτική κατάσταση, μά κι' ό 'Αλής δέν άργησε διόλου νά δείξη πώς δέν ήταν καθόλου μάταια γυιός της Χάμκως και άδερφός της Χαϊνίτσας.

«Ανθρωποί του έμπιστοι πληροφορήσαν τόν Χουρσίτ πώς κι' ό 'Αλής δέν θά είχε καμιά αντίρρηση νά συζητήσει τήν κατάσταση μέ τό διάσημο συνάδερφό του. Θά μιλούσαν οι δυό πασάδες, πράγμα που δέν μπορούσε νά κάνει μέ τόν προκάτοχό του 'Αρχιστράτηγο, τόν 'Ισμαήλ Πασόμπεη, που ήταν Γιαννιώτης και άσπονδος προσωπικός του έχθρός! «Οί δύο θά βρίσκανε τή λύση!»

Κι' αφού καλλιεργησε όπως επιβαλλόταν στήν περίπτωση άρκετά τό έδαφος γύρω από τό Χουρσίτ - Πασά, ξαπόλυσε τόν Πεσκιρ - 'Αγά του, άνθρωπο πανέξυπνο και τής άπόλυτης έμπιστοσύνης του, γιά νά μάθη τις άπόψεις του.

«Η όψιμη εκείνη νομιμοφροσύνη του Τεπελενλή, περιττό νά τονίσουμε πώς ήταν μιά από τις πιο λεπτές στή σύλληψη και

που τόσο έχει διασυνθή έως τώρα από τους διαφόρους βιογράφους του. "Οτι δηλαδή θα το παραστήση ο συγγράτης σας εστώ και εις τας τελευταίας στιγμὰς του ου του υπό πνεῦμα Ιστορικόν.

Είμαι δὲ βέβαιος ὅτι τώρα πού ἐκόπασαν τὰ πάθη μετὰξὺ τῶν δύο λαῶν καὶ πού ἔχομεν ὡς ἀμερόληπτοι κριταὶ καὶ τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου πολῦτιμον ἐφύδον θὰ θελήσωμεν νὰ ἀναθεωρήσωμεν δηλαδή ἐμπρὸς ἰς μίαν τράπεζαν ἱστορικοῦ ἀνατόμου τὰς μέχρι τοῦ-δε ἀντιλήψεις μας πού φαίνονται ἀκόμα νὰ περιβάλλονται ἀπὸ τὴν ἀχλὺν τοῦ θρύλου.

Σὰς τὰ γράφω αὐτὰ κ. Διευθυντὰ μὲ τὸ θάρρος τῆς συναδελφοσύνης καὶ ὡς ἱστορικὸς συγγραφεὺς ἀλλὰ καὶ

ὡς ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τοῦ Ἑλλή Πασᾶ Τεπελενλή.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν,

Συναδελφικώτατα

Νιζαμντίν—Ναζίμ—Τεπελενλή—Ὁγλού

Συγγραφεὺς Διευθυντῆς τῆς «Ἀστὶς» - Σόζη τῆς Ἰσταμπούλ.

—Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, Μέν-τελσον Βαρτόλντι. Μετάφρασις Ἀγγέλου Βλάχου.

—Ἡπειρωτικὰ Χρονικά.

—Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Παπαρηγοπούλου. (Ἀλῆ Πασᾶς).

Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια (Χουρσίτ).

Ο Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,"

Λόγω τοῦ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποσταλίσαν λαογραφικῶν συλλογῶν εἶναι ἐλάχι-στος καὶ δὲν ἐξυπηρετεῖται ὡς ἐκ τούτου ὁ σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἰδίως νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν συγκέντρωσιν λαογρα-φικοῦ ὕλικου κατὰ τὴν περιόδον τῶν θερινῶν διακοπῶν πα ρ α τ ε ἰ ν ε τ α ἰ ἡ προθε-σμία ὑποβολῆς συλλογῶν μέχρι τῆς 30 Νοεμβρίου 1953. Ἡ βράβευσις τῶν συλλογῶν θὰ γίνῃ κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου 1953.

Ὅροι τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν λαογραφικὸν διαγωνισμὸν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» παραμένουν οἱ ἴδιοι ἤτοι :

α) Κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἡπειρον νὰ ἔχῃ δὲ ἔκτασιν πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων (80 σελ.)

β) Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτοι.

γ) Αἱ ἀποστελλόμεναι συλλογαὶ θὰ φέρουν ὡς ἐπικεφαλίδα ἓνα ρητὸν ἢ πα-ροιμίαν καὶ εἰς κλειστὸν φάκελλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ρητὸν, θὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ συλλέκτου.

α' ἐπικυβερνῶν 1.000.000 δραχ. καὶ 6' 500.000

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΖΑΛΟΓΓΟΥ ΚΑΙ Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΥΡΩ ΧΩΡΙΩΝ

(ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ)

Τὸ θρυλικὸ Ζάλλογο δὲν ὑπερφηφανέ-
εται μόνο γιὰ τὸν ἐπικὸ ἀγῶνα τῶν Σου-
λιωτῶν καὶ Σουλιωτισσῶν τὸ 1803, ἀλλὰ
καὶ γιὰ τὸν μετέπειτα ἡρωϊκὸ ἀγῶνα τοῦ
1897. Ὅταν λοιπὸν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύ-
ματα ἀνεμπόδιστα προήλανον στὴν Ἡπει-
ρο καὶ ἡ γαλανόλευκη ἐκυμάτιζε στὶς αἰ-
ματοβαμμένες ἡπειρωτικὲς βουνοκορφές,
τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ στρατιωτικὴ δύναμη
προαπαντοίσε μία ἄλλη ἔνοπλη δύναμι,
ποὺ τὴν ἀπαρτίζανε οἱ ἡρωϊκοὶ κάτοικοι
τῶν χωριῶν τοῦ (Νομοῦ Πρεβέζης) Καμα-
ρίνας, Σεσόβου, Παλαιοροφόρου, Καντζῆ,
Ζερμῆς, Κατσανοπούλου κλπ. Ὅταν δὲ
ἔπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες τὰ ἑλληνικὰ στρα-
τεύματα ἐγκατέλειπον τὴ σκλαβωμένη Ἡ-
πειρο, οἱ ἡρωϊκοὶ κάτοικοι τῶν χωριῶν
αὐτῶν ἐγκαταλειμμένοι καὶ μόνοι ἐσυνέ-
χισαν τὸν ἀπεγνωσμένο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ
ἀγῶνα ὑπὲρ Βωμῶν καὶ Ἑστιῶν. Ἔτσι
στὶς 23 τοῦ Ἀπριλίου οἱ ἡρωϊκοὶ Καντζιώ-
τες σὲ συνεργασία μὲ τοὺς Ζερμιώτες ποὺ
ἀρχηγό τους εἶχαν τὸν Καπετὰν Πεπόνη,
ἐτσάκισαν κυριολεκτικὰ (τρεῖς φορές τὴν
ἴδια ἡμέρα) τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ποὺ
ἀποπειράθηκαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ Φι-
λιππιάδα στὰ χωριά τῆς Λάμαρης γιὰ νὰ
καθυποτάξουν τίς ἔνοπλες ἀνταρτικὲς ду-
νάμεις τῶν ραγιαδῶν ποὺ θαρρετὰ εἶχαν
ὀψώσει τὸ ἀνάστημά τους κατὰ τοῦ ἀφέν-
τη τους Σουλτάνου.

Τέλος οἱ τοῦρκοι μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνα-
χατίσουν τὴν ἀντίσταση τῶν ἡρωϊκῶν αὐ-
τῶν ἀγωνιστῶν, ἔστειλαν δεύτερη δύναμη
στρατοῦ ἀπὸ τὰ ὕψωματα τοῦ Προφήτη
Ἡλία καὶ τοὺς χτύπησαν ἀπὸ τὰ νῶτα.

Ἔτσι οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστὲς τοῦ Καν-
τζῆ εὐθρόντες μεταξὺ δύο πυρῶν ἀπεγνω-
σμένα ἐμάχοντο ἕως ὅτου κάποιο βόλι ἐχ-
θρικό ἐθροῖξε νεκρὸ στὴ γῆ τὸν Καπετὰν
Πεπόνη. Ἡ ἀντίσταση ἔσπασε καὶ οἱ
τοῦρκοι νικητὲς καὶ τροπαιοῦχοι μῆχαν
στὸν Καντζῆ, τὸν λεηλατήσανε καὶ παρέδω-
σαν τὰ πάντα στὶς φλόγες. Στὸ Λοῦρο οἱ
Τοῦρκοι ἔφτασαν ἀνεμπόδιστοι καὶ ἐνώ-
θηκαν μὲ τὰ στρατεύματα (ἓνα τάγμα πε-
ζικὸ καὶ τριακόσιοι τουρκοπρεβεζάνοι ἐθε-
λοντες) ποὺ εἶχαν ἔρθῃ γιὰ ἐνίσχυση ἀπὸ
τὴν Πρέβεζα, Ἀλλὰ καὶ τὰ στρατεύματα
αὐτὰ ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴν Πρέβεζα, δὲν
ἀποφύγανε τὴ σύγκρουσι καὶ τὴ φύρα.
Γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Κοζιλιού ἡ τῆς
Καζώλης ὁ ὀπλαρχηγὸς Κ. Μαντούσης μὲ
ἑκατὸ Παλαιοροφορίτες τσακίζοντάς τους
κυριολεκτικὰ τοὺς ἔκανε νὰ ὑποχωρήσουν
μέχρι τὸ χωριὸ Φλάμπουρο. Στὸ μεταξὺ
ἄλλο ἓνα τάγμα στρατοῦ κατέφθασεν ἀπὸ
τὴν Πρέβεζα γιὰ ἐνίσχυση. Ἔτσι ἐνωμέ-
νες οἱ τουρκικὲς δυνάμεις χωρὶς ν' ἀπο-
φεύγουν τὰ θύματα ἀπὸ τίς ἐνοχλήσεις τοῦ
ὀπλαρχηγοῦ Κώστη Μαντούση ἐφθασαν
στὸ Λοῦρο. Τὸ τουρκικὸ κᾶστρο τοῦ Ἰμάμ
Τσαοῦς ἀπὸ μέρες τὸ πολιορκοῦσε ὁ ὀπλαρ-
χηγὸς Κώστα Τζωρτζῆς ἡ Ζαχαράκης μὲ
150 Καμαρινιώτες ἐπιζητώντας ἀπὸ στιγ-
μὴ σὲ στιγμὴ τὴν ἀλωση του.

Τὰ εὐρισκόμενα στὸ Λοῦρο τουρκικὰ
στρατεύματα, ἔσπευσαν γιὰ ἐνίσχυση τῶν
ὁμοθρόσκων τοῦ ἀπειλουμένου κᾶστρου
τους. Οἱ πολιορκητὲς βρέθηκαν μεταξὺ δύο
πυρῶν καὶ κατόπιν αἱματηρᾶς συγκρούσε-
ως διέλυσαν τὴν πολιορκία καὶ πῆγαν καὶ

ὠχυρῶσθαι ὅτ' ὁρος Ζάλογγο, ἀφοῦ πρῶτα ἐξεκένωσαν τὴν Καμαρίνα ἢ ὁποία πρώτη θὰ ἐδέχτο τὴν ὀργὴν τῶν ἀφηνιασμένων ὁπαδῶν τοῦ Ἰσλάμ. Ἀπὸ τὸ Ἰμάμ Τσαοὺς οἱ τουρκικαὶ δυνάμεις ἦρθαν στὸ Λοῦρο καὶ μετὰ στὸν Παλαιορόφορο. (σημ. τὰ δύο αὐτὰ χωριά ἂν καὶ εἶχαν ἀναμειχθῇ ἐνεργῶς στὸν ἀπελευθερωτικὸ αὐτὸ ἀγῶνα ἐν τούτοις τῇ γλύτωσαν φθηνά, ἐπειδὴ ἦσαν ἰδιοκτησία τοῦ Χουσὲν Πασᾶ τῆς Πρεβέζης).

Στὸν Παλαιορόφορο διανυκτέρευσαν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ τὸ πρωῒ τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ἀπὸ τρεῖς διευθύνσεις ἐφθασαν στὸ Ζάλογγο ὅπου συνήφθη αἱματηρὸς ἀγῶνας.

Τὸν ἀφάνταστο ἡρωϊσμὸ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀγωνιστῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Κώστα Τζώρτζη τὸν ἐξύμνησεν ὁ λαϊκὸς ποιητὴς μὲ τοὺς ἐξῆς στίχους :

Μέσ' στὴν κορυφὴν στὸ Ζάλογγο φηλὰ στὸν Ἀή-
[Ταξιάρχη
Πέφτουνε γκράδες ἀραιοὶ χιλιάδες τὰ μαρτίνια
Ὁ Κώστα Τζώρτζης πολεμάει μὲ ἑπτὰ χιλιάδες
[τούρκους.

Καὶ στὴ φοινικὴ αὐτὴ μάχη βγῆκαν κερδισμένοι οἱ τοῦρκοι γιατί ἦταν πολυπληθέστεροι. Ἐνῶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς γενναίους ἐκείνους ὑπερασπιστὲς ἔπασαν ἡρωϊκῶς ! Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἔκειτο νεκρὸς καὶ ὁ γενναῖος Παπαμιχάλης (Ἱερέας τῆς Καμαρίνας). Ὅσοι ἀπόμειναν μὲ ἐπικεφαλῇ τὸν Κώστα Τζώρτζη ἔφυγαν γιὰ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα. Τῇ μέρᾳ αὐτῇ οἱ Τοῦρκοι κάψανε τὴ Μονὴ Ζαλόγγου, τὸ χωριὸ Καμαρίνα καὶ λεηλατήσανε τὸ χωριὸ Πολύβρυσσο (Σέσσοβο). Ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφὴ περιορίζεται στὸ Νομὸ Πρεβέζης στὰ χωριά Καντζάς, Καμαρίνα καὶ Πολύβρυσσο (τὰ δύο τελευταῖα ἦσαν ἰδιοκτησία τῆς Μ. Ζαλλόγου). Σὲ πόση δὲ μεγάλῃ οἰκονομικῇ ἐξαθλίωσιν εἶχαν περιέλθῃ οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν μετὰ τὴν ἀτυχὴ ἐκείνη μάχη, μᾶς τὸ δείχνει τὸ κατωτέρω ὑπόμνημα τῶν κατοίκων Σεσόβου πρὸς τὸν Δημ. Σκέφερον πρόξενον τότε τῆς ρωσσίας στὴν Πρέβεζα. Νά, λοιπὸν τί γράφει :

Ἐκλαμπρότατε πρόξενε τῆς Σεβαστῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκρατορικῆς ρωσσίας
κ. Δημήτριε Σκέφερη,
Προσκυνούμεν

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποφαινόμενοι εὐπειθεῖς θεράποντες τῆς Ὑμ. Ἐκλαμπρότητος Σεσοβίται, σπεύδομεν ἵνα καθυποβάλωμε τῇ Ὑμ. Ἐκλαμπρότητι τὰ ἐξῆς : Εἰς τας ἀποφράδας ἡμέρας 24 καὶ 25 Ἀπριλίου παρελθόντος ἔτους, μεταξὺ τῶν ἄλλων πραγμάτων τὰ ὁποῖα διηρπάγησαν μεταξὺ τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν (τουρκικῶν) διηρπάγησαν προσέτι ὅλα τὰ Ἅγια σκεύη τῆς Ἐκκλησίας μας Ἁγίου Παντελεήμονος, τὰ ὁποῖα πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν εἶχομεν μετακομίσει ἐντὸς ἀπεράντων καὶ δυσβάτων σπηλαίων ἐκτὸς μόνον 12 μηνιαῖα τὰ ὁποῖα κατὰ θέας βουλήσεως ἐσώθησαν. Ἐνεκα λοιπὸν τῆς μεγάλης ἐπικρατοῦσης ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ἡμᾶς δυστυχίας καὶ τὴν πτωχὴν προσέτι κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας μας δὲν δυνάμεθα νὰ προμηθευθῶμεν ταῦτα καὶ ἐπειδὴ μείναμε ὁρθόδοξοι ὄντες ἄνευ ἐκκλησίας καὶ θείας λειτουργίας παρακαλοῦμε θεομῶς τὴν Ὑμετέραν ἐκλαμπρότητα καὶ τὰ προεδρεύοντα πρόσωπα τῆς Μεγάλης, Σεβαστῆς, Αὐτοκρατορικῆς ρωσσίας, τὸ στήριγμα παντὸς Ὁρθοδόξου, ἵνα ἐνεργήσῃτε καὶ μᾶς προμηθεύσῃτε τὰ ἀναγκαῖα σκεύη. Ἐκλαμπρότατε γνωρίζοντες τὰ ἐκ φύσεως καλὰ πρωτερότητα τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς σας, ὡς καὶ τὰ αἰσθήματα πατριωτισμοῦ δὲν διστάζομε νὰ σᾶς παρακαλέσωμε τὰ ἐξῆς : Τὸ χωρίον μας ἔνεκα τῶν καταστροφῶν εὐρίσκειται εἰς μεγάλῃν δυστυχίαν. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὀγδὺν κακῶν τὰ ὁποῖα μᾶς κυκλοῦσι, μᾶς περικύκλωσεν ἡ πείνα, τὰ δὲ δυστυχῇ καὶ γυνὰ ὁρφανὰ μας πειναλαῖα περιφέρονται τεῖδε κᾶκεϊς εἰς τοὺς δρόμους κλαίοντα καὶ ὀδύροντα. Καὶ διὰ ταῦτα ἐκλαμπρότατε νὰ μεσολάβήσῃτε προσέτι (διότι ἐντὸς τοῦ χειμῶνος εἶναι ἐπόμενον νὰ χαθῶμεν) νὰ μᾶς δοθῶσιν ἕξ τοῦλάχιστον ζεύγη βοῶν διὰ νὰ ἐργασθῶμεν.

Εὐελπιστοῦντες ὅτι αἱ δεήσεις ἡμῶν θέλουσιν εἰσακουσθῇ διατελοῦμεν μὲ τὸ προσήκον σέβας.

Ἐν Σεσόβω τῇ 10 Αὐγούστου 1898

Οἱ ὑμέτεροι θεράποντες Σεσοβίται
Σπύρο Μήχος Μουχτάρης
Γιώγο Νασιούλης
Δ. Παπᾶς
Δ. Καλδάνης
Δημήτριον Λάμπρος

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐπικὴ μάχη τοῦ Ζαλόγγου στίς 24—4—1897 μᾶς γνωρίζῃ ὁ τότε Βουλευτὴς Μεγαρίδος Γ. Ἀναστασόπουλος. Ἡ ὁμιλία τοῦ Γ. Ἀναστασοπούλου στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ τοῦ 1897 (πρακτικὰ Βουλῆς 1897) εἰχνεῖ ἅπλοτο φῶς στὴν ἀξιοπρόσεχτη αὐτῇ ἱστορικῇ πτυχή, ἐπιβεβαιώνει καὶ συμπληρώνει τὰ ὅσα προ-
ἀνέφερα καὶ γι' αὐτὸ τὴν παραθέτω :

Ἡ ἰδέα τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ καθήκοντος καὶ καθήκοντος ἱεροῦ μὲ ὁδήγησεν ἐπὶ τὸ βῆμα φρονούντα διὰ τὸ θέμα ἐφ' οὗ φέρω τὸν λόγον εἶναι ὑπέρτερον τῶν στενῶν ὁρίων βραχείας ἐπερωτήσεως. Ὅτε τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐπῆλυνον εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ὑψοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ ἐτελοῦντο τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, τὸν σταυρὸν τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας προσηλόντα ἕτερος σταυρὸς ὁ ἐκ τοῦ περικλυτοῦ Ὀλοκαυτώματος τοῦ Σουλίου ἐκταφεῖς. Καὶ τὴν Σουλίου ὑψωσαν οἱ Σουλιώται τῆς Καμαρίνης. Οἱ κάτοικοι τῆς Καμαρίνης μόνοι ὠχυρώθησαν παρὰ τὸ παλαιὸν καὶ ἀφθιτον Ζάλογγον εἰς δὲ τὸν στρατηγὸν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων Γκανῇ Βέην τὸν αἰμοχαρῆ διασπιστὴν τοῦ Σουλτάνου, τὸν ἐσχάτως διὰ τὰ κακουργήματα αὐτοῦ φονευθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ Χαροῦς πασᾶ, καλοῦντα αὐτοὺς νὰ προσκυνήσωσι, ἀπήντησαν τὴν μεγάλην ρῆσιν τὴν ὁποίαν ὁ Φῶτος Τζαβέλας ἀπήντησεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, διὸ ὑπάρχει γῆ ἐγγὺς τῶν τάφων τῶν προγόνων των, ἵνα ταφῶσιν καὶ ἤρξαιτο ὁ ἀγὼν. Σᾶς ἀναγινώσκω τοῦ ἐν τῇ Τουρκικῇ Ὑπηρεσίᾳ στρατηγοῦ Γκόλτς Πασᾶ τὴν πολεμικὴν ἐκθεσιν. Θέλετε ἶδῃ ἐν ταύτῃ διὴ ἡ ἱστορία τοῦ Σουλίου ἐπαναλαμβάνεται μετὰ μίαν ἀκριβῶς ἑκατοστιαστῆριδα. Ἰστορεῖ ὁ Γκόλτς Πασᾶς ἐν σελίδι 306. α' Ὀπλισμένοι οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων περιέφεροντο περίξ τοῦ

Τουρκικοῦ στρατοπέδου, ἀποκλείσαντες μάλιστα τὴν ἐκ Λούρου πρὸς Πρέβεζαν ὁδὸν καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀναλάβωσι τὸν μετὰ τοῦ Φρουρίου σύνδεσμον. Οἱ διὰ τὸ ἀνυπότακτον αὐτῶν γνωστοὶ κάτοικοι τοῦ μεγάλου χωρίου Καμαρίνα, ἐξωπλίσθησαν καὶ κατέλαβον θέσιν παρὰ τὸν ἀρχαῖον πύργον Ἰμάμ Τσαούς, κατ' αὐτῶν δὲ ἐστάλη ἐκ Λούρου φάλαγξ ἐκ δύο λόχων καὶ 30 ἐφιππων χωροφυλάκων, ἐνῶ περιπολῆαι ἀφ' ὀπίσθου τοὺς χωρικοὺς τῆς πεδιάδος. Ἐν τούτοις προσβολῇ κατὰ τοῦ Ἰμάμ Τσαούς ἀπέτυχεν, ἐδέσσε δὲ νὰ σταλῇ ἐκ Πρεβέζης ἰσχυρότερα φάλαγξ συγκειμένη ἐξ ἐνὸς τάγματος καὶ τριακοσίων ἐθελοντῶν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν τούτων, οἵτινες καὶ ἀπεσφύρθησαν εἰς τὸ χωρίον Καμαρίνα εἰς ὃ ἔλαβον μέγας καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ τῶν ἐλλήνων. Τὸ πλεῖστον τῶν ἀμυνομένων ἐφρονεύθη, τὸ δὲ χωρίον ἐπυρπολήθη καὶ οὕτως ἡ μεταξὺ Λούρου καὶ Πρεβέζης ὁδὸς κατέστυ πάλιν ἐλευθέρᾳ.

Λέγει ἡ ἀκριβὴς ἐκθεσις ἣν ἔχω ἀνὰ χεῖρας ὅτι μαινόμενοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σταυροῦ μετὰ μίας ἡμέρας ἀπεγνωσμένην αἱματηρὰν πάλην ἐπέπεσαν καὶ συνήφθη ἐκεῖ ἀνήκουστος ἐκ τοῦ συστάδην, ἄγριος καὶ ἐσχάτος ἀγὼν. Ἡ Μονὴ τοῦ Ζαλόγγου ἐδηλώθη, τὰ ἱερὰ σκευὴ ἐμολύνθησαν, αἱ ἄγλαι εἰκόνες ἐτέθησαν εἰς πυρὰν, ἡ δὲ ἀνδρακία τῶν ἐχρησίμευσεν ἵνα ψηθῶσιν οἱ ὀρεῖλαι τῶν Γκέκηδων. Ἡ Καμαρίνα περιφλεκτος ἐφώτιζε τὰς μορφὰς δαιμόνων οἵτινες ἐδῆσαν, ἡτίμαζον, ἐρρύπανον τοὺς βωμοὺς. Ἐκεῖ ἐπανελήφθη ἡ σκηνὴ τοῦ Σαμουήλ τῆς Κιάφας. Ὁ Παπαμ-
χαῖλ ὁ ἱερεὺς Καμαρίνης ἐπέπεσε κατὰ τῶν δημίων μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην καὶ ἐπασεν ἥρωα καὶ ἅγιος . . . ἐκεῖ διεξήχθη ἕτερος ἀγὼν γυναικῶν. Ἐπανελήφθη ὁ ἀγὼν τῶν σουλιωτῶν καὶ τῆς Χαϊδῶς. Ἐκεῖ νέος χορὸς Ζαλόγγου καὶ ἀναφέρω ὀνομαστὶ τὴν Ἀνθούλα Ἀνωγειάτου, ἥτις ἀφοῦ εἶδεν εἰς τὸν πλευρὸν τῆς πίπτοντα τὸν ἄνδρα τῆς, ἐτυλίχθη μὲ σινδόνα λευκὴν ὥς σάβανον καὶ κατερρίφη ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Ζαλόγγου εἰς τὴν ἄβυσσον. Εἴκοσι ὀκτὶ κάτοικοι ἐφρονεύθησαν

ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν. Τέσσαρες τραυμα-
τίαι συνελήφθησαν καὶ ἀπηγχανίσθησαν.
Δύο μοναχοὶ τῆς Μονῆς ἔπασαν. Ἐπίσης
ἔπασε μετὰ τεσσάρων Πρεβεζάνων ὁ υἱὸς
τοῦ φιλέλληνος προξένου τῆς Ἰταλίας ἐν
Πρεβέζῃ Καῖσαρ Φόντις. Τὰ λείψανα τῶν
γενναίων τῆς Καμαρίνης ἤλθον εἰς τὴν
Ἑλλάδα (σημ. ἐννοεῖ τὴν παλαιὰ Ἑλλάδα)
καὶ συνοικίσθησαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βονί-
τσης. Εὐγε ὄντως εἰς τοὺς Καμαρινιώτες

ἀλλ' αἶσχος εἰς ἡμᾶς τοὺς στερούντας αὐ-
τοὺς ξηροῦ ἄρτου . . . ».

Ὁ ἐπικὸς αὐτὸς ἀγώνας ποῦ τόσο
ἔχει ἀγνοηθῇ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς μας
ἔπρεπε νάρθῃ στὴ δημοσιότητα καὶ νὰ
καταλάβῃ τὴ θέσιν ποῦ τοῦ ἀνήκει στὴν
Ἱστορίαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς μὲ ὥθησε νὰ γρά-
ψω ντονκουμενταρισμένα ὅσα παραπάνω
ἔγραψα.

ΑΝ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Σαββάτο ἡμέρα, Κυριακὴ προτοῦ νὰ ξεμερώσῃ,
κίνησεν ὁ Σατίρμπεης εἰς τὸν πόλεμον νὰ πάνῃ.
Στὸ δρόμον ὁποῦ πῆγαινε, ἔστ' ὁ δρόμον ποῦ πηγαίνει,
ἕνα πουλὶ τὸν σταύρωσε, τὸν πικροκουβενηδιάζει.

- Γύρισε πίσω, μπέη μου, γιατί θὲ ν' ἀπεθάνῃς.
- Καὶ ποῦ τὸ ἔμαθες, πουλί, ὁπῶς θὲ ν' ἀπεθάνω ;
- Ἐφές ἡμουν στοὺς οὐρανοὺς μαζί μὲ τοὺς Ἀγγέλους,
γράφουν τὰ σπύτια σ' ἔρημα, καὶ τὴν κυρά σου χήρα,
γράφουν καὶ τὰ μπεγιάπουλα φτωχὰ χωρὶς πατέρα.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
μιὰ μπαταριά ν' ἀκούστηκε, κ' ἔπεσε μέσ' τὸν τόπον.

5. Ὡς ἀναγνώσθῃ ὡς γενική: τῶν κ. κ.
κ. ο. ὁ γ. ο. γ.

χρηστος δουλοσας ἀναγνο | σης ἄμαρτολος
 Σταβρόσκη | ἄδιον |
 κᾶψημᾶλης⁶ ἦτον ο ντζιμογκανιος

ἐγὼ ο αναγνωστη κοιριτζης διδάσκαλος
 εγραφα τα ἀνωθεν | γεγραμένα δια ἐνθῆ-
 μοιση |
 καγο ελάχρητὸς ασαγνόστης

6. καψιμάλης⁷ (λ. τουρκ.) Εἰς τὸ ἐν
 τῷ παλαιογραφικῷ ἔργῳ (1914)
 τοῦ ἀειμνήστου Δημ. Μ. Σάργου δημοσιευόμε-
 νον τμήμα τοῦ ἀξιολογωτάτου Λεξικοῦ τῆς
 Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Διονυσίου Ἱε-
 ρομονάχου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων περὶ τῆς λέξεως

ταύτης γράφονται τὰδε· «καψιμάλης
 ἢ κεχαϊᾶς τῆς χώρας ἢ χαρτζατζῆς (δηλ. ὁ χο-
 ρηγὼν τοῖς ξένοις τ' ἀναγκαῖα ἐκ μέρους τῆς
 πόλεως. Γάλλ. entrepreneur), πάροχος.»

Ὁ ἐνταῦθα λοιπὸν ἀναφερόμενος συνεκέν-
 τρωνε ἀπὸ κάθε σπίτι ὅσα ἐκάστοτε ἀπῆλθον
 οἱ Ἀρβανῖτες καὶ τὰ ἔδιδεν εἰς αὐτούς.

Ἡ λέξις καψιμάλης, ὡς καὶ ἄλλαι
 ἔργου δηλωτικαὶ (πρωτόγερος, ντρα-
 γάτης, καλαντζῆς, γελαδάρης,
 πραιδάρης κ. ἄ.), ἔγινε καὶ οἰκογενεια-
 κὸν ἐπώνυμον. Οἱ τοῦτο δ' ἔχοντες γράφουσιν
 αὐτὸ μὲ δύο λάμβδα (Καψιμάλλης) κα-
 τὰ προφανῆ παρετμολογικὴν σύγχυσιν πρὸς τὸ
 καίωμαλλιά. Τοῦτου δ' ἔνεκεν συγγνω-
 στήν οὖσαν ταύτην τὴν περὶ τὸ λ πλεονεξίαν
 αὐτῶν οὐ στήσει αὐτοῖς Κύριος ὁ Θεός.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ

(1847)

Θέλτε ν' ἀκοῦστε σκουσμαριά καὶ μαῦρα μοιρολόγια ;
 Περᾶστ' ἀπ' τὸ Μπερατινό, εἰς τὸ Δέλβινο νὰ πᾶτε,
 τῆς Τοσκαριᾶς καὶ Διαπουριᾶς ν' ἀκοῦστε μίρραις τζίκαις
 καὶ Τοάμισσαις χιλιδαφαῖς ποὺ λέν' τὰ μοιρολόγια,
 ποὺ κλαῖνε τοὺς ἀγάδες τους, ποὺ καῖνε τὰ παιδιὰ τους.
 Ἀλλαις τοὺς κράζουν γιὰ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ μαῦρο μνημα,
 ἄλλαις ἀπὸ τὸν Ταρσανᾶ, κι' ἄλλαις ἀπὸ τὴν Κόνια.
 Ἀνάθεμά την τὴν σιγμὴν, καὶ τὴν πικρὴν τὴν ὥραν,
 ποῦβαλαν τὴν κακὴ βουλὴ οἱ μπέηδες κι' ἀγάδες,
 τὴ μαύρη τὴν Ἀρβανιτιὰ νὰ σκώσουν στὸ ποδάρι·
 ποδῆσαν οἱ πρῶτοι εἰς τὸ κρυφόν, καὶ οἱ μικροὶ εἰς τὸ φορόν.
 Τοὺς Λιάπιδες ἐσήκωσαν ὁ Χόντος κι' ὁ Γκιουλέκας,
 τοὺς Τοάμιδες τοὺς κίνησεν Χαμίτης ὁ Τοσπάρης,
 τοὺς Τοάκιδες ξεκίνησεν ὁ Ράπος ὁ Κεκάλης.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, Ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ*

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

ΛΟΓΙΚΗ ΕΛΑΤΤΩΝ ΜΕΘΟΔΙΟΥ

1. Ἦν τινα νῦν φιλοσοφίαν λέγομεν, σοφίαν οἱ ἀρχαῖοι προσηγόρευον, γινώσιν δηλ. θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν ἐν οἷς περιέχονται αἰτίων. Ταύτην παρὰ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ κατὰ πάντα ἐντελῆ καὶ πόνου παντὸς ἀπηλλαγμένην παραλαβεῖν λέγεται ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ. Ἐπεὶ μέντοι διὰ τὴν τῆς θείας ἐντολὴν παράβασιν καὶ ἀθέτησιν ἐκ τοῦ τῆς Ἐδὲμ¹ χώρου, ἐν ᾧ ἐτέθη, ἄποικος ἐγένετο, πρὸς ταῖς ἄλλαις ποίναῖς τῆς ἁμαρτίας, ἐν αἷς ὑπεύθυνος καθεστήκει, τῷ τῆς ἀγνοίας σκότει παραδοθείς, ἐπὶ τοῦτο καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν πάντας καθείλκυσε. Διὸ μηδὲν ἴχνος σχεδὸν τοῦ ἐξόχου ἐκείνου καὶ οὐρανίου δώρου ὑπελείφθη, ὅταν ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων ἀποθήμενοι μὲν τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐπικρατοῦσαν μορίαν, τῷ δὲ θαυμασμῷ² τῶν καλλίστων πραγμάτων προαχθέντες καὶ παρὰ τῆς ὁσημέραι παρατηρήσεως³ τῶν καθ' ἕκαστα ἀποτελεσμάτων, ἦτις καὶ ἐμπειρία λέγεται, ἐκδιδαχθέντες ἐκ βύθρων ταύτην ἀνεγείραι σπουδῇ πάσῃ οὐκ ὤκνησαν.

2. Τοῦτο δὲ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης σπουδὴ καὶ τῶν λοιπῶν ἐλευθέρων τεχνῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα ἤκμασεν. Ὁ γε μὴν φησὶν Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν τῷ εἰς τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων προοιμίῳ, τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι γεννηθῆναι, ὥσπερ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, τοῦτο πόρῳ τῆς ἀληθείας πεπλάνηται. Καὶ γὰρ παρήμῃ⁴ ὅπερ φησὶν Ἰώσηπος, (βιβλίον α' τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας κεφ. γ',) τοὺς τοῦ Σὴθ ἀπογόνους παρατηρῆσαι τὴν τῶν οὐρανῶν τάξιν καὶ τοὺς τῶν ἀστέρων δρόμους ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ διαφυγεῖν αὐτοὺς τὰ εἰρημένα μηδὲ πρὶν εἰς γινώσιν ἔλθειν φθαρῆναι, προειρηκότος ἀφανισμὸν Ἀδάμου τῶν ὅλων ἔσσεσθαι, τὸν μὲν κατ' ἰσχὺν πυρός, τὸν δὲ κατὰ βίαν καὶ πληθὺν ὕδατος, στήλας δύο ποιησάμενοι, τὴν μὲν ἐκ πλίνθων, τὴν δ' ἐτέραν ἐκ λίθων, ἀμφοτέραις ἐνέγραψαν τὰ εἰρημένα, ἵνα εἰ καὶ συμβῇ τὴν πλινθίνην ἀφανισθῆναι ὑπὸ τῆς ἐπομβρίας, ἡ λιθίνη μείνασα παράσχη μαθεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐγγεγραμμένα. Ταῦτα φημὶ παρήμῃ, γνώριμα τοῖς πᾶσιν ὄντα (εἰ καὶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. ἀδάμ.

2. θαυμασμῷ.

3. παραρρήσεις.

4. παρήμῃ.

τοῖς ἐθνικοῖς ἐπίπαν ἄγνωστα ἐτύγχανον). Τοὺς γε μὴν πατριάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν Ἑβραίων οὐδεὶς ἂν ἀρνήσαιοτο, ὡς τὸν Ἀβραάμ καὶ Μωσῆν καὶ τοὺς λοιποὺς τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστήμην μὴ ἐσχηκέναι, ὡσαύτως καὶ Σολομῶντα τὸν βασιλέα. Ἐκεῖνο δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐθνικοῖς μάρτυσιν ὁμολογεῖται, τοὺς Ἀσσυρίους καὶ Χαλδαίους περὶ τὴν ἀστρονομίαν μετ' ἐπαίνου ἐνασχοληθῆναι, ἅτε δὴ προκαλουμένης αὐτοὺς τῆς χώρας ἦν κατώκουν, πεδινῆς καὶ ἀναπεπταμένης οὔσης, ἐξ ἧς τοὺς τῶν ἀστέρων δρόμους ἀκωλύτως παρατηρεῖν ἐδύναντο.

Παρὰ δὲ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Χαλδαίων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου, ἡ ἀριθμητικὴ ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίους μετηνέχθη, οἵτινες ὁμοίως καὶ τὴν γεωμετρίαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαχθέντες, ἐξέμαθον· ἐπειδὴ διὰ τὴν ἐτήσιον τοῦ Νείλου πλημμύραν¹, καθάπερ ὁ Πρόκλος ἀναφέρει, τὰ τῶν ἀγρῶν ὁρεθίσια οὕτως συνεχέοντο, ὡς μετὰ ταῦτα δίχα γεωμετρίας διακριθῆναι μὴ δύνασθαι. Τελευταῖον, παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ τὴν Φοινίκην ὁμοῦ καὶ τοὺς Ἕλληνας ἡ γεωμετρία ἀφίκετο, ἦν δηλ. ἐν Αἰγύπτῳ μαθὼν Θαλῆς² ὁ Μιλήσιος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα μετεκόμισεν, ὡς Διογένης ὁ Λαέρτιος διηγεῖται ἐν τῷ αὐτοῦ βίῳ.

Οὕκουν τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι μόνοις ὀφείλομεν προσάπτειν τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καθὼς παρ' αὐτοῖς ὑπῆρξαν ἄνδρες εὐφυῆς τε καὶ τῶν φυσικῶν γνώσει διαφέροντες, οἵτινες κατὰ πρῶτον μὲν σοφοί, ἔπειτα δὲ φιλόσοφοι ἐπεκλήθησαν,³ οὕτω καὶ παρὰ τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν ὑπῆρξαν ἐρμηνευταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς ἀληθείας, ὡς τοῖς μὲν Ἑβραίοις οἱ ῥαββίνοι, τοῖς δὲ Βαβυλωνίοις καὶ Ἀσσυρίοις οἱ Χαλδαῖοι, τοῖς Πέρσαις οἱ Μάγοι, τοῖς Ἰνδοῖς οἱ Βραχμᾶνες ἤτοι γυμνοσοφισταί⁴, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐσχάτων χωρῶν⁵ τῆς ἀνατολῆς, παρὰ τοῖς Σίναις⁶, ὑπῆρξαν ἐπιμεληταὶ τῶν ἐλευθέρων τεχνῶν, ἐν οἷς μάλιστα ἐξυμνεῖται ὁ Κοφύκιος (sic), ὃς καὶ διὰ τοῦτο σινίτης φιλόσοφος καλεῖται. Ὡσαύτως παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις οἱ ἱεροφάνται καὶ παρὰ τοῖς Κελτοῖς οἱ δρυῖδαι ἐξήνθησαν.

Κατ' ἐξοχὴν μέντοι τὸ τῆς φιλοσοφίας κλῆρος διὰ τοῦτο τοῖς Ἕλλησιν ἀπονέμεται, ὅτι αὐτοὶ ἐπιμελέστερον ἐνασχοληθέντες περὶ ἕκαστον αὐτῆς μέρος καὶ εἰς ἓν οἶονεὶ σῶμα ταύτην διατάξαντες, τοῖς οἰκείοις αὐτῶν συγγράμμασι τοῖς μετέπειτα παρέδωκαν φέροντες, δι' ἣν αἰτίαν καὶ αἱ ἐπισημότεραι τῶν φιλοσόφων αἰρέσεις, περὶ ὧν ἐν ταῖς σχολαῖς μνήμη γίνεται, παρὰ τῶν Ἑλλήνων ληπτέαι εἰσίν.

-
1. πλημμύρα.
 2. Θαλῆς.
 3. μετεκλήθησαν.
 4. γυμνοσοφισταί.
 5. παρὰ τῶν.
 6. σιναῖς.

ΑΙ ΕΠΙΣΗΜΟΤΕΡΑΙ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΑΙΡΕΣΕΙΣ

3. Ἡ οὖν φιλοσοφική¹ αἵρεσις ἐστὶν ἀνδρῶν οἰκείων δόξα πρὸς ἑαυτοὺς μὲν συμφωνούντων² πρὸς ἑτέρους δὲ διαφωνούντων. Ἀνδρῶν εὔρηται καὶ οὐχὶ ἀνδρός, ἐπειδὴ ἡ τοῦ ἑνὸς ἀνδρός δόξα αἵρεσιν οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ θέσιν μόνον, θέσις δὲ ἐστὶ παράδοξος ὑπόληψις τινὸς τῶν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ γνωρίμων, ὥς τοῦ Ἡρακλείτου³ φερεῖ⁴ εἰπεῖν δόξα, ὅτι πάντα κινεῖται καὶ ἡ τοῦ Παρμενίδου, ὅτι ἐν τὸ ὄν καὶ ἀκίνητον. Πολλοὶ τοιγαροῦν εἰσὶν οἱ συνιστῶντες τὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ καὶ ἄστειοι⁵, τοῦτ' ἀξιολογεῖται καὶ ἐπιστήμονες. Οἱ γὰρ ἀγελαῖοι ἄνθρωποι αἵρεσιν ἐν φιλοσοφίᾳ οὐκ ἂν ποιήσωσιν. Χαρακτηρίζει δὲ τὴν αἵρεσιν συμφωνία μετὰ διαφωνίας⁶· οἱ γὰρ καὶ πρὸς αὐτοὺς συμφωνοῦντες καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους αἵρεσιν οὐ ποιοῦσι. Τὸ γὰρ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον κοινὴ ἔννοια ἐστίν, οἷον ὁ Θεὸς ἀγαθὸς καὶ ὁ ἥλιος φωτιστικός.

4. Οἱ πρῶτοι τοιγαροῦν καθ' Ἑλληνας φιλοσόφοι εἰς δύο αἵρέσεις διαιροῦνται, εἰς δογματικὴν καὶ ἀκαδημαϊκὴν. Ἡ δογματικὴ αἵρεσις ἐκείνους περιέχει τῶν φιλοσόφων, οἵτινες τῆς ἀληθείας κατατυχεῖν, ἀλλὰ μὴ ἐν πᾶσιν, ἐν γὰρ τοῖς πλείοσι διίσχυρίζονται, ἥτις πάλιν διττὴ ἐστίν, Ἰωνικὴ καὶ Ἰταλική. Τῆς Ἰωνικῆς αἵρέσεως ἀρχηγὸς ὑπῆρξε Θαλῆς⁷ ὁ Μιλήσιος, γεννηθεὶς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς λε' ὀλυμπιάδος, ἥτοι πρὸ Χριστοῦ 639. Τῷ Θαλῇ⁸ ἠκολούθησαν Ἀναξίμανδρος, Ἀναξίμενης, Ἀναξαγόρας, Ξενοφάνης, Ἡράκλειτος, Δημόκριτος καὶ ἄλλοι, οἵτινες πάντες τὴν τοῦ σοφοῦ διδασκάλου φιλοσοφίαν διασώψαντες μέχρι Σωκράτους καὶ Πλάτωνος ἤνεγκαν.

Τῆς δὲ Ἰταλικῆς ἡγεμὼν ὑπῆρξε Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, ὃς Φερεκύδου τοῦ Συρίου μαθητὴς ὢν καὶ εἰς Αἴγυπτον καὶ Βαβυλῶνα τὴν φιλοσοφίας ἐπίκτησιν παραλαβὼν, τέλος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφίκετο ἐπὶ Σεργίου Τυλλίου βασιλέως τῶν Ρωμαίων. Καὶ εἰς τὴν Κρότωνα⁹ οὐ πόρρω τῶν Ταράντων κειμένην εἴκοσι περίπου ἔτεσσι τῇ φιλοσοφίᾳ ἐσχόλασεν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν κατὰ Πόντου μεταβάς ἐτελεύτησεν. Οὗτος¹⁰ πρῶτος τῷ τῆς φιλοσοφίας ὀνόματι ἐχρήσατο.

Τὰ τοῦ Πυθαγόρου δόγματα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡσπάσαντο Τιμαῖος ὁ Λόκρος καὶ Ἀρχύτας ὁ Ταραντῖνος καὶ Φιλόλαος ὁ Κροτωνιάτης¹⁰ καὶ Παρμενίδης καὶ Ζήνων, ἀμφοτέροι Ἐλεᾶται (ἐξ ὧν οὗτος τῆς διαλεκτικῆς εὗρετῆς λέγεται παρὰ

1. φιλοσοφίαν.
2. συμφωνοῦντες.
3. Ἡρακλείου.
4. ἀστείου
5. Θαλῆς.
6. Θαλλῇ.
7. Τύλλου.
8. Κρότωνα.
9. ὄντος.
10. Κροτωνιάτης.

Διογένης τοῦ Λαερτίου) καὶ Μέλισσος¹ ὁ Σάμιος. Οὗτοι πάντες τῇ φυσικῇ ἐπιστῇ τὴν πλείστην σπουδὴν κατέβαλον μέχρι τῆς παλαιᾶς Ἀκαδημίας, ἧς ἀρχηγὸς Σωκράτης ὑπῆρξε, καθ' ὃν χρόνον οἱ φιλόσοφοι τὴν ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπὶ τὴν τῶν ἡθῶν ἐπιστήμην τῷ τοῦ Σωκράτους παραδείγματι μετέτρεψαν.

5. Ἡ ἀκαδημικὴ αἵρεσις τούτου τοῦ ὀνόματος ἔτυχεν ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας, τοῦτ' ἀπὸ τόπου τινὸς ἀλωάδους ἐν τῷ προαστείῳ τῶν Ἀθηναίων κειμένῳ, ὃν ἐπίσημός τις δεσπότης, Ἀκάδημος τοῦνομα, τοῖς γυμνασίοις καθιέρωσε τῶν φιλοσόφων. Ταύτης τῆς αἵρέσεως οἱ φιλόσοφοι συγκατάθεσιν πᾶσαν ἐπέιχον, οὐδὲν παντάπασιν καταφάσκοντες καὶ αὕτη πάλιν εἰς παλαιάν, εἰς μέσην καὶ νέαν Ἀκαδημίαν διηρέθη².

Τῆς παλαιᾶς Ἀκαδημίας ἀρχηγοὶ ὑπῆρξαν Σωκράτης καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Πλάτων, ἐξ οὗ καὶ οἱ παλαιοὶ ἀκαδημικοί, οἱ αὐτοὶ καὶ πλατωνικοὶ ἐκλήθησαν· ὡσαύτως καὶ σκεπτικοί, ὅτι καίτοι ἀδηλον εἶναι τὴν ἀλήθειαν ὑπελάμβανον, περὶ τῆς ταύτης μέντοι εὐρέσεως οὐκ ἀπεγίνωσκον, διὸ καὶ ἐπὶ τῇ ἀναζητήσει αὐτῆς εὐσταθῶς καὶ ἐπιμόνως ἐσχόλαζον. Ἔτι δὲ καὶ πυρρωνικοὶ ἐκλήθησαν ἐκ τῶν κεκρυμμένων πραγμάτων τῶν φυσικῶν, περὶ ἃ πάντα³ οἱ πρὸ τούτου φιλόσοφοι κατησχολοῦντο, ἀνεκαλέσατο τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς κοινὸν βίον παρήγαγε καὶ περὶ τε ἀρετῆς καὶ κακίας καὶ περὶ καλοῦ καὶ κακοῦ ζητεῖν ἤρξατο, τὰ δὲ οὐράνια ἢ πόρρω εἶναι τῆς ἡμετέρας γνώσεως ᾤετο, ἢ εἴπερ ἐγνωσμένα ἦσαν, οὐδὲν μέντοι πρὸς τὸ εὖ ζῆν συμβάλλει. Οὗτος ἐν ἅπασιν σχεδὸν τοῖς αὐτοῦ λόγοις, οἵτινες παρὰ τῶν ἀκουσάντων αὐτοῦ ποικίλως καὶ θαυσιλῶς συνεγράφησαν, οὕτω διελέγετο⁴ ὥς οὐδενὶ μὲν αὐτὸν καταφάσκειν, ἀνασκευάζειν δὲ τοὺς ἄλλους καὶ μηδὲν εἰδέναι, λέγειν, εἰ μὴ τοῦτο αὐτό. Τούτου ὁμιλεῖται ἐγένοντο Κρίτων, Ἀρίστιππος, Κέβης, Ξενοφών, Εὐκλείδης καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ τούτων πάντων προεῖχεν ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ Ἀθηναῖος, ὃς καὶ τὸν Σωκράτην ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διεδέξατο. Ὁ δὲ Πλάτων μαθητὴν πρὸς τοὺς ἄλλους⁵ εἶχεν Ἀριστοτέλην, τὸν ἔπειτα τῆς περιπατητικῆς αἵρέσεως ἀρχηγὸν καὶ ἑαυτῷ ἀντικείμενον. Μετὰ τὸν θάνατον Πλάτωνος καὶ Σπευσίππου, οἱ λοιποὶ τοῦ Σωκράτους ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διάδοχοι, τὴν δειλὴν ἐκείνην τοῦ φιλοσοφεῖν μέθοδον ἀποδοκίμασαντες καὶ τὴν συμφορὰν τῶν δογματικῶν ἑαυτοὺς μετατάξαντες, τριπλὴν⁶ συνεστήσαντο αἵρεσιν, τῶν περιπατητικῶν, τῶν Στωϊκῶν⁷ καὶ τῶν Ἐπικουρείων.

1. Μέλοτος.

2. διαιρέθη.

3. ἅπαντα.

4. δὴ ἐλέγετο.

5. τοῖς ἄλλοις οὐκ.

6. τριπλὴν.

7. στωϊκῶν.

6. Οἱ περιπατητικοὶ ἐπὶ δαδασκάλῳ καυχῶνται Ἀριστοτέλει τῷ σταγειρίτῃ¹, ὃς περὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 99ης Ὀλυμπιάδος ἐν τῷ Λυκείῳ, χωρίῳ δηλ. τερπνοτάτῳ πλησίον τῶν Ἀθηναίων², τῇ περιπατητικῇ αἵρέσει ἀρχὴν κατέβαλε.

Τῶν δὲ Στωϊκῶν³ ἡγεμῶν⁴ Ζήνων⁵ ὑπῆρξεν ὁ Κιτιεύς⁶ ἥτοι ἐν Κιτίῳ πόλει⁷ τῆς Κύπρου γεννηθεὶς, ὃς Ἀθήνησι ἐν τῇ Στοᾷ αὐστηροτέρας φιλοσοφίας δόγματα μετὰ χρότου οὐ τοῦ τυχόντος παραδίδωσι περὶ τὴν ῥα⁸ Ὀλυμπιάδα.

Οἱ Ἐπικούρειοι ἐκλήθησαν οὕτω παρ' Ἐπικούρου τοῦ τῆς αἵρέσεως τούτης, προστάτου, ὅστις ἐν τοῖς κήποις, ἔνθα τὰς αὐτοῦ συνελεύσεις ἐπετέλει. Τὰ τῷ Δημοκρίτῳ δοκοῦντα ἐξιδιοποιήσας ἡρμήνευε. Ἐτελεύτησεν ἔτι δευτέρῳ τῆς 9ης Ὀλυμπιάδος. Τοῦ Ἐπικούρου τὴν φιλοσοφίαν λατινικοῖς ἔπесе πεμμεγρόφατο Λουκρήτιος, δώδεκα ἔτη νεώτερος τοῦ Κικέρωνος καὶ ταύτην ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διεσαφῆσε καὶ ἐν πολλοῖς τόποις ὥς ἔδει διωρθώσατο⁹ Κασσῆνδος⁹.

7. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἡ τοῦ Σωκράτους μέθοδος ἀνεκλήθη παρ' Ἀρχεσιλάου¹⁰ περὶ τὴν 94^η Ὀλυμπιάδα, κἀντεῦθεν οὕτως τῆς δευτέρας ἥτοι μέσης Ἀκαδημίας ἡγεμῶν ὀνομάζεται. Τοῦτο δὲ τῇ τοῦ Σωκράτους δόξῃ προσέθηκεν, ὅτι οὐ μόνον μηδὲν εἰδέναι διαβεβαίου¹¹ μετὰ τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ καὶ μὴ δύνασθαι γοῦν τι εἰδέναι δι' ἴσχυρ' ἔτι. Ἐντεῦθεν οἱ νέοι ἀκαδημικοί, οἱ αὐτοὶ καὶ ἀκαταληπτικοὶ ἐκλήθησαν.

Τῷ Ἀρχεσιλάῳ¹² σύμψηφος ἐγένετο Λακύνδας ὄνείας¹³, ὁ τῆς τρίτης Ἀκαδημίας αὐτουργὸς καὶ Εὐάνδρος, μάλιστα δὲ Καρνεάδης, ὅστις ἐν τῇ Ῥώμῃ μετὰ μεγάλης ἐλλογιμότητος τὴν τῶν νέων ἀκαδημιακῶν διδασκαλίαν ἀνέπτυξεν¹⁴ καὶ μαθητὰς ἔσχε Κλειτόμαχον καὶ Φίλωνα καὶ Ἀντίοχον, παρ' οἷς ἐμαθητεύσατο ὁ Κικέρων, ὃς καὶ αὐτὸς ἀκαδημικὸς ἦν καὶ τῆς πλατωνικῆς μεθόδου γενναῖος πρόμαχος.

Κατὰ τοὺς ἐπομένους δὲ χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀποδημίαν ἡ τοῦ Πλάτωνος διδασκαλία μέχρι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος τὰ πρωτεῖα¹⁵ πάντοτε κατέσχε. Καὶ ταύτῃ οἱ ἀρχαιότεροι τῶν τῆς ἐκκλησίας πατέρων Ἰουστίνος ὁ μάρτυς, Κλήμη

1. σταγειρίτη.
2. Ἀθηναίων.
3. στοϊκῶν.
4. ἡγεμῶν.
5. Ζήλιον.
6. κιτιεύς.
7. Κιτιέου πόλεως.
8. διορθώσατο.
9. Κασσῆνδος (ὡς καὶ ἐφεξῆς).
10. Ἀρχεσίλα.
11. διὰ βεβαίου.
12. Ἀρχεσίλα.
13. ἥτοι.
14. ἀνέπτυξαν.
15. πρωτεῖα.

ὁ Ἀλεξανδρινός, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός καὶ ἄλλοι τὴν αὐτῶν σπουδὴν καὶ ἐργήγορσιν¹ καθιέρωσαν.

8. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ὀγδόου αἰῶνος καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ ἐνάτου² οἱ Ἀραβες, οἵτινες πρότερον ἔχοντες ἡγεμόνα³ τὸν Μαχομέτην εὐρυχωροτάτας ἐπαρχίας σιδήρῳ καὶ πυρὶ ὑπέταξαν καὶ τῇ; Ἀφρικῇ; καὶ Ἰσπανίας ἐκράτουν, τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκαλίαν πρὸ πολλοῦ κατακοσμηθεῖσαν ἐξήγειραν, σχολὰς τε δημοσίας συνεστήσαντο, ὅπου τὰ ἐκείνου βιβλία εἰς τὴν ἀραβικὴν διάλεκτον μετανεχθέντα ἀνεγνώσθησαν. Καὶ τοῦτο περίπου πεντακόσια ἔτη, ἐν οἷς πλείστοι⁴ τῶν Ἀράβων μεγάλης κατ' ἐπιστήμην φήμης ἔτυχον, ἐν οἷς Ἀβικένας καὶ Ἀβερρόης τὸν πρῶτον ἰδιοποιοῦνται τόπον, καὶ οὕτω; ἐκ τῆς Ἰσπανίας⁵ εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους μετέβη φιλοσοφία καὶ ἐν Παρισίοις παραδίδασθαι ἤρξατο καθ' ὃν τρόπον παρὰ τῶν Ἀράβων παρείλιπται, ὑψηλόν⁶ δηλ. καὶ ἐριστικόν. Καὶ ἡ αὐτὴ διαλεκτικὴ καὶ ἐριστικὴ φιλοσοφία καὶ σχολαστικὴ προσηγορεύθη, ὅτι μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν ταῖς σχολαῖς ἐχρῆτο, καίτοι κατὰ διαφόρους καιροὺς διαφόρους τύχας ἐπειράθη. Ταύτην τὴν μέθοδον μετὰ μεγάλου ἐπαίνου ἐν Παρισίοις πλείστοι ἔξοχοι ἄνδρες μετῆλθον, ἐν οἷς ὥσπερ πρόμαχοι ἐξυμνοῦνται Πέτρος Ἀβελάρδος Νανιταῖος, Πέτρος Λομβάρδος Παρισίων ἐπίσκοπος, ὅστις καὶ διὰ τὰς συλλεχθεῖσας τῶν ἁγίων Πατέρων περὶ τῆς⁷ χριστιανικῆς πίστεως γνώμας καὶ ἐν τέτταρσι βιβλίοις διατεχθείσας⁸ διδάσκαλος τῶν γνωμῶν ἐπωνομάσθη, περὶ τὸ μέσον τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, καὶ τῶν σχολαστικῶν πατὴρ εἰκότως νομίζεται.

9. Ἐν τοῖς σχολαστικοῖς, ἥτοι νέοις περιπατητικοῖς, τρεῖς εἰσὶν ἐπισημότεραι αἰρέσεις, ἐν τῇ τῶν Παρισίων Ἀκαδημίᾳ γεννηθεῖσαι.

Πρώτη ἐστὶ τῶν Θωμιστῶν, οἵτινες διδάσκαλον ἔχουσιν Θωμᾶν τὸν Ἀκυνάτην, τὴν Πατρίδα Νεαπολιτᾶνον, τῇ ἐπαγγελίᾳ δομινικάνον⁹, διδάσκαλον ἀγγελικὸν ὀνομασθέντα, ὅς περὶ τὸ μέσον τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἐν Παρισίοις ἡγεμῶν¹⁰ τῶν σχολῶν ὀνομάσθη.

Δευτέρα ἐστὶ τῶν Σκωτικῶν, οἵτινες ὑφ' ἡγεμόνι τάττονται Ἰωάννη Δουνσίφ, τὸ γένος Σκώτῳ¹¹, διδασκάλῳ ὑψηλῷ ἐπικληθέντι, ὅς καὶ αὐτὸς ἐν Παρισίοις περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ιδ' αἰῶνος τὰ θεμέλια κατέβαλε τῆς αὐτῆς αἰρέσεως.

1. ἐργήγορσεις.
2. ἐνάτου.
3. ἡγεμόνα.
4. πλείστοι.
5. Ἰσπανίας.
6. ὑψηλόν.
7. τὰς τῆς.
8. διατεχθείσα.
9. δομινικάνον
10. ἡγεμῶν.
11. σκώτῳ.

Τρίτη ἐστὶ τῶν ὀνοματικῶν, οἵτινες ὀνόματα καὶ φωνὰς εἶναι τὸ τῆς λογικῆς ὑποκείμενον δι΄σχυρίζοντο, ὧν διδάσκαλος Γουλιέλμος "Οκκαμος¹ ὑπῆρξε, τὸ γένος Ἄγγλος καὶ τοῦ Σκώτου² μαθητῆς, ὅστις μετ' οὐ πολὺ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἐν τῇ τῶν Παρισίων³ Ἀκαδημίᾳ τὰς αὐτοῦ ἀποδείξεις ἐποίησατο.

10. Αὗται αἱ τρεῖς αἱρέσεις μέχρις ἡμῶν ἐν ταῖς σχολαῖς διέμειναν, πλὴν ὅτι κατὰ μέσον τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος Γαλιλαῖος, ὁ ἐξαίρετος μαθηματικὸς τοῦ τῆς Τυρρηνίας δουκός, ἀποτιναξάμενος τὸν τῆς πεπλανημένης ἐν ταῖς σχολαῖς συνηθείας ζυγὸν καινὴν τινα ὁδὸν ἐπενόησε. Τούτου τοῖς ἔχνεσιν ἐπόμενοι πλείστοι, καθάπερ Κασσῆνδος, Καρτήσιος, Ἀρναῖος⁴, Μελπίγιος⁵, Μορῆλλος⁶ καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι, τὴν μηχανικὴν φιλοσοφίαν, ἐξεργασθεῖσαν μὲν ποτε παρὰ Δημοκρίτου καὶ Ἐπικούρου, παροφθεῖσαν δ' ἔπειτα πολλοῖς αἰῶσιν, ἀνεκαίνισαν⁷, ἐν τε πολλοῖς τόποις, καθάπερ ἀναγκαῖον ἔδοξε, μετεσχημάτισαν.

Ἐκ γοῦν τῶν ἀνωτέρω⁸ φιλοσόφων δύο μάλιστα αἱρέσεις ἐξυμνοῦνται, τῶν Κασσηνδιστῶν καὶ τῶν Καρτησιανῶν.

Οἱ Κασσηνδίσται καθηγεμόνα κέκτηνται Πέτρον Κασσῆνδον, πρεσβύτερον καὶ πραιπόσιτον τῆς Διγνίας⁹ Ἐκκλησίας καὶ βασιλικὸν διδάσκαλον τῆς μαθηματικῆς ἐν τῇ τῶν Παρισίων¹⁰ Ἀκαδημίᾳ, ὅστις ἐκδοὺς ἐπὶ διαφόροις τῆς φιλοσοφίας μέρεσι πεικίλης πολυμαθείας διάφορα συγγράμματα εὐκλεῆς ἀπεβίω ἐν Παρισίοις.

Οἱ Καρτησιανοὶ Ρενάτω Δεκάρτη —Καρτησίω— ἔπονται, ὅστις ἐν Γαλλίᾳ¹¹ γεννηθεὶς, πρῶτον τὰς σπουδὰς ἐν πόλει Φλεξίᾳ παρὰ τοῖς πατράσιν Ἰησοῦταις ἐποίητατο, εἴτα τὰς σπουδὰς διανύσας, εἰς Γερμανίαν ἅμα στρατευόμενος, ἅμα δὲ καὶ περιηγησόμενος παρέλαβε, κακείποτε ἡσυχίαν ἄγων¹² χειμῶνος ἐν τῷ ὑποκαύστῳ ταῖς φιλοσοφικαῖς μελέταις σχολάζειν ἤρξατο. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παταβίαν μεταβὰς ὅλον ἑαυτὸν τῇ φιλοσοφίᾳ¹³ φέρων ἐνεχείρισε. Τελευταῖον εἰς τὴν Σουηδίαν¹⁴ μετὰ τεμπτος γενόμενος πρὸς Χριστινῆς τῆς σοφωτάτης¹⁵ βασιλείσσης¹⁶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν.

1. "Ολκος.
2. σκότου.
3. παρισίων.
4. ἀρβαῖος.
5. Πιθανῶς γρ. Μαλεβράγγιος ἢ Μαρπίλιος.
6. βορῆλλος.
7. ἀνεκαίνισαν.
8. ἀνωτέρων.
9. διανοίας.
10. παρισίων.
11. γελλίᾳ.
12. ἄγου.
13. τὴν φιλοσοφίαν.
14. σουηκίαν.
15. σοφωτάτης.
16. βασιλείσσης.

Αὗται οὖν εἰσὶν αἱ ἐπισημότεραι τῶν φιλοσόφων αἰρέσεις μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ἐγνωσμέναι.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΓΕΝΙΚΩΣ

11. Φιλοσοφία οὐδὲν ἕτερόν ἐστι ἢ¹ φιλία σοφίας. Ἔστι δὲ σοφία θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν ἐν αἷς² ταῦτα περιέχονται αἰτιῶν ἐπιστήμη. Λέγεται δὲ πρῶτον μὲν ἐπιστήμη, τουτέστι³ γνῶσις ἀληθῆς, βεβαία καὶ ἐναργής. Δεύτερον δὲ θεῶν πραγμάτων, τουτέστιν⁴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θεῶν αὐτοῦ ἔργων. Τρίτον ἀνθρωπίνων, τουτέστιν⁵ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ἅπερ ἡ ἐξήρηται παρὰ τῶν ἀνθρώπων⁶ ἢ μάλιστα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀναφέρεται. Καὶ περὶ Θεοῦ μὲν καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων διαλαμβάνει ἡ μεταφυσική, περὶ δὲ τῶν σωματικῶν ἔργων, ἡ φυσική, καὶ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων, ἡ τε λογικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ· ἡ μὲν λογικὴ περὶ τῶν τοῦ νοὸς νοημάτων, ἅπερ πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀπευθύνει, ἡ δὲ ἠθικὴ περὶ τῶν τῆς θελήσεως ἐνεργειῶν, αἷς πρὸς τὸ καλὸν⁷ συσχηματίζει καὶ καταπλάττει. Τέταρτον προστίθεται καὶ τῶν ἐν αἷς⁸ ταῦτα περιέχεται αἰτιῶν, ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐ λέγεται ἐπίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ αἱ τούτου αἰτίαι γνωσταὶ ᾖσιν. Αὗται δὲ αἱ αἰτίαι εἰσὶ τέτταρες· τελικὴ, ποιητικὴ, εἰδικὴ καὶ ὕλική.

12. Τὸ τῆς φιλοσοφίας τοίνυν ὄνομα, καίπερ φιλίαν μόνον σοφίας σημαῖνον, νῦν μέντοι εἶωθεν ἐκλαμβάνεσθαι ἀντὶ τῆς σοφίας αὐτῆς, ἥτοι τῆς περιοχῆς πασῶν⁹ τῶν ἐπιστημῶν, λογικῆς δι.λ., μεταφυσικῆς καὶ ἠθικῆς, μᾶλλον δὲ τὰς¹⁰ πέντε τοῦ νοὸς δυνάμεις ἐξῆς¹¹ περιέχει, τουτέστιν· νοῦν, σοφίαν, ἐπιστήμην, φρόνησιν καὶ τέχνην.

Ὁ νοῦς ἐστὶ γνῶσις τῶν πρώτων ἀρχῶν, εἰτ' οὖν ἀξιωματῶν τῶν κοινῶν· οἷον ἐστὶν ἐκεῖνο, τὸ ὅλον μείζον ἐστὶ τοῦ ἰδίου μέρους.

Ἡ σοφία ἢ λαμβάνεται ἀντὶ τῆς περιοχῆς πασῶν¹² τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐστὶν ἡ αὐτὴ τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐπιστήμη δι.λ. θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἢ λαμβάνεται ἀντὶ τῆς γνώσεως τῶν ὑψηλοτάτων πραγμάτων δι' ἀρχῶν ὑψηλοτάτων, καὶ τότε οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ αὐτὴ μεταφυσικὴ.

Ἡ ἐπιστήμη κοινῶς λέγεται γνῶσις ἀληθῆς βεβαία καὶ ἐναργὲς πράγματος ἀναγκαίου δι' ἰδίων αἰτιῶν. Λέγεται δὲ πρῶτον μὲν γνῶσις ἥτοι εἴδησις, οὐ μέντοι ἐνεργεία, ἀλλ' ἐν ἔξει, τουτέστιν εἰμάρεια τοῦ γινώσκειν, οὐκ ἐνεργεία, διότι

1. ἢ.

2. οἷς

3. τοῦτ' ἢ

4. τοῦτ'

5. τοῦτ'

6. ἀνθρωπίνων

7. καλλοῦ

8. οἷς

9. πάντων

10. ταῖς

11. ἔξεις

12. πάντων

ἡ τινὸς πράγματος ἐπιστήμη ἐν τῷ ἐπιστήμονι ἀνθρώπῳ καὶ κοιμωμένῳ καὶ ἤκιστα περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος νοοῦντι παραμένει. Δεύτερον δὲ γνώσις ἀληθῆς, τουτέστι, συμφωνοῦσα τῷ ἐγνωσμένῳ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀπάτης, ἣτις μάχεται τῇ ἀληθείᾳ· καὶ αὕτη ἐὰν ἐνασχολῇται περὶ τινὰ τῆς πίστεως ὑπόθεσιν, δυσπειθῆς οὔσα, λέγεται αἰρεσίς. Τρίτον γνώσις βεβαία, τουτέστι στερεά, παγία, καὶ ἀκλόνητος, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς δόξης, ἣτις ἐστὶ γνώσις ἀβέβαιος καὶ ἐπαμφοτερίζουσα. Τέταρτον ἐναργή, ἣτις καὶ ἀληθῆς καὶ βεβαία ἐστίν, ὅμως ἀσαφὴς καὶ σκοτεινὴ. Πέμπτον, πράγματος ἀναγκαίου, τουτέστιν ἀμεταβλήτου καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχοντος καὶ ἄλλω, ἢ μὴ δυναμένῳ ἔχειν· οἷον ὁ ἀνθρώπος οὐ δύναται μὴ εἶναι λογικός. Καὶ τελευταῖον ἐστὶ γνώσις δι' αἰτιῶν, δι' ἧς τὸ πρᾶγμα ἐστίν· οὐ γὰρ φιλὴ γνώσις ἐστίν, ἀλλὰ διὰ συλλογισμοῦ πορίζεται καὶ τῇ κρίσει ἐστὶν ἠνωμένη καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινῆς γνώσεως ἥτοι τῆς τοῦ πλήθους· τὸ γὰρ πλῆθος γινώσκει μὲν τὸ πρᾶγμα, τὰς δὲ αἰτίας τοῦ πράγματος ἀγνοεῖ. Ἔστι δὲ ἡ ἐπιστήμη ἢ θεωρητικὴ, ἣτις δηλ. ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ μόνῃ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῇ ἐπιστητοῦ ἐφησυχάζει καὶ μηδὲν περὶ αὐτὸ πράττουσα ἢ ποιοῦσα, οἷα ἐστὶ μεταφυσικὴ, φυσικὴ καὶ μαθηματικὴ· ἢ πρακτικὴ, ἣς τὸ τέλος ἐστὶ πρᾶξις, ὡς λογικὴ καὶ ἠθικὴ.

Φρόνησις ἐστὶ γνώσις πρακτικὴ τῶν ἀνδρὶ σπουδαίῳ πρακτέων.

Καὶ τέχνη τελευταῖον ἐστὶ γνώσις πρακτικὴ τῶν μετ' ἐπιτηδειότητος δυνάμενων ποιηθῆναι. Διενήνοχε δὲ ἡ ποίησις τῆς πράξεως ὅτι ἡ μὲν πράξις ἐστὶν ἐνέργεια ἠθικὴ, ἐν ἣ θεωρεῖται τοῦ ἐνεργοῦντος ὁ σκοπὸς συγκρινόμενος πρὸς τὸ ἠθικὸν καλόν· ἡ δὲ ποίησις ἐστὶν οἰαδήποτε ἐργασία, ἐν ἣ μάλιστα τοῦ ἐνεργοῦντος ἡ ἐπιτηδειότης σκοπεῖται. Κάντεῖθεν ἡ μὲν φρόνησις ἐπὶ τὰς πράξεις, ἡ δὲ τέχνη ἐπὶ τὰς ποιήσεις ἀφορᾷ.

Καὶ τοσαῦτα περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὅρου τῆς φιλοσοφίας εἰρεῖσθαι, νῦν δὲ περὶ τῆς λογικῆς ῥητέον.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ

18. Λογικὴ ὀρίζεται· ἐπιστήμη ἢ τέχνη τὰ νοήματα τοῦ νοῦς πρὸς τὰληθὲς ἀπευθύνουσα ἢ ἐνὶ ῥήματι, τέχνη τοῦ νοεῖν. Ἐπεὶ οὖν οἱ τρόποι τῶν νοημάτων, οὓς ἡ λογικὴ θεωρεῖ, εἰσὶ τέσσαρες, διὰ τοῦτο εἰς τέσσαρα μέρη διαιρεῖσθαι εἴωθεν.

Πρῶτον περὶ καταλήψεως.

Δεύτερον περὶ κρίσεως.

Τρίτον περὶ συλλογισμοῦ ἢ περὶ διανοίας.

Τέταρτον περὶ Μεθόδου.

1. ἀλλω
2. ἀγνώστ
3. τελευταῖον

ΜΕΡΟΣ Α'

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΛΗΨΕΩΣ ΗΤΟΙ ΙΔΕΑΣ

Τέτταρα ἔπονται τὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου μέρους.

Τὸ πρῶτον ζητήσῃ τι ἐστὶ κατάληψις ἥτοι ἰδέα.

Τὸ δεῦτερον ἐρεῖ περὶ τῶν καθόλου, μερικῶν καὶ καθ' ἕκαστα ἰδεῶν.

Τὸ τρίτον περὶ σαφηνείας, εὐδιακρισίας καὶ εὐκρινείας τῶν αὐτῶν.

Τὸ τέταρτον δέ, τελευταῖον, περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΙ ΕΣΤΙ ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΗΤΟΙ ΙΔΕΑ

14. Ἡ κατάληψις, ἣτις καὶ πρόσληψις λέγεται, ὁρίζεται, πρῶτον, νοήματος εἶδος, δι' ἧς τι καταλαμβάνεται μόνον καὶ οὐδὲν κατ' αὐτοῦ καταφάσκειται ἢ ἀποφάσκειται. Ταύτης δὲ ἡ μὲν εἰδικὴ ἐστίν, ἡ δὲ ὕλική. Κατάληψις εἰδικὴ ἐστὶ τρόπος ἢ διάθεσις τοῦ νοοῦντος νοός, ὕλική δὲ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἐν τῷ νοὶ καταληφθέν, ἥτοι τὸ ἵνδαλμα καὶ ἀπείκασμα τοῦ νοηθέντος πράγματος ἐν τῷ νοὶ ἐντυπωθέν¹.

Αὐτῇς ἡ κατάληψις διττὴ, καὶ γὰρ συνίσταται ἐν ἰνδάλματι τινὶ σωματικῷ ἢ γίνεται ἄνευ τοιούτου τινὸς ἰνδάλματος. Ἡ πρώτη φαντασία λέγεται, ἡ δευτέρα, νοῦς καθαρὸς καὶ νόησις καθαρὰ. Παρὰ ταῦτα ἡ μὲν ἔμφυτος ἰδέα παρὰ τῷ Καρτησίῳ λέγεται, ἣτις δηλ. θεόθεν τῷ ἡμετέρῳ νοὶ προσγίνεται², ἡ δὲ ἐπίσακτος³, ἣτις ἐξ ἀφορμῆς τῶν σωμάτων ἡμῶν ἐπεγένετο⁴ ἡ δὲ ποιητικὴ, ἣτις ἐκ πολλῶν ἄλλων συντέθεται.

Ἐν τις ἰδέα ἐστὶν ἀληθής, συμφωνοῦσα δηλ. τῷ νοηθέντι πράγματι, ψευδὴς δὲ ἰδίως οὐδὲ μία, αἶτε μήτε καταφάσκουσα, μήτε ἀποφάσκουσα, καὶ τελευταῖον, ἄλλη ἐστὶν ἀπλή⁴, ἡ ἐν πρᾶγμα παριστώσα, οἷον βᾶκτρον, ἄλλη συμπεπλεγμένη. ἡ παριστώσα τὸ πρᾶγμα μετὰ τινος κατηγορουμένου ἢ τρόπου ἢ μετὰ τινος ποιότητος⁵ οἷα ἐστὶ, βᾶκτρον κεκλασμένον, ὄρος κρημνῶδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΟΣ, ΜΕΡΙΚΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕΚΑΣΤΟΤΗΤΟΣ
ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

15. Ἡ ἰδέα λέγεται καθόλου, ὅταν πολλὰ καθέκαστα ἐπίσης παραστήσῃ δύναται⁶ οἷον, ἡ ἰδέα τοῦ κύκλου γενικῶς πάντας τοὺς κύκλους παρίστησιν. Ἡ ἰδέα

1. ἐντυποθέν

2. προσγίνεται

3. ἐπίσακτος

4. ἀπλή

λέγεται μερική, όταν ἐν πρᾶγμα παρίστανται, ἀλλ' ἄοριστον, οἷον ἀνθρωπὸν τινα. Ἡ δὲ καθέκαστη, πρᾶγμα τι καθ' ἑκάστον καὶ ὠρισμένον¹ παρίσταται, οἷον Πέτρος. Ἐν τῇ καθόλου ἰδέᾳ δύο θεωρητέα² περιοχὴ καὶ ἔκτασις. Διὰ τῆς περιοχῆς ἐννοοῦνται³ τὰ κατηγορούμενα, ὧν ἄνευ τὸ πρᾶγμα νοηθῆναι οὐ δύναται, οἷον ὁ ἀνθρώπος ἄνευ τοῦ λογικοῦ νοηθῆναι οὐ δύναται, ὅπερ λογικὸν αὐτοῦ κατὰ πρῶτον λόγον κατηγορεῖται⁴. Διὰ τῆς ἐκτάσεως τῆς καθόλου ἰδέας ἐννοεῖται⁵ τὰ ὑποκαίμενα οἷς αὕτη ἡ ἰδέα ἐφαρμοσθῆναι δύναται· οἷον αὕτη ἡ ἰδέα ἀνθρώπος ἐφαρμόζει τῷ Σωκράτει, Ἀριστοτέλει καὶ τοῖς λοιποῖς.

Πέντε εἰσὶ τοιαῦτα ἰδέαι καθόλου κατὰ τὸν Πορφύριον· γένος, εἶδος, διαφορά, ἴδιον καὶ συμβεβηκός.

16. Τὸ γένος δύναται ὁρισθῆναι κατηγορούμενον καθόλου πολλοῖς⁶ εἵδουσιν ἐφαρμόττον πρὸς τὴν ἐρώτησιν τὴν γενομένην διὰ τοῦ, τί ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν γὰρ ἐρωτηθῇ τις τί ἐστὶν ἀνθρώπος, ἀποκρίνεται ὅτι ἐστὶ ζῶον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐκείνου ξένον καὶ μέρος τῆς οὐσίας κοινότερον, δι' οὗ μετὰ τοῦ θηρίου κοινωνεῖ.

Τὸ γένος ἡ⁷ ἐστὶν ἀνώτατον, ὅπερ δηλ. οὐκ ἔχει ὑπὲρ αὐτὸ ἕτερον ἀνώτερον γένος, ἡ ἐστὶν ὑπάλληλον, ὅπερ πρὸς μὲν τὸ κατώτερόν ἐστι γένος πρὸς δὲ τὸ ἀνώτερον εἶδος.

Τὸ γένος οὖν περιέχει ὑφ' αὐτὸ⁸ εἶδη καὶ ἐστὶν ὅλον τι δυνάμει πρὸς αὐτά, τὰ δὲ εἶδη λέγονται μέρη ὑποκείμενα τοῦ γένους ἥτοι κατώτερα.

Εἶδος ἐστὶ κατηγορούμενον καθόλου πολλοῖς ἀτόμοις, ἥτοι καθέκαστα, ἐφαρμόττον πρὸς τὴν ἐρώτησιν τὴν γενομένην διὰ τοῦ, τί πρᾶγμα, ὡς ὀλοσχερῆς οὐσία τοῦ πράγματος. Π.χ. ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ κατηγορούμενον τῷ Σωκράτει, Πλάτωνι καὶ τοῖς λοιποῖς καθέκαστα ἀτομοῖς, ὡς ὀλοσχερῆς οὐσία αὐτῶν. Ἐὰν γὰρ ἐρωτηθῇ τις τί ἐστὶ Σωκράτης, ἀποκρίνεται, ὅτι ἐστὶν ἀνθρώπος καὶ ἐν τούτῳ τῷ προσεγγήματι ὀλοσχερῆς ἡ ἐκείνου οὐσία περιέχεται.

Ἀτομον ἥτοι καθέκαστον λέγεται, ὅπερ διαιρεθῆναι οὐ δύναται εἰς ἕτερα τοιαῦτα, οἷον αὐτὸ ἐστὶ· π.χ. ὁ Πλάτων οὐ δύναται ἐξαιρεθῆναι εἰς πολλοὺς Πλάτωνα καὶ περὶ δυνάμενος εἰς μέρη τμηθῆναι. Ὅθεν ἄλλο ἐστὶν ἄτομον καὶ ἄλλο ἀδιαίρετον.

Διαιρεῖται τὸ εἶδος εἰς ὑπάλληλον καὶ κατώτατον, ἥτοι εἰδικώτατον εἶδος. Κατώτατον λέγεται, ὅπερ ὑφ' αὐτὸ⁹ περιέχει ἀμέσως ἄτομα ὡς ὁ ἀνθρώπος, οὗ περιέχει ὑφ' αὐτὸν Παῦλον κ.τ. Διόπερ τὸ κατώτατον εἶδος ἐστὶν ὅλον δυνάμει ἀναφερόμενον πρὸς τὰ ἄτομα. Ἐχει γὰρ ὑφ' αὐτὸ¹⁰ ἄτομα ὡς μέρη ὑποκείμενα. Ἐκαστον μέντοι ἄτομόν ἐστὶν ὅλον ἐνεργείᾳ, τουτέστιν ὅλον ὅπερ περιέχει ἐν ἑαυτῷ μέρη, ὡς ὁ Πέτρος ἔχει ἐν ἑαυτῷ σῶμα καὶ ψυχὴν. Εἶδος ὑπάλληλόν ἐστιν ὅπερ πρὸς μὲν τὸ ἀνώτερον ἐστὶν εἶδος, πρὸς δὲ τὸ κατώτερον ἐστὶ γένος.

1. ὠρισμένον
2. ἐννοούμενα
3. κατηγορεῖται
4. ἐννοεῖται
5. πολλαῖς
6. εἰς
7. κατὰ

17. Διαφορὰ γενικῶς ἐστὶν ἐκεῖνο δι' οὗ ἕτερον ἐτέρου διαφέρει καὶ ἐστὶ τριπλῇ· ἢ γὰρ οὐσιώδης ἐστίν, ἣτις καὶ εἰδοποιὸς· λέγεται ἢ ἰδίᾳ καὶ προσαγορεύεται ἰδίον ἢ κατὰ συμβεβηκὸς διαφορὰ καὶ συμβεβηκὸς καλεῖται.

Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ καὶ εἰδοποιὸς ὁρίζεται κατηγορούμενον οὐσιῶδες καὶ τὸ δι' οὗ ἕτερον εἶδος ἐτέρου διαφέρει καὶ δι' οὗ ἀποκρινόμεθα εἰς τὴν ἐρώτησιν τὴν γινομένην διὰ τοῦ ποῖον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα οὐσιωδῶς· π.χ. ἐὰν ζητηθῇ τί ἐστὶν ἄνθρωπος; ἀποκρινόμεθα ὅτι ἐστὶ ζῶον, ὅπερ ἐστὶ γένος ἥτοι μέρος κοινότερον τοῦ ἀνθρώπου, δι' οὗ τῶν θηρίων· κοινωνοῦ· ἔπειτα ἐρωτηθῇ· ποῖον ζῶον ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος; ἀποκρινόμεθα ὅτι ἐστὶ λογικόν, ὅπερ ἐστὶ διαφορὰ, δι' ἧς τῶν θηρίων ἀποχωρίζεται· ὑπὸ τοῦ γένους δὲ καὶ τῆς διαφορᾶς περιέχεται τὸ εἶδος, ἥτοι ἡ διαφορὰ προστιθεῖσα τῷ γένει ἀποκαθίστησι τὸ εἶδος. Π.χ. τὸ λογικὸν προστεθὲν τῷ ζῳῳ ἀποτελεῖ τὸν ἄνθρωπον.

18. Τὸ ἰδίον τετραχῶς λέγεται παρὰ τῷ Πορφυρίῳ.

α' ὅπερ ἐφαρμόζεται ἐνὶ τινὶ εἶδει, ἀλλ' οὐ παντί, ὥς μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ.

β' ὅπερ ἀρμόζει παντὶ τῷ εἶδει, ἀλλ' οὐ μόνῳ, ὥς παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἀρμόζει εἶναι δίπουν, ἀλλ' οὐ μόνῳ, ἐπεὶ καὶ τοῖς ὄρνισι· τοῦτο ὑπάρχει.

γ' ὅπερ παντὶ καὶ μόνῳ τινὶ εἶδει ἀρμόζει, ἀλλ' οὐκ ἀεί, ὥς μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ παντὶ ἀρμόζει πολιούσθαι, ἀλλ' οὐκ ἀεί, ἐν γήρατι γὰρ μόνον τοῦτο συμβέβηκεν.

δ' ὅπερ ἀρμόζει μόνῳ καὶ παντὶ τῷ εἶδει καὶ ἀεί, ὥς τὸ γελαστικὸν μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ παντὶ καὶ ἀεί ἀρμόζει. Εἰ γὰρ καὶ μὴ πάντοτε ἄνθρωποι γελῶσι, κέκτηνται μέντοι πάντοτε τὴν τοῦ γελαῖν δύναμιν.

Τὸ συμβεβηκὸς ὁρίζεται τῷ Πορφυρίῳ, ὅπερ γίνεται καὶ ἀπογίνεται, ἄνευ τῆς τοῦ ὑποκειμένου (ὅπερ διατίθῃσιν καὶ ἐν ᾧ ὑπάρχει) φθορᾶς, οἷον τὸ κυκλικὸν· σχῆμα δύναται γενέσθαι τῷ κηρῷ καὶ ἀπογενέσθαι, ἄνευ τῆς ἐκείνου φθορᾶς.

Διαιρεῖται τὸ συμβεβηκὸς εἰς ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικόν.

Τὸ ἐξωτερικὸν παρανομάζει ἐξωτερικῶς τὸ ἐν ᾧ ἐστὶν ὑποκείμενον καὶ λέγεται ἐξωτερικὴ παρωνομασία· ὥς ὁ τοίχος παρωνομάζεται ὁρατὸς παρὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὁράσεως, ἣτις ἐξωτερικὴ ἐστὶ τῷ τοίχῳ.

Τὸ ἐσωτερικὸν λέγεται, ὅπερ ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι ἥτοι τῷ ὑποκειμένῳ ἐγγίνεται καὶ ἐνυπάρχει, οἷον ἐστὶν ἀνάμνησις καὶ ἔρως ἐν ψυχῇ, ποσότης, κίνησις, ἡρεμία, θέσις καὶ σχῆμα ἐν τῷ σώματι.

1. εἰδοποιὸς

2. κοινότερον

3. θηρίων

4. ἀεί

5. ὄρνισι

6. γελεῖ

7. κυκλικόν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΕΡΙ ΣΑΦΗΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΚΡΙΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

19. Ἡ ἰδέα λέγεται σαφής, ἥτις αὐτὴ καθ' αὐτήν¹ δῆλη ἐστίν καὶ μόνη τῇ τοῦ νοὸς προσοχῇ γνωστὴ γίνεται.

Διακεκριμένη, λέγεται, ἥτις πράγμα τι² οὕτω παρὰ πάντων τῶν ἄλλων κεχωρισμένον παρίστησιν, ὥς μὴ δύνασθαι σὺν ἐκείνοις συγγεῖσθαι³ π.χ. ἡ ἰδέα τοῦ νοὸς ἥτοι τῆς νοούσης οὐσίας σαφής ἐστὶ καὶ διακεκριμένη⁴, μήτε δύναται συγγεῖσθαι σὺν τῇ ἰδέᾳ τοῦ σώματος, ὅπερ ἐστὶν οὐσία εἰς μῆκος, πλάτος καὶ βάθος διαστατή.

Ἵνα δὲ ἡ Λογικὴ παράσχη ταῖς ἰδέαις σαφήνειαν, ἀνάγει εἰς τινὰ κατηγορίαν πάντα τὰ τῷ ἡμετέρῳ νοῖ καταληφθῆναι δυνάμενα.

Κατηγορίαι δὲ εἰσὶν ἀνώτατά τινα γένη ἢ κλάσεις⁵, ἥτοι κεφάλαια, ἐν οἷς περιέχεται πάντα τὰ τῆς καθέκαστα οὐσίας κατηγορούμενα καὶ ἐν οἷς ἐπομένως πᾶν ὁ,τιοῦν τῇ ψυχῇ συλληφθῆναι δυνάμενον ἐγκλείεται.

Δύο μὲν οὖν εἰσὶ γενικῶς αἱ κατηγορίαι· ὃν δηλ., εἴτ' οὖν πρᾶγμα ἥτοι οὐσία καὶ τρόπος τοῦ ὄντος. Ἐπεὶ δὲ ὁ τρόπος τοῦ ὄντος πολλαπλοῦς τυγχάνει ὢν, διὰ τοῦτο δέκα μὲν εἰσὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει αἱ κατηγορίαι, ἐπὶ δὲ παρὰ τοῖς νεωτέροις.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

20. Δέκα εἰσὶν αἱ κατηγορίαι παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει· οὐσία, ποσότης, ποιότης, σχέσις, ἐνέργεια, πάθος, ποῦ, πότε, θέσις καὶ ἕξις.

Ἡ οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα καθ' αὐτὸ ὑφιστάμενον καὶ αὕτη ἡ ἐστὶν ἀσώματος, ὥς θεός, ἄγγελος καὶ ὁ τοῦ ἀνθρώπου νοῦς· ἡ ἐστὶ σωματικὴ καὶ σῶμα λέγεται, ὅπερ ἡ ἀψυχὸν ἐστίν, ὥς λίθος, ἡ ἔμψυχον καὶ λέγεται ζῶον, ὅπερ αὖτις ἡ ἄμοιρεῖ αἰσθήσεως, ὥς τὸ φυτόν, ἡ ἐστὶν αἰσθητικόν, καὶ ἐστὶ ζῶον· ὅπερ πάλιν ἡ ἐστὶν ἄμοιρον λόγου καὶ λέγεται θηρίον ἡ λόγῳ κεκόσμηται καὶ ἀνθρώπος ὀνομάζεται, ὥς Πέτρος, Παῦλος κ.τ.

Ἐξ τῆς οὐσίας ιδιότητες φέρονται παρ' Ἀριστοτέλει, ὧν δύο μόνον μνήμης ἄξια δοκοῦσι.

α', ὅτι τῇ οὐσίᾳ, ἥπερ ἐστὶν οὐσία, οὐδέν ἐστὶν ἐναντίον.

β', ὅτι ἡ οὐσία οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον, ὥς κατωτέρω διευκρινισθῆσεται.

(Συνεχίζεται)

1. αὐτήν
2. διακεκριμένη
3. πράγματι
4. διακεκριμένη
5. ἡ κλάσεις

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΠΕΣ ΜΟΥ ΣΗΜΑΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΜΙΟΥ...

- Γλυκοχαράζ' ἡ Ἀνατολή καὶ γάνηκε ἡ Δύση
πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βροχὴ κι' οἱ ὥμορφες στὴ βροῦση.
Πάγω κ' ἐγὼ τὸν μαῦρό μου, πάγω νὰ τὸν ποτίσω.
Βρίσκω μιὰ κόρη λυγερή, σ' ἓνα βαθὺ πηγάδι.
—Κόρη μου, βγάλε μας νερό κ' ἐμένα καὶ τοῦ μαύρου.
Δώδεκα σίσκλους ἔβγαλε στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
κι' ἀπάνω εἰς τοὺς δεκατρεῖς σήκωσε τὸ κεφάλι·
ὁ μαῦρός μου χλιμίντρισε κ' ἡ κόρη ἀιαστενάζει.
Κόρη μου, γιατί θλίβεσαι καὶ βαρυναστενάζεις;
—Ἄντρας μου πάει στὴ ξενιτειὰ καὶ δέκα χρόνους λείπει
ἀκόμα δυὸ τὸν κατερω, στοὺς τρεῖς τὸν παντελαῖνω,
κι' ἂν δὲν ἐρθῇ στοὺς δεκατρεῖς, καλόγηρα θὰ γένω.
—Γιὰ πές μου τὰ σημάδια τοῦ μὴν πάει καὶ τὸν γνωρίζω.
—Ἦταν ψηλός, ἦταν λιχνός, ἦταν καμαρωμένος,
ἦτανε καὶ πρραμματευτῆς στὸν κόσμον ἑξακουσμένος.
—Κόρη μ' ὁ ἄντρας σ' πέθανε ἐδῶ καὶ πέντε χρόνους,
κ' ἐγὼ τοῦ δάνεισα πανί, μοῦπε, νὰ μοῦ τὸ δώσης,
ἐγὼ κερί τοῦ δάνεισα, μοῦπε νὰ με πλερώσης,
ἐγὼ φιλι τοῦ δάνεισα, μοῦπε νὰ μοῦ τὸ δώσης—
—Πανί, κερί ἂν τοῦ δάνεισες, ἐγὼ θὰ στὰ πληρώσω,
μὰ τὸ φιλί, πὺν τοῦδωσες, αὐτὸς θὰ σοῦ τὸ δώσῃ.
—Κόρη, ἐγὼ εἶμ' ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ 'μαὶ ὁ καλός σου.
—Ἄν εἶς' ἐσύ ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι σὺ ὁ ἴδιος,
πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες νὰ πιστέψω.
—Ἐχεις μηλιά στὴ πόρτα σου, μηλιά μὲς στὴν αὐλή σου,
ἔχεις καὶ χρυσοκάντηλο μέσα στὴ κάμαρά σου.
—Αὐτὰ τὰ ξέρ' ἡ γειτονιά, τὰ ξέρ' ὁ κόσμος ὅλος·
πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ καὶ τότες νὰ πιστέψω.
—Ἐχεις ἑλῆα στὰ στήθη σου καὶ ἑλῆα στὴν ἀμασχάλη
κι' ἀνάμεσα στὰ δυὸ βυζιά σπυρὶ μαργαριτάρι.
—Ἐσύ, ἐσ' εἶς' ὁ ἄντρας μου, ἔλα στὴν ἀγκαλιά μου.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Α'. - ΚΑΛΟΥΤΣΙΑ

Τὸ ἀρχαιότερο γνωστὸ γραπτὸ ποὺ ὀμιλεῖ γιὰ τὸ τοπωνύμιον αὐτό, εἶναι τὸ Ὀδοιπορικὸ (Σεγιχάνταμε) τοῦ διάσημου Τούρκου περιηγητῆ τοῦ 17ου αἰῶνα Ἐβλιὰ Τσελεπή¹, στὸ ὁποῖο αὐτός, ἀπὸ μὲν τοὺς Τούρκικους μαχαλάδες τῆς πόλης, ἀναφέρει τὶς συνοικίαις «Σεραγίου, Ναματγκιάχ², Σιαποσαδίν³ καὶ τῶν Λιθαριτισιῶν⁴». (Τὰ Λιθαρίτσια λέγει ὀνομαζόταν καὶ συνοικία τοῦ Ὁρολογίου, γιὰτὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε ὠραῖο Ὁρολόγιον). Ἀπὸ δὲ τῶν συνοικιῶν τῶν Χριστιανῶν, ἀναφέρει τὸ Πληθοκοπεϊό⁵, τὸ Τουρκοκάλουκο⁶ καὶ τὴν Καλούτσια νη'.

1. Βλ. Χ. Σούλη, «Ταξίδι Τούρκου Περιηγητοῦ στὴν Ἠπειρο». Περιοδικὸ «Ἠπειρ. Γραμματα», (Γιάννινα 1944), Σελ. 182, 197, 246.

2. Ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο τζαμί ποὺ ἐγειρόταν στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ λοφίσκου ποὺ ὑπῆρχε στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ μισοτελειωμένου Διοικητικοῦ Μεγάρου. Ν α μ α τ γ κ ι α χ, σημαίνει τόπος προσευχῆς.

3. Περὶ τὸ ὁμώνυμο τζαμί Σιέμς-ε-ντιν (ὁ ἥλιος τῆς πίστεως), ἡ Σιερεή κοινά, συνοικία Σιαμοσιατριά.

4. Στὸ χωρὸς ποὺ σήμερον κατέχεται ἀπὸ τὸ Στρατῶνα καὶ τὴν περιοχὴ τοῦ.

5. Στὸ πλάτωμα κάτω ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο, ὅπου τώρα Σταθμὸς αὐτοκινήτων.

6. Συνοικία περὶ τὸ σημερινὸ Ναὸ τοῦ Ἀγ. Νικολάου τῆς Ἀγορᾶς : Συνοριακὸς μὲ πασσάλους προσδιορισμὸς (βλ. «Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου», Β', σελ. 223) τῆς πρώτης τουρκικῆς στὰ Γιάννινα ἐγκατάστασης. (βλ. καὶ Δ. Σαλαμαγκά, «Γαζή-Ἐβρενὸς» στὸ περιοδικὸ «Ἠπ. Ἑστία» τευχ. 10, σελ. 163).

7. Μὴ ἔχοντας πρόχειρον τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ Ἐβλιὰ Τσελεπή (βλ. ὅπου. 1), δὲν ἔξωκα ἂν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς γράφει ἔτσι τὴ συνοικία ἡ —ποὺ εἶναι πιὸ πιθανόν— Καλούτσιας.

Κατόπι τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ βιβλίον : «Γινῶμαι ἠθικαὶ καὶ πολιτικά, ἔτι δε ... καὶ ἕτεροι στίχοι ... πρὸς τοῖς δέ, ὁ ἔπαινος Ἰωαννίνων ... συντεθεῖσαι παρὰ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις ... σοφωτάτου Κυρ Παΐσιου τοῦ μικροῦ, ἐκ τῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύκλιν Βησσαρίωνος⁸, Ἱερᾶς Μονῆς», τὸ ὁποῖο, τυπώθηκε μὲν στὰ 1778. εἶχε ὅμως συντεθεῖ στὰ 1698⁹. Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Παΐσιου, εἰδικότερα τὸ στιχοῦργημα «Ἐπαινος Ἰωαννίνων», ἔχει ἀρχικὰ μνημονευθεῖ ἀπὸ τὸν Π. Ἀραβαντινὸ, στὴ «Χρονογραφία τοῦ τῆς Ἠπείρου»¹⁰, ὅπου αὐτὸς παραθέτει καὶ τοὺς στίχους τοῦ Παΐσιου, ποὺ περιγράφουν τὰ Γιάννινα ὡς ἕνα δικέφαλον πούλι μὲ ἀπλωμένες τὶς φτερούγες :

«Τὸ Κάστρο

λέει αὐτὸς ἐκεῖ,

«εἶναι ἡ Κεφαλὴ, οὐρὰ εἶναι ἡ Λούτσα»

«Σαράγι καὶ Καλούτζασμι, οἱ ἄκρες τῶν πτερῶν».

Καὶ προσθέττει κατόπι ὁ Ἀραβαντινός : «Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παΐσιου, ὑπῆρχαν τότε (1690), ἅπασαι αἱ εἰκοθὶ μία συνοικίαι, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν νεοσυστάων τεσσάρων : Ζεβραδιάς, Καραβατιάς, Λούτζης μικρᾶς καὶ Καινούργιου

8. Στὸ χωριὸ Λυγγιάδες, στὸ Μετσικέλι, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Νησί τῶν Γιαννίνων. Βλ. Γ. Λαμπρίδη, Ζαγορισιὰκὰ Δ' σελ. 48.

9. Βλ. Κ. Μέρτζιου, «Κατάλογος ἐκδόσεων Ν. Γλυκερός», στὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» 1938, σελ. 101. Τὴν ὑπόδειξιν τῆς πηγῆς αὐτῆς, τὴν χρεώστω στὸ φίλιτον Σωτήρη Ζούμπο.

Μαχαλά¹¹. Αἱ συννοικίαι αὐταί, προσθῆται, (ἐκτὸς τῆς τοῦ Φρουρίου, τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τῆς Λιθαρίτζης, τῆς κατεδαφισθείσης παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἀπεφάσισε ἵνα κτίσῃ τὸν ὀχυρότατον πύργον¹², εἰσὶν αἱ ἐπόμεναι: Λούτζα μικρή, Λούτζα μεγάλη, Καινουργίος Μαχαλάς, Καλούτζισμε κ.τ.λ.).

Ἡ ἀρχαιότερη ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἀναφέρειται τὸ τοπωνύμιον αὐτό, εἶναι ἐκείνη ποῦ μνημονεύει ὁ Λαμπρίδης¹³, περιγράφοντας—σὲ καιρὸ Τουρκοκρατίας¹⁴—τὰ τζαμιά τῶν Γιαννίνων: Πέμπτο στὸ σχετικὸ μῆμα τῆς ἐργασίας του, ἀναφέρει τὸ τζαμί Κανλῆ - Τσεσμέ, Μετζήτ πρῶτον ὄν, παρὰ τὸ ἐκ εἰ ἀρχαῖον τῆς πόλεως διοικητηρίου¹⁵, τὸ ὁποῖον (μετζίτ), μεταγενεστέρως μετετράπη εἰς Τζαμινόν. Ἄλλου¹⁶ δέ, καθορίζει δι' αὐτοῦ Τούρκοι, ἀρχικῶς, κατώκησαν εἰς Ἅγιον Νικόλαον Ἀγορᾶς¹⁷, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, εἰς Κανλῆ - Τσεσμέ· αἱ δὲ συννοικίαι Ζεβαϊδγέ, Καραβατιά καὶ κἄτω Λούτσα, συνωκίσθησαν μετὰ τὸ 1690. Τὸ τζαμί αὐτό, τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινός¹⁸ ὡς τζαμί εἰς τὴν Καλούτζεσμε. Ὁ τύπος δὲ Καλούτζισμης, ἀναγράφεται καὶ σὲ ἔγγραφα τοῦ 1778 καὶ 1814¹⁹, καὶ παραμένει ἀκόμα

καὶ σήμερα (Καλούτσισμ) στὸ στόμα τῶν παλαιότερων, κοινότερα δὲ καὶ γενικά, στὸ τοπωνυμικὸ ἐπίθετο Καλούτσισμῖως (-ισσα)· πολλὰς μάλιστα φορές, μὲ κάποια ὑποτιμητικὴ διάθεσις²⁰ ἀπὸ μέρους κατοίκων συννοικίων τοῦ κέντρου τῶν Γιαννίνων.

Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ εἶναι τουρκικόν: Κάν, τουρκικά, σημαίνει αἷμα. Μὲ τὴν ἐπιθετικὴ κατάληξιν - λῆ, (τὸ ἡ προσφερόμενον κλειστό, πρὸς τὸ ου) γίνεται καν - λῆ, ὁ τοῦ αἵματος, ὁ αἱματερός, ὁ ματωμένος. Τσεσμέ, τουρκικά, εἶναι ἡ βρύση. «Κανλῆ-τσεσμέ» λοιπόν, σημαίνει ἡ Βρύση τοῦ αἵματος. Τὸ κανλῆ ὡς πρῶτον συνθετικὸ τοπωνύμιον, τὸ συναντοῦμε καὶ ἄλλου στὴ τουρκικὴ τοπωνυμία: π.χ. Κανλῆ - κιοπου²¹ (ἡ γέφυρα τοῦ αἵματος) Κανλῆ - κου²² (ὁ κόλπος τοῦ αἵματος).

Ἰσαμε τοὺς καιροὺς μας, ἀκόμα λειτουργοῦσε παράπλευρα ἀπὸ τὸ Τζαμί τῆς Καλούτσας, ἡ βρύση²³, ἡ ὁποία, μὴ πού, ἀπὸ τὰ τέλη ἀκόμα τοῦ ΙΕ' αἰῶνα ἦταν ἰδρυμένο ἐκεῖ γιὰ τοὺς Τούρκους, (βλ. πῶ πάνου), τὸ ἀντίστοιχο Μετζίτ, πρέπει, φυσικά, καὶ αὐτὴ ἀπὸ τότε ἀκόμα νὰ ὑπῆρχε, καὶ στὶς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶνα, ὅταν στὰ 1611 ἐκδηλώθηκε, στὴ συννοικία ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου, ἡ ὁποία καταπνίγηκε ἐκεῖ κοντὰ στὸ αἷμα²⁴. Ἀπὸ τότε—κατὰ μακραίωνη παράδοσιν—ἡ βρύση ἐκείνη ὀνοματίστηκε ἀπὸ τοὺς γαυριῶντες γιὰ τὴν νίκη Τούρκους, Βρύση αἵματος, Κανλῆ - τσεσμέ, καὶ διαδοχικά, μὲ τὴν πάροδο τῶν καιρῶν, Καλούτσισμε, Καλούτσισμ, Καλούτσισμ, Καλούτσισμ, Καλούτσισμ.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

11. Ὅπου ἀμέσως πῶ πάνου, σελ. 241. Τούρκοι, Γενῆ—Μαχαλέ.

12. Στὸν καιρὸ τῆς πολιτοκροίας του ἀπὸ τὰ Σουλτανικά στρατεύματα. Ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ ὑπάρχῃ στὰ Γιάννινα—ἄγνωστο ποῦ—καὶ ὁ ἀρχαιότατος (1590) Πύργος τοῦ Βεζύρ Ἀλῆ Τζελλῆ Πασιά (βλ. Ἐφημερίδα Ἰωαννίνα—Γιάννινα, φύλλο 19-4-1870).

13. «Περιγραφή τῆς πόλεως Ἰωαννίνων», σελ. 67.

14. Ὅταν ζούσαν δηλαδὴ οἱ Τούρκοι στὰ Γιάννινα καὶ συνεπῶς μπορούσε νὰ συλλεθῇ θετικές πληροφορίες.

15. Αὐτὸ ποῦ κἄνκε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου στὰ 1611. Βλ. Δ. Σαλαμάγκας, «Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Σκυλόσοφου», ἐκδ. περιοδικὸ «Κιβωτός» 1953.

16. Ὅπου καὶ στὴν ὑπόθεσιν. 13, σελ. 21.

17. Βλ. ὑπόθεσιν. 8.

18. Ὅπου στὴν ὑπόθεσιν. 10, σελ. 243.

19. Βλ. 2. Κουγέα, «Τὸ Ἀρχαῖον Στάυρου

Ἰωάννου», στὰ «Ἡπειρωτικά Χρονικά», 1939, σελ. 19 (ἀρχὴ) καὶ 68 (στίχ. 6).

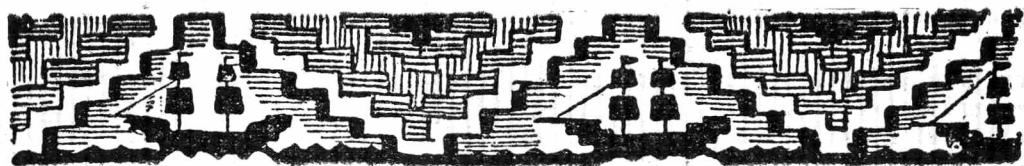
20. Στὴ συννοικία αὐτὴ καθόταν οἱ Γύφτοι καὶ λαϊκότερες τάξεις.

21. Βλ. Ἀθ. Ὑψηλάντη «Τὰ μετὰ τὴν Ἰλωσην», (Κωνσταντινούπολις 1870). Ἀλφαβητικὸ εἰσαγωγικόν.

22. Ὅπου ἀμέσως πῶ πάνου.

23. Βλ. Δ. Σαλαμάγκας, «Ἡ Βρύση τοῦ Πάτριου», στὰ περιοδικὸ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχ. Μαΐου 1953, σελ. 488 καὶ ἐπ.

24. Ὅπου καὶ στὴν ὑπόθεσιν. 15.

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ "ΠΡΥΑΡΙΑ"

Ὁ Σεβαστός μου Καθηγητής Νίκος Βέης γράφοντας γιά τὰ ταξίδια τοῦ Κ. Παλαμά (Α. 1865—1881) εἰς τὸ 2ον τεῦχος τοῦ Μάρτη 1949. σελ. 55 τῆς «Ἀγ-γλοελληνικῆς Ἑπιθεωρήσεως», λέγει πὼς «ὁ ποιητὴς πῆγε πολλὰς φορὰς μὲ τὸ π ρ ο ι-ά ρ ι τοῦ Γέρου Καρζῆ στὴν Κλείσοβα...»

Γιὰ τὴν σωστὴ γραφὴ τῆς λέξης καὶ τὸ εἶδος τῆς βάρκας ποὺ φανερώνει ἔγρα-ψα τὸν Μάϊον τοῦ 1949 εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» ἀλλ' ὅμως ἡ Διεύθυνση τοῦ πε-ριοδικοῦ δὲν δημοσίευσε τὴν ἐπιστολή μου, ποὺ περιεῖχε καὶ κάνα δυὸ ἄλλα λαογρα-φικὰ περιέρρα τῆς Πρέβεζας καὶ τῆς περι-οχῆς τῆς. Εἶδα ὅμως μὲ ἐκπληξή μου στὰ ἀναγνωστικά καὶ τοῦ Δημοτικοῦ καὶ τοῦ Γυμνασίου νὰ ἀποκαθίσταται καὶ καθιε-ρώνεται ἡ ὀρθὴ γραφὴ τῆς λέξης «π ρ υ-ά ρ ι» κι' ὄχι προιάρι ὅπως γράφει ὁ Βέ-ης ὁ Δροσίνης καὶ ἄλλοι.

Ἰσχυρίζονται λοιπὸν οἱ παραπάνω λό-γιοι καὶ ἐπιστήμονες πὼς ἡ λέξη παράγε-ται ἀπὸ τὴν λέξη πλοῖον, ὑποκοριστικὸν πλοιάριον καὶ κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ λ πρὸς τὸ ἐπόμενον ρ, ἔγινε προιάριον. Ἡ ἀφο-μοίωσις ὅμως τοῦ λ, πρὸς τὸ ἐπόμενον ρ τῆς ἴδιας λέξης εἶναι πολὺ σπάνιον φαινόμε-νον καὶ ἀδύνατον σύμφωνα μὲ τοὺς φθογ-γολογικοὺς νόμους τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ λέξις ἐγγήγορα, γρήγορα, φυ-σικώτατον στὸ ἑλληνικὸ στόμα γίνεται γ λ ἡ γ ο ρ α, τὰντίθετο ὅμως δὲν συμ-βαίνει.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ ψαρέματος σὲ ἀλιτενὴ πελάγη, σὲ «γράδους» ἔκαμε τοὺς Πρεβε-ζάνους ψαράδες καὶ τοὺς Μεσολογγίτες καὶ γενικὰ τοὺς ψαράδες ποὺ δουλεύουν σὲ ἀβαθὴ νερὰ θαλάσσινα ἢ ἀκροποταμιεῖς

ἢ ἰχθυοτροφεῖα νὰ ἐπινοήσουν ἓνα εἶδος ψαρόβαρκας κατάλληλο γιά τὴν δουλειά τους. Ὅσοι πέρασαν ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν καὶ κάνανε τὸν περίπατό τους στὴν «Βρυ-σοῦλα» ἢ τὸν «Ἅγιο Σπυρίδωνα» θὰ ἀπό-λινυσαν ἓνα ὥραϊο θέαμα στὶς ἀκτές, κατὰ νὸ θάμπωμα, ὅταν οἱ πρυαριτζήδες ρί-χνουν τὰ καλαμωτὰ δίχτυα τους. Στὴν ἐπι-φάνεια τοῦ νεροῦ πλένουν τὰ καλάμια, ὅ-που εἶναι δεμένα τὰ δίχτυα. Ἐνα μέρος ἀπὸ τὰ δίχτυα καλύπτει τὴν ἐπιφάνεια τῶν καλαμιῶν, ποὺ ἐπιπλέουν, τὸ μεγαλύτερο μέρος ὅμως ἀπ' αὐτὰ κρέμεται ἀπὸ τίς ἄκρες τῶν καλαμιῶν μέσα στὸ νερὸ καὶ φθάνει μὲ τὰ βαρίδια ποὺ ἔχει στὴν ἄκρη τους μέχρι τὸν πάτο τοῦ γράδου.

Ἀφ' οὗ τὰ δίχτυα τὰ καλαμωτὰ κλει-σούν μιὰ μπλοκάδα ψάρια, κεφάλια συνή-θως, τότε τὰ ἄλλα πρυάρια ποὺ δὲν μετέ-χουν στὴν ἰδιοκτησία τῶν δύο - τριῶν νοι-κοκυρῶν καὶ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ κ λ ε ῖ-σμα, ἔχουν τὸ δικαίωμα, σύμφωνα μὲ παλαιότατον ἔθιμον νὰ μποῦν μέσα καὶ νὰ κυνηγήσουν μὲ τὸ καμάκι. Οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν δικτυῶν μὲ τὸν κ λ α μ π α ν ο κτυ-ποῦν τὸ νερὸ μέσα στὸ κλεῖσμα γιά νὰ φο-βίσουν τὰ ψάρια νὰ τρέξουν νὰ πᾶνε στὶς ἄκρες ὅπου θὰ πιασθοῦν στὰ δίχτυα τοῦ βυθοῦ καὶ ἂν σαλτάρουν, ἐπάνω στὰ δί-χτυα τῶν καλαμιῶν.

Οἱ ψαρόβαρκες ποὺ ρίχνουν τὰ καλα-μωτὰ ἢ οἱ ἄλλες ποὺ θὰ κυνηγήσουν μὲ τὸ καμάκι τὰ ψάρια λέγονται μονόξυλα ἢ πρυάρια. Ὑπάρχει κάποια διαφορὰ στὴν κατασκευὴ τους. Τὰ μονόξυλα, ὅπως καὶ τὰ πρυάρια εἶναι μικρὲς ψαρόβαρκες σὲ σχῆμα κλειστοῦ δολίχου, μὲ πρύμη καὶ πλώρη τὸ ἴδιο μυτερὴ καὶ ὁ πάτος τους εἰ-

ναι ἴσιος, ἐπίπεδος. Λόγω τῆς τέτοιας τους κατασκευῆς κόβουν δρόμο πολύ. Τὸ ὕψος τους, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, εἶναι ὡς 75 πόντους. Τὰ πρυάρια ἔχουν ὡς σκελετό, νὰ ποῦμε, τὰ σ τ ρ α β ὀ ξ υ λ α, γωνιώδη σκληρὰ ξύλα, ἀπάνω στὰ ὁποῖα καρφώνονται οἱ σανίδες τοῦ πᾶτου καὶ τὰ μαδέρια, οἱ σανίδες δηλ. τῶν τοιχωμάτων. Πολλὰ ἔχουν καὶ ἓνα μικρὸ ἄλμπουργο μὲ τριγωνικὸ πανί. Τὰ μονόξυλα δὲν ἔχουν γιὰ σκελετὸ τὰ στραβόξυλα ἀλλὰ ἓνα κορμὸ δένδρου σκαμμένον σὲ σχῆμα δολίκου. Σὲ ἄλλα μέρη νησιώτικα λέγονται τὰ σκάφη αὐτὰ «Κ ο υ ρ ῆ τ ο ι». Κουρεῖται λέγονται ἐπίσης καὶ οἱ σκαμμένοι κορμοί, ἀρκετὰ χονδρῶν δένδρων, πού μὲ τὸ νερὸ πού χύνουν μέσα οἱ τοσπάνηδες ποτίζουν τὰ πρόβατά τους καὶ οἱ ταξιδιάρηδες τὰ ἄλογά τους. Τὰ μονόξυλα χρησιμοποιοῦνται πιὸ πολὺ στὶς ἀκροποταμιεὶς πού εἶναι τὰ ἱβάρια γιὰ τὸ κυνήγι τῆς μπάφας (θυληκὸς κέφαλος) ἢ τοῦ στεραδιοῦ (ἀρσενικὸς κέφαλος). Μονόξυλα τὰ ὀνομάζει καὶ ὁ Ξενοφῶν στὴν «Κύρου Ἀνάβασιν», βιβλ. 5, κεφ. 4. «Ἦκον τῇ ὑστεραίᾳ ἄγοντες τριακόσια πλοῖα μονόξυλα». Καὶ ὁ Στράβων στὴν «Περιήγησή» του, βιβλ. 3, κεφ. 2 «πηκτοῖς μὲ τὰ νῦν, τὸ παλαιὸν δὲ καὶ μονοξύλοις». Ἐπίσης ὁ Κρυστάλλης στὸν «Καλόγηρο τῆς Κλεισούρας» γράφει, «Ἀξαφνα ἀπτ' Ἀντικοῦ τῷ μορφο ἀρογυάλι || ἓνα μονόξυλο μικρὸ μ' ἓνα πανὶ προβάλλει».

Ἦδη λοιπὸν ὁ Στράβων ξεχωρίζει τὰ «πηκτὰ» δηλ. τὰ πρυάρια ἀπὸ σανίδες καὶ τὰ μονόξυλα, ἀπὸ κορμὸ δένδρου κατασκευασμένα.

Τὰ ψάρια στὸ βυθό, ὅταν ἀρχίζει τὸ κυνήγι μὲ τὸ καμάκι μέσα στὸ κλείσμα ἢ κ' ἔξω, στὶς ἀσέλγηες τοῦ καλοκαιριοῦ νύχτες, φωτίζονται ἀπὸ τὴν π ρ υ ἂ πού εἶναι στερεωμένη στὴν πλώρη τοῦ πρυαριοῦ. Εἶναι δὲ ἡ πρυά τῶρα μὲν ἓνα δυνατὸ πυροφάνι μ' ἄσπρο φῶς ἀσειτλύνης.

Πιὸ παλιὰ ὅμως, οἱ πατριῶτες μας, ὅπως καὶ στὸ Μεσολόγγι, ὅπως ξέρω,

χρησιμοποιοῦσαν χονδρὸ δαυλὶ ἀπὸ πεῦκο, πού τὸ πρόσδεσαν στὴν πλώρη τῆς βάρκας. Αὐτὸ τὸ ψάρεμα μὲ καμάκι τὶς νύχτες λέγεται σήμερα ἀκόμα ἀπὸ τοὺς Πρεβεζάνους καὶ Μεσολογγίτες ψαράδες «πρυές». «Ἀπόψε θάχουμε πρυές». λέγει ὁ Πρεβεζάνος ψαράς. Ἡ «ἀπόψε θὰ πᾶμε γιὰ πρυές». Προφανῶς ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὸ πυρά, πρυά, πῦρ, πρυάρι.

Πρυά, λοιπὸν καὶ πρυές εἶναι τὸ κυνήγι τῶν ψαριῶν μὲ καμάκι μὲ τὸ φῶς τοῦ πυροφανοῦ τὶς νύχτες.

Κι' ὁ ἱστορικὸς Κασομούλης πού ἦταν μέσα στὸ Μεσολόγγι κατὰ τὴν περιλάλητη πολιορκία του γράφει τόμ. II, σελ. 229, «Στρατ. Εὐθυμήματα»: «Ἐφθασεν ὁ Εὐαγγελισμὸς —καὶ μὲ τί φαγὶ νὰ προσκυνήσωμεν; Τὰ πλοιάρια περιήρχοντο τὸ μέρος τῆς Κλείσσοβας μὲ π ρ υ ἂ καὶ ψαροκυνηγοῦσαν. Σημ. 3. Βλαχογιάννη πρυές = φωτιεὶς ἐμπρὸς στὴν πλώρη = πυροφάνια». Καλὰ ὁ Κασομούλης ἀπὸ ἀσθένειαν λογιωτατισμοῦ γράφει πλοιάρια (ἀπὸ τὸ πλοῖον) μὰ ὁ σοφὸς Βλαχογιάννης, ὁ ἐκδότης του, νὰ γράφει πραιορία! Ὁ ἴδιος Κασομούλης γράφει «πραιοριασταὶ» ὁ Βλαχογιάννης (τόμ. II σελ. 236 «Στρατ. Ἐνθυμήματα» πραιοριτζήδες. Νομίζω λοιπὸν πῶς ἔγινε ἡ ἀποκατάσταση τῆς λέξης.

Γιὰ τὴν ἀφομοίωση καὶ ἀνομοίωση τῶν ἤχων λ καὶ ρ ἔχει γράψῃ ὁ Ψυχάρης μελέτη μὲ τὸν τίτλο, «Δοκίμιο ἱστορικῆς γραμματικῆς γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ λ εἰς ρ πρὸ συμφώνων εἰς τὴν ἀρχαίαν, μεσαιωνικὴν καὶ νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Παρίσι, Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον 1905, σχῆμα 8ον, κατεβατὰ 291—336. Ὁ σεβαστὸς μου καθηγητὴς Νίκος Βέης δημοσιεύει μικρὴ κριτικὴ στὸ «Νουμά» 1-5-1905 ἐπάνω στὴν μελέτη τοῦ Ψυχάρη. Τὴν ἀφομοίωση τὴν λέει ὁ Ψυχάρης «ὁμοιασμα» τὴν δὲ ἀνομοίωση «ξέμοιασμα» ἢ ξεταιριαξιά, τὸν τρόπο δὲ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἤχων λ καὶ ρ στὴν ἴδια λέξει τὸν λέει «συναλλαξιά».

ΙΩΣΗΦ Μ. ΜΑΤΣΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ*

Β' ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΕ ΔΙΣΤΙΧΑ

4. Η ΟΜΟΡΦΙΑ ΕΙΝ' ΟΧ ΤΟΝ ΘΕΟ**

(ὁμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα)***

1. 'Ηῖ ὁμορφιά εἶν' ὁχ τὸν Θεὸ κι ἔχει περίσσια χάρη,
μ' ἄσπρα δὲν ἀγοράζεται κι ἄλλος νὰ πᾶ' νὰ πάρει.
2. Τὸν ὁμορφὸν τὸν ἀνθρώπον ὅλοι τὸν ἀγαποῖνε,
ὥς κι οἱ προφῆτες τοῦ Θεοῦ τὸν ὁμορφὸν πονθοῦνε.
3. 'Ηῖ ὁμορφιά ἀγαπήθηκε ὁχ τὸν καιρὸ τ' Ἀδάμη,
πῆρε γυναῖκα τὴ Χαβά, ποῦ 'χε μεγάλο νάμι.
4. Τόσο ἦταν ἔμορφη πολὺ ἀπὸ τὴν ἔμορφιά της,
ἥλιος, φεγγάρι, αὐγερινός, θαμπῶναν ὀμπροστά της.
5. Τὸ φίδι τὴν ἐξήλεψε, τοῦ μῆκε στὴν καρδιά του,
τοῦ κόπ'καν τὰ ποδάρια του, σέρνεται στὴν κοιλιά του.
6. 'Ὡς κι οἱ ἀγγέλοι ὁχ τσ' οὐρανοὺς τὴν ὁμορφιά ἀγαποῦνε,
ὁχ τὰ ψηλὰ κατέβηκαν, κάτω νὰ παντρευτοῦνε.
7. Μ' ἄλυστους ἀπὸ σίδερο εἶναι τοι κρεμασμένοι,
κάτω στὸ σκότο, στὰ βουνὰ εἶναι τοι καθισμένοι.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

** Στὸ χειρόγραφο τῆς Ἱερᾶς Συναγωγῆς (π.) εἶναι καταχωρημένο ὁλόκληρο μὲ ταχυγραφικοὺς χαρακτήρες, χωρὶς φωνήεντα (κοίταξε τίς φωτοτυπίες ἀριθ. 2 καὶ 3). Τὸ νεώτερό (ν.) ἔχει μόνον τὰ 17 πρῶτα δίστιχα (γραφὴ τετραγώνῃ μὲ φωνήεντα). Πιθανὸν νὰ τὸ τραγουδοῦσαν στὸ τραπέζι τοῦ γάμου.

*** Μετάφραση τῆς ἐπικεφαλίδας (χγφ.: Piyout naé bilchon yevanith).

1. Θεοῖ (π.), περίσσια (ν.), νὰ πάνει νὰ (π.), ἄ σ π ρ α, χρήματα.
2. π ο υ θ μ ο ὦ ν ε, ἐπιθυμοῦν, πονθοῦνε (ν.). Πβ. Γ. Βλαχλείδου: Γιαννιώτικα στιχοπλάκια ('Ηπ. Χρον. 1930 σ. 178). Τὸν ὁμορφὸν τὸν ἀνθρώπον, καθένας τὸν ζυγώνει.
3. κερὸν (ν.), καιρὸ (π.), πόχει (ν.). Ἀ δ ἄ μ η ς, ὁ Ἀδὰμ μὲ ἐξελληνισμένη τὴν κατάληξη, Χ α β ἄ, ἡ Εὔα (λ. ἐβρ.), ν ἄ μ ι, τιμὴ (λ. τουρκ.).
4. πουλύ, φηγάρι, ἡθάμπωναν (ν.). 5. κόπηκαν (ν.).
6. Ἀγγέλοι ἀπὸ τοσοὺς οὐρανοὺς τὴν ἔμορφιά ... (ν.), ὁχ τοσοὺς οὐρανοὺς (π.), ἀπὸ ψηλὰ (ν.). Πβ. Γενν. 5' 2, ἰδόντες δὲ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας...
- 7, 2. κάτω στὸ σκότο (π.), μακριγιά στὰ σκουτάβουνα (ν.).
'Η τιμωρία τῶν «ἀγγέλων» δὲν ἀναφέρεται στὸ βιβλίον τῆς Γέννησης. Εἶναι παρά-

8. Γιατί ὁποῖος πέσει σὲ σεβντά, ποτὲ καλὰ δὲ βγαίνει, χαλνιέται ἀπὸ τὸ λόγο του καὶ ἄδειος ἀπομένει.
9. Ἄμα ποὺ περβατάει καλὰ, τοῦ κάνει ὁ θεὸς ταγντίρι, παίρει γυναῖκα ὁμορφη ὥσάν τὸ τζεβαίρι.
10. Ἔλα νὰ ἴδεις θαμάσματα στοὺς τρεῖς τοὺς πατεράδες, κι οἱ τρεῖς γυναῖκες εἶχανε, ὁμορφες καὶ κυράδες.
11. Ὁ Ἀβραὰμ εἶχε τὴ Σαρρά πρώτη ἀπὸ τὶς μαννάδες, γιατί ἦταν ὁμορφη πολὺ, τὴν πῆραν βασιλιάδες.
12. Γιατὶ ἀπλωσαν τὸ χέρι τοὺς στὸ δ'κό του τὸ μεράδι, ἕνας ἐδάργη μὲ πληγὲς τὸ καταπρῶτο βράδυ.
13. Καὶ τ' ἄλλουνοῦ ἦρε ἄγγελος, τοῦ εἶπε στὸ εἵνορό του, καὶ τὴ γυναῖκα ἔδωσε καὶ τὸ κατσίβιλό του.
14. Ὁ Ἰσχάκ εἶχε τὴ Ριβκά, νάμι στὴν ὁμορφιά της, κι αὐτὴ φοβέτρα τοῦ Θεοῦ, σὰν τὴν πεθερὰ της.
15. Ὁ Γιακώβ εἶχε τὴ Ραχέλ, ὁμορφη σὰ φεγγάρι, ἐφτὰ χρόνους ἐδούλεψε ὅσο ποὺ νὰ τὴν πάρει.
16. Κατόπι τὸν ἐγέλασαν καὶ τοῦ ὅωσαν τὴν ἄλλη, ἐτράβησε μὲ τὸ Λαβὰν ἕνα μεγάλο χάλι.
17. Τήρα νὰ ἴδεις ἡ ὁμορφιά πόσο εἶναι ἀγαπημένη, νὰ ν' ἡ γυναῖκα ὁμορφη καὶ νὰ ν' καὶ τιμημένη.

ραβινική (ἀπὸ τὸ Midrash 8. 1) ἅμα πὼς μπαίνει σὲ σεβντά (π.), γιατί ὁποῖος πέσει (ν.).

8. ἀπὸ τὴ γνώση του (ν.), ἀπὸ τὸ λόγο του (π.).

9. ἅμα ποὺ περβατάει καλὰ (π.), ὅταν περπατεῖ καλὰ, φέρνεται καλὰ (ν.). ταγντίρι, τὸ ταγμένο ἀπὸ τὸν θεὸ (λ. τουρκ.), παίρνει (ν.). τζεβαίρι, πολὺτιμο πετράδι (λ. τουρκ.).

10. Θαμάσματα (ν.) στοὺς τρεῖς τοὺς (π.).

τρεῖς πατεράδες, οἱ πρὸς κάτω ἀναφερόμενοι τρεῖς πατριάρχαι. Τρεῖς γυναῖκες (χγφ.), πρόσθετα τὴ συλλαβὴ κι οἱ γιὰ τὴν ἀριότητα τοῦ μέτρου.

11. στὰ χγφ. Ἀβραὰμ χωρὶς τὸ ἄρθρο, τὶς (ν.).

12. ἕνας ἐδάργη ... ὁ Φαραώ. Πβ. Γενν. ΙΒ', 14 κέ. καὶ ἤτασεν ὁ Θεὸς τὸν Φαραώ ἐτασμοῖς μεγάλους καὶ πονηροῖς.

13. καὶ τ' ἄλλουνοῦ, τοῦ Ἀβιμέλεχ. Πβ. Γενν. Κ. 14, ἔλαβε ὁ Ἀβιμέλεχ χίλια δίδραχμα ... καὶ πρόβατα ... καὶ παῖδας ... καὶ ἔδωκε τῷ Ἀβραάμ. κατσίβιλο μικρὸ ξῶο.

14. φοβέτρα τοῦ Θεοῦ, θεοφοβούμενη.

15. Γιακώβ, ὁ Ἰακώβ, ὁμορφη (ν.). Πβ. Γενν. ΚΘ' 17. Ραχὴλ δ' ἦν καλὴ τῷ εἶδε καὶ ὥραία τῇ ὄψει σφόδρα.

16. καὶ κατόπι (ν.), καὶ ἀπὲ (π.). Πβ. Γενν. ΚΘ' 25 κέ. Λαβὰν, ὁ Λάβαν, ὁ πεθερὸς τοῦ Ἰακώβ. χάλι, πάθημα.

17. πόσο εἶναι ἀγ. (π.), πόσο ἀγ. (ν.), νάναι γυναῖκα ὁμορφη (ν.).

18. Ὅσοι ἐλάχηταν ἐδῶ, ἂν θέτε ἀφηκραστεῖτε,
γυναῖκα ὄντά' ναι ὁμορφη καὶ θέτε νὰ τῇ βοῇτε.
19. Ἀφηκραστεῖτε με καλά, νὰ σᾶς τῇ μολογήσω,
ζωγράφοι σύρτε φέρετε μου, θελα τῇ ζωγραφίσω.
20. Τὴν ὁμορφιά της ἂν σᾶς πῶ ὅχ τὴν ἀρχὴ ὡς τῇ σώση,
νὰ ξαίρετε ζουρλαίνομαι, δὲ μ' ἀπομνήσκει γνώση.
21. Ὅπόχει μαῦρα τὰ μαλλιά, ὥσάν τὸ μορικέπι,
εἶναι καὶ πάρα λαψερὰ κι ὁπόχει μάτια ἄς γλέπει.
22. Ἀτὴ της πιάνει τὰ ξεπλέγει, τὰ ὁμορφομπογιατίζει,
μὲ τὰ χρυσὰ τὰ χέρια της πιάνει καὶ τὰ χτενίζει.
23. Ἀτὴ της πιάνει καὶ τὰ πλέγει, καὶ κόσα ἀπατὴ της,
περσότερο λάμπουν τὰ μαλλιά ἀπὸ τὸ νταραγὶ της.
24. Καὶ ἂν σᾶς πῶ τὴν ὁμορφιά ὁπόχει ἡ κεφαλὴ της
καὶ νὰ σᾶς πῶ τὴν ὁμορφιά ὁπόχει ἡ πρόσωπὴ της.
25. Ἐχει κατάσπρο μέτωπο πού λάμπει σάν τὸν ἥλιο
καὶ κόκκινο τὸ μάγουλο π' ἀξιάζει ἓνα βασίλειο.
26. Ἐχει τὰ φρύδια ὁμαρφα γραμμένα μὲ καγγέλι,
ἀνθρῶποι τὰ σημάδεψαν καὶ τὰ ἔγραψαν ἀγγέλλοι.
27. Ὡσάν τὰ κλόσσια τὰ χρυσὰ εἶναι τὰ τσίνορά της
καὶ σάν τὸ μῆλο κόκκινα τὰ δυὸ τὰ μάγουλά της.
28. Ἡ ὁμορφιά ὅχ τὰ μάτια της πρέπει νὰ μολογιέται,
ὄντας τηράει τὸν ἄνθρωπο, τὸ σπῖτι του τ' ἀρνιέται.
29. Ἐχει τ' ἀχείλι κόκκινο, ὥσάν τὸ κοκκινάδι,
ἔχει τὰ δόντια κάτασπρα πού φέγγουν στὸ σκοτάδι.

18. Ὅσοι ἐλάχηταν ἐδῶ, ὅσοι βρῖσκεστε ἐδῶ. ἀφηκραστεῖτε, ἀκραστεῖτε, ἀκοῦστε. Ὁ στίχος δείχνει πὺς τὸ τραγούδι συνηθίζονταν στὰ γλέντια στὶς οἰκογενειακὰς συγκεντρώσεις.

20. ὡς τῇ σώση, ὡς τὸ τέλος. ἀπομνήσκει, ἀπομένε

21. μορικέπι, μαῦρη μελάνη. λαψερὰ, πού λάμπουν.

22. ἀτὴ της, μονάχη της.

23. ἀπατὴ της, μονάχη της. κόσα, κόμη πλεγμένη (κότσος).

νταραγὶ, λ. τουρκ. ἄγνωστη, ἴσως ἡ ὀνομασία κάποιας τριχοβαφῆς ἢ ἄλλου καλλυντικοῦ.

25, ἀξιάζει, ἀξίζει (τύπος ἰδιωματικὸς πού τὸν συναντοῦμε καὶ στὸ Βηλαρά

27, κλόσσια, χρυσοί, φοῦντες, 28. ὄντας, ὄταν,

43. Κι' ἂν εἶν' γυναῖκα ὁμορφη κι εἶναι καὶ τιμημένη,
βέβαια πὺν σ' ὅλον τὸν ντουνιά τοῦτ' εἶναι παινεμένη.
44. Κι' ἂν εἶναι πλούσια κι ὁμορφη κι ἔχει καὶ τὴν τιμὴ της,
οἱ χάρες πὺν 'ναι στὸν ντουνιά τὸς ἔχει μοναχὴ της.
45. Τὸ πλούτη σ' ὅλον τὸν ντουνιά, αὐτὸ πρῶτο ἀγαπῆται,
γιατὶ σὺν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, σὲ ὅλα ἀπηλογιέται.
46. Καὶ ντυέται καὶ στολίζεται κι ἂν θέλει, τρώει καὶ πίνει,
κι ἂν εἶναι καὶ ντεβεκέλης, δίνει κι ἐλεημοσύνη.

*

5. ΤΩΡΑ ΟΙ ΜΠΑΧΤΣΙΕΔΕΣ ΑΝΘΙΣΑΝ

(Ὁμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα)*

1. Τώρα οἱ μπαχτσιέδες ἀνθισαν κι εἶναι ὅλοι ἀνθισμένοι
κι ξμένα ἢ καρδούλα μου εἶναι πολὺ κλεισμένη.
2. Πῆρα κλειδὶ καὶ πάσκισα ν' ἀνοίξω τὴν καρδιά μου
καὶ τὰ 'ριξα στὴ θάλασσα τὰ ντέρτια τὰ δικά μου.
3. Καὶ μέγα σιάρτι ἔβαλα, μ' ἓνα καλὸ ξιφτέρι,
νὰ γράψω λόγια νόστιμα σὲ τοῦτο τὸ δεφτέρι.
4. Καὶ νὰ 'ναι λόγια νόστιμα καὶ νὰ 'ν' καὶ τιμημένα
κι' ἀπὸ τὶς στράτες τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ 'ναι σπαραγμένα.
5. Στοὺς πεντακόσιους δεκοχτὼ ἀπὸ ἡμεῖς μιτροῦμε,
'Αδὰρ καὶ Μάρτης ἦτουνε καὶ κάτσαμαν νὰ πιοῦμε.
6. Καὶ στὸ κρασί τὸ πιάστηκα κι εἶναι δουλειὰ μιγάλη,
ἅμα θαρρεῦω στὸν Θεό, ποῦ νὰ 'βγῶ σὲ κιφάλι;

43. στὸν ντουνιά, στὸν κόσμον (λ. τουρκ.).

46. ντεβεκέλης, ἀνοιχτοχέρης (λ. τουρκ.).

* Ὁ τίτλος τοῦ τραγουδιοῦ μεταφρασμένος ἀπὸ τὰ ἑβραϊκά. Τὸ τραγούδι περιέχεται καὶ στὰ δυὸ χγφα, μὲ φωνήεντα.

1. οἱ μπαχτσιέδες, οἱ κῆποι (λ. τουρκ.). στὰ χγφα διαβάζεται : μπαχχιέδες.
πῆρα, στὰ χγφα ἡπῆρα.

2. πᾶσκισα, προσπάθησα, (στὰ χγφα πάσκηισα) τὰ ντέρτια τὰ βάσανα (λ. τουρκ.).

3. σιάρτι, ἐπιθυμία, ἐνδιαφέρον (λ. τουρκ.). ξιφτέρι, εἶδος γερακιῶ, ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἀπὸ φτεροῦ πέννα μὲ τὴν ὁποία ἔγραφαν.

4. σπαραγμένα, ἀπομακρυσμένα. Θεοῦ (π.).

5. Στὸν πεντακόσιον δεκοχτὼ ἀπὸ (ἀντὶ ὅπου) ἡμεῖς μετροῦμε.
Τὸ ἔτος 5518 μὲ τὸ ἑβραϊκὸ ἡμερολόγιο, δηλαδὴ στὰ 1758. 'Αδὰρ, ὁ ἑβραϊκὸς μῆνας πὺν ἀντιχτοιχεῖ μὲ τὸν Μάρτη ἢ Ἀπρίλη.

6. ποῦ νὰ 'βγῶ σὲ κεφάλι ; (ποῦ νὰ ἔβγῶ (π.)) πῶς νὰ ὑπερτερήσω ; (Βρίσκω-
με καὶ στὸ Βηλαρά τὴν ἴδια ἐκφραση).

7. Παρακαλῶ σε Γιαραμπή, θέ μου καὶ ποιητὴ μου,
γύρισέ μου τὴ γνώση μου σὰν ἤμουν στὴν ἀρχή μου.
8. Τὶ θελα γράψω παίνεσες πουλλὲς γιὰ τ' ὄνομά σου,
νὰ σὲ πηνέσουν ὁ ντουνγιάς κι ὅλα τὰ πλάσματά σου.
9. Καὶ τί μπορῶ ἐγὼ νὰ εἰπῶ καὶ τί νὰ μολογήσω;
ποὺ ἐγὼ εἶμαι χῶμα ἀπὸ τὴ γῆς καὶ κεὶ θελα γυρίσω.
10. Ὅσο ποὺ ζῶ καὶ βρίσκομαι χρωστῶ νὰ σὲ πηνέσω,
μὲ τὴν ψυχὴ, μὲ τὴν καρδιά, ὅσο κι ἂν ἐμπορέσω.
11. Καὶ τὴν ἡμέρα τρεῖς φορὲς χρωστῶ νὰ προσκυνήσω,
σαν τὸ λιοντάρι ν' ἀντρεϊφτῶ, αὐγὴ γιὰ νὰ ξυπνήσω.
12. Καὶ νὰ δοξάσω τὸν Θεὸ μὲ τὰ διαμιάσματά του,
ποὺ κάνει ληϊμονήματα μ' ὅλα τὰ πλάσματά του.
13. Τὸ βράδυ παίρνει τίς ψυχές, λογιοῦνται ἀπεθαμένοι,
καὶ τὴν αὐγὴ ὅλοι ξυπνοῦν κανεῖς δὲν ἀπομένει.
14. Πρέπει νὰ τὸν δοξάζουμε, πόχει νιμπιστοσύνη,
ὁποὺ μᾶς παίρνει τίς ψυχές καὶ πίσω μᾶς τοῖ δίνει.
15. Δίνει καὶ στὰ πιτούμινα ἀλείκαση καὶ γνώση,
γι' αὐτὸ λαλεῖ ὁ πετεινὸς μπιργιοῦ νὰ ξημιρώσει.
16. Ἀνοίγει μάτια τῶν τυφλῶν καὶ σκῶνει τσοὺς γυρμένους
καὶ ντεῖ μὲ ροῦχα τσοὺς γυμνοὺς, τσοὺς παραπονεμένους.
17. Κι' οἱ προφητάδες ἔφριξαν πάνω σὲ τούτ' τὴν κρίση.
Δὲν εἶν' κανένας ἄνθρωπος ὁποὺ νὰ τὸ γρικῇσι.
18. Παρὰ ἀφέντης ὁ Θεὸς ποὺ ξαίρει τὰ κρυφὰ μας,
μᾶς δίνει σ' τοῦτον τὸν ντουνγιά σὰν τὰ καμώματά μας.

7. Γιαραμπή. Θεέ μου (λ. τουρκ. γιά= ὦ(κλητ.) καὶ ραμπή=θεὸ). τὴ γνώση μου (π.) τὴ γνώμη μου (ν).

8. παίνεσες, ἐπαίνους, ᾠσματα, Σὲ μιὰ ντόπια παράφραση, τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων ἀποδίνεται: παίνεσες καὶ παινέματα.

10. κι ἂν ἤμπορέσω (π), κι ἂν δὲν ἤμπορέσω (ν).

11. καὶ τὴ νῆμέρα τρεῖς φορὲς, ἐννοεῖ τίς τρεῖς καθημερινὲς προσευχὲς (πρωϊνὴ, ἀπογευματινὴ καὶ ἑσπερινὴ), Σὰν τὸ λιοντάρι ν' ἀντρεϊφτῶ, Πβ. Pirkè Avoth, 5,27, ἔσο ἰσχυρὸς ὡς λέων κλπ.

13. λογιοῦνται (ν), γένονται (π), κανένας (ν).

13—14. Ταλμουδικὴ ἐρμηνεία τοῦ ὕπνου.

14. νὰ τὸν δοξάσωμε (π), νὰ τὸ δοξάζωμε (ν).

15. ἀλείκαση, νόηση (ρ. ἀπεικάζω), μπιργιοῦ, πρίν.

16. ἀνοίγει (π), ἀνοῖ (ν). ντεῖ (ν), ντγιεῖ (π). ἐνδύει, ἀπάνω σὲ τούτην (π).

17. κανένας (π) κανένας (ν),

19. Θελα γυρίσω στὸν Θεὸ με' ὅλην τὴν καρδιά μου,
νὰ μ' συμπαθήσει ὁ Θεὸς ὅλα τὰ κρίματά μου.

ה'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים ק'י אלהים

ק'י אלהים ק'י אלהים

Φωτοτυπία ἀριθ. 3.— Τὰ 7 τελευταία δίστιχα τοῦ τραγουδιοῦ «Ἡ ὁμορφιά...»

*

6. ΤΗ ΓΗΣ ΑΠΑΝΩ ΣΕ ΝΕΡΟ. *

1. Τὴ γῆς ἀπάνω σὲ νερὸ τὴν ἔχει ἀπλωμένη
κι ἀπάνω στίς κολόνες της εἶναι θεμελιωμένη.
2. Κι ἔβαλε ἀπάνω τὴν ἡγῆς ὅλα τὰ πλάσματά του.
Ἀνθρώποι, δένδρα καὶ πουλιὰ παινοῦνε τ' ὄνομά του.
3. Δὲν ξαίρω τί νὰ πρωτοεῖπῶ, δὲν ἔχω νοῦ καὶ γνώση,
στὰ πλάσματά του δὲν εἶναι οὐδὲ ἀρχὴ οὐδὲ σῶση.
4. Ὁ κόσμος με' τὴ βούλα σου εἶναι ὅλοι βουλωμένοι
καὶ δύο ἄνθρωποι δὲν εἶναι, ποῦ νὰ ᾖ οἱ δυντισμένοι.

* Εἶναι καταχωρημένο καὶ στὰ δύο χειρόγραφα,

1, Πβελ, ψαλμ. ΚΓ, 2, ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν,

3, ἀνθρώπους (ν),

4, πρωτοεῖπῶ (ν), σὺ ὡς ἡ τέλος, 4, ὁ ἄνθρωπος ὁ δυντισμένος.

5. "Άλλοι ἔμορφοι, ἄλλοι ἄσκημοι, ἄλλοι παραλλαγμένοι,
ἄλλοι εἶναι σὰν τὰ πράματα, ἄλλοι γραμματισμένοι.
6. "Άλλοι καλοὶ ὅχ τὴν ἀρχὴ πῆγαν στὴν ἴσια πρῶτα
καὶ ἴτσιου δὲν ἐχάρηκαν ὅχ τὴν ἀρχὴ τους νιάτα.
7. "Άλλοι κακοὶ ὅχ τὰ νιάτα τους ὡς τὰ γεράματά τους.
Νὰ μᾶς γλιτώνει ὁ Θεὸς ὅχ τὰ καμώματά τους.
8. "Άλλοι κακοὶ ὅχ τὴν ἀρχή, ἅμα ὕστερα γυρίζουν,
ὅσο πού νὰ πεθάνουνε, μόν' ς' τὸ καλὸ πασκίζουν.
9. Γλέπω κακοὺς περνοῦν καλὰ, δὲν ἔχουν κασαβέτι,
κι' ἄλλοι πού φέρνονται καλὰ, τραβοῦν μεγάλο σγέτι.
10. Στὰ μάτια μου εἶναι θαυμαστό, καλοὶ τυραγνισμένοι,
ἐτοῦτῃ ἡ κρίση σ' ἄνθρωπον, δὲν εἶν' φανερωμένη.

*

7. ΩΣΑΝ Τ' ΑΣΗΜΙ ΤΟ ΚΑΛΟ

("Όμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλώσσα γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Σαβουόθ*)

1. 'Ωσὰν τ' ἀσήμι τὸ καλὸ ὄντα' ν' λαγαρισμένο,
ἔτσι εἶν' τὸ Γράμμα τοῦ Θεοῦ, ὁμορφα διαλισμένο.
5. 'Όχ τὰ οὐράνια τὰ ψηλὰ τὸ Γράμμα ἐκατέβη
κι' ὁπόχει γνώση καὶ σκοπὸ, πάνει καὶ τὸ χαλεύει.
3. Καλότυχος ὁ ἄνθρωπος πού νὰ τὸ κυνηγήσει,
πουχταίνει γνώση καὶ τιμὴ, ὅσον καιρὸ κι' ἂν ζήσει.

6. ἴ τ σ ι ο υ, καθόλου (ἴτσας, λ. τουρκ.).

8. ἄ μ α. ὅμως,

9. κ α σ α β έ τ ι, στενοχώρια (λ. τουρκ.), σ γ έ τ ι, δυσκολία, στενοχώρια (λ. τουρκ.),
φ έ ρ ν ο ν τ α ι, περβατοῦν στὰ χγφα,

10. στὰ μάτια μας (τὰ χγφα), δὲν εἶναι (π), δέναι [ν],

* Ἡ ἐπιγραφή τοῦ τραγουδιοῦ μεταφρασμένη ἀπὸ τὰ ἑβραϊκά. Σ α β ο υ ὀ θ εἶναι
ἡ γιορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, πού κατὰ τὴν παράδοση εἶναι κι ἡ ἐπέτειος τῆς ἀποκά-
λυψης τοῦ θεοῦ στὸ βουνὸ Σινάι. Τὸ τραγούδι περιέχεται στὰ δυὸ χγφα, στὸ π, χω-
ρὶς φωνήεντα, στὸ ν. μὲ στιγμές,

1. Τὸ Γ ρ ά μ μ α, ὁ Νόμος τοῦ Μωυσῆ, ἡ Πεντάτευχος [ἡ Torah]. λ α γ α ρ ι σ μ έ ν ο,
καθαρισμένο. Στὰ παλιότερα χρόνια πολλοὶ Ἑβραῖοι στὰ Γιάννινα ἦταν «λαγαρήδες»
καθάριζαν τὸ ἀκατέργαστο ἀσήμι, ἄλλοι ἦταν «μεταξάδες» κλωσταδες κλπ. Ἡ παρο-
μοίωση εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν τέχνη τους. τοῦ Θεοῦ [π], ἔμορφα [ν] δ ι α λ ι σ έ-
ν ο, διαλεγμένο, Πβ, ψαλμ. ΙΑ' 7, τὰ λόγια κυρίου λόγια ἀγνά, ἀργύριον πεπυρω-
μένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλάσιως,

2. π έ ν ε ι, πηγαίνει. χ α λ έ ύ ε ι, ζητεῖ δ, π ο χ τ α ί ν ε ι [ν] πουχταίνει, [π] ἀποκτῇ,

4. Καὶ στὸν καιρὸ ποὺ νὰ σ'κωθοῦν ὅλοι οἱ ἀπεθαμένοι.
καὶ κεῖ τὸ Γράμμα τὸν φυλάει κι ὅ,τι νὰ βγῇ, τοῦ κρένει.
5. Τὰ μονοπάτια τοῦ εἶν' καλὰ, οἱ στράτες τοῦ εἶν' εἰρήνη,
στὸν κόσμῳ τὸν ἐρχόμενον τὴν πληρωμὴ τοῦ δίνει.
6. Πρέπει ἄνθρωπος νὰ κυνηγάει τὸ Γράμμα τοῦ Θεοῦ μας,
τ' αὐτὸς εἶν' ποὺ δίνει ψυχὴ κι ἀναστεῖ τὸ κορμὶ μας.
7. Τὸ Γράμμα εἶν' πάρα ἀληθινό, πάρα ξεδιαλισμένο,
στὶς ἐβδομήντα δυὸ φυλὲς εἶναι φανερωμένο.
8. "Οἱ ἐπάεισε ὁ Θεὸς στοὺς λαοὺς νὰ τὸ δώσει,
κι αὐτοὶ δὲν τὸ δεχτῆκαν, γιὰτὶ δὲν εἶχαν γνῶση.
9. Ἐρώταγαν καὶ ξέταζαν κι ἀπὲ νὰ τὸ δεχτοῦνε,
κι ἀγροίκησαν ποῦ ἔναι βαρὺ καὶ δὲν βαχιαρατοῦνε.
10. Τὸ δέχτηκαν τὸ Γισραὴλ, λαὸς ξεδιαλισμένος,
ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Μωσίου, προφήτης ξαίκουσμένος.
11. Τρεῖς μέρες ἐπαστρέφτηκαν μπιργιού νὰ τὸ δεχτοῦνε,
τὸ δέχτηκαν ἀπάνω τους, μπιργιού ποὺ νὰ τὸ ἰδοῦνε.
12. Τὴν τρίτο μέρα ἐβήκανε στὸ συναπάντισμά του
καὶ ὅλοι τοὺς ἀπέθαναν ὅχ τὸ συντύχημά του.
13. Τότες ἀφέντης ὁ Θεὸς ἔριξε τὴ δροσιά του,
καὶ ὅλοι τοὺς ἐζωντάνειψαν ἀράδα ὀμπροστά του.
14. "Οἱ τοὺς εἶδαν τὴ φωτιά κι αἰκουσαν τὴ φωνή του,
γιὰτὶ ἐκεῖ ἐγύρεψαν, νὰ ἰδοῦνε τὴν τιμὴ του.
15. "Οἱ τὰ τζιβαῖρικὰ ἔχουν ξιτιμοσύνη,
ἀντας πεθνήσκει ὁ ἄνθρωπος, κι ἂν ἔχει, ἐδῶ τ' ἀφήνει.
16. Ἄμα τὸ Γράμμα τοῦ Θεοῦ πηγαίνει ἀπὸ κοντά του,
στέκεται στ' ἀβόνηθο του καὶ βγαίνει μαρτυριὰ του.

4, κερὸν[ν] σηκωθοῦν, [ν] κι κεῖ [ν] τοῦ κρένει, συνηγορεῖ γι' αὐτὸν [τὸ ὅ, κρένω= ὁμιλῶ], 5, πληρωμὴ [ν], 6, κι αὐτὸς [ν] τ' αὐτὸς [π] κι ἀνεστῇ τοῦ κορμιοῦ μας [ν],

7, στοῖς [π], 8, ὅτι ἐπείσεισεν ὅταν πῆγε,

9, κὶ ἀπὲ, κι ὅστερα, βαχιαρατοῦνε [ν] βαχιαρατοῦνε [π] ἰδιωμ. τύπος τοῦ βαστοῦν, ἀντέχουν, 10, Τὸ Γισραὴλ. τὸ Ἰσραήλ, οἱ Ἰσραηλίτες. Μωσίου, ὁ Μωυσῆς, καὶ στοὺς δυὸ στίχους ἡ σύνταξις κατὰ τὸ ἐβραϊκὸ [χωρὶς τὸ συνδετικὸ ποὺ εἶναι], ξεκουσμένος [π]

11, μπιργιού, πρίν, τὸ δέχτηκαν ἀπάνω τους, ἐβραϊσμός.

Τὰ δίστιχα 12—13, εἶναι ἀπὸ τὸ Ταλμούδ, 13, ἀράδα, ἀμέσως,

14, ἐκεῖ ἐγύρεψαν, ἄλλη ἀνάγνωσις: ἐτσί,

15, τζιβαῖρικὰ, πολῦτιμα πετράδια, ξιτιμοσύνη, ἐκτίμησις, τιμὴ, ἀντας πεθνήσκει, ὅταν πεθαίνει,

16, Ἄμα, ὁμῶς, πηγαίνει [ν], 17, πβ, Pizké Avot, B, 9: Ἄν ἐμαθῆς τὸ Torah, νὰ μὴν παύῃσαι, γιὰτὶ πλάστηκες γι' αὐτὸν τὸν λόγῳ.

17. "Αν ξμαθες τὰ γράμματα, νὰ μὴν περηφανιέσαι,
ὅτι γιὰ τοῦτο ἐπλάστηκες, σ' αὐτὸ νὰ τυραγνιέσαι.
18. "Αν ξμαθες τὰ γράμματα καὶ κάνεις ὅ,τι λένε,
γλιτώνεις ὁχ τὸ γκεινάμ, ὁχ τίς φωτιές πού καΐνε.
19. "Οπου χαλέψει μὲ καρδιὰ στράτα καλὴ νὰ πάνει
νὰ τοῦ συμπαθηθοῦν τὰ κρίματα ἀπὸ παλιὸ ζαμάνι.
20. "Οπου τιμáει τὰ γράμματα καὶ τοὺς γραμματισμένους,
πηγαίνει στὸν Παράδεισο μὲ τοὺς ξεδιαλεγμένους.

*

8. ΣΙΜΟΤΙΝΟΣ Εἶν' Ὁ ΘΕΟΣ*

[Ὁμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα κατάλληλο γιὰ τὶς Τρομερὲς Μέρες
καὶ λόγια ἠθικῆς διδασκαλίας γιὰ τὶς δέκα Μέρες τῆς Μετάνοιας]**

1. Σιμοτινὸς εἶν' ὁ Θεός, σὲ ποιὸν πού νὰ τὸν κράξει
τὰ χεῖλη νὰ περικαλεῖ κι ὁ νοὺς νὰ μ' δὲ σπαράξει.
2. Γλῶσσα κι ἀχείλι καὶ καρδιὰ τὰ τρία νὰ ἴμονοιάσουν,
τὰ δυὸ του μάτια χαμπηλὰ κι ἄλλοῦ νὰ μ' δὲν κοιτάξουν
3. Τὰ δυὸ ποδάρια του σιμά, τὰ χέρια του δεμένα,
μὲ τὸ κεφάλι χαμπηλὰ, νὰ στέκει τρομαγμένα.
4. Μὲ τὸ κορμί του παστρικὸ κι ὅλην τὴ φορεσιά του
καὶ νὰ τὸ ξαίρει σίγουρα, ἀγγέλοι εἶναι σιμά του.

18, γ κ ε ἴ ν á μ, ἡ κόλαση [λ. ἐβερ.], 19. ζ α μ á ν ι. καιρός. [λ. τουρκ.] 20, ξεδιαλισμέ-
νους [ν].

* Τοῦτο τὸ τραγούδι, ὅπως λέει κι ὁ τίτλος τοῦ, ἦταν ἐπίκαιρο στὶς δέκα Μέρες τῆς
Μετάνοιας (yemé techunà) πρὶν προηγοῦνται στὴ μεγάλη γιορτὴ τοῦ Κιπούρ (ἡμέρα
ἐξίλασμοῦ) κι ἀναφέρεται στὴν προετοιμασία γιὰ τὴν προσευχή, τὴ στάση τοῦ προ-
σευχόμενου, στὰ ἄρθρα τῆς πίστης καὶ καταλήγει μὲ μιὰ ἐπίκληση στοὺς πιστοὺς νὰ
μετανοήσο υν.

** Ἡ ἐπιγραφή τοῦ τραγουδιοῦ, ἐβραϊκὰ καὶ στὰ δυὸ χειρόγραφα. Τὸ κείμενο τοῦ (π)
δὲν ἔχει φωνήεντα. Στὸ χγφο (ν) περιέχονται μόνον τὰ δίστιχα 1—12.

1. Σ ι μ ο τ ι ν ό ς, πβ. Ἐγγὺς Κύριος τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτόν. [Ἡσαίας], Θεός (π).
π ε ρ ι κ α λ ε ῖ (π) περικαλεῖ [ν]—προσεύχεται.
2. Τὰ τρία νὰ μονοιάσουν [ν], τὰ τρία νὰ ὁμοιάσουν [π].
3. θ ι μ á é ν ν. ἐνωμένα, δεμένα, κεφάλι [ν].

5. Ἐνας στή δεξιά του μεριά, κι ἕνας εἰς τὴ ξερβιά του,
ἐτοῦτοι οἱ δυὸ δὲ λείπονται ποτὲ ἀπὸ σιμά του.
6. Κι ἀφόντας πού περικαλεῖ, νὰ λέει γάλι-γάλι,
τ' ἀφτιά του νὰ γρικῇσουνε, νὰ μ' δὲν ἀκούσουν ἄλλοι.
7. Στὸν τόπο πού περικαλεῖ, πάντα ἐκεῖ νὰ στέκει,
ἅμα ἀπ' ἄνθρωπον κακὸν ν' ἀναμεράει παρῆκει.
8. Πάντα νὰ διαλογίζεται πού θέλει νὰ πεθάνει
ἀποῦθε ἐγεννήθηκε καὶ ποῦ θέλει νὰ πάνει.
9. Κι ἐκεῖ πού θέλει νὰ σταθῇ, στήν κρίση τὴ μεγάλη,
καλότυχος πού νὰ κριθεῖ καὶ νὰ βγῇ σὲ κεφάλι.
10. Ὁ λάκκος δέ 'ναι φευγουλιό, ὅπου νὰ εἰπείς νὰ φύγεις,
ἀπὸ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ δέ' ν' βολετὸ νὰ γλίγεις.
11. Ἐφ' αὖ εἶναι στὸν ἄνθρωπο πού θελα τὰ πιστέψει,
κι αὐτὰ εἶναι ρίξες δυνατὲς δὲν μπορεῖ νὰ σαλέψει.
12. Τὸ πρῶτο φόβος τοῦ Θεοῦ νά' ν' πάντα στήν καρδιά του,
νὰ ξαίρει πού Αὐτὸς Θεὸς στοὺς οὐρανοὺς καὶ κάτου.
13. Καὶ νὰ τὸ ξαίρει δεύτερο, στὸν κόσμον Αὐτὸς ὀρίζει,
παίρνει τ' ἀνθρώπου τὴν ψυχὴ κι ὀπίσω τὴ γυρίζει.
15. Νὰ ξαίρει, ἀπὸ τὸν Θεγό, δέ' ν' τίποτας κρυμμένο,
ὅ,τι καὶ ἂν κάμει ὁ ἄνθρωπος, ἐκεῖ εἶν' φανερωμένο.
16. Καὶ νὰ τὸ ξαίρει πού ὁ Θεγὸς ἔχειν ἐμπιστοσύνη,
κι ἂν πάνει ἴσια καὶ καλά, τὴν πλερωμὴ τοῦ δίνει.
17. Νὰ ξαίρει εἶν' κρίση καὶ κριτῆς, ζητάει καὶ χαλεύει
καὶ δικιμάζει τοῖς καρδιῆς καὶ πῶς μ' αὐτὸν κονεύει.
18. Κατακοιτάζει στὰ ψηλά, κατακοιτάζει κάτου.
Ἐνας εἶναι ὁ Θεγὸς καὶ ἕνα εἶν' τ' ὄνομά του.
19. Τοῦτες εἶν' ρίξες δυνατὲς κι ἔχουν πολλὰ κλωνάρια.
Καλότυχος ὁ ἄνθρωπος πού 'χει καρδιὰ καθάρια.

7. ἅμα, ὁμῶς

8. διαλογίζεται, πιθάνει, ἐγεννήθηκε (ν)

9. θέλει νὰ σταθῇ. θελα σταθῇ, θὰ σταθεῖ, νὰ βγῇ σὲ κεφάλι, νὰ βγῇ
ἀσπροπρόσωπος, 10. δέ' ν' βολετὸ [π] δέ' ν' βολετὸς [ν], δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ
γλίγεις, νὰ γλιτώσεις.

12. νὰ ξαίρει ποῦ Ὁ Αὐτὸς [ἐνν. εἶναι] Θεός, ἐβραϊσμός.

14. γιταίρι, ταίρι, σύντροφος.

17. κονεύει, μένει.

20. Καὶ σκιάζεται ἀπὸ τὸν Θεγὸ καὶ λογαριάζει κρίμα,
τοῦτος λογίεται ἄνθρωπος ποὺ στέκεται σὲ στίμα.
21. Τοῦτα τὰ λόγια πόκρινα μ' ἀσήμι εἶν' ζυγιασμένα,
τίποτα δὲν ἐστέριωσα, ἀλλὰ ἀπὸ τ' ἐμένα.
22. Μόν' ἔχω θάρρο στὸν Θεγὸ καὶ παντοχὴ μεγάλη,
ποῦ νὰ γυρίσω στὸν Θεγὸ καὶ νὰ ὀβγω σὲ κεφάλι ;
23. Θελα γυρίσω στὸν Θεὸ μὲ ὅλην τὴν καρδιά μου,
νὰ μ' συμπαθήσει ὁ Θεὸς ὅλα τὰ κρίματά μου.
24. Ἡ δέξια τοῦ εἶν' ἀνοιχτή, νὰ μὲ δεχτῇ καὶ μένα,
μόν' νὰ γυρίσω μὲ καρδιά, ὅλα συμπαθισμένα.
25. Γυρίστε ἀνθρώποι στὸν Θεγὸ, μ' ὅλο μὲ τὴν καρδιά σας
καὶ παστρευτῆτε δυνατά, ἀπὸ τὰ κρίματά σας.
26. Ἀπὸ τὸ ἔβγα τοῦ ἡλιοῦ καὶ ὡς τὸ ἔμπασμά του,
ὅλος ὁ κόσμος κι ὁ ντουνιαὸς παινοῦνε τ' ὄνομά του.

[Συνεχίζεται]

20. στίμα, ἐκτίμηση [λ. ἰταλ. πβ. στιμάρω].

21. πόκρινα, ποὺ ἔκρινα, ποὺ μίλησα, ἀλλὰ, ἀλίμονο

22. ποῦ νὰ γυρίσω στὸν Θεό... πότε νὰ μετανοήσω καὶ νὰ κριθῶ ἀθῶος.

23. Τὸ δίστιχο βρίσκεται μόνο στὴ νεώτερη συλλογὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ὁμως λείπει ὅλο τὸ
τμήμα ἀπὸ τὸ δίστ. 12 μέχρι τὸ τέλος.

25. δυνατά, πολὺ [ἐβραϊσμός, meod].

26. Πβ, ψαλμ. 112, 2 : «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν αἰνετὸν τὸ ὄνομα κυρίου».

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

ΠΑΝΗΓΥΡΙ

1

Δεκαπενταύγουστος, ποῦ σκάζει
στῆς μάνας του τὴν ἀγκαλιὰ
τὸ σῦκο ὀρεχτικό, μελένιο.
Τὸ μοσκοστάφυλο φαντάζει
στὴ φουντωμένη περγολιὰ
σὰν πολυκάντηλο ἀσημένιο.

2

Σήμερα Ἀπόστολοι ἐκ περάτων
στὴν ὁμορφη Γεθσημανῇ
κηδεύουνε τὴν Παναγία . . .
Κι Ἀγγέλοι στὰ χρυσὰ φτερά των,
καθὼς ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί,
φέρνουν στὸν Πλάστη τὴ Μαρία.

3

Μὲ τὰ βιολιά μὲ τὰ λαγούτα,
στὸν ἥσκιο στὰ δασιὰ πλατάνια,
χορεύει ἡ νιότη, ξεφαντώνει.
Τώρα κι ἡ κόρη ἡ Σταχτοπούτα
ξεχνάει τὴ φτώχεια, τὴν ὀρφάνια
κι ἀπὸ τὸν πόθο βαλαντώνει.

4

Βγήκε καὶ φέτο στὸ σεργιάνι,
—τί κι ἂν μᾶς σφίγγουν οἱ καιροὶ
μὲ τοῦ θανάτου τὴν ἀγκοῦσα !—
ἡ ροῦσα βλάχα, ποὺ γιορτανί,
κι ἀσημοζώναρα φορεῖ,
ἀθῶα καὶ χαμηλοβλεποῦσα,

5

Τοῦ μάγου γύφτου τὸ δοξάρι
 δροσίξει τῆς καρδιᾶς τὸ κάμα,
 τοῦ πάθους τᾶγριο τὸ τελώνιο . . .
 Τὸ ἡδονοστάλαχτο τροπάρι,
 τῶν ἤχων πλαστουργεῖ τὸ θάμα,
 τὸ βακχικὸ καὶ τ' ἀπολλώνιο.

6

ὦ ! θράσος χρειάζεται μεγάλο
 τοῦτον τὸ δίσεχτο τὸ χρόνο,
 γιὰ νὰ χαρῆς στ' ἀλήθεια γλέντι,
 μέσ' στοῦ πολέμου, ὀϊμέ, τὸ σάλο,
 μὲ σφάχτη τύραννο τὸν Πόνο,
 μὲ μπόγια μας τὸ Γότθο ἀφέντη !

7

ὦ ! πρέπει νᾶσαι παλληκάρι,
 γιὰ ν' ἀσωτέψης τὸ χορὸ
 τὸ μαῦρο τοῦτο καλοκαίρι . . .
 «Σὰν τί χειμῶνας θὰ μᾶς πάρῃ ;»
 Τέτοιο τραγοῦδι θλιβερὸ
 κανοναρχοῦνε νιοὶ καὶ γέροι.

8

Τάχα πρὶν πέσουνε τὰ χιόνια
 στὰ φαλάκρα Ἰζουμέγκα ἐπάνω,
 ὃ πάγος τῆς σκλαβιάς θὰ σπάσῃ ;
 Πρὶν φύγουνε τὰ χελιδόνια
 γιὰ τὸ ταξίδι τοὺς τὸ πλάνο,
 θὰ ἰδοῦμε Λευτεριᾶς γιορτάσι ;

Αὐγουστος 1944

ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΙΑΙΑΣ

"ΔΙΟΤΙ..."

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Κάθε Κυριακή απόγιομα, παίρνοντας τα σύνεργα—καλαμάρι, πέννα, λίγα φύλλα χαρτί—και ξεκινούσα, τότε λέγοντας για πού και πότε όχι. 'Η δουλειά ήταν μυστική και ιερή συνάμα. Αυτό δε μου το είχε πει κανένας, όμως το ένοιωθα βαθειά, κι' όλα εκεί που πήγαινα μου το φώναζαν: 'Η λαχτάρα της Βάσως ως πού να με ιδεί, τα χρώματα που άλλαζε, όση ώρα βρισκόμαστε κλεισμένοι οι δυό μας στο μικρό καμαράκι, τα δάκρυα, τα χαμόγελα, τότε πονεμένα, τότε γλυκά, ανάλογα με τις ψυχικές καταστάσεις που έναλλάσσονταν και δο-νοῦσαν το πλούσιο νεανικό της στήθος.

Μέσα μου θυμάμαι, αισθανόμουν και μιὰ κάποια περηφάνεια: 'Εγώ... μιὰ μπουκιά άνθρωπος, να ξέρω τόσα μυστικά, και να μη λέω σε κανέναν τίποτα, τίποτα. Μὰ και τώρα ακόμα πού το σκέφτομαι βρίσκω δικαιολογημένη την κρυφή εκείνη περηφάνεια μου. Δεν ήταν και μικρό πράγμα αλήθεια!.. Να γράφω εγώ τα γράμματα, μιὰς νιόπαντρης για τον καλό της στην 'Αμερική!

Τί χώρα να ήταν τάχα αυτή που τη λέγαν 'Αμερική, και τί λογής άνθρωποι να την κατοικούσαν; Να ήταν από 'κει πού βγαίνει ο ήλιος, ή από 'κει πού βασίλευε; 'Η Βάσω ήξερε μόνο πώς τα καράβια για να τη φτάσουν, περνούν μιὰ μεγάλη θάλασσα, σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες και πώς ο νοῦς της, γοργοφτέρουγος, βρισκόταν εκεί την πάσα στιγμή... διότι... —είπα τώρα χωρίς να το καταλάβω κι' ένα, διότι. 'Ισως επειδή, αυτό το «διότι», ήταν μιὰ σημαντική λέξη σε τούτη την ιστορία. Χωρίς αυτό μάλιστα, θα την είχα κι' αυτή δόλοτελα ξεχασμένη.

Μὰ ἄς είναι...

"Όλα τ' απογεύματα της Κυριακής ήταν κλεισμένα. 'Όχι βέβαια γιατί κάθε Κυριακή γράφαμε κι' από ένα γράμμα. 'Όχι δά. Οὔτε κι' ἔμεις εἴμαστε ικανές για τέτοια, οὔτε και συνηθιζόταν τέτοιες πολυτέλειες, εκείνη την εποχή, σε κείνον τὸν τόπο. Κι' ἂν θὰ το γράφαμε, τί θὰ το κάναμε μετὰ; Πήγαινε και δὲν πήγαινε μιὰ φορὰ στις δεκαπέντε ὁ μπάμπας Κώστας με τὸ μουλάρι τὸ ταχυδρομεῖο στὰ Γιάννινα.

Θὰ πῆτε τώρα, τί κάναμε κάθε Κυριακή; —Τί κάναμε; 'Εμ, εὐκολη δουλειὰ ἦταν τούτη; Νά! τὴ μιὰ Κυριακή, χαρακώναμε τὸ χαρτί και γράφαμε τὸ φάκελλο. 'Η Βάσω τὸν κρατοῦσε ἀπὸ τις δυὸ ἄκρες να μὴ κουνιέται, κι' ἐγὼ ἔγραφα. Τὴν ἄλλη, λογαριάζαμε τί θὰ γράψουμε, τὰ βάζαμε στὴ σειρά, κάναμε τὸ πρόχειρο σ' ἓνα στρατσόχαρτο να μὴ χαλάμε τὸ καλὸ και τὴν παράλλη πιὰ με τὸ καλὸ, τὸ γράφαμε και τ' ἀφήναμε να στεγνώσει, για να μὴ βάλουμε στάχτη ἀπάνω. Μετὰ σελιόναμε καλὰ-καλὰ τὸ φάκελλο —ὄχι με σάλιο, μὰ συνηθῶς, με τὰ δάκρυα τῆς Βάσως, πού κυλοῦσαν κόμπο κόμπο ὡς με τὰ χεῖλια, και τὰ μάζευε με τὰ δάχτυλα—και τὸν κλείναμε χτυπώντας τον δυνατὰ με τὴν παλάμη.

"Επειτα, ἄλλες τόσες Κυριακές, διαβά-ζαμε τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν 'Αμερική. 'Η Βάσω τὸ μάθαινε ἀπ' ἔξω, μ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀτελείωτα «διότι». 'Όταν μου ἔφευγε καμμιά λέξη τὴν ἔλεγε ἐκείνη. 'Όταν πάλι, τὰ μάτια μου, ἀπὸ τὸ πολὺ διάβασμα ἀντραλιζόταν κι' ἔλεγαν καμμία παραπάνω, με σταματοῦσε σαστισμένη,

— Αυτό, δὲν τῶρες ἄλλη φορὰ. Εἶναι κι' αὐτὸ μέσα; Κύντα, γυιέ μου, καλὰ. Μπορεῖ νὰ λείει κι' ἄλλα κι' ἄλλα ἀκόμα.

Θεέ μου! ὅτι ἔγραφε κι' ὅτι δὲν ἔγραφε ἐκεῖνο τὸ φωτὸ χαρτί πού δὲ μποροῦσε νὰ τὸ διαβάσῃ, κι' ὅσα θάγραφαν μαζί, ὅλα τὰ αἰσθηματικά βιβλία τοῦ κόσμου, ὁ νοῦς τῆς Βάσως τὰ μάντευε κι' ἡ καρδιά της ὅλα τὰ χωροῦσε μὲ λατρεία. Τὸ κυτοῦσε ὥρα μὲ προσοχὴ σὰ νὰ τὸ διάβαζε. Ἐπειτα, δειλὰ καὶ κοκκινίζοντας, μὲ ρωτοῦσε. — Ποῦ λείει, σὲ γλυκοασπάζομαι; — Ἐδειχνα μὲ τὸ δάχτυλο τὴ λέξη καὶ τὴ συλλαβίζα. — Σὲ γλυ-κο ἀ-σπάζο-μαι. — Τόσο τόπο πέρνει; — Ὅλη τὴν ἀράδα τὴν πιάνει. — Τὴν ἄλλη Κυριακὴ, ἡ λέξη ἦταν ξεθωριασμένη. Ἴσως νὰ τὴ φιλοῦσε ἡ Βάσω. Μπορεῖ κι' ὅλας νάπεφτε καὶ κανένα δάκρυ ἐπάνω ...

*

Εἶπα ὅτι τὰ σύνεργα τοῦ γραψίματος, αὐτὰ πού ἐνδιαféραν τὴ Βάσω, τὰ ἔπαιρ-να ἐγώ. Τὰ ἄλλα πού ἐνδιαféραν πολὺ ἐμένα, τὰ ἐτοίμαζε ἐκεῖνη ἀπὸ νωρίς. Ἐνα πιάτο σταφίδες, ἓνα σῦκα λιαστά, ἓνα μύγδαλα καθαρισμένα, μουνταλευριές, κι' ὅ,τι φύλαγε στὴν κασέλα γιὰ τέτοιες πολύ-τιμες ὥρες. Ὅσα φάω, καὶ τ' ἄλλα μοῦ τὰ τρύπωνε πατηκωτὰ στὶς τσέπες, νάχω κι' αὔριο στὸ σχολειό.

Τάβαζε ὅλα πάνω σ' ἓνα τραπέζι, μαζί μ' ἓνα χαρτονένιο κουτί, γιομάτο «διότι». Τὸ τελευταῖο αὐτό, ἦταν αὐλο κι' ἀθώ-ρητο στὴν πραγματικότητά· ὅμως ἐγώ, ἔτσι τὸ φανταζόμουν· σὰν νὰ ὑπῆρχε ἐκεῖ μπροστά, γιαιστερό, ξενοφερμένο, ἀνοι-χτὸ καὶ πρόχειρο. Γιατὶ ὅπως κάθε λίγο, ἔπαιρνε ἀπὸ τὰ πιατάκια καὶ μπούκωνε τὸ στόμα μου μὲ γλυκά, ἔτσι ἔτριχνε καὶ στὴν ἄκρη τῆς κουτσοπένας μου — πού τότε κα-βαλλικεύονταν ἡ μύτη καὶ πότε ἴσιωνε — ἐκεῖνα τὰ περίεργα «διότι»: «Ἐφές σὲ εἶ-δα, διότι, σὸν ὕπνο μου, σὰν ζωντανόν. Ἡμασταν, λείει, στὸ χοροστάσι. Μ' ἔκρα-τοῦσες, διότι, ἀπὸ τὸ χέρι, κι' ἐγὼ ἔσερνα τὸ Ρόβα. Ἀναθυμιόμμαι ὁλοένα τὰ γλυκά σου λόγια. Ἐγώ, διότι, μεγάλωσα ὁρφανὴ σὲ ξένα χέρια καὶ δὲν ἄκουσα ποτὲ καλὸ λόγο διότι». — Ἐδῶ Βάσω δὲν πάει τὸ διότι. Δὲν ἔρχεται καλὰ. — Βάλτο ἐσύ, κι'

ἄς εἶναι. Πάει καὶ παραπάει. Ἄλλο εἶναι ἢ κουβέντα κι' ἄλλο τὰ γράμματα. Νά-χουμε καὶ κανένα Ἑλληνικὸ μέσα, νὰ μὴ δείχνουμε ντὶπ ζωντοβόλα. Ὑστερα ... τὸ βάζει κι' αὐτός. Θὰ πῇ, πὼς συνηθίεται, πὼς ἔτσι πρέπει. — Μπορεῖ, ἔλεγα κι' ἐγὼ μέσα μου, ἔτσι νὰ πρέπη, ἀφοῦ τὸ ἔβαζε κ' ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ: «Δὲ θὰ γυ-ρίσω διότι καὶ τόσο ὀγλήγορα. Λέω νὰ μάσω παράδες πολλοὺς διότι νὰ φτάσουν νὰ χτίσουμε καλὸ σπίτι. Νάχει ἓνα νοντά, ἓνα λιακωτό, διότι, ἓνα μαντζάτο, κι' ἓνα παράσπιτο γιὰ τὸ φοῦρνο κι' ὅλα τὰ σιέα διότι ...». — Καλὸ εἶναι καὶ τοῦτο τὸ σπίτι, ἔλεγε ἡ Βάσω, νὰ γράψης, πὼς μᾶς χω-ράει, κι' ἔτσι καὶ νὰ γυρίσει ὀγλήγορα. — Ἐπειτα μ' ἔβαζε καὶ τὸ ἔσβυνα πίσω. — Ἀς το, γυιέ μου, νὰ μὴ τὸν κακοκαρδί-σουμε. Ἀς κάνει καθὼς καταλαβαίνει ... μόνη ... κύττα τώρα· τοῦτο πὼς νὰ τὸ γρά-ψουμε, ἔτσι, νὰ τὸ μάθῃ μὲ τρόπο — καὶ μοῦδειχνε ντροπαλὰ τὴν κοιλιά της, πού-βγαινε πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι μὲ τὴ ζώνη ξεκοίμωτη. — Εἴκοσι μερῶν νύφη μ' ἄφησε καὶ τώρα περπατᾶ στοὺς ἐφτά μῆνες κι' ἀκόμα δὲν τῶμαθε.

Τὰ παιδικὰ μου τότε μάτια ἀνοιγόταν ἐκστατικά, περίεργα, πασκίζοντας νὰ δια-κρίνουν πίσω ἀπὸ ἓνα πυκνὸ πέπλο τὰ με-γάλα μυστικά τῆς ζωῆς, πού ξετυλιγόταν ξαφνικά ὅσο ἀπλά, τόσο παράξενα καὶ μυ-στηριώδη. — Πες τί θέλεις γιὰ νὰ τὸ γρά-ψω — Κόμπιαζε ἡ Βάσω, ξεροκατάπινε — Νά· βάλε, πὼς ... πάχυνα πολὺ καὶ ... ξέρει αὐτός.

Θέλεις τώρα γιατί δὲν τῶβρισκα σω-στὸ αὐτό, θέλεις γιατί ἤθελα νὰ μάθω κά-τι παραπάνω, ἐγὼ ἔφερνα ἀντιρρήσεις. — Τί λὲς πού θὰ βάλω ἔτσι; Νὰ πῇ, πὼς πάχυνες ἀπὸ τὸν καῦμό σου πού λείπει; Νὰ βοῇ κατὶ ἄλλο. — Ἰ! τρομάρα μου! Καλὰ λές, εἶσαι ἔξυπνο, σκαρμένο· καλὰ κάνω ἐγὼ καὶ σὲ παίρνω· μ' ὀρμηνεύεις κι' ὅλας. — Ὅμως ἡ Βάσω δὲν εὑρίσκει τί-ποτε ἄλλο, κι' ὁ κλῆρος ἔπεφτε στὸ τέλος σὲ μένα: «Ξέρεις, Ἀλέξη, μὲ τοὺς παράδες πού μοῦ ἔστειλες, θ' ἀγοράσω ἀπὸ τὰ Γιάν-νινα μιὰ σαρμανίτσα ...», «διότι»... προ-σθεσε ἡ Βάσω τελειώνοντας τὴ φράση εὐ-χαριστημένη. Ἐκεῖνο τὸ διότι, τῶβαλα

μ' ὅλην τὴν καρδιά μου. Βοήκα πὼς ἐκεῖ πῆγαινε καὶ μὲ τὸ παραπάνω.

*

Τὸ γράμμα ἔκανε σαράντα μέρες καὶ σαράντα νύχτες σὲ κείνο τὸ δρόμο ποῦ ἡ Βάσω τὸ ξεπροβόδισε μὲ τὴν ἀγωνία καὶ τὴν τρεμοῦλα τῆς καρδιάς.

Πέρασε τὸ μεγάλο τρομερὸ ὠκεανό. "Ὅλο οὐρανὸς καὶ θάλασσα, τίποτε ἄλλο. Οἱ ἄνεμοι οὐρλιάζαν στ' ἀνοιχτά. Βουνὰ τὰ κύματα ὁρμοῦσαν μανιασμένα, κι' ὕστερα πάλι γαλήνευαν καὶ τραγουδοῦσαν οἱ Σειρῆνες τὸ πλανερὸ τραγοῦδι τῆς ξενιτιάς. Πότε τῶπερναν νὰ τ' ἀφανήσουν, καὶ πότε τὸ χαίδευαν, ἐκεῖ, τὸ μεγάλο καὶ ὠραῖο μυστικὸ τῆς ζωῆς, νὰ σκίσει τὰ πέλαγα καὶ νὰ φτάση, ἀκέραιο, ἐλπιδοφόρο, στὴν ἄλλη καρδιά ποῦ τὸ περιέμενε.

Ἐκεῖ θὰ τὸ πήρε, σὲ κανένα ὑπόγειο καὶ ἀνήλιαγο μαγέριχο, ὅπου ἔπλυνε τὰ πιάτα ὁ Ἀλέξης. Θὰ τραβήχτηκε μόνος σὲ μιὰ γωνιά, θὰ τὸ συλλάβισε ἀργά—ἀργά, κι' ἡ καρδιά του θὰ σκίρτησε καὶ θὰ γιόμισε προσδοκίες καὶ τρυφερότητα. Θὰ πήρε χαμογελώντας, τὴ Γιαννιώτικη σαρμανίτσα, θάβαλε μέσα ἀπαλὰ τὸ γλυκὸ ἐκεῖνο ὄνειρο, καὶ θὰ τὸ νανοῦρισε τρυφερά. Ἐπειτα, συνεπαρμένος καὶ μὲ καινούργιο κουράγιο γιὰ τὴ σκληρὴ δουλιὰ, θάγραψε τὴν ἀπάντησιν.

*

"Ἄλλες σαράντα μέρες καὶ σαράντα νύχτες—καὶ μὲ τὶς ἴδιες δοκιμασίες—χρειάστηκαν γιὰ νὰ φτάση στὴ στεριά μας. Κι' ἀπὸ κεῖ, νὰ περῶσιν εἰς φοβερὴ Κανέτα μέσα σ' ἕνα ἀμάξι μὲ δυὸ ἄλογα: Κάτω νὰ χάσκει ἕνας βαθὺς, βαθὺς γκρεμός, καὶ τ' ἄλογα νὰ τὸν περνοῦν μὲ μαῦρα χαρτόνια δίπλα στὰ μάτια, γιὰ νὰ μὴ τὸν βλέπουν. Ἐπειτα μπῆκε στὸ σάκκο τοῦ μπάριμα Κώστα, πέρασε τὸ βουνὸ μὲ τὰ χιόνια καὶ τοὺς λύκους, τὶς ἄσπρες καὶ μαῦρες πέτρες, τὶς μεγάλες χωνεῦτρες—ποῦ ἔσεοναν στὰ σκοτεινὰ ὑπόγεια τῆς γῆς τὰ κατεβασμένα νερά καὶ τὰ χέλια τῆς λίμνης, γιὰ νὰ τὰ κατεβάσουν κατόπι στὰ ὀρητικὰ ποτάμια κι' ἀπὸ κεῖ στὰ βαθειὰ πέλαγα, ὅπου θὰ γεννοῦσαν τὰ παιδιὰ τους—κι' ἔτσι μακρυταξιδεμένο καὶ χιλιοπόθητο, ἔφτασε μιὰ νύχτα στὸ χωριό μας. Βούλες

καὶ παραβούλες ἀπ' ἔξω στὸ φάκελλο, πούλια χρωματιστὰ μὲ φιογῶρες, λουρίδες κόκκινες καὶ γαλάζιες, γράμματα σὲ ξένη γλῶσσα κι' ὀρνιθοσκαλίσματα στὴ δική μας... Ἐνα γράμμα φανταχτερὸ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ στὰ χέρια τῆς ἔρημης νιόπαντρης, μὲ τὴν καρδιά πλημμυρισμένη ἀγάπῃ καὶ πόνο.

Τὸ διαβάσαμε, κουνώντας ἀνάλαφρα μὲ τὸ πόδι, τὴ σαρμανίτσα μὲ τὸ μωρό. —«Νὰ πάρης μιὰ καλὴ σαρμανίτσα διότι νάχει καὶ ζουγραφιές. Νὰ φασκιῶνης καλὰ μέσα τὸ παιδί μας διότι. Νὰ τοῦ λὲς καὶ τραγοῦδια: —Κοιμάται ἀστρί, κοιμάται ἀυγή, κοιμάται τὸ φεγγάρι, διότι».

Τὸ μαντήλι τῆς Βάσως ἔκλεινε τὴ στιγμή, δὲν ἔφτασε. Σήκωσε τὴν κεντημένη ποδιὰ καὶ σκέπασε τὰ μάτια. —Διάβαζε μὲ ὤρ Ἀνθοῦλα παρακάτω μὴ τηρᾷς ἐμένα, κι' ἄς κλαίω,—εἶπε ἀνυπόμονη. «Νὰ μὴ μοῦ γράψης ἄλλο γράμμα Βάσω. Νὰ περιμένῃς διότι ἀπὸ μένα πρῶτα. Θὰ πάω σ' ἄλλο μέρος πρὸ μακρυνά. Τὸ λένε Αὐστραλία. Βγαίνουν πολλοὶ παράδες λένε ἐκεῖ διότι. Ὑστερα θὰ γυρίσω νὰ χτίσουμε διότι τὸ σπίτι. Τώρα ἔχουμε βλέπεις καὶ παιδί νὰ μᾶς ζήση, καὶ χάρηκα πολὺ, διότι».

Ἡ Βάσω χλώμιασε, τὰ χεῖλια πάνιασαν, τὰ δάκρυα στέρεψαν. Τὰ ρούφηξε ὅλα ἀπὸ τὴν πηγὴ τους, ὁ μεγάλος πόνος. —Πὼς; ἔχει κι' ἄλλον τόπο, πρὸ μακρυνά κι' ἀπ' αὐτὸν ποῦ εἶναι;— Δὲν ἔξρω, Βάσω, δὲν τὸν ἔχω ματακουστά. Ἡ Ἀμερικὴ, ἔξρω πὼς εἶναι ἀπὸ κάτω ἀπὸ μᾶς.— Ἀπὸ κάτω; —Ναί! Νά, κῦττα αὐτὸ τὸ κυδῶνι. Ἐδῶ στὴ μύτη εἵμαστε ἐμεῖς νὰ ποῦμε, κι' ἐδῶ στὸ κοτσάνι εἶναι ἡ Ἀμερικὴ—ὡς αὐτοῦ ἔφταναν οἱ γεωγραφικὲς μου γνώσεις.

Ὅμως τῆς Βάσως ἡ καρδιά, ἔφτανε πολὺ, πολὺ πρὸ μακρυνά, κι' ἀγκάλιαζε ὅλη τὴ σφαῖρα τῆς γῆς, ἀνήσυχη. μ' ὅλους τοὺς ὠκεανούς της, μ' ὅλες τὶς ἔρημες σαχάρες της, ὡς μὲ τὶς ἄκρες τοῦ μεγάλου καύμοῦ, κι' ὡς μὲ τὰ βῆθη τ' οὐρανοῦ, ποῦ εἶναι τοῦ Θεοῦ ὁ θρόνος, κι' ἐκεῖ στὰ πόδια του, σταματοῦσε, νὰ ἀναποθέσει τὴν ἐλπίδα της, γιομάτῃ ἡρωικὴ ἐγκαρτέρηση, ὅπως ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ τόπου της.

— «Μεγαλοδύναμε ! Φύλαξέ τον και προστατέψέ τον !».

*

Γράμματα δὲ γράφαμε, γράμματα δὲν πέραμε. Ὅμως κάθε Κυριακή, ἡ Βάσω, μὲ παρακαλοῦσε καὶ πῆγαινα. Κλεινόμαστε πάλι στὸ μικρὸ καμαράκι.

Ὅλα ἐκεῖ ἦταν καθὼς πρῶτα : Τὰ πιατάκια μὲ τὶς σταφίδες, τὰ σῦκα, τὰ μύγδαλα. Μόνο ἐκεῖνο τὸ ἀθώρητο κουτί μὲ τὰ διότι, δὲν τὸ αἰσθανόμουν πιά ἐκεῖ. Αὐτό, δὲν τὸ χρειαζόμαστε τώρα. Τώρα κουβεντιάσαμε μόνο ... κι' ἄλλο, βλέπεις, ἢ κουβέντα, κι' ἄλλο τὰ γράμματα. Μ' ἀγκάλιαζε κλαίγοντας. Ἦμουν στενὰ δεμένη μὲ τὴν ἀγάπη τῆς καρδιάς της, καὶ μὲ τῆς ξενητιάς τὸν πόνο.

Μεγάλωνα κι' ἐγώ, ξαφνικά, μπροστὰ στὰ ἴδια μου τὰ μάτια, ἔμπαινα ὅλο καὶ πιὸ πολὺ στ' ἀγκαθωτὰ μονοπάτια τῆς

ζωῆς. Συνέπασχα κι' ἔκλαιγα μαζί της. — Πότε μῶρ - Ἀνθοῦλα θὰ τὸ πάρουμε τὸ γράμμα; Πόσον καιρὸ θέλει νὰ ῥθῇ; — Ἔτσι, σὰ ν' ἀφοροῦσε, ἀπόλυτα, καὶ τὶς δύο μας.

Λογαριάζαμε τὶς μέρες, τὶς βδομάδες, ὕστερα τοὺς μῆνες ... κι' ὕστερα τὸ χρόνο, καὶ τὸν ἄλλο χρόνο ... καὶ τὸν ἄλλο ... διότι ... ποῖος ξέρει τί νᾶγινε ἐκεῖ σ' ἐκεῖνον τὸν ἄγνωστο τόπο πού τὸν λένε Αὐστραλία, καὶ πού ἕνας φτωχὸς ἄνθρωπος, ξεκίνησε νὰ φτάσῃ κάποια μέρα, νανουρίζοντας τρυφερὰ ἓνα γλυκὸ ὄνειρο, μέσα σὲ μιὰ μικρὴ Γιαννιώτικη σαρμανίτσα.

Ἡ Βάσω, τὸ περίμενε σ' ὅλη της τῆ ζωῇ.

Ἐγὼ δὲν πῆγαινα πιά. Τὸ ξεχνοῦσα. Τὶς Κυριακὲς μου, τὶς χρειαζόμουν μετὰ. Μὲ περίμενε ἀνυπόμονη ἡ δική μου ζωὴ ... διότι ...

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ Π. ΜΑΓΝΗ

Ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ ποιητοῦ Πέτρου Μάγνη (φιολ. ψευδών. τοῦ Κ. Κωνσταντινίδη), ποῦ πέρασε σχεδόν ὅλη τὴ ζωὴ του στὴν Ἀλεξάνδρεια μετέχων πάντοτε εἰς τὴν ζωηράν λογοτεχνικὴν κίνησιν τῆς Αἰγυπτιακῆς πρωτεύουσας.

Εἰς τὸ πολυσχιδὲς ἔργον του διακρίναι κανεῖς τὴν εἰδυμένην τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ποῦ μάχεται διαρκῶς νὰ συνδυάσῃ τὴν λεπτότητα τοῦ αἰσθήματος μετὴν μουσικότητα τοῦ στίχου χωρὶς ἐπικινδύνους ἀκροβασίας καὶ νοθεύσεις. Ὑπῆρξε ποιητὴς τοῦ ἐλάσσονος τόνου θέματα, ἀλλὰ εἰλικρινῆς καὶ πηγαῖος, σεμνὸς καὶ ἀνεπιτήδευτος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ προσφορά του εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα θεωρεῖται ἀξιόλογος.

Ἀπὸ τὴν μακρινὴν σκοπιάν του παρακολουθῶν, τὰ θέματα τῆς «Ἠπειρ. Ἑστίας», εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλῃ ὡς πρώτην συνεργασίαν του δύο ποιήματά του τὰ ὁποῖα δημοσιεύομεν εἰς μνημόσυνον τοῦ ἐκλιπόντος ποιητοῦ, διότι ἴσως εἶναι τὸ κύκνειον ᾄσμα του.

Γ.Ι.Π.

1. ΚΑΛΟΓΝΩΜΟΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΨΕΣ

*Καλόγνωμος καὶ πίστεψες στὸ πλάνημα τοῦ ὀνείρου,
καὶ μίσεψες πασίχαρος σὲ χῶρες μακρινές.
Σὰν τὸν αἰετὸ σὲ μέθαγε τὸ γαλανὸ τοῦ ἀπείρου
καὶ ναύρης κάπου πίστευες χαρὲς παντοτεινές.*

*Μὰ νὰ ζητᾷς τ' ἀνεύρετα, κουράσθηκες καὶ τώρα
μὲ λυγισμένα γόνατα ποθεῖς τὸ γυρισμό.
Ἄργα πολὺ· σὲ τύλιξεν ἡ νύχτα ἡ μαυροφόρα
καὶ τὸ σαράκι μέσα σου
σάλπισε χάλασμό.*

2. ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΚΕΙΝΑ ΤΑ ΠΑΛΙΑ

*Συχνὰ μὲ φέρνει ὁ λογισμὸς στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ παλιὰ,
ποῦσαν καθάριοι οἱ οὐρανοί, κι' ἓνα τραγοῦδι τᾶστρο
ποῦταν ὁ ἔρωτας ἄγνός, κ' εἴχαμ' αἰῶνια Πασχαλιά,
κι' οὔτε πολέμους ξέραμε, κι' οὔτε ζωὴ χαλάστρα.*

*Τώρα μᾶς δέρνουν μάχητες καὶ σκοτωμοὶ καὶ φτώχεια.
Σκληρὸς ἀγῶνας ἡ ζωὴ κι' ἀνέλπιδες οἱ μέρες.
Κοπαδιαστὰ σνρόμαστε στῆς συφορᾶς τὰ βρόχια,
καὶ ναυαγοὶ ἀφινόμεστε νὰ ρέβουμε σὲς ξέρες.*

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

Guirga—Ἄνω Αἴγυπτος 6.2.1953

ΤΟ ΠΡΟΖΥΜΙ (ΔΙΗΓΗΜΑ)

Όταν απόμεινε μονάχος στο σπίτι του ο Πέτσιος, κατέβηκε στην αυλή, άμπάρωσε την εξώπορτα, έμπήκε στο κατώι, κλειδώθηκε, άναψε τὸ μπρούτζινο γκαζοκάντηλο πὸν κρατούσε, έψαξε με τὴν αδύνατη φέξη του σ' όλες τις γωνιές, όπου μπορούσε νά ναι κανένας κρυμμένος, τράβηξε πρὸς τὸ χώρισμα όπου φύλαγαν τὰ βαρέλια τ' αἶναι καὶ τ' άλλα με τὸ κρασί, τὴ μ π ο υ ν τ ε ν ἄ με τὸ τυρί, τὸ μικρὸ τὸ κ ι ο ὦ π ι με τὸ λάδι, τὴ μπουντένα τῆς λαχανορμιᾶς, τὸ άνοιξε, κλειδώθηκε κι' έδῶ κι' αφοῦ ἐπὶ τέλους έβεβαιώθηκε ὅτι δὲν τὸν έβλεπε άνθρώπου μάτι, σβάρνισε ἀπὸ μὴν άνη καπεια κασόνα γιομάτη παληοπραγματα, άνασήκωσε τὴν πλάκα πὸν ἦτανε κάτω ἀπὸ αὐτὴ καὶ με τὸ σκουριασμένο σκαλιστήρι, πὸν κοίτονταν πεταγμένο παραπέρα, έσκαψε τὰ χώματα.

Άπὸ τὴ γουβοπούλα πὸν άνοιξε, έβγαλε ἕνα τενεκεδένιο κουτί, τὸ «ζῆγιασε» μιὰ στιγμή στὸ χέρι του, τῶχως κατόπι βιαστικά στὴ τζέπη τοῦ σαγιακένιου παλτοῦ του, τράβηξε τις πόρτες, κι' άνέβηκε πάλι στὸν ὀ ν τ ἄ.

Άφοῦ κλειδώθηκε κι' έδῶ κι' έκύταξε κάτω ἀπὸ τοὺς ξυλένιους «καναπέδες» καὶ μέσα στὴ μ ο υ σ έ ν τ ρ α, έρριξε στὸ πάτωμα ἕνα άχερόνιο προσκέφαλο, έκάθησε ἀπάνω του, έβγαλε τὸ κουτάκι ἀπὸ τὴ τζέπη καὶ τὸ άδειασε στὴν κόκκινη χοντρή βελόντσα, πὸν σκέπαζε τὸν καναπέ.

Τὸ χρυσάφι, πὸν ἦτανε μέσα, έσχημάτισε μιὰ μεγάλη λαμπερὴ βούλα ἀπάνω στὸ κόκκινο, καὶ στὴ στιγμή τὰ μάτια τοῦ Πέτσιου άστραψαν. Τὸ πρόσωπό του με τις βαθειές ζαρωματιές μαλάκωσε κι' έπῆρε αλλοιώτικη έκφραση.

Άφοῦ έχόρτασε, κυττάζοντας, τὴ χρυσῇ θωριά, πὸν τὴν έκανε πὸ λαμπερὴ ὁ Μαγιατικός ἥλιος, πὸν έλρυζε τὸν καναπέ, άπλωσε στὸν πολύτιμον εκείνο σωρὸ τὸ χέρι του, τὸν χάιδεψε άπαλὰ - άπαλὰ, κι' άρχισε νὰ κάνει με αὐτὸν παιγνιδάκια. Τὸν ξάνοιξε, τὸν έσυμμάζωσε, τὸν χούφτωσε, τὸν έφτιασε σάν αυλάκι, τὸν εξύγιασε κάμποςες φορὲς στὴν άπαλάμη του, τὸν εκουδύνισε, έμέτρησε κι' έξαναμέτρησε τὰ στρογγυλὰ κομματάκια, τ' άφτιασε κολονίτσες, τὴ μιὰ φορὰ ἀπὸ πέντε τὴν άλλη ἀπὸ δέκα, τὴν τρίτὴ ἀπὸ εἴκοσι κομμάτια τὴν καθεμιὰ, τὰ ξαναμέτρησε καὶ εἶπε :

— Σωστές !.. Ἐ-νε-νῆν-τα έ- -φτά !..

Έσφρε κατόπι ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ λιγδιασμένο πουργί του, άνασκάλισε άνάμεσα σὰ λ ι α ν ὠ μ ι τ α, έβγαλε ἀπ' άνάμεσά τους άλλες τρεῖς λίρες καὶ, συμπληρώνοντας τὴ λειψὴ κολόνα, εἶπε με άπειρη εὔχαριστηση :

— Ἐ κ α τ ὅ - ο ο ο !

Πόσα δὲν εἶχε κάμει καὶ σάν τί δὲν εἶχε τραβήξει ὁ Πέτσιος, γιὰ νὰ τις φτάσει σ' αὐτὸ τὸ ποσό !..

Δὲν λογάριαζε τις στέρησες. Αὐτὲς εἶχαν λησμονηθεῖ πλιά... Καὶ μάλιστα άν καλορωτήσεις εἶχε κάμει πολὺ καλὰ—βεβαιώνει—πὸν έβαλε εκείνες τις μεγάλες οικονομίες στὸ σπίτι του καὶ στὸν έαυτοῦ του.

Γιατί τί θὰ καταλάβαινε, σὲ περικαλῶ, τώρα, άν εἶχε κυττάξει τὴν καλοπέραση ; Ὅ,τι καταλαβαίνει, νὰ ποῦμε, σήμερα, πὸν εκαμε τὴν περασμένη Κυριακὴ τὴν κουταμάρα ν' άγοράσει εκείνην τὴν τετράπαχη νεφραμιὰ καὶ νὰ βάλει τὴν Πέτσιαν νὰ τοῦ φτιάκει κριατόπητά. Τὴν έφαιε, πάει ! Μά, ὅταν ὕστερ' ἀπὸ λίγο εκαμε λο-

γαριασμό, γιὰ νὰ ἰδεῖ τί τοῦ εἶχε κοστίσει ἐκεῖν' ἢ πῆτα, ὅλ' ἡ νοστιμάδα πού ἐννοιωθε ὅταν τὴν ἔτρωγε, τοῦ γίνηκε, πίκρα, φαρμάκι. Νά! αὐτὸ θὰ κέρδιζε, ἂν ἐκοίταζε τὸ γ λ ο ὦ π ο !..

Φαῖ καὶ καλοπέραση, χαμένα ἔξοδα! Βασταίει ἡ εὐχαρίστηση, μονάχα ὅσο «δουλεύουν τὰ δόντια», καὶ βρίσκεται ἀκόμα στὸ στόμα τὸ καθετί, εἴτε φαῖ εἶν' αὐτό, εἴτε ποτό, εἴτε τσιγάρο, εἴτε καφές... Ὑστερ' ἀπομνήσκει τὸ μετάνοιωμα!..

Θᾶξε, σὲ περικαλῶ, σήμερα αὐτὰ τὰ ἑκατὸ θαματουρὰ πρᾶματάκια, ἂν ἐλογάριαζε κι' αὐτός, ὅπως οἱ ἄλλοι, σὰ νὰ ποῦμε, ὁ Ἀργύρης — κρῖμα στ' ὄνομα! — Καρρᾶς, πὺν βγάινει πέντε καὶ ξοδεύει δέκα; Νά, ποιά εἶναι ἡ κατάντια του! Πᾶει τὸ χωράφι καὶ κοντεύει νὰ τοῦ φύγει καὶ τὸ ἀμπέλι!..

Ἐνῶ τί ἦτανε αὐτός; Πέντε παραδιδῶν ἀνθρακός καὶ μῶλα ταῦτα ἔχει σήμερα καὶ τὸ νοικοκυριό του καὶ τὶς ἑκατὸ κίτρες πὺν μπορεῖ ν' ἀγοράσει μὲ αὐτὲς δυὸ νοικοκυριά, σὰν τοῦ Καρρᾶ, κι' αὐτὸν τὸν ἴδιον ἀκόμα, πὺν λέει ὁ λόγος. Γιατὶ τέτοιος πὺν εἶν' ἐκεῖνος, σὰν τί παράδες κάνει! Χί, χί, χί!

Εἶδες, ἐξακολουθεῖ νὰ συλλογιέται ὁ Πέτσιος, τί καλὴ φώτιση πὺν εἶχε νὰ βάλλω στὴν ἀκρὴ ἐκείνης τὶς πέντε λίρες; Θὰ πεῖς χ α ρ ᾶ μ ι, μὰ νὰ πὺν στάθηκαν γ ο υ ρ λ ῖ δ ι κ ε ς. Αὐτὲς ἦτανε ἡ μαγιά!.. Ὁ Α, αα, πόσο δίκιο εἶχε ὁ συχωρεμένος ὁ Ἀναγνώστη Μπέλας πὺν ἔλεγε: «Τὸ ψέμα εἶναι τὸ ἄλλας τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ χ α ρ ᾶ μ ι τὸ προζύμι τοῦ βι ο ὦ». Μὶν' τὰ εἶχανε τετρακόσια οἱ παλιοί! Σοῦ λέγανε λ ὅ γ ι α μ ἐ κ α π ᾶ κ ι... Ὁ Ἅγιο νᾶναι τὸ χῶμα πὺν ἔπεσε ὁ Ἀναγνώστης, γιατί τ ὀ ν ἔ δ ε σ α σ τ ὸ μ α ν τ ῆ λ ι μ ο υ, αὐτὸν τὸν λόγο, κι' ὅταν μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ νὰ βάλλω αὐτὸ τὸ προζύμι, δὲν τὰ ψιλοκοσκίνησα...

Καὶ θυμᾶται ὁ Πέτσιος, σὰ νάηταν χιτὲς, τὴν μέρα πὺν τοῦφεραν στὰ Γιάννινα, στὸ χᾶνι τοῦ Κασιόμπρα, πὺν δοῦλενε ἀχουριτῆς, τὸ μακαρίτη τὸ Λάμπρο τὸν Τζετριτζέλη, πὺν ἔπεσε ἀπὸ τὴ σκαλωσιά, τοῦ ἀρχοντικοῦ πὺν χιτῆσαν.

Θυμᾶται πὺν τὸν ἐξάπλωσαν ξερό, στὸ μαντζάτο πὺν κρατοῦσε μὲ νοῖκι, κι' ὅταν, ὕστερ' ἀπὸ χίλια βάσανα, ἦρθε λίγο στὰ σύγκαλά του κι' ἔκαμε ν' ἀνοίξει γιὰ μιὰ στιγμή τὰ μάτια του, ἡ πρώτη του ἐγνοία ἦτανε νὰ τοῦ κάμει νόημα νὰ τοῦ βγάλει ἀπὸ τὴ μέση τὸ κ ε μ ῆ ρ ι του καὶ νὰ τοῦ πεῖ μὲ πολὺν κόπο: — «Πέτρο, ἀδερφέ μου' ἐγὼ δὲν ἔχω ἄλλο ζωὴ... πάρε αὐτονοὺς τοὺς λιγοστοὺς παράδες καὶ στείλτους στὴ φαμπιλιά μου!..», καὶ πὺν ὅταν κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἐκεῖνος ἐξεψύχησε, αὐτός, στὴ φέξη τῆς μικρῆς τενεκεδένιας λάμπας μὲ τὸ καπνισμένο τὸ γυαλί, κλείνοντας τὸ ξύλινο παραθυρόφυλλο, γιὰ νὰ μὴν τὸν ἰδεῖ κανένας, ἔβγαλε μὲ καρδιοχτύπι ἀπὸ κείνο τὸ κεμέρι, κι' ἐμέτρησε σ ᾶ ν κ α λ η ὡ ρ α τ ὡ ρ α, τὸ κομπόδεμα' ἐφτὰ λίρες κι' ἓνα ναπολιόνι. Δὲν ἦτανε βέβαια κᾶνα σπουδαῖο τὸ ποσό, μὰ γι' αὐτόν, πὺν ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἐδοῦλενε γιὰ τρία μ ε ν τ ζ ῆ τ ι α τὸ μῆνα, λογαριάζονταν κάτι.

Κι' ἀκόμα θυμᾶται, μὲ τί φόβο ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ ξυλιασμένο πλῖα κορμὶ τοῦ Λάμπρου, γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὸ πουργι μὲ τὰ λ ι α ν ὡ μ α τ α, πὺν τῶχε κρεμασμένο ἀπ' τὸ λαιμό, κατῖσαρκα. Τοῦ φαίνεται πὺν νοιῶθε ἀκόμα στὴν ἀκρὴ στὰ δάχτυλά του, τὴν ἴδια τὴν κρυάδα πὺν δοκίμασε τότες...

Πόσο εἶχε συλλογιστεῖ ἐκεῖνη τὴ νύχτα ὁ Πέτσιος, γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ κάμει! Τὴ μιὰ φορὰ ἔλεγε νὰ τὰ δώσει ὅλα, καὶ τὴν ἄλλη νὰ τὰ κρατήσῃ ὅλα, γιατί ποῖος ἦξερε τὸ τί εἶχε ἀπαναθιό του ὁ Λάμπρος καὶ ποῖος θὰ τοῦ ἔκανε ν τ α β ᾶ, ἡ Λάμπρενα ἢ ἡ κοπέλλα τῆς;.. Κάποια στιγμή φάνηκε πὺν πῆρε τὴν ἀπόφασιν «μισὰ καὶ μισὰ», μὰ σὲ λίγο βρῆκε ὅτι τοὺς «ἔπεφταν πολλὰ τόσα, γιατί γιὰ νάρθουν τὰ πράγματα ἔτσι ὅπως ἦρθαν, θὰ πῇ ὅτι ἦταν δικό του τυχερὸ αὐτά...».

Ἐπὶ τέλους ἀποφάσισε νὰ κρατήσῃ τὶς πέντε λίρες καὶ νὰ δώσει τὰ ὑπόλοιπα. Κι' ἔτσι κι' ἔκαμε. Κάτι τοῦ φώναζε τότε ἀπὸ μέσα του: «χ α ρ ᾶ μ ι! μὰ αὐτὸς δὲ δέιλιασε, γιατί θυμόντανε τὸ λόγο τοῦ Μπάμπρα Ἀναγνώστη καὶ τὶς ἀπόδωξε αὐτὲς τὶς «σ κ ο υ ρ ι α σ μ ῆ ν ε ς» ἰδέες.. Καὶ νὰ πὺν πῆρε τὴ σωστὴ ἀπόφασιν, γιὰ-

τί ἔκατ' ὅ τις λένε σήμερα τίς πέντε ἔκείνες!

Μὰ κι' ἄλλοιῶς νὰ τὸ ξετάσει κανένας τὸ πρᾶγμα, δὲν ἦτανε τόσο σαβαρὸ ὅσο τοῦ φάνηγε στὶς ἀρχές· γιατί σ' ὀλίγον καιρὸ ἡ κοπέλλα τοῦ Λάμπρου πέθανε κι' ἡ Λάμπρενα ξαναπαντρεύτηκε.

Κι' ἔτσι κι' ἄλλοιῶς τὸ λοιπόν, ἀλλοιὶ θὰ τίς ἐχαίρονταν τίς λίρες ἔκείνες. "Ε! γιὰ νὰ πέσουν τὸ λοιπόν στὰ χέρια αὐτοῦ, δὲν πάει νὰ πεῖ ὅτι ὁ «ἄλλος» ἦταν γορμαμένο νᾶναι αὐτός, ὁ Πέτσιος; Πές μοναχά, πού ἔκαμε τὴν κουταμάρα καὶ δὲν ἐκράτησε περισσότερα ἢ καὶ ὅλα.

"Ας εἶναι ὅμως! δὲν ἐβγῆκα καὶ ζημιωμένος ἀπ' αὐτό, συλλογιέται ὁ Πέτσιος· ἔβγαλα ὄνομα.

Καὶ θυμιέται, πού ὅταν ἐπῆγε τὰ ὑπολοιπα στὸ ἀφεντικό του καὶ τοῦ εἶπε μὲ τὴν ἐπισημότητα πού ταίριαζε στὴν περίστασις: «Ἀφεντικό ὁ κακομοίρης ὁ πατριώτης μου ὁ μάστορας, πού ἔπεσε ἀπὸ τὴ σκαλωσιά πέθανε τὰ χαράματα.. Εἶχε ἀπάνω του τοῦτο τὸ κεμέρι καὶ τοῦτο τὸ πουγγί... Γιὰ κάμε τὸν κόπο νὰ τ' ἀνοίξης λίγο γιὰ νὰ μετρήσεις τί ἔχει μέσα καὶ νὰ τὰ κρατήσεις σὸ σεντοῦκι σου, ὅτο πού νὰ βροῦμε κανένα σίγο γορὸ ἀνθρώπο γιὰ νὰ τὰ στεῖλωμε στὴ δυστυχημένη τὴ φαρμύλια του...», μὲ πόσο θαυμασμό τὸν κύτταζε ἐκεῖνος καὶ πῶς ἐπετάχτηκε ἀνω στὸ σκαμνί του, σὰ νὰ τὸν εἶχε τρυπήσει κᾶνα καρφί, ὁ μάραμπα Νικόλας ὁ διακονιάρης, πού ἔτρωγε κείνη τὴν ὥρα σὲ μιὰ ἀπόμερη γωνιά τῆ μισῆς μερίδας φασουλᾶς του!... Κι' ἀκόμα θυμᾶται, πού δὲν εἶχε κατόπι πού νὰ τὸν βάλει τὸ ἀφεντικό του —καλή του ὥρα, ἂν ζῖαι· ἀγαθὸς ἀνθρώπος—, γιὰ τὸ φέροσμό του αὐτὸ καὶ πῶς, ἂν κομμιὰ φερά οἱ ἀγωγιάντες τοῦκ' ἄνθρωπο κᾶνα παράπονο γι' αὐτόν, τὸν ὑποπεύονταν, νὰ ποῖμε, γιὰ κανένα καπίστρι, πού ἔχαναν, ἢ ζυγὶ ἢ τσιροῦλι, ἢ γιὰ τὸ λειψὸ κριθάρη πού εὑρίσκαν στὸν τρουβὰ τοῦ ἀλόγου τους πῶς τοὺς ἀποστόμωνε μὲ τό: «—Μωρ' τί κάθεστε καὶ μοῦ μολογαῖτε τώρα;! Αὐτὸς εἶχε στὰ χέρια του τὸ πουγγί καὶ τὸ κεμέρι μὲ τίς λίρες τοῦ ἄλλονοῦ πού πέθανε, κι' ἐνῶ μπορούσε νὰ τίς κάμει λαψάνα, χωρὶς νὰ τὸν πάρει κανένας

εἶδηση, δὲν τὸ καταδέχτηκε ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ μοῦ τᾶφερε, ἔτσι κατὰ πῶς τὰ ἤρε, ἀτόφια καὶ θὰ κάτσει νὰ κάμει αὐτὸ πού μοῦ λές τώρα ἐσύ;... "Οχι, ὄχι! μὴ βάνεις μὲ τὸ νοῦ σου τέτοια ὑποψία. Εἶναι τίμιος ὁ ἀνθρώπος. Γι' αὐτὸν παίρνω ἐγὼ ὄροκο...»

Κι' ἔτσι ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἐχτίμηση πού τοῦχανε, σηκώνονταν βουνό... Ἀλλὰ μῆνα, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἦτανε μικρότερη ἡ ὑπόλειψη, πού ἀπόχτησε, ἐξ αἰτίας ἀπ' αὐτό, στὰ μάτια τῶν χωριανῶν του; Δὲν ἦτανε τάχα πρώτη ἡ Λάμπρενα, πού ἅμα ἔλαβε ἐκεῖνα τὰ χρήματα, διαλάλησε: «—"Ας εἶναι καλὰ ὁ Πέτσιος Κορμύδας, πού τοῦ βρέθηκα ἐσὶ τὸ θάνατό του κι' ἐσύμμάζωσε τοὺς πέντε—δέκα παραδες καὶ μᾶς τοὺς ἔστειλε ὡς τὴ νύκτα, γιὰτὶ ἂν εἶχανε πέσει σὲ τίποτα ἄλλα χέρια θὰ εἶχανε πάει κι' αὐτοὶ ἀντάμα μὲ τὸ νοικοκύρη τους... "Ας εἶναι καλὰ ὁ ἀνθρώπος! Σὰ φτωχὸς κι' αὐτός, ὅπως ἐμεῖς λυπιέται τὴ φτώχεια καὶ τὴν ὀρφάνεια...»

"Ἡ μῆνα ὁ Παπᾶ Γαβρίλης, πάλε, πού τοῦ τοῦ εἶχε στεῖλει ὁ Πέτσιος γιὰ νὰ τοὺς τοὺς δώσει, δὲν τῶφερνε πάντα σὰ ζωντανὸ παράδειγμα, ὅταν ὑποστήριζε τό: «εἶναι ἀκόμα τίμιος ὁ ἀνθρώπος».

Κι' ἔτσι, ὅταν ἐγύρισε ὁ Πέτσιος στὸ χωριό, ἤρε θεμελιωμένα ὄνομα καὶ ὑπόλειψη, πρᾶγμα πού τὸν ἐβοήθησε κατόπι, ὄχι ὀλίγο, γιὰ νὰ καταφέρει ὅ,τι κατάφερε.

Βέβαια τὰ περισσότερα τάχα, συλλογίστηκε ὁ Πέτσιος, μὲ τὸν κόπο καὶ τὴν οἰκονομία μου, μὰ ὅπως καὶ νᾶναι, δὲ φεάνουν μονάχα αὐτά...

"Ὅπως δὲ μπορεῖς νὰ φτιάσεις μιὰ φουρνιά ψωμιὰ μ' ἓνα μονάχα πλόχερο προζύμι, ἔτσι τὸ ἴδιο δὲ γένονταν τοῦτο τὸ βιό, οὔτε μὲ τίς πέντε τοῦ Λάμπρου οὔτε μὲ μονάχα τὴ δουλειὰ στὸ χωριὸ καὶ τίς οἰκονομίες.

Γιὰτὶ πῶς, σὲ περικαλῶ, νὰ γένει χαῖρι καὶ προκοπὴ μὲ τὴ δουλειὰ τοῦ χωραφιοῦ, πού σήμερα τὸν γλέπεις τὸν κόπο σου γλωρὰσιὰ καὶ αὔριο μπαροῦτι, τὴ μιὰ χρονιά πιτυχαίνει ἢ σοδεῖα καὶ τίς τρεῖς ὄχι; Καὶ ποῦθε νὰ κάμεις οἰκονομίες, γιὰ

νά περισσέψει γιὰ τὴν ἄκρη, ὅταν δὲ χορταίνεται καλὰ—καλὰ οὔτε κι' αὐτὸ τὸ ψωμί; "Ἀμ πρέπει νὰ βγάνεις γιὰ νὰ οἰκονομᾷς... Ἀλλοιῶς θάπρεπε νὰ ζήσει κανένας ἑκατὸ χρόνια, γιὰ νὰ μαζώσει αὐτὸν τὸν παρά, πὺν γλέπεις ἐδῶ!...

Κι' ἐχούφτωσε τὸ θησαυρὸ τοῦ καὶ τὸν ἔσφιξε ἐπάνω στὸ στήθος τοῦ μ' ἀγαλλίαση. «Χαράμι!». Δὲ βαρύνεσαι!.. Ποιὸς δὲ μπορῇ δὲν κάνει ἀδικίες!..

Τοῦτο μονάχα ἔχει, σὰ βάρος, σὰν ἀνησυχία, στὴν ψυχὴ τοῦ: Τὰ βακούφικα καὶ τὰ πλὸ σίγουρα, κι' ἄλλο εἶναι νάχεις κάτι «δεμένο» καὶ ἄλλο νὰ τὸ κυνηγᾷς!... Κι' ἔχουν καὶ τὸ ἄλλο τὸ καλὸ αὐτά. Καθὼς πὺν εἶναι ὁλονῶν καὶ δὲν εἶναι κανενός, δὲν πολυσκοτίζονται γι' αὐτὰ οἱ ἀνθρώποι. Οὔτε φασαρίες τὸ λοιπὸν οὔτε μαλώματα, οὔτε ἔχθρητες, οὔτε νταβάδες, ὅταν τοὺς βάζεις χέρι. Μὰ ἔνα: «ὁ Θεὸς κι' ἡ ψυχὴ τοῦ» πὺν θὰ εἰποῦνε, ξεμπερδεύεις μιὰ βολὰ μὲ τὸν κόσμον πὺν μορεῖ καὶ νὰ σὲ ποιοκεφαλίσει καὶ πὲ μὲ τὸ Θεοσό, ἔ! ποιὸς τὰ ξέρει αὐτά... Μήνα ἔχει ἔρθει κανένας ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ μᾶς τὰ πει!..

Ὑστερα σαματὶ θὰ βαστίει καὶ δεφτέρια ὁ Μεγαλοδύναμος, γιὰ νὰ γράφει τοὺς λογαριασμοὺς τῆς καθημερινῆς ἐκκλησιᾶς, ὁλονοῦ τοῦ ντουνια; Χί, χί, χί!.. Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε καὶ τὸ ἄλλο: Σὰν τί τῇ θέλει, σὲ περικαλῶ ὁ Αἰ· Χαράλαμπος ἐκείνη τῇ χωραφομάνᾳ «στὰ Βαρκά»; Μπα-τοόπητες θὰ φιάνει, ἦ λικανὰ ἢ λαχανόψωμα μὲ τὸ καλαμποῦκι τῆς; "Ἡ τάχα θὰ θρέψει τὰ παιδιὰ!... Αὐτὰ τὰ βρήκανε καμπόσοι—καμπόσοι, πὺν εἶχανε συφέρο καὶ οἱ κουτοὶ τοὺς πίστεψαν...

Ἐκεῖνο πὺν θέλει μιὰ ἐκκλησιὰ, τὸ κερὶ, τὸ θυμιάμα, τὸ λάδι, τὸ κόνισμα, τὸν πακᾶ, αὐτὰ τάχει. Τὰ περίσσια καπιτάλια θὰ τὰ βάλει;

Ἀφοῦ τὸ λοιπὸν ἔτσι κι' ἄλλοιῶς, καπὸς θὰ τὰ φάει, πότε ἀπ' ὀλίγα—λίγα, πότε αὐριο—μεθαύριο ὅλα μαζωμένα, γιὰ εἰ αὐτὸς ὁ «κάποιος» νάειναι, σὲ περικαλῶ, ἔξυπνότερος ἀπὸ τὸν Πέτρο Κρομμύδα, πὺν ξέρει κι' ἀπὸ κόσμον!..

Μὰ αὐτὰ τὰ βακούφικα δὲν εἶναι καὶ πολλὰ.

Ἀπὸ τότες πὺν πρωτομπῆκα ἐπίτροπος, λέει, γέρονται—δὲ γέρονται τριάντα λίρες... Μιὰ χρονιά τὸ ἴμορο τοῦ χωραφιοῦ στὸν Αἰ-Βασίλη, κάποια ἄλλη τοῦ χωραφιοῦ στὸν κάμπο, κάτι ἄλλες χρονιὲς ἀπὸ ἓνα—δὺο μηνιάτικα τοῦ μύλου, μιὰ ἄλλη κάτι ἀπὸ τὰ μεριμέτια του, κάποτε ἀπὸ τὴν ἀσβεσταριά, πὺν εἶχαν κάψει καὶ πότε—πότε ἀπὸ τοὺς δίσκους κάτι μικροπράματα...

Μὰ ἐγὼ κάτι ἔχω κάμει κιόλας συλλογιέται... Τὶ «κάτι» λέγω; Ἐχω κάμει πολλὰ... Οἱ ἄλλοι τὰ τρώγανε ὅλα... Ἐγὼ τὴν ἔχω ἀναδείξει τὴν Ἐκκλησιὰ, καὶ τόχω νοικοκυρέψει τὸ βίό της. Ἐχω παιδευτεῖ κι' ἔχω ἰδρώσει πολὺ γι' αὐτό, καὶ μοῦ τὸ ξέρουν ὅλοι...

Καὶ δὲν εἶμαι καὶ κακός, σὰν καμπόσους!.. Καὶ θὰ τὸ ἀποδείξω. Νά!.. Αὐτὰ πὺν κράτησα, θὰ τὰ γυρίσω στὴν Ἐκκλησιὰ, καὶ μὲ τὸ διάφορό τους ἀκόμα, σὰν ἐρθῇ ἡ ὥρα... Ὅλα, ὅλα θὰ τὰ σιάξω, ἂν πετύχουν τὰ σχέδιά μου... Ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ Λάμπρο, (ὄχι ὅμως καὶ γιὰ κείνη τῇ βρώμα τῇ Λάμπρενα, πὺν βιάστηκε καὶ παντρεύτηκε), θὰ βρῶ τρόπο κάτι νὰ κάμω... Νά! θὰ βγάλω, νὰ ποῦμε, τὰ κόκκαλα τοῦ καὶ θὰ τὰ φέρω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, γιὰ νὰ τὰ βάλω στὸν Αἰ·Χαράλαμπος... θὰ τοῦ φτιάσω κι' ἓνα καλὸ μνήμα, δουλειὰ, πὺν λές, μὲ τὰ σύρτα—φέρτα, τίς χασομέριες μου καὶ τὸ μνημόσυνο, πάνω—κάτω ἴσια μὲ τίς πέντε τοῦ λίρες... "Α, α, α! θὰ τὸ κάμω αὐτό! Τόχω χρέος...

Μὰ καλὰ τὸ λογαριάζω ἐγὼ νὰ ξεπλερώσω ἔτσι τὸ χρέος μου, συλλογιέται ξαφνικά, γιὰ νὰ ἰδοῦμε ὅμως καὶ παρακάτω; Τὶ θὰ πεῖ, σὲ περικαλῶ, ὁ κόσμος, σὰν τὰ ἰδεῖ αὐτὰ τὰ καμώματά μου; Δὲ θὰ ὑποψιαστῇ τάχα ὅτι κάτι τρέχει σὲ ὁ μέσος; Γιατί, ἀπὸ ποῦ κι' ὡς ποῦ, νὰ τοῦ κουβαλήσω ἐγὼ τὰ κόκκαλα καὶ νὰ τοῦ κἀνω μνήματα καὶ μνημόσυνα; Καὶ μήνα θὰ ποῦν πὼς ἦταν πέντε μονάχα οἱ ἔρμες; Θάναι ἱκανὸς ὁ κόσμος; νὰ τίς κάμει

πενήντα ἢ, —Θεὸς φυλάξοι—κι' ἑκατὸν πενήντα ἀκόμα! Καὶ τότε ..., χαίρετα μου τὸν πλάτανο! Πᾶνε ὅλα. Κι' ὄνομα καὶ τιμὴ καὶ ὑπόλειψη... Μωωωρέ! Εἶδες τὴν πηγάйна νὰ πάθω ἀπὸ τὴν καλὴ μου τὴν καρδιά; Νὰ κλωτσήσω μονάχος μου τὸ καρδάρι μὲ τὸ γάλα. Μπαὰ σὲ καλὸ μου! "Ὁχι, ὄχι τέτοιες ξευπνάδες... Στους φτωχοὺς, στους φτωχοὺς!.. Μὲ τὰ μισὰ κι' ἀπόμισα, ἀπ' ὅσα θὰ χρειάζονταν γιὰ μνημόσυνα καὶ ψαλίσματα, κάνεις καὶ τοῦ Λάμπρου καὶ τῶν γονέων σου, κι' ὅλων ἀκόμα τῶν πεθαμένων σου μεγάλο συχώριο καί, τὸ κυριώτερο, στεριώνεις τ' ὄνομά σου ἀτράνταχτα...

Δῶσε ἕνα μεντζήτι τῆς Σωτήρας Μπίτζενας, νὰ σὲ φουσκώσει εὐκὲς καὶ συγχώρια, δῶσε κι' ἕνα ἄλλο τοῦ Κόλια Χαρούσια, γιὰ νὰ τὸ τελαλήσει ἀκόμα καὶ σ' ὅλο τὸ βίλαέ τι ὄχι μονάχα στὸ χωριό...

"Ἐτσι, ἔτσι, θὰ γένει!.. Μὰ ὥς τότε, πάλι γλέπομε...

Τώρα ἂν πεῖς γιὰ τὰ ἄλλα, δηλαδὴς κάτι ἀπὸ δέκατα καὶ ἴμορα πὺν νοίκιαζα, κάτι ἀπὸ τόκους, κάτι ἀπὸ ἀμάνέτια, ἔ! αὐτὰ δὲ βάνονται... Ἐμπόριο ἦταν. Τί; χωρὶς κέρδος θὰ δούλευα; "Ἡ ὅταν πάλε δὲ θάβγαينا στὸ νοίκι, θ' ἄφηνα νὰ μοῦ πουλοῦσαν τὸ σπίτι σὺν μεζάτι; Σὰν ὁ Νικόλα Σαραντῆς θὰ τὸ πάθαινα, πὺν, ἂν κι εἶχε βρεῖ εὐκαιρίες κι' εὐκαιρίες γιὰ νὰ νὰ βγάξει παρὰ μὲ ὁ ῥά, ἐπήγαινε μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι, ὅσο πὺν ἀπόμεινε χωρὶς βρακὶ καὶ κατάντησε νὰ τὸν βγάλουνε «κωλόξω»; Τοῦ τᾶλεγε ὁ μακαρίτης ὁ θεῖος του: «Νικόλαα, βάλε μυαλόό. Τὸ λίγο δὲ χαλάει κανέναν, ἐσένα ὅμως σὲ σιάζει, γιὰ αὐτοὶ εἶναι πολλοὶ κι' ἐσύ ἕνας...» Μὰ πὺν νὰ τ' ἀκούσει ἐκεῖνος αὐτά!.. —«"Ὁχι, τοῦ ἀπολογιόνταν, εἶτε λίγο εἶτε πολὺ, ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι. Δὲν εἶναι τίμιο». "Ὁχι; "Ὁχι! Μὰ νὰ τώρα! Τί μιο εἶναι πὺν τὸν περιγελοῦνε καὶ τὸν βρίζουν. Μωρέ

ποῖος μπορεῖ νὰ βγάλει περισσότερα καὶ τὰ κλωτσαίει σήμερα;.. Κι' αὐτοὶ οἱ καθ'αυτοῦ ἐμπόροι, τὸ ἴδιο δὲν κάνουν; Φτάνει μονάχα νὰ σὲ βρεῖ ὁ πασαένας τους στὴν ἀνάγκη, ἢ νὰ καταλάβει ὅτι ἔχεις βάλει τὸ μάτι σου σὲ κάτι ἀπὸ κεῖνα πὺν πουλάει καὶ θέλεις νὰ τὸ πάρεις, γιὰ νὰ σὲ σφάξει. "Ἡ θὰ μοῦ πεῖς τάχα γιὰ κεῖνες τὶς ψευδοτιμιότητες πὺν δείχνουν ἐκεῖ πὺν σκιαζονται μὴ τοὺς πιάσονται τὰ πράσσα! Δὲ σοῦ ζυγιάζει, νὰ ποῦμε, τὰ 380 δράμια γιὰ ὀκτά, γιὰ τὶ μπορεῖ νὰ πᾶς νὰ τὸ ζυγιάσεις κι ἄλλοῦ, μὰ, ἂν αὐτὴ ἡ ὀκτὰ τοῦ κοστίζει δέκα, ἔχει τὸ κουράγιο νὰ σοῦ τὴ δώσει, μὲ ἀνάλαφρη καρδιά, γιὰ εἴκοσι, τριάντα καὶ γιὰ πενήντα... Δὲ σὲ κλέβει, μὲ ἄλλα λόγια ἕνα πέντε σὺν ἑκατό, σὲ κλέβει διακόσια καὶ τριακόσια!.. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα αὐτὸ δὲ λογαριάζεται κλεψιὰ καὶ χαράμι. Γιατὶ ἔχουνε βρεῖ, γλέπεις, τό: «ἐγὼ γκαβώνω καὶ πουλῶ, ἐσύ ἄνοιγε τὰ μάτια σου καὶ ψούνιζε», σαματὶ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κι' ὁ κλέφτης ἔτσι: «ἐσύ ἄνοιξε τὰ μάτια σου καὶ φυλάξου!».

Καὶ τὸ παράξενο εἶναι πὺν αὐτουνόους τοὺς τιμαίει καὶ τοὺς ἔχει σὲ ὑπόλειψη ὁ κόσμος καὶ τοὺς λέει: ἱκανοὺς καὶ τετραπέρατους...

Χτυπήματα ἀκούστηκαν στὴ διπλανὴ τὴν ἐξώπορτα.

Ὁ Πέτσιος πετάχτηκε σὰν ἀπὸ ὄνειρο κι' ἀναρωτήθηκε.

Μωρὸ πῶς ἀπολησμονήθηκε ἔτσι; ὅπου νᾶναι μπορεῖ νὰ γυρίσει κι' ἢ μπάμπω ἀπὸ τὸ μῦλο...

Συμμάζωσε γρήγορα-γρήγορα τὶς λίρες ἐκύτταξε καλὰ μὴ τοῦ ξεφυγε καὶ τοῦ παράπεσε καμμιὰ, γιὰ περισσότερη σιγοὺριὰ τὶς ξαναμέτρησε, ἔκλεισε τὸ κουτὶ μὲ τὴν εὐχή: «νὰ χιλιάσετε» καὶ μὲ τὴν καρδιά του ἀνάλαφρη, σὰν πούπουλο, κατέβηκε στὸ κατῶν, γιὰ νὰ τὸς θάψει, λαβαίνοντας καὶ πάλι τὲς ἴδιες προφυλάξεις.

ΜΙΑΤ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΝΣ

ΑΡΘ. ΡΕΜΠΩ

ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΚΟΙΜΑΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ

*Είναι μιὰ πράσινη γωνιά, ὅπου ἓνα ρυάκι κελαῖδεῖ,
Ράκη ἀργυρᾷ σκαλώνοντας τρελλὰ στὴ χλόη· Σκορπάει
Τὸ φῶς του ὁ ἥλιος πὺν χτυπάει ἀπ' τὴν περήφανη κορφή·
Μιὰ ταπεινὴ εἶναι λαγκαδιά, πὺν ἀπὸ ἡλιοφῶς μεθάει.*

*Μὲ ἀνοιχτὸ στόμα ἓνας φαντάρος, νιός, μὲ κεφαλὴ γυμνή,
Καὶ πὺν στὸ φρέσκο κάρδαμο τὸ σβέγκο παραδίνει
Στὰ χόρτα μέσα κοιτεται· κι' ἀπάνου εἶναι οἱ οὐράνοι !
Χλωμός, μέσ' στὴν λιστάλαχτη, τὴν πράσινὴ του κλίνη.*

*Τὰ πόδια του στὸ δροσερὸ σπαθόχορτο ἀκουμπάει·
Κοιμᾶται, καὶ σὰν ἄρρωστο παιδάκι ἀχνογελάει,
Κρυνώνει, ὦ φύση, λίκνισ' τον, μὲ χᾶδι τρυφερό.*

*Δὲν τὸν ζαλίζουν οἱ εὐωδιές· στὸν ἥλιον ἀποκάτου
Ἡμερος στέκει καὶ βαστάει τὸ χέρι στὴν καρδιά του·
Ἔχει δυὸ τρύπες κόκκινες εἰς τὸ δεξι πλευρό.*

Μετάφραση Α. Γερωντζικοῦ

ΓΙΑΝΝΗ ΛΙΛΛΗ

ΤΟ ΚΑΛΑΜΠΟΚΙ ΤΟΥ ΑΓΑ* (ΔΙΗΓΗΜΑ)

Μια κοντινή άστραπή άνάστησε για μιá στιγμή όλο τó χωριό, τó αλάφρωσε για λίγο άπ' τó σκοτάδι, για νά τó βουλιάξει σέ μεγαλειότερη άφάνεια. Πρόκαναν ώστόσο τά μάτια νά ξεχωρίσουν τίς στέγες τών σπιτιών, τίς γωνίες τών δρόμων και τó σιωπηλό ψήλωμα τών δένδρων. Και σέ κάποια αύλή τó λυπημένο κορμί τού άργοπορημένου βοδιοϋ πού άδिका μούγκριζε ώρες δλόκληρες για νά άνοιξει τó κατόι.

Η λάμψη χύμηξε άπ' τίς σχισμές τών παραθυρόφυλλων στήν ήσυχη κάμαρα τού φτωχόσπιτου. Ένα άπύτομο φύσημα πού έδιωξε τó σκοτάδι κι' άστραψαν οί γωνιές και ή γύμνια τής κάμαρας.

Τό μπουμπούνισμα πού άκολούθησε τάραξε συθέμελα τó χαμηλόστεγο προγονικό. 'Ο μικρός κουνήθηκε μέ δυσaréσκεια και μέ κλεισμένα μάτια άκόμα, ζήτησε νά κρύψει τó φόβο του στήν άγκαλιά τής μάνας του. 'Αλλά άδεια ή θέση της. 'Απλώνει τó χέρι άπ' τήν άλλη μεριά. Κι' άπό έδω τίποτα.

— Μμμμμμ - τττέ - ρααα !..

Τό συλλαβιστό παράπονο έφτασε γρήγορα στό κλάμμα. Φωνάζει, αλλά δέν έρχεται ή άπάντηση πού περιμένει. Σηκώνεται και ψαχουλίζοντας τόν τοίχο φτάνει στήν δξώπορτα. Παλεύει νά τήν άνοιξει. Είναι κλεισμένη άπ' δξω. Φουντώνει ó φόβος του και αύξάνει πιότερο τή δύναμή του και τó γέννημα αύτό τού θυμού ξεχύνεται πάνω στήν πόρτα. Τώρα πιότερο προσπαθεί νά βγει άπ' αύτό τó σκοτάδι. Θυμήθηκε γρήγορα τó σίδερο τού άλλου πορτόφυλλου. Τό σηκώνει βιαστικά κι' όρμησε κλαίγοντας μέσα στήν νύχτα. 'Η γειτόνισσα πού

τόν καλούσε πίσω του τούδινε πιότερο θάρρος νά συνεχίσει.

— Μη-τέ-ρα !..

Ηξερε άπό χτές άκόμα πού ή μάνα του θά πήγαινε τó καλαμπόκι στόν αγά. Και τόν καθησύχασε πώς θά τόν πάρει κοντά της στήν πόλη. Χύμηξε μέσα στόν κάμπο και τρέχει μ' όλη τή θυμωμένη δύναμή του νά τήν προλάβει. Φωνάζει, αλλά δέν πέρνει καμμιά άπάντηση. 'Η κλαψιάρικη φωνή του πνίγεται στό πλατάγισμα τής βροχής, άνακατώνεται μέ τίς χινοποριάτικες βροντές.

Ό μικρός, όλομόναχος στόν λασπωμένο κάμπο, ένιωθε τώρα τόν έαυτό του ζωσμένον άπ' όλες τίς μεριές άπό άόρατες σκοτεινές δυνάμεις. Μπροστά και πίσω τó ίδιο σκοτάδι, δεξιά κι' άριστερά τόν έπνιγε ó ίδιος φόβος. Και ή βροχή. 'Ακατάπαυστος ó μονότονος άπελπιστικός ήχος της. 'Η γή χορτασμένη νερό τó ξερνούσε τώρα σέ μύρια μικρά αύλάκια πού νόμιζε πώς έφερναν όλα γύρα του, σάν διψασμένα φέδια. Και κείνο τó χιλιόστομο μουρμουρητό τού θολωμένου νερού πού κουβαλάει πίσω του τά μικρά χαλίκια τού δρόμου. Κατόπι σάν φτάνει τó αύλάκι στόν τράφο, όταν πέφτει δισταχτικά στή γούρα. Κλούκ-κλούκ, κλούκ - κλούκ, κλούκ - κλούκ, κλούκ - κλούκ. Πόσο μεστώνει κι' αύτό τή μοναξιά.

Μπήκε τó νερό στό κορμί του. Ένας καινούργιος τρόμος τόν έίναξε άπάνω. Έφτασε αύτό νά τού ξεμουδιάσει άπότομα τή σκέψη. Ναί, τώρα θυμάται. 'Η μάνα πούφυγε μπροστά για τó καλαμ-

* Συνέχεια άπό τó προηγούμενο τεύχος και τέλος

πόκι. Τὸ χωριὸ πίσω ἔρημο χωρὶς αὐτὴ. Κατόπι, ἀλήθεια ἔτσι δὲν τοῦλεγε πολλὲς φορές : «Δὲν μάγαπᾷς Νίκο. Πολλὲς φορές μάφινεις μονάχη καὶ φεύγεις νὰ παίξεις». Ὡ πὼς τὸν καίει αὐτὸ τώρα μέσα του.

Μία καινούργια ἀστραπὴ τοῦ δείχνει τὸ δρόμο. Τρέχει. Πόσο μονάχος στὴ μέση τοῦ κάμπου. Παλεύει τόση ὥρα νὰ βγάλει μιὰ λέξη. Ἐπὶ τέλους νίκησε τὸ σκοτάδι, νίκησε τὸ φόβο :

— Μάννααααααάά ! Μάνα - μούμου - μούμου μου .

Τὸ τραγικὸ παράπονο ποὺ κλείνεται στὶς γεμάτες αὐτὲς λέξεις, μακραίνει παράξενα μέσα στὴ νύχτα. Τὸ λιανοχάραγμα σταθμεύει ἀκόμα πάνω ἀπ' τὰ σύννεφα καὶ δὲ λέει νὰ μερῶσει τὸ σκοτάδι.

Καὶ τρέχει. Ἐνα βῆμα στὴν ἄδεια ὄχτη. Ἐνα γλυκὸ τρέμουλο στὶς φτέρνες τῶν ποδιῶν, στὴ μέση, σὺλο τὸ κορμί. Ὁ ἱλιγγος.

— Μάάν...

Δὲν πρόκανε νὰ τελειώσει τὴ λέξη. Τὴν τελευταία συλλαβὴ τὴν κατάπιε τὸ λασπωμένο νερὸ τῆς θυμωμένης Σουχᾶς. Ἐνα «μπλούμ» καὶ τίποτ' ἄλλο. Περὶσσιος ὄγκος τοῦ σοῦρο τοῦ ποταμοῦ.

*

Ὁ ἥλιος ἔσταζε ὅλη τὴν καθυστερημένη καλοσύνη του στὴ γδαρμένη γῆ. Τὰ φύλλα ἔσερναν πάνω τους μὲ κουρασμένη ἀγαλλίαση τὶς τελευταῖες στάλες τῆς χινοπωριάτικης βροχῆς. Τὰ μαμουδία ζεσταίνουν τὴν ὑγρὴ πλάτη τους κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ οἱ σαῖρες δείχνουν μ' εὐχαρίστηση τὴν ἄσπρη κοιλιά τους, ἢ παίζουν τὰ μάτια τους μὲ τὸ καθάριο ἥλιοφῶς. Ἐνα σπουργίτι τίναξε τὴ φτερούγα του, ψείρισε λίγο τὸ μαλακὸ σταχτὶ χνούδι τοῦ στήθους του καὶ ἄλλαξε μὲμπειρη πονηριὰ τὸ χαμόκλαδο ποὺ κάθονταν, μόλις ἄκουσε τὶς πατησιὲς ποὺ τὸ ζύγωναν. Στὸ δρόμο ξεχύθηκαν ἀνήσυχτα τὰ μυρμήγκια, πρόθυμα νὰ διορθώσουν τὶς βλάβες ποὺ σώριασε στὴ φωλιὰ τους ἡ πλημμύρα. Πέρεσε καὶ ἀπ' τὴν πιδὸ ἀσημαντὴ ὑπαρξὴ τὸ συναίσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης ἀπέναντι στὸν ἥλιο, στὸν μεγάλο προστάτη τους.

Αὐτὴ ἡ γεμάτη στιγμή τὶς γυναῖκες τὶς βρῆκε στὰ πρῶτα σπίνια τ' Ἀργυρόκαστρου.

Φόρτωσαν βιαστικά στὸ χωράφι τὰ σωριασμένα ἀστάκια, ἔρραψαν πρόχειρα μὲ βουρλο τὰ βασανισμένα σακκιά ποὺ ὄλο σκίζονταν ἀπ' τὸ ὑγρὸ βάρος, τᾶρριξαν στ' ἄλογα μ' ἄφθονα γυναικίσια βογγητὰ καὶ μὲνα καινούργιο κουράγιο ποὺ τὸ δίνει ἡ δύσκολη δουλειὰ ποὺ μόλις τέλειωσε, συνέχισαν τὸ δρόμο γιὰ τὴν πόλη. Ὁ πόνο τους δὲν ξεχνοῦσε κάπου - κάπου καὶ τὰ κουρασμένα ζῶα :

— Ντεῆ, Ἀῖντε μάτια, ἄιντε !...

Ὁ ἥλιος ξεγέλασε τὴ στενοχώρια τους καὶ ὁ γλυκὸς κατακάθαρος ἀγέρας ἔσουρε ὁλότελα ἀπὸ πάνω τους τὶς θυμωμένες ρυτίδες. Θᾶθελαν νὰ χομογελάσουν λιγάκι, νὰ χαροῦνε, ἀλλὰ τοὺς φαίνονταν ἀκόμα πολὺ ἀπότομο. Περιορίζονταν σὲ λίγες συγκρατημένες λέξεις :

— Φτάσαμε.

— Εἶδες, καὶ ἂν δὲ τραβήξαμε.

Γύριζαν κάπου - κάπου πίσω γιὰ νὰ μετρήσουν μὲ ἱκανοποίηση τοὺς κιντύνους ποὺ πέρασαν. Ἀλλὰ ἔκανε τί ἔκανε ἡ μάνα δὲν μπορούσε νὰ διώξει τὴ γνώμη ἀπ' τὸ παιδί της.

— Αὐτὸ τὸ παιδί ποιὸς ξέρει ποῦ βρίσκεται.

Καὶ ἡ ἀντραδέρφη διάλεγε τὰ καλύτερα λόγια νὰ τὴν καθησυχάσει.

Πέρασαν τὸν ἀπότομο ἀνήφορο τῆς πόλης μὲ καινούργια ἀγγομαχητὰ καὶ ἔφταναν στὰ στενὰ καλντερίμια τῶν τούρκικων μαχαλάδων. Σὲ λίγο ξεφόρτωναν τὰ σακκιά στὴν αὐλὴ τοῦ ἀγᾶ. Τοῦτος μὲ τὴν ἐπισημότητα ποὺ πέρνει ὁ μεγάλος νοικοκύρης στὸ σπῆτι του, βγήκε νὰ κοιτάξει τὸ καλαμπόκι.

— Τὸ κάνετε ὅλο νερὸς νὰ βαρύνει. Φέρε ἀπάνω.

Οἱ δύο γυναῖκες βιάζονταν νὰ τελειώσουν. Ἡ μάνα ζαλωθῆκε καὶ τὸ τελευταῖο σακκὶ καὶ ἀνηφόρισε μὲ τὸ ἐξαντλημένο ἀπόθεμα τοῦ κουράγιου ποὺ μᾶς δίνει τὸ τέλος μιᾶς δύσκολης πράξης, τὶς ὑγρὲς λιθόσκαλες τοῦ παληοῦ σαρατοῦ. Τᾶδειασε καὶ τοιμάστηκε νὰ φύγει.

— Κάτσε μο' νὰ ξεκουράσαι.

Κοίταξε τὸν τοῦρκο μὲ θηλυκὴ ὀσφία, ἔτοιμη ν' ἀμυνθεῖ.

— Ντεν τέλεις ἕνα καφέ !

— "Οχι ἀφέντη μὲ περιμένει τὸ σπίτι.

— Πὸ αὐτὸ τὸ γκριμάδι καὶ κείνο τὸ τρελλὸ ἄντρα σου σοῦ πῆραν στὸ λαιμό. Ντὲν σοῦ τῶλεγα ἐγκώ νύφη ποῦσουνα στὸ κοράφι; Τὸ θυμᾶσαι ἐκείνο τὸ κρόνια;

Ἡ γυναῖκα χαμήλωσε δλότελα τὸ κεφάλι ἀμίλητη. "Αν τὰ θυμᾶται λέει; Καὶ πῶς νὰ ξεχάσει τὴ σκύλινη μούρη του ποὺ σέρονταν λασπωμένη στὸ χῶμα, τὴ γρηὰ μαυλίστρα ποὺ τῆς ἔταζε φλουριά, τὴ φυλακὴ τ' ἄντρος της, κατόπι τὸ ξεσπίτωμα γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπ' τὸ σάπισμα τῆς φυλακῆς; Δέκα τόσα χρόνια στὰ ξένα ὁ δικός της. Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτὰ ἦταν αὐτὸς ὁ αἷτιος. "Α, ποῦ νὰ τὰ ξεχάσει. Θέριζε στὸ κοράφι του νύφη, δροσάτη κοπέλλα πάνω στὰ νεῖατά της. "Εφαγε τὰ σίδερα ὁ τοῦρκος νὰ τὴ χαρεῖ, δάγκωνε ὅλο τὸ μεσημέρι τὸ χῶμα. Μήνυσσε αὐτὴ τοῦ Κώστα τοῦ ἄντρα της ποῦταν σὲ ἄλλο κοράφι ψηλότερα κι' ἔτρεξε μὲ τὸ τσαπὶ στὸ χέρι, γεμάτος χῶμα ὅπως σκάλιζε τὸ νιόφυτο καλαμπόκι. Χυμήξε πάνω του μὲ τὸ μακρόξυλο τοῦ κοφιτεροῦ ἐργαλείου καὶ τὸν μαύρισε στὸ ξύλο. Στὰ νευρωμένα χέρια του μαζεψύτηκε τὸ γινάτι ὀλοκληρῶν χρόνων σκλαβιάς τῆς φυλῆς του καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ ἀγὰ ἔνωθε τὴν συγκεντρωμένη ἀπατηλὴ ἱκανοποίηση πῶς ἐκδικιέται ὅλη τὴν ἀδιάντροπη ράτσα του. Κόντεψε πάνω στὸ θυμὸ του νὰ τοῦ κόψει καὶ τὸ κεφάλι μὲ τὸ τσαπὶ, ἂν δὲν ἔμπαινε στὴ μέση ὁ γεροπατέρας του ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ κρύψει καὶ τὴ χαρὰ του γιὰ τὸ γερὸ καὶ φιλότιμο παλληκάρι ποῦφερε στὸν κόσμο.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸν Κώστα τὸν ἔπιασε ἡ τυύρκικη ἀστυνομία καὶ τὸν ἔρριξαν στὰ μπουντρούμια τοῦ ὕγρου Καλιὰ τοῦ Κάστρου. Δυὸ χρόνια ὀλοκληρα. Κι' ἂν δὲν τῶσκαγε ἀπ' τὸ παράθυρο μὲ τὴν τριχιὰ ποὺ τοῦστελλε αὐτὴ κάθε τόσο στὸ ψωμί, ἀκόμα καὶ θὰ σέπονταν.

Πῶς νὰ τὰ ξεχάσει; Τὸν κοιτάει κατακκόκινη καὶ τοιμάζεται νὰ τὰ πετάξει ὅλ' αὐτὰ στὰ μούτρα του, νὰ χυμήξει μὲ τὰ νύχια πάνω του, ἄλλ' αὐτὸς ὁ θυμὸς μαλακώνει ἀπότομα ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ παιδιοῦ της.

Δὲν τοῦπε μιὰ λέξη. Δρασκέλισε δυὸ—δυὸ τὶς πέτρινες δξώσκαλες καὶ πῆδησε ἀλαφιασμένη στὴ μεγάλη πόρτα.

— Πᾶμε. Πᾶμε γρήγορα.

Αὐτὸ μονάχα μπόρεσε νὰ πεῖ τῆς ἀντραδέρφης της ποὺ τὴν κοίταζε χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τίποτα.

Ὁ μακρυνὸς δρόμος γιὰ τὸ χωριὸ κατὰπτε δλότελα τὸ θυμὸ της. Ἡ θέρμη τῆς γῆς ποὺ ἀπλωνε φιλικὰ μπροστά τους, μέρεψε τὴν ἀναστατωμένη ψυχὴ της. Τὰ πουλιὰ χαίρονται ξετρελλαμένα τὴν ὀλοκληρωμένη ὁμορφιά. Ὁ μεσημεριάτικος ἥλιος βρίσκονταν στὴ χινοπωριάτικη δόξα του.

*

Τὸ βράδυ δὲν ἔκλεισε μάτι. Τὴν ἄλλη μέρα κουβάλησαν τὸ παιδί της τυλιγμένο σὲ μιὰ κουβέρτα. Τὰ νερὰ τῆς Σουχᾶς ποὺ ξεχείλιζαν ὅλη τὴ νύχτα στὰ πλατὰ κοράφια, ἔβρασαν τὸ κορμὶ του σὲ μιὰ ἀπόμερη ὄχτη. Τὸ μούτρο του κατάμαυρο ἀπ' τὰ χτυπήματα κι' ἡ κοιλία του πρισμένη σὰ φουσκωμένο δερμάτινο κασιούπι. Στὴν ἀρχὴ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ γνωρίσει, δὲν ἤθελε νὰ τὸ πιστέψει. Κάποια ἐλπίδα τὴν ξεγελοῦσε ἀκόμα πῶς δὲν εἶναι τὸ παιδί της τοῦτο. Τὸ ξεγύμνωσε, τῶπαξε καλὰ καὶ ἔμπηξε τὶς φωνές:

— Νίκο μου-οὔ-οὔ-οὔ-οὔ-οὔ!...

Στὴν ἀρχὴ εἶδαν κι' ἔπαθαν οἱ δικοὶ της νὰ τὴν τραβήξουν ἀπ' τὸ ἀγνώριστο αὐτὸ κορμὶ ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τώρα νὰ μυρίζε ἄσχημα. Ἀλλὰ ὁ μητρικὸς σπαραγμὸς σταμάτησε ἀπότομα. Ἐβραζε μέσα της σὰν βουβὴ κατάρα, φούντωνε σὰν τὰ σιωπηλὰ χινοπωριάτικα νερὰ τῆς Σουχᾶς ποὺ γρήγορα θὰ ξεσπᾶσουν. Ὁ θυμὸς ποτάμι, ποὺ θὰ φτάσει στὴν ἱερὴ ἐκδίκηση, γιὰ νὰ ἡσυχάσει.

Τὴν ὥρα ποὺ ἱσοπέδωνε γιὰ καλὰ ἡ νύχτα μὲ τὸ σκοτάδι της τὶς πτυχὲς τῆς γῆς, ἡ μάνα ἀνάλαφρη γλύστρησε ἀπ' τὸ προγονικὸ της καὶ τράβηξε γιὰ τὴν πόλη. Κανένα ἀγκομαχητό, κανένα φόβο; δὲν τὴ συντρόφευε ἕνας δρόμος μονάχα μπροστά της, τὴ στιγμή ποὺ ὅλα κοιμοῦνται γύρω της.

Τὰ ξημερώματα ὁ ἀγὰς βρέθηκε πνιγμένος. Μπροστά στὸ λαιμὸ του διακρίνονταν μονάχα κάτι μαῦρες δαχτυλιές.

Ἡ μάνα ξύπνησε τὸ χωριὸ μὲ παράξε-
νες φωνές πού κλόνιζαν συθέμελα τὴν ἀν-
θρώπινη ψυχή :

— Ξύπνα παιδί μου, δὲ θὰ ξαναπάω
ποτὲ στὸν ἀγᾶ.

Κι' ὁ λαὸς πού δὲν ἔσκυψε ποτὲ δουλι-
κὰ τὴ ράχη του, ἔνιωθε μιὰ ἀλλόκοτη ἱκα-
νοποίηση γιὰ τὴν ἐκδίκηση τῆς μάνας. Κι'
ἕναν σπαραχτικὸ πόνο, ἕναν ἀπέραντο
οἶχτο γι' αὐτὴ πού τρελλάθηκε.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΛΛΗΣ

ΑΛΚΗ ΜΥΡΣΙΝΗ

ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ

Νοιώθω ν' ἀπλώνῃ γύρω μου μιὰν εὐτυχία ἀνώνυμη
Ποὺ μὲ χαϊδεύει στοργικά, σὰν φῶς μεσ' στὸ σκοτάδι.
Μὰ πῶς λαχτάρησε ἡ φτωχὴ καρδιά, ἡ τόσο φρόνιμη.

Ποιὸς ἔφερε τῆς ἀγνωστῆς χαρᾶς τούτης τὸ μήνυμα ;
Ἀλλάζουν δλα μέσα μου, στὸ τρυφερό της χάδι
Κι' ἡ σκέψῃ μου ξανοίγεται γιὰ τὸ πιστὸ προσκύνημα.

Παρθένα εἶναι τὰ στήθια μου καὶ δίχως πάθῃ ἀμέρωτα
Καὶ σιῶν ὀνείρων, ἡ καρδιά, τὸ μεταξένιο ὄφάδι
Ντύνεται Νύμφῃ, νὰ χαρῇ, ὥραϊο Νυμφίῳ, τὸν "Ἐρωτα,

ΚΑΒΑΦΗ

ΛΑΝΗ ΤΑΦΟΣ

Ὁ Λάνης πὺν ἀγάπησες ἐδῶ δὲν εἶναι, Μάρκε,
στὸν τάφο πὺν ἔρχεσαι καὶ κλαῖς καὶ μένεις ὥρες κι' ὥρες.
Τὸν Λάνη πὺν ἀγάπησες τὸν ἔχεις πιά κοντά σου
στὸ σπῖτι σου ὅταν κλείσῃς καὶ βλέπεις τὴν εἰκόνα,
πὺν αὐτὴ κάπως διετήρησεν ὅ,τ' εἶχε πὺν ν' ἀξίζει,
πὺν αὐτὴ κάπως διετήρησεν ὅ,τ' εἶχες ἀγαπήσει.

Θυμᾶσαι, Μάρκε, πὺν ἔφερες ἀπὸ τοῦ ἀνθυπάτου
τὸ μέγαρον τὸν Κυρηναῖο περίφημο ζωγράφο,
καὶ μὲ τί καλλιτεχνικὴν ἐκεῖνος πανουργία
μόλις εἶδε τὸν φίλο σου κ' ἤθελε νὰ σᾶς πείσει
πὺν ὡς Ὑάκινθον ἐξ ἅπαντος ἔπρεπε νὰ τὸν κάμει
(μ' αὐτὸν τὸν τρόπο πιδ πολὺ θ' ἀκούονταν ἡ εἰκὼν του).

Μὰ ὁ Λάνης σου δὲν δάνειζε τὴν ἐμορφιά του ἔτσι·
καὶ σταθερὰ ἐναντιωθείς εἶπε νὰ παρουσιάσει
ὄχι διόλου τὸν Ὑάκινθον, ὄχι κανέναν ἄλλον,
ἀλλὰ τὸν Λάνη, υἱὸ τοῦ Ραμετίχου, Ἀλεξανδρέα.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

7. ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΕΙΟΥ

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΟΥ τότε πάρει απόφαση πιά να με στείλει στο σχολαρχείο. "Εβλεπε πώς δε θά παρηγοριόμουν με κανέναν τρόπο, αν μ' άφηνε να μείνω με τὰ γράμματα τοῦ χωριοῦ. Ἀποζητούσα με λαχτάρα, διψαύσα να πιῶ κι ἀπὸ ἄλλες πηγές, ἀπ' τὴ νεομαίνα τὴν ἴδια ἂν ἦταν βολετό. "Ετσι ἀποφάσισε νὰ κάμει οἰκονομίες ἀπ' ἄλλοῦ γιὰ νὰ τραβήξω, με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, στὸ δρόμο πού εἶχα διαλέξει.

Ἀφοῦ ἀποκλείστηκε ἀπ' τὸ πρόγραμμά μας ἡ Ἀρτα, ἐπειδὴ τὰ ἔξοδα ἐκεῖ θάταν μεγάλα, κοιτάξαμε πῶς νὰ βουλευτοῦμε πιὸ κοντά. Ἀπέναντί μας, ἀντίκρυ ἀπ' τὴν Πλάκα, ἦταν τὸ χωριὸ Ἀγναντα, ὅπου συχνοπήγαιναν οἱ γυναῖκες τῆς περιοχῆς μας. Κουβαλοῦσαν στὴν πλάτη τους ἄλατι με σακιά, ἀπ' τὸ μονοπῶλο πού βρισκονταν ἐκεῖ. Μὲ τὴν εὐκαιρία ἀγόραζαν καὶ σπῖρτα, πανὶ γιὰ καμιὰ ποδιά τους καὶ λίγο χαλβὰ γιὰ μᾶς τὰ παιδιά. "Ἦταν ὅμως ἐκεῖ κι ἑλληνικὸ σχολεῖο πού τὸ διευθύναν δυὸ ἀδέρφια, οἱ ὀνομαστοὶ Καφαλαῖοι. Δίδασκαν οἱ δυὸ τους σ' ὅλες τὶς τάξεις, ἀναπληρώνοντας ὅποτε χρειάζονταν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ γενικὰ εἶχαν πάρει μονοπῶλο —σὰν τὸν ἄλλο με τ' ἄλατι— τὴν ἐκπαίδευση τῶν Τζουμέρκων. Ἐννοεῖται ὅμως πῶς οἱ μαθητὲς τοῦ ἦταν μετρημένοι, γιατί δὲν εἶχε ὁ ἄλλος διάθεση, οὔτε πρὸ πάντων τ' ἀπαιτούμενα νὰ στέλνει τὸ γυιὸ του γιὰ τέτοιες δουλειές.

Ἀπ' τὰ μέρη μας μονάχα ἓνας εἶχε γραφτεῖ στὸ σχολαρχεῖο Ἀγναντῶν· κι ἦταν ὁ πρῶτος ἀπ' τὴ δική μας, τὴ δῶθε, μεριά τοῦ Ἀράχθου, πού εἶχε πατήσει τὸ πόδι

του σ' ἑλληνικὸ σχολεῖο. Δὲν τὸν εἶχαμε δεῖ ἀκόμα αὐτὸν τὸν τυχερό, τὸν ἀληθινὰ πρωτοπόρο, ἐγὼ κι ὁ ἑάδερφός μου ὁ Νάκος τῆς Λένως, μὰ ξέραμε πῶς ἀνεβοκατέβαινε κάθε Σαββατοκύριακο ἀπ' τὸ σκολιὸ στὸ σπίτι, γιὰ νὰ κουβαλάει μονάχος του τὰ τρόφιμα τῆς βδομάδας. Καὶ τὸν ζηλεύαμε ἀπὸ μέσα μας, τὸ γυιὸ τοῦ Κώστα Πεταλᾶ, πού μᾶς περνοῦσε ἓνα χρόνο στὰ μαθήματα καὶ εἶχε ἀξιωθεῖ νὰ προχωρήσει πέρα ἀπ' τὸ δημοτικὸ.

"Ἀμα ἀνάφερα κάποτε γι' Ἀγναντα στὸν πατέρα, τὸν εἶδα νὰ μορφάζει δυσάρεστα.

— Οἱ Ἀγναντιτὲς, εἶπε, εἶναι καρφωτῆδες κι αἰαίμαργοι. Γιὰ νὰ μάθεις γράμματα ἐκεῖ, πρέπει νὰ μᾶς ἑαγοράσουν ὅλους ἀπ' τὸ σπίτι ... "Επειτα ἦταν καὶ τὰ περίφημα Ρυάκια πού μᾶς χώριζαν ἀπὸ κεῖ, (παρακλάδια) τοῦ Ἀράχθου, ὅπου πνίγονταν, κάθε τόσο γυναῖκες ἢ παιδούρια, μὴ βρίσκοντας πουθενὰ πόρο, κάθε φερεὶ πού οἱ πλατιεῖς τους κοίτες κατέβαζαν καὶ ξεχειλοῦσαν με τὶς χειμωνιάτικες νεροποντές.

— Ἀς λείπουν καὶ τὰ γράμματα καὶ τὸ καλὸ τους! μουρμούριζαν οἱ γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ μας ἀκούγοντας γι' Ἀγναντα.

Ὁ γυιὸς τοῦ Πεταλᾶ ἦταν πιὸ μεγάλος ἀπὸ μᾶς, πιὸ γερός καὶ σβέλτος, ἐνῷ ἡμεῖς τ' ἀπιαστα δὲν εἶχαμε τακάτι ν' ἀμνηδάμε ποτάμια, στοιχιά ζωντανά.

Τότε ὁ πατέρας μου, πού ἐνεργοῦσε πάντα ἰδιόρρυθμα, πού ἔκανε τοῦ κεφαλιοῦ του, χωρὶς ν' ἀκούει ἄλλον, μᾶς πῆρε μιά μέρα, ἑμένα καὶ τὸ Νάκο, καὶ τραβήξαμε

για τὰ Κατσανοχώρια, ἄγνωστη χώρα για μᾶς.

Ἦταν μιὰ περιοχή χωριῶν πού μόνο οἱ μεγαλύτεροι τὴν ξέραν, ὅσοι ἀραδίζαν μὲ τὰ πόδια στὰ Γιάννινα. Ἐμεῖς δὲν τὴν εἴχαμε δεῖ καθόλου, γιατί ἔπεφτε πίσω ἀπὸ τὸ Ξεροβούνι. Ὡστόσο ξεκινήσαμε οἱ τρεῖς μας καὶ περπατώντας μισὴ μέρα, μὲς ἀπὸ ἀπώτομες λαγκάδες πού κρέμονταν ἀπάνω ἀπ' τὸ ποτάμι, φτάσαμε τὸ μεσημέρι σ' ἕναν καμπότοπο μὲ πλαγιὲς ὅλο χαμόκλαδα ἀπὸ γύρω. Ἐκεῖ βρίσκονταν τὸ Καλέντζι, ἔδρα κι αὐτὸ σχολαρχείου.

Ἡ πρώτη δουλιὰ τοῦ πατέρα μου ἦταν ν' ἀνταμώσει τὸ σχολάρχη.

Πήγαμε καὶ τὸν ἤῤαμε στὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ, στὴν ἄκρη ἀπὸ ἕναν «χαλιά», χαλικότοπο, ὅπου ἦταν τὸ σχολιό. Ὁ σχολάρχης κάθονταν ἐκεῖ, ἀπόλυτος ἀφέντης τοῦ μέρους, ὅπως ἕνας γούμενος σὲ μοναστήρι. Δὲν εἶχε ἔρδει ἀκόμα ὁ καιρὸς τῶν μαθημάτων, μὰ ἐκείνος βρίσκονταν ἐκεῖ για νὰ κάμει, λέει, τίς ἐγγραφές.

Ἐμεῖς οἱ δυὸ ἦμασταν ὀρμηνεμένοι ἀπὸ πρὶν καὶ μόλις βρεθήκαμε μπροστὰ στὸν ἀρχιδάσκαλο τοῦ φιλήσαμε σκύβοντας τὸ χέρι. Ἦταν παχουλό σὰ γούμενου, πραγματικά, κι ἔμεῖς οἱ δυὸ μοιάζουμε κείνῃ τῇ στιγμῇ, δειλοί, ντροπαλοί, μὲ καλογεροπαῖδια.

Ὁ σχολάρχης μᾶς δέχτηκε συγκαταβατικά. Ρώτησε τὸν πατέρα μου ἀπὸ ποῦ ἦταν, τί δουλιὰ ἔκανε καὶ ποιά τάξη εἴχαμε τελειώσει. Ὁ πατέρας μου τοῦ ἔδειξε τὰ ἐνδειχτικά τῆς πέμπτης καὶ ζήτησε νὰ μᾶς βάλει στὴ δευτέρα τοῦ ἐλληνικοῦ.

— Αὐτὸ θὰ τὸ ἰδοῦμε, ἀπάντησε ἐκεῖνος. Ἄμα γράψουν καλὰ στίς ἐξετάσεις ...

Ὁ πατέρας μου, πού ὅταν ἤθελε νὰ πετύχει κάτι γινόταν εὐγλωττος πολὺ, ἄρχισε νὰ τὸν βεβαιώνει πὼς γράφαμε κι οἱ δυὸ σὰν τοῦ τύπου, πὼς ἦμασταν οἱ καλύτεροί τοῦ σχολιοῦ κι ἄλλα τέτια.

— Ἄλλα σχολεῖα ἐκεῖνα κι ἄλλο τοῦτο, παρατήρησε ὁ δάσκαλος κάπως αὐστηρά. Ἐδῶ λέγεται σχολαρχεῖο κι ἔχουμε ἀπαιτήσεις, τόνισε μ' ἔμφαση.

Ὁ σχολάρχης μᾶς κοίταζε πότε πότε, μαλακά, μὰ ἔμεῖς δὲν τολμούσαμε νὰ ση-

κώσουμε τὸ βλέμμα. Καθόμασταν ἥσυχα, σεμνά, σὰ νύφες.

Ὁ πατέρας μου ὁμως δὲν παρατοῦσε εὐκολα τὴ μάχη. Ἕνας χρόνος για μᾶς ἦταν σπουδαία ὑπόθεση. Δὲν ἔπρεπε νὰ χαθεῖ ἔτσι για γούστο.

— Ξέρουμε πὼς ἡ ἀφεντιά σου εἶσαι σχολάρχης ἀπ' τοὺς λίγους, γι' αὐτὸ ἤρθαμε σ' ἐσένα ἀπὸ κεῖ πέρα, τὸν καλόπιασε ὁ πατέρας λεπτά, μὲ μαλαγανιά.

Ὁ σχολάρχης χαμογέλασε εὐχαριστημένος, μὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ προσθέσει :

— Δίκη ἔχεις, ἀλλὰ καλύτερα νὰ μείνουν στὴν πρώτη ἐλληνικοῦ. Ἐτσι θὰ χορτάσουν καλύτερα τὰ γράμματα. Ἀλλιῶς θὰ σκοντάφτουν ὀλοένα, θὰ καθυστερήσουν παραπέρα, πού εἶναι χειρότερο.

Ὁ πατέρας μου ἄρχισε τότε νὰ κλαίγεται, λεγοντας πὼς εἴμαστε φτωχοὶ ἀνθρώποι, πὼς δὲ φτάνουν για πολλὰ οἱ δυνάμεις μας (τοῦ ἄρесе πάντα νὰ ὁμορφαίνει τὸ λεχτικό του), καὶ γενικά προσπαθοῦσε ν' ἀπαλύνει τὴ διάθεση τοῦ σχολάρχη.

— Καλά, ἄς ἔρθουν αὐριο νὰ τοὺς βάλω νὰ γράψουν, εἶπε στὸ τέλος, για νὰ τὸν ἀφήσουμε ἥσυχο, φαίνεται. Τὴν ὑπόλοιπὴ μέρα ἄρχισαμε νὰ κοιτάμε για σπῖτι. Στὸ χωριὸ ἐκεῖνο δὲν εἴχαμε οὔτε συγγενὴ οὔτε γνωστόν' ἔπεφτε ξερβὰ για μᾶς, τὸ χώριζε βουνό ἀπ' τὸ δικό μας. Ρωτώντας ὁμως ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, ἔφτασε στὸ τέλος σὲ κάποιον Χρίστο Παπανικόλα, πού κάθονταν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, δεξιά. Μίλησαν μαζί, παζάρεψαν κάμποσο, τᾶπαν ἔτσι κι ἀλλιῶς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κατλήξουν σὲ κάποια συμφωνία. Naί, θὰ μὲ κρατοῦσον στὸ σπῖτι τους, ἀλλὰ μὲ τὸν ὄρο νὰ τοῦ φικιάσει ὁ πατέρας μου (πού ἦταν τεχνίτης πολύμορφος) μιὰ πόρτα καὶ κάτι παράθυρα. Ἐλείπαν τὰ κουφώματα, ἀπ' τὴν πρώτη κάμαρα τοῦ σπιτιοῦ του, τῆς εἰσόδου νὰ ποῦμε, καὶ δυσκόλευαν τὴν οἰκογένεια, πού ἀναγκάζονταν νὰ συγυρίζεται μόνεχα σ' ἕνα δωμάτιο, στὸ ἐσωτερικό.

Δὲν ξέρω τί εἶπαν οὔτε τί συμφώνησαν ὀριστικά. Μὰ ὀλοένα κουβέντιαζαν καὶ κανόνιζαν τὴ σύμβασή τους, ὅπως ὅταν πρόκειται νὰ πουλήσεις ἕνα γελάδι ἢ νὰ

κάμης μιὰ σπουδαία αγορά.

Ὁ ξένος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, πὺν φαινόταν ἀπὸ τότε ἡλικιωμένος, μὲ ἄσπρα μαλλιά καὶ ἄκοπα γένια, προσπαθοῦσε στὴ συζήτησι μὲ τὸν πατέρα μου νὰ πετύχει πιδὸ πολλά. Μὰ κι ἐτοῦτος δὲν ἦταν κανέναν πὺν μπορούσες νὰ τὸν φέρεις εὐκόλα τούμπα. Μὲ μαστοριά, μὲ διπλωματία, μ' ἐλιγμούς ἐπιδέξιους, ἀναπτύσσοντας πολυλογία, προβάλλοντας ἐπιχειρήματα, κοίταξε νὰ κόψει ἀπ' τὸν ἄλλον ὅτι μπορούσε.

Πάντως θὰ κουβαλούσαμε ἑμεῖς «γέννημα» (καλαμπόκι), φασούλια, τραχανά καὶ λίγη ἀρτυμὴ. Οἱ νοικοκυραῖοι θὰ μοῦ ζύμναν καὶ θὰ μαγέρευαν, δηλαδὴ θάτρωγα μαζί τους. Κι ὁ πατίρας μου θὰ τοὺς μαστόρευε τὰ πορτοπαράθυρα ἀπ' τὸν ἄλλο μῆνα πὺν θ' ἀρχίσει τὸ σχολιό. Τὰ μερεμέτια καὶ τὸ νοίκι, τουλάχιστο στὴν ἀρχή, θάρχονταν ἴσα ἴσα.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ἦταν νὰ μπαίναμε στὴ δευτέρα τάξη. Ἀπὸ κεῖ ξεκινοῦσαν ὅλα τὰ σχέδια, χωρὶς αὐτὸ ἦταν ἀνώφελη κάθε συμφωνία.

Παρ' ὅλη τὴ συγκίνηση πὺν νιώθαμε γι' αὐτὴ τὴν πρωτογνώριστη δοκιμασία, δὲ σαστίσαμε ὥστόσο τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν μᾶς ἔβαλε ὁ δάσκαλος νὰ κλίνουμε στὸ χαρτὶ ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσεως, ἴσως καὶ κανένα ῥῆμα, νὰ προσθέσουμε συμμιγεῖς ἀριθμούς, ἂν ὅχι καὶ κλάσματα. Μπορεῖ νὰ ἔτρεμε λίγο τὸ χέρι μας, ἀλλὰ τὸ μυαλὸ δούλευε καλά. Τὰ γράμματα ἔβγαιναν ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς πένας στρογγυλά, εὐανάγνωστα, καλλιγραφικά, κι ἦταν τὸ σπουδαιότερον κεφάλαιο πὺν εἴχαμε νὰ παρουσιάσουμε σ' ἐκεῖνο τὸ ξένο χωριό, σὶν ἄγνωστο ἔξεταστή μας. Καὶ στὴν ὀρθογραφία, τὸ ἔξεραμε, ἡμασταν δυνατοί, κι οὔτε ἄλλο λάθος μπορούσε νὰ μᾶς ξεφύγει.

Ὁ πατέρας μου καθόταν παρὰ ἔξω, ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα, καπνίζοντας, καὶ περιμένει τ' ἀποτελέσματα μ' ἐμπιστοσύνη γιὰ μᾶς.

— Ἐ, τί καταλαβαίνεις κύριε σχολάρχα; (ἦταν μυστήριο πὺς τὰ πετύχαινε καὶ δὲ λάθευε σὶς ἐκφράσεις του).

Στὸ ῥῶτημα αὐτὸ ὁ σχολάρχης δὲ θέλησε πάλι νὰ τὸν σιγαστεῖ μ' ἓνα ναί.

Εἴχαμε δεῖ ἑμεῖς πὺς ἔρριξε μιὰ ματιά σὶς κόλλες μας, πὺν τίς εἴχαμε παραδώσει σχεδὸν ταυτόχρονα, μαντέψαμε ἀπ' τὸ βλέμμα του πὺς ἔμεινε εὐχαριστημένος, ἀλλὰ φυλάγονταν ἀκόμα νὰ δώσει τὴν ἔγκρισή του, νὰ ἑαποφασίσει κι ὁ πατέρας.

— Δὲν ἔξερουν ἀρχαῖα, εἶπε, δὲν ἔξερουν ῥήματα. Πὺς θὰ προχωρήσουν;

Ἀχ, αὐτὰ τ' ἀρχαῖα, τὰ ῥήματα. Τόσον καιρὸ τ' ἀκούγαμε κι' ἦταν ὁ ἐφιάλτης μας. Ἐκεῖ στὸ χωριὸ οἱ δάσκαλοί μας, παναθεμάτους, δὲ μᾶς ἔκαμαν λέξη ἀπ' αὐτά. Καὶ νὰ τώρα πὺν γίνονταν ἐμπόδιο στὴν προόδὸ μας.

— Ἐπρεπε ν' ἀρχίσουν ἀπ' τοὺς Μύθους τοῦ Αἰσώπου, συνέχισε ὁ σχολάρχης μιλώντας γι' αὐτὰ ὅπως ἓνας μαραγκὸς γιὰ τὰ σύνεργά του. Πὺς θὰ μπορέσουν νὰ παρακολουθήσουν ἀπειθείας Ξενοφώντα; δευτέρωσε τὸ χτύπημά του.

Ὁ πατέρας μου εἶχε σκύνει τὸ κεφάλι του τώρα. Αὐτὰ τὰ ὀνόματα εἶχαν πέσει ἀπάνω του σὰν ἀσήκωτα βουνά. Φαινόταν συλλογισμένος, περιλυτός. Μὰ κι ὁ σχολάρχης, πὺν θάταν ἀρκετὰ ψυχολόγος, δὲν ἄργησε νὰ καταλάβει πὺς αὐτὴ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ πατέρα μου εἶχε βαθύτερη ρίζα. Φτωχὸς ἄνθρωπος, σοῦ λείει, ξεκινημένος ἀπ' τὰ κείθε χωριά, δὲν τόχει σὲ τίποτε καὶ νὰ τὰ πᾶρει πίσω τὰ παιδιὰ του' εἶχε ἀρχίσει κιόλας νὰ μὴ μᾶς ξεχωρίζει τὸν ἓναν ἀπ' τὸν ἄλλον.

Σκεφτόταν ὁ πατέρας μου, σκεφτόταν κι ὁ σχολάρχης. Τὸ σχολεῖο ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μαθητές, οἱ τάξεις χρειάζεται νὰ ἐνισχυθοῦν μὲ ἀνθρώπινο ὕλικό. Δὲ συμφέρει νὰ διώχνουμε παιδιὰ πὺς μᾶς ἔρχονται ἀπὸ ξένα χωριά. Ἀμα μένει στάσιμος ὁ ἀριθμὸς, μπορεῖ νὰ μεταφέρουν ἄλλοῦ καὶ τὴν ἔδρα. Ὡρες εἶναι νὰ μᾶς δώσουν κανένα φύσημα γιὰ τὰ Ντερβίζιανα. Κι ἐκεῖ πέρα εἶναι κλέφτες, μαχαιροβγάλτες, Λάκα Σούλι σοῦ λείει ὁ ἄλλος. Τί τὰ θέλεις, τί τὰ γυρεύεις...

Αὐτὲς εἶναι σκέψεις πὺς δανεῖζω ἀυθαίρετα τοῦ δασκάλου — τώρα μεγάλος —, ἀλλὰ ἴσως νὰ μὴν ἀπέχουν καὶ πολὺ ἀπ' τὴν ἀλήθεια. Ἐνας ἄνθρωπος μὲ ἀνάγκες, μ' ἐξαρτήσεις, δὲ μπορεῖ νάναί τόσο ἐπίσημος, τόσο ἰδανικὸς ὅσο δέχνηται σὶς μᾶ-

τια ἄγουραν παιδιῶν. Κι ἡμεῖς τότε τὸν βλέπαμε τὸ σχολάρχη σὰ θεό· ἡ τύχη μας κρέμονταν ἀπὸ μιὰ λέξη του μονάχα.

— Θὰ ἰδοῦμε τελοσπάντων, εἶπε ξανά στὸν πατέρα μου. Θὰ κοιτάξω καλύτερα καὶ τὰ γραπτά. Ἐγὼ τὰ βάζω καὶ στὴ δευτέρα, δὲ μὲ πειράζει, ἀλλ' αὐτὰ θὰ κουραστοῦν, μὴ μετανιώστε ἀργότερα...

— Ὁ, μοποῦσε νὰ τοῦ τὸ δώσει καὶ γραφτὸ ὁ πατέρας μου. Τέτια παιδιὰ σὰν ἡμᾶς δὲν εἶχαν καθόλου σκοπὸ νὰ κουραστοῦν οὔτε καὶ θὰ μετάνιωνε κανένας ποτέ : νάταν ἡσυχος γι' αὐτό.

— Μονάχα ἡ ἀφεντιά σου κάμε τὸ καλὸ κι ἡμεῖς εἴμαστε ἀπὸ κείνους πὺν θὰ στὸ γνωρίζουν, τὸν βεβαίωσε μὲ φωνὴ πὺν ἔτρεμε, σχεδὸν ἔτοιμος νὰ δακρύσει, μισὸ ἀπὸ συγκίνηση, μισὸ ἀπὸ ἡθοποιία.

Ὁ σχολάρχης, τί νάκανε, λύγισε στὸ τέλος.

— Σύρτε τώρα στὸ χωριό σας, μᾶς εἶπε. Καὶ σὲ δέκα, δεκαπέντε μέρες νάρθετε πίσω.

Ἦταν μιὰ ἔμμεση ἀποδοχή, πῶς νὰ μᾶς μιλοῦσε καθαρώτερα :

Ὁ πατέρας μου συγκινημένος θέλησε νὰ τοῦ προσφέρει τὸ καπνὸ τῆς σακούλας του — ἦταν ἀπ' τὸ καλὸ, λέει, χαβανίσιο —, μὰ ὁ σχολάρχης δὲ δέχτηκε τὴν προσφορά, μὲ τὴ δικαιολογία πῶς δὲν κἀννιζε.

— Καλὰ, ξέρονμε τὸ χρέος μας ἡμεῖς, ἔδωσε ὁ πατέρας μιὰ ἀόριστη ὑπόσχεση, ἀπὸ κείνες πὺν ξεχνοῦσε ὕστερα νὰ ἐκπληρώσει.

Ἀποχαιρετίσαμε τὸ μελλοντικὸ δάσκαλό μας καὶ ξαναπήραμε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

Τὰ πόδια μας εἶχαν γίνει ἀλαφρότερα τώρα κι ὁ πατέρας, χαρούμενος γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς του, σφύριζε κάπου κάπου στὴ στράτα, ὅπως πολὺ σπάνια τὸ συνήθιζε.

Ἦταν ἱκανοποιημένος ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του, ἀπ' τὸ ἔργο πὺν εἶχε καταπιαστεῖ.

Ὅριστε πὺν κατάφερε νὰ μᾶς βάλει στὴν τάξη πὺν ἠθελε. Νὰ πὺν ξεκινούσε πρῶτος αὐτὸς παιδί του γιὰ τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο. Καὶ τοῦ χρόνου, τὸν ἄλλον, θ' ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμά του ἕνας, δύο, τρεῖς ἀκόμα ἀπ' τὸ χωριό. Ἐνῶθε πῶς

πρωτόκανε στὸν τόπο μας μιὰ δοκιμή, μιὰ δύσκολη ἀπόπειρα, σὰν ἕναν πὺν φέρνει ἀπ' ἄλλου καὶ φυτεύει γιὰ πρώτη φορὰ ἕνα νέο σπόρο καὶ τὸν παιδεύει ἢ λαχτάρα — θὰ πιάσει, δὲ θὰ πιάσει ;

Πῶς θὰ τὰβγαζε ὅμως πέρα σ' αὐτὴ τὴν κουτουράδα πὺν ἀρχινοῦσε ; Ὁ πατέρας μου λογάριζε καὶ τὴ δεκάρα, ὅπως ὅλοι οἱ χωριάτες πὺν χύνουν ἰδρωτὰ ὥσπου νὰ πιάσουν κανένα λιάνωμα καὶ τὸ τσιμπιδώνουν ὕστερα στὰ δάχτυλά τους. Ἐ, ἔχει ὁ Θεός ! αὐτὸ ἔλεγε μέσα του σ' ὅλον τὸ δρόμο. Αὐτὸς ὁ Παντοδύναμος, πὺν τοῦ ἔψελνε κάθε Κυριακὴ μὲ κατάνυξη, χωρὶς νὰ παίρνει ἀπ' τοὺς παπάδες οὔτε μιὰ λειτουργιὰ, αὐτὸς ὁ Πολυνέσπλαχνος θὰ φρόντιζε νὰ τοῦ φυλάει γερά τὰ ποδάρια, πὺν ἦταν πιά τὸ μέσο βιοπορισμοῦ του, γιὰ νὰ ταῖζει τόσα στόματα, νὰ μὲ κάνει καὶ μένα ἄνθρωπο τῆς προκοπῆς.

— Ξέρετε κατὶ ; θέλησε νὰ μᾶς ἀνακοινώσει, ὅταν ζυγώναμε πιά στὸ χωριό.

Τὸν κοιτάξαμε ἐρωτηματικά.

— Ὁ δάσκαλος πὺν θάχετε, αὐτὸς ὁ σχολάρχης, εἶναι γύφτος !

Μείναμε κι οἱ δύο μας μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

— Naί, γύφτος ἀπ' τὴν Καλούτσιαν, πὺν θὰ τὴν ἔχετε ἀκουστά. Κοιτάξτε ὅμως τί ἄνθρωπος γίνηκε ἀπ' τὰ πολλὰ γράμματα. Ἀνοίξτε τὰ μάτια σας κι ἐσεῖς, ἂν θέλετε νὰ φάτε ξαπόσταγα ψωμί. Αὐτὸ ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ.

Δὲν πὰ νάταν καὶ γύφτος, κι ὄβριδος ἀκόμα ! Γιὰ μᾶς ἦταν ὁ σχολάρχης, ὁ πρωθυερέας τῆς νέας μας θρησκείας. Καὶ ἀνυπόμονοι, μόλις φτάσαμε στὰ σπίτια μας, προδικάζοντας ἀπὸ τώρα τὸ ἀποτέλεσμα, πήραμε τὰ παλιὰ τετράδιά μας καὶ γράφαμε ἀράδα, ἀκατάπανστα, σὰ μεθυσμένοι, κατὸν ἀπ' τ' ὄνομά μας : «Μαθητῆς τοῦ Σχολαρχείου».

Ἦταν σὰν τὰ γαλόνια πὺν φορᾶει κανένας ὅλο καμάρι, πρὶν τυπωθεῖ ἀκόμα ἢ προαγωγή του στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Η ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ

Στὴν ἐκκλησία Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Ἀλποχωρίου Δωδώνης βρήκα τὴν καλύτερη καὶ πιθανῶς τὴν πιστότερη προσωπογραφία τοῦ Ἱερομάρτυρα Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ποὺ ἀξίζει νὰ γίνῃ γνωστὴ εὐρύτερα.

Εἶναι μιὰ εἰκόνα σὲ στενόμακρο ξύλο καρδιάς στραβὰ κομμένο πλάτους 0,04, ὕψ. 0,74 καὶ πλ. 0,365. Ἔχει γύρω μικρὸ περιθώριον ποὺ ἐξέχει πλ. 0,03 καὶ μέσα σὲ βαθύτερο ἐπίπεδο εἶναι ζωγραφισμένη ἡ εἰκόνα.

Ὁ Κοσμᾶς στέκει ὀρθος μὲ χρυσὸ φωτοστέφανο καὶ φορεῖ μακρὸ ράσο ἴσα μὲ τὰ πόδια ποὺ ἔχουν μαῦρες ἐμπίδες καὶ στὸ κεφάλι τὸ συνηθισμένο κουκούλιο τῶν μοναχῶν. Τὸ ράσο στοὺς ὤμους καὶ στὸ στήθος ἔχει χρῶμα πρασινωπὸ μὲ μαῦρες σκιές καὶ κάτω μαῦρο χρῶμα. Ὁ Κοσμᾶς βλέπει μπροστὰ μὲ μὴλίχια ἀλλὰ αὐστηρὴ ἔκφραση, μὲ τὸ δεξιὸ ὕψωμένο μπρὸς στὸ στήθος εὐλογεῖ καὶ στὸ ἀριστερὸ κρατεῖ σταυρὸ καὶ χρυσῇ δέλτον πρὸς τὰ κάτω, ὅπου ἔχει μὲ μαῦρο χρῶμα τὲς λέξεις: ζήλον / ἐζήλω / σα τῷ / κυρίῳ / Παντὶ / κρά τω / οἱ.

Τὸ βάθος ἢ ὁ λεγόμενος κάμπος τῆς εἰκόνας εἶναι στὸ ἀπάνω μισό χρυσαμένος καὶ στὸ κάτω μισό ἔχει κόκκινο χρῶμα μὲ διάφορα γραμμικὰ ἐλεύθερα σχήματα διακοσμητικά. Στὴν κάτω ἀριστερὴ γωνία μὲ

ἄσπρο χρῶμα καὶ μικρὰ γράμματα ἔχει τὲς λέξεις: 1819 ἀφιέρουςι / ἀναστασίῳ / ἰωάννου / τοῦ πζι κ' ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς κεφαλῆς, ἀριστερὰ: ὁ ἅγιος ἱερομ / καὶ δεξιὰ ἄρτους Κοσμᾶς / ὁ νέος.

Τὸ πρόσωπο εἶναι μὲ ἀνοιχτὰ χρώματα καὶ μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια ζωγραφισμένο μὲ μαλακὴ πλάση καὶ καθαρὲς μεταβάσεις ἀπὸ ἐμπειρο καὶ ἱκανὸ ζωγράφον ποὺ δὲν ἔχει ξεχάσει τὴν παλιὰ καλὴ τεχνικὴ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς. Τοῦτο φαίνεται καὶ στὴν ἀπόδοση τοῦ φορέματος στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ στήθους, ὅπου οἱ αὐρὲς σκιές ἐξαίρουν τὲς ὥραιες πτυχές ποὺ διαγράφονται πάνω στὸν πρασινωπὸ τόνο τοῦ φορέματος. Αὐτὸ καὶ ἡ καθαρογραμμικὴ καὶ λεπτὴ ἀπόδοση τῶν ἁδρῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου μαρτυροῦν τὴν ἀξιόλογη τέχνη τῆς προσωπογραφίας τοῦ Κοσμᾶ ποὺ δὲν τὴν βρίσκουμε τόσο συχνὰ στὶς εἰκόνες

τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἂν δὲν ἔγινε ἀπὸ καλλιτέχνη ποὺ γνώρισε ὁ ἴδιος τὸν Ἱερομάρτυρα, θὰ εἶχε μπροστὰ του καλὸ πρότυπον καὶ φρόντισε μὲ ἀφροσύνη καὶ ἀγάπη νὰ τὸ ξαναδώσῃ. Ὅπως δὲ ποτε ἀπὸ ἄλλες προσωπογραφίες ποὺ ἔβγαλε νὰ ἰδῶ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη, ἀλλὰ καὶ καθεαυτὸ σημαντικὴ.

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΩΝ

Ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ἐξέδωσε τὴν παρακάτω προκήρυξη, ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ πού ἔπαθαν τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου ἀπὸ τοὺς σεισμούς :

Ἀγαπητοὶ Συνάδελφοι,

Τὴν πολὺπαθὴ Ἑλλάδα μας κι' ἄλλη πάλι ἀναπάντεχη συμφορὰ τὴ βρῆκε. Ἀκαταμάχητες ὑποχθόνιες δυνάμεις ξεθεμέλιωσαν καὶ σάρωσαν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τρεῖς ἀπὸ τὰ ὠραιότερα νησιά μας. Ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κεφαλλονιά καὶ ἡ Ἰθάκη, βρυσομάνες τῶν γραμμάτων μας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ μας καταστράφηκαν ὁλοκληρωτικά. Παραδόσεις καὶ ἀνεκτίμητα κειμήλια ἱστορίας καὶ τέχνης αἰώνων ἔχουν γίνεи στάχτη κι' ἐρείπια. Ἔχουν στήσει ἐκεῖ πᾶς τοὺς θρόνους τοὺς καὶ βασιλεύουν ἡ Ἀγωνία, ἡ Πείνα καὶ ἡ Δίψα καὶ δὲν ἀκοῦς τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὶς οἰμωγὰς τῶν πληγωμένων καὶ τοὺς θοῆρους τῶν συμφοριασμένων κατοίκων τους. Τὰ τρεῖς πανέμορφα Νησιά μας μέσα σὲ λίγα δευτερόλεπτα μετεβλήθησαν σὲ τρεῖς ἀπαίσιους τάφους.

Ἡ ἀνείπωτη αὐτὴ τραγωδία συνειράζει ψυχικὰ ὅλο τὸν Κόσμο κι' ἀπὸ κάθε ἄκρη τῆς γῆς τρέχουν νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας.

Ἐμεῖς οἱ Ἑλληνες Λογοτέχνες ὄχι μόνον ἀπὸ ἀνθρωπισμὸ καὶ ἀλληλεγγύη ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱερὸ καθήκον πρὸς τὴν αἰώνια Μνήμη τῶν μεγάλων παιδιῶν τῶν τριῶν αὐτῶν ἀδικοπαθημένων νησιῶν μας, τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Κάλβου, τοῦ Ξενόπουλου, τοῦ Λασκαράτου καὶ τόσων ἄλλων ὀφείλουμε νὰ δώσωμε πρῶτοι τὸ «παρὼν».

Πρέπει ἔμπρακτα νὰ παρασταθοῦμε καὶ νὰ συντρέξουμε, μ' ὅ,τι μέσα διαθέτουμε στὸν παγκόσμιον συναγερμὸ γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ πού τὸ θέλει κι' ὁ ποιητής :

Τὸ χάσμα, π' ἀνοιξε ὁ σεισμὸς κι' εὐθὺς ἐγιόμῃς ἄνθη.

Οἱ λογοτέχνες ἔχουν καθήκον σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη συμφορὰ αὐτοὶ πρῶτοι νὰ δώσουν ἓνα μεγάλο καὶ θετικὸ «Παρὼν».

Κανεῖς δὲν πρέπει νὰ λείπη.

Μὲ συναδελφικοὺς χαιρετισμοὺς

Ὁ Πρόεδρος
Γ. Κ. Σταμπολῆς

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Πέτρος Μαρκάκης

ΑΝΘΟΥΛΑΣ Α. ΖΟΛΔΕΡ

ΣΤΑ ΝΩΠΑ ΣΑΣ ΣΥΝΤΡΙΜΜΙΑ

Κάποτ' ἡ γῆ σιὸ θάμα της θὲ νᾶνοιξε τὰ σπλάχνα
κι' ἀπὸ τῇ μαύρῃ συμφορὰ πὺν θᾶσπειρε, ἀλήθεια,
γέννα τρανὴ εὐρήκατε Νησιὰ ὄνειροπλάνα,
διαμάντια μὲ ἱριδιομοὺς σᾶν ἀστεριῶν τὰ βύθια.

Ἐφτάνησα, γλυκειὰ χαρά, ἐφτάχρυσε Πυλῶνα
κάποιου γαλάζιου πέλαγου πού IONIO τὸ λένε.
Τρία ἀπὸ σᾶς, ὥς δίνετε τ' ἀνύπαρκτου εἰκόνα
πυρὴ τῇ λάβα χύνετε στὰ μάτια πὺν σᾶς κλαῖνε.

Στράφτιαν οἱ βράχοι, τὰ βουνά, οἱ κῆποι, τὰ λουλούδια
—θεῖα χαρὰ— σιοῦ πέλαγου τὴν ἄφατη λαμπράδα·
τοῦ Θρύλου ΙΘΑΚΗ, ΖΑΚΥΝΘΟ, μὲ τὰ γλυκὰ τραγούδια,
ΚΕΦΑΛΛΩΝΙΑ ἰσάζια γιομάτη ἀνθῶν φρεσκάδα.

Θρηνόφωνα τὰ σκούσμάτα 'πὰ στὰ θλιβὰ συντριμμία
ἀκούγονται στὰ πέρατα τοῦ κόσμου μὲ ὁδύνῃ·
κι' εἶναι Κασσάνδρας οἰμωγὲς κι' εἶναι θαρρεῖς, ἀγροῖμα
οὐρλιάζοντας γιὰ τὴν τρανὴ τοῦ Ἐγκέλαδου τὴν μῆνι.

Τὸ Βιβλικό σας χαλασμό, πονόγυρτη, θλιμμένη
τὸν νοιώθω μὲς στὰ 'σώψυχα τούτῃ τῇ μαύρῃν ὥρα.
Κι' ὥς τρέμ' ἡ γῆ σας σύσσωμα κι' ὁλόρτο τί δὲν μένει
σειέται κι' ἡ γῆ ὅπου πατῶ καὶ τραγουδάω τώρα.

Μὰ Φοῖνικες θὰ γίνετε Νησιὰ τραγουδημένα
ὥς θὰ φουσήσουν οἱ τρυφεροὶ σὲ χτίσματος τὴν πάλῃ·
κι' ἀπὸ τὴν τέφρα τοῦ σειсмоῦ ὅπ' εἴσαστε θαμμένα
ἐφιάστερα θὰ λάμπετε ὥσ᾽ ἀν καὶ πρῶτα πάλι.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΓΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

«ΓΙΑ ΤΟ ΙΟΝΙΟ»

Ἐπικροτοῦμε ἀνεπιφύλακτα τὸ ἄρθρο τοῦ Ἡλίας Βενέζη, ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ «Βῆμα» τῆς 18 Αὐγούστου. Ἐπικροτοῦμε πρῶτον τὴν ἀπόψιν, ὅτι οἱ λόγοι δὲν πρέπει νὰ σφαλνοῦν τὰ μάτια καὶ νὰ βουλώνουν ταῦτιά στις γύρω συμφορές, μὲ τὴ δικαιολογία, ὅτι ἔργο κι ἀποστολὴ αὐτῶν δὲν εἶναι τὰ καθημερινὰ καὶ τὰ τρέχοντα, ἀλλὰ ἡ αἰωνιότητα. Εὐτυχῶς, ὅτι τέτοιοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι σήμερα δὲν ὑπάρχουν. Κι ἂν βρίσκονταν κάποιοι κάπου, ἡ ζωὴ ἡ ἴδια τοὺς ἔβαλε στὸ περιθώριο σὰν ὀλωσθίου ἀμελητέα ποσότητα κι ἀνάξια λόγου ποιότητα. Καὶ δεύτερον, υιοθετοῦμε ἀπόλυτα τὴν πρότασιν τοῦ ζωντανοῦ λογοτέχνη, ποῦ πέρασε μεγάλη δυστυχία ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ μπορεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ νοιώσει τὴ συμφορὰ τοῦ Ἰονίου. «Γιὰ νὰ βεβαιώσουν οἱ λόγοι ὄχι μονάχα τὴν ἀνθρώπιν ἀλληλεγγύη τους, ἀλλὰ σὰν πῶς ἐξιδανικευμένοι αὐτοί, νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ κάποια τῆς διάρκειας» προτείνει νὰ γίνῃ μιὰ μικρὴ συντονιστικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Λογοτεχνικῶν Σωματείων, ποῦ θὰ μπορούσε: 1) Ἀπὸ τώρα ἴσα μὲ τὸ Δεκέμβριο κάθε ἐκ. δῆλωση λογοτεχνικὴ νὰ εἶναι σφραγισμένη μὲ τὸ Ἰόνιο. 2) Νὰ γίνῃ στὸ Ὠδεῖο τοῦ Ἡρώδου Ἀττικοῦ μιὰ μεγάλη βραδυὰ τοῦ Ἰονίου, ὅπου θὰ διαβάζονταν ἀποσπάσματα τῶν ποιητῶν τοῦ Ἰονίου, καὶ 3) Νὰ ὁργανωθεῖ τὸ φθινόπωρο μιὰ Ἐκθεσὴ Βιβλίου, στὴν ὁποία θὰ προσφέρουν ὅλοι οἱ λογοτέχνες καὶ γενικότερα οἱ γράφοντες βιβλία τους, χωρὶς νὰ εἶναι διατιμημένα καὶ γιὰ τὴν ἀγορὰ τους νὰ δίνεται ἀπὸ τοὺς ἀγοραστές ὅ,τι θέλουν. Ἔτσι, μὲ τὰ χρήματα, ποῦ θὰ συγκεντρωθοῦν ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτές, νὰ βοηθήσουν στὴν ἀναστήλωση τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σολωμοῦ, στὸ στήσιμο τοῦ τέμπλου μιᾶς ἐκκλησίας πάνω στὰ χνάρια τοῦ φημισμένου τέμπλου ποῦ καταστράφηκε, στὴν ἀγορὰ μιᾶς νέας καμπάνιας γιὰ τὸ καμπαναριὸ τοῦ μυθικοῦ ἀγίου. Αὐτές εἶναι οἱ προτάσεις ποῦ κάνει ὁ Ἡλίας Βενέζης. Εἶναι τὰ μόνα ποῦ μποροῦν νὰ γίνουν; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ὅπως δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀναστήλωση τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὸ στήσιμο τοῦ τέμπλου τῆς

ἐκκλησίας. Μὲ τὴ συζήτηση καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ σκέψεων θὰ βρεθεῖ τί πρέπει νὰ γίνῃ καὶ ποιοὺς σκοποὺς πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσει ἡ συλλογὴ τῶν χρημάτων. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς χρειάζεται νὰ καταρτισθεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ, στὴν ὁποία, νομίζομε ὅτι πρέπει νὰ μετέχουν πνευματικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν πνευματικῶν κέντρων, γιὰ νὰ πάρει χαρακτήρα καθολικότητας καθὼς ταιριάζει σὲ πανελλήνια πνευματικὴ ἐκδήλωση. Στὸ πνευματικὸ προσκλητήριό, ποῦ ἐκφράζουμε ὀλόψυχη τὴν εὐχὴ μας νὰ σημάνει, λέμε ἀπὸ σήμερα ἀνεπιφύλακτα: ΠΑΡΩΝ.

Π.Φ.

*

ΕΝΑΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ἡ πρωτοβουλία τὴν ἑποία πῆρε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, κ.κ. Σπυρίδων Βλάχος, νὰ πρωτοστατήσῃ στὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἀπὸ τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς δεκαετίας καταστραφέντων Ναῶν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, εἶναι μιὰ πράξη μεγίστης, αὐτόχρομα, ἱστορικῆς σημασίας. Στὸ παρελθόν —παλιν καὶ πρόσφατο— Ὁρθοδοξία καὶ Ἔθνος, Θρησκεία καὶ Πατρίδα, ἔχουν στὸ διάβα τῶν καιρῶν δεθεῖ μὲ τρόπους καὶ δεσμοὺς ἀκατάλυτους. Οἱ Πιστοὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ταυτοχρονα, πολλοὶ συχνὰ καὶ Ἐθνομόρτυρες· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ κι οἱ Ἀγωνιστὲς τῆς Ἑλλ. Ἰδέας εἶναι καὶ Πιστοὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κλῆρος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ 1453, κράτησε στέρεα στὰ χέρια του, δίπλα στὰ Λάβαρα τῆς Χριστιανοσύνης, τοὺς Πυρσούς τῆς Παιδείας. Ὁ Γένος διεφυλάχθη καὶ ἐπρωστατεύθη εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, διακήρυξε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, στὸ λόγο ποῦ ἐκφώνησε τὴν 1 Ἰουνίου 1953 στὴν αἴθουσα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», κατὰ τὴν παράδωξιν στὸ Ἔθνος χιλίων ἐπισκευασθέντων ἢ ἐκ θεμελίων ἀνεγερθέντων Ναῶν, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπλήρωσεως πεντακόσιων χρόνων ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλίδος. «Καὶ μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν δοκιμασίαν τῆς πατρίδος, ἡ ἐκκλησία προσηνέγκεν εἰς τὸν βωμὸν τοῦ καθή-

κοντος τετρακοσίου περίπου Ιερείς αὐτῆς, χιλίους δὲ πεντακοσίους Ναοὺς». «Ἡ πνευματικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἀπόρρητος ἐπαλξίς του, εἶναι ἡ Ἐκκλησία» καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐναντίον της προπαντὸς βάλλουν οἱ ἐχθροὶ του. Ἡ ἀνοικοδόμησις λοιπὸν τῶν Ναῶν, ποὺ ἀποτελεῖ μέρος μόνο «τῆς συμβολῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν μεταπολεμικὴν πνευματικὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἔθνους» καὶ εἶναι «αἵτημα τῆς ψυχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ», εἶναι πράξις καθ' αὐτὸ Ἑθνικὴ. Τὰ πῶς ἀπόρρητα ἀμυντικὰ συγκροτήματα ποὺ αὐτὸ ἀντιτάσσει «κατὰ τῶν ἐξωθεν καὶ ἐσωθεν ἐισβολέων» εἶναι τὰ ἀδιὰπέραστα καὶ ἀκλόνητα τεῖχη τῆς Πίστεως. Ὁ Σπυρίδων Βλάχος, --Πολεμιστὴς, Διαφωτιστὴς, Ἱεράρχης-- εἶναι μ' γὰρ τέκνον τῆς Ἡπείρου. Καὶ τὸ ἔργο τοῦ ὁποῖο αὐτὸς ἐνέπνευσε κ' ἐπραγματοποίησε, εἶναι ἄξιο τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Γένους. Ὁ Σπυρίδων Βλάχος ἀπέκτησε ἀπαράγραπτο ἱστορικὸ τίτλο ἐπὶ τῆς εὐγνώμοσύνης τῆς Ἑλλ. Πατρίδος.

Δ.Σ.

*

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΙ ΡΗΣ

Ἡ Ἄνδρος γιορτάζει ἐφέτος τὰ ἑκατόχρονα ἀπὸ τὸ θάνατο ἑνὸς μεγάλου παιδιοῦ τῆς, ἐνὸς πνευματικοῦ ἥρωος, τοῦ Θεόφιλου Καίρη. Ὁ Καίρης γεννήθηκε στὴν Ἄνδρὸ τὸ 1784 καὶ πέθανε στὴ φυλακὴ τῆς Σύρου τὸ 1853 ὡς αἰρετικός. Ἡ ζωὴ του μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἀφοῦ σπούδασε στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς, στίς Κυδωνίες καὶ στὴν Πάτμο, χειροτονήθηκε σὲ ἡλικία 13 ἐτῶν διάκος καὶ μετέβη στὴν Πίζα τῆς Ἰταλίας καὶ ἀργότερα στὸ Παρίσι, ὅπου ἄκουσε πανεπιστημιακὰ μαθήματα κ' ἔλαβε ἐξαιρετικὴ μὀρφωση (180—1810). Στὸ Παρίσι γνώρισε καὶ τὸν Ἀδ. Κοραῆ, μὲ τὸν ὁποῖον συνδέθηκε μὲ στενὴ φιλία. Ἐπειτα ἐργάσθηκε στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ Σμύρνης καὶ στὸ γυμνάσιο Κυδωνίων. Ἐγίνε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ μὲ τὴν ἐκκρηξὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης ἔλαβε μέρος στίς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου καὶ πληγώθηκε. Ἀντιπροσώπευσε τὴν πατρίδα του τὴν Ἄνδρὸ στίς διάφορες ἐθνικὲς συνελεύσεις (κάποτε μάλιστα ἔγινε γιὰ πρόεδρος τοῦ Νομοθετικοῦ, δηλ. τῆς Βουλῆς) καὶ προσεφώνησε ἐκ μέρους τῆς τὸν Καποδίστρια στὴν Αἴγινα, ὅταν ἦρθε στὴν Ἑλλάδα ὡς Κυβερνήτης. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἱδρύει τὸ περίφημο Ὀρφανοτροφεῖο, τὴν Ἄνδρὸν, ποὺ ἦταν ἑλληνικὸ σχολεῖο, γυμνάσιο καὶ ἐν μέρει πανεπιστήμιο. Ἡ φήμη τοῦ Ὀρφανοτροφείου

(ποὺ ἦταν πολὺ λίγο σχολεῖο ὀρφανῶν καὶ περισσότερο σχολεῖο ἐξωτερικῶν μαθητῶν ποὺ συνέρρεαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ἡλλάδος) ἦταν τέτοια, ὥστε προσεῖλκε μαθητὰς ἀπὸ παντοῦ. Ἡ τελευταία τάξη τοῦ Ὀρφανοτροφείου περιείχε μαθήματα καθαρὰ πανεπιστημιακὰ. Ὁ Καίρης ἀρνήθηκε ἔδρα καθηγητῆ στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ εἶχεν ἰδρύσει ὁ Ὅθων, (ἀφοῦ εἶχε ἰδρύσει ὁ ἴδιος δικό του) καὶ δὲν δέχθηκε τὸ παράσημο ποὺ τοῦ εἶχε προσφέρει ἐπίσης ὁ Ὅθων. Ὁ Καίρης ἦταν ἔξοχος θεολόγος καὶ θαυμασίως ρήτωρ, λαμπρὸς καθηγητὴς τῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν ἐπιστημῶν, ἕνα εἶδος πανεπιστήμονος, συγγραφέας πολλῶν καὶ ποικίλων συγγραμμάτων καὶ φιλόσοφος, διδάσκαλος τῆς θεοσέβειας. Τὸ κύρος του ἦταν μεγάλο, ὥστε νὰ προσελκύη στὰ μαθήματα του καὶ ξένους μαθητὰς. Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ του δὲν μποροῦσε νὰ δεχθῇ τόσο ἄπλετο φῶς καὶ ὁ ἴδιος ἔδωκε ὅπλα στοὺς ἐπικριτὰς του μὲ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς θεοσέβειας, μίᾳς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας κ' ἐνὸς κηρύγματος πρακτικῶν ἐφαρμογῶν στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ἐμπνευσμένον ἐπὶ τὴς θεωρητικῆς ἀντιλήψεως τῶν ἐμπνευστῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης. Ἡ κατάργησις τῆς ἐβδόμαδας καὶ ἐπιβολὴ τοῦ δεκαμήρου, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος τῶν μηνῶν, ποὺ εἶχε ἐφαρμοσθῇ καὶ εἶχε τραβηχθῇ πάλι στὴ Γαλλία, ὁ ὀρθολογισμὸς στὰ ζητήματα τῆς πίστεως καὶ ἡ ἐπιβολὴ προσευχῶν νέων, σύμφωνων μὲ τὴν διδασκαλίαν του γιὰ τὴ θεοσέβειαν, δὲν ἦταν ἄλλῳς κατὰ καινούργιο, ποὺ ἐνίζε, ἀλλὰ μὴ ἀπόπειρα μεταρρυθμιστικὴ στὰ πράγματα τῆς χριστιανικῆς λατρείας κατὰ τὰ πρότυπα ἀνάλογων ἀποπειρῶν στὴ Γαλλία γύρω ἀπὸ τὸ 1800. Ὅλ' αὐτὰ ἦταν φυσικὸ νὰ κινήσουν τὴν ἀντίδρασιν καὶ τὴν καταδίκη. Ὁ Καίρης στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἐπρωτοτύπησε· μετέφερε ἑνὰ συστήματα ἀποτυχημένα ἄλλου, αὐτοῦ, ἕνα ἁπλὸ ἄτομο, ποὺ δὲν εἶχε πίσω του τὴν ὁρμὴ τοῦ κύματος μίᾳς μεταρρυθμιστικῆς ἐπανάστασης, ἀλλὰ τὴ θύελλα μίᾳς ἄλλης ποὺ ἔγινεν «ὕπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν» Ὅυτε ἄλλως τε ἦταν καμωμένος ὁ Καίρης γιὰ καινούργια θρησκευτικὰ κηρύγματα, ποὺ δὲν τὰ γύρευεν ἡ ἐποχὴ του, ὁ συγγραφέας ποὺ ἐξέφυγε κ' ἀπὸ τὸ κοινὸ μέτρο καὶ αὐτῆς τῆς καθαρεύουσας, καὶ μεταχειρίζονταν στίς προσευχὰς του τύπους δωρικοὺς, ἄγνωστους καὶ ἀχρηστους πραγματικὰ λαϊκὰ ὅστεφυλακίου, καὶ κάποτε σχηματίζε νεολογισμοὺς ἀρχαιοπρεπεῖς, ποὺ ἔπρεπε νὰ μαντέψῃ τὴ σημασίαν τους. Ἡ σύγκρουσὴ του μὲ τὴν ἐκκλησίαν ἦταν

μοιραία συνέπειά, αφού τὸ Βυζάντιο ὑποστήριξε μὲ φανατισμὸ τὸ μονολιθικὸ δόγμα τῆς πίστεως—ἀντίθετα πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἱερὰ ποὺ ἐπαινοῦσαν τὸν ἐπικριτὴ τῶν θρησκευτικῶν μύθων Εὐριπίδῃ καὶ ἐγκωμιάζαν τὸν Σωκράτη, τὸν εἰσηγητὴ τοῦ ἀγνώστου θεοῦ—καὶ ἡ νεοελληνικὴ θρησκευτικὴ συνείδηση μένει πιστὴ στὸ δόγμα αὐτὸ τῆς μονολιθικότητος. Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ἐξηγεῖται ἔπειτα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἂν δὲν δικαιολογεῖται, ἀπὸ ὅσους θέλουν νὰ κρίνουν μὲ φιλελεύθερο πνεῦμα τὰ πάντα. Δὲν δικαιολογεῖται ὅμως ἡ καταδίκη τοῦ ἀπὸ πολιτικὸ δικαστήριο ποὺ δίκ ζε σύμφωνα μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους, καὶ τὸ ἑλληνικὸ σύνταγμα τοῦ 1844 ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνείδησης. Ἀλλ' ὁ φανατισμὸς εἶναι πάντοτε τυφλὸς καὶ εἶναι δολοφονικὸς ὕταν κυριεύῃ τοὺς ἀνθρώπους τ' ὅς Θεμίδος. Ὁ Καῖρης μὲ τὴ σύγκρουσίν του μὲ τὴ Σύνοδο καὶ ἰδίως μὲ τὴν καταδίκη τοῦ ἀπὸ τὸ δικαστήριο καὶ τὸ θάνατό του στὴ φυλακὴ φόρεσε τὸ ἀγκαθοστέφανο τοῦ μάρτυρα ἡρωοποιημένος. Ἡ «Θεοσέβειά» του μὲ τὴν τυπικὴ ἐφαρμογὴ τῆς καὶ ἡ ἄρνηση τῆς πανεπιστημιακῆς θέσης καθὼς καὶ τοῦ παρασῆμου εἶναι πράξεις τελείως συναφείς μεταξύ τους. Δείχνουν τὸν δημοκρατικὸ ὀρθολογιστὴ Καῖρη, ποὺ καταφέρεται στὰ συγγράμματα μὲ ἀδιαλλαξίαν ἐναντίον τῶν τυράννων, ποὺ κάνει βίωμά του τὸ ἰδανικὸ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ ἀγωνίστηκε, πάλαιψε καὶ πέθανε καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀξίζει, παρὰ τίς οὐτοπίες του καὶ τὰ λάθη του, δίκαιος ἔπαινος.

Τάνης Σιωμόπουλος

*

ΟΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΜΑΣ ΘΗΣΑΥΡΟΙ

Εἶναι εὐτύχημα γιὰ τὴν Ἑπειροὶ ὅτι δύο φορές μεταπολεμικὰ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν διενήργησε ἀποστολὰς μὲ σκοπὸ τὴ συστηματικὴ λαογραφικὴ διερεύνηση τῆς πατρίδος μας. Ἡ πρώτη ἀποστολὴ ἔγινε τὸν Αὐγούστου τοῦ 1951 καὶ ἡ δεύτερη τὸν ἐφετεινὸ Αὐγούστου. Οἱ συντάκτες τοῦ Λαογραφικοῦ τῆς Ἀρχαίου κ. κ. Δημ. Οἰκονομίδης καὶ Σπ. Περιστερῆς ἠχογράφησαν τότε, τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν Βορειοηπειρωτῶν προσφύγων τῆς πόλεως μας καὶ μάζεψαν ποικίλο λαογραφικὸ ὕλικό ἀπὸ τοὺς ἰδίους πρόσφυγες. Μὲ στοργὴ πρὸς τὸν τόπο μας κι' ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ὁ κ. Δ. Οἰκονομίδης συνεκέντρωσε τῶρα ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καὶ τὰ χωριά τοῦ αἰματοβαμμένου Γράμμου πλουσιώτατο ὕλικό, ποὺ ἀναφέρεται στὰ τραγούδια, τὰ πα-

ράμυθιά, τίς παραδόσεις, τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὸ γάμο, τὸ θάνατο, τὴ δημώδη ἱατρικὴ κ.ἀ. μνημεῖα τὸ λόγου καὶ τῶν συνηθειῶν τοῦ λαοῦ. Τὸ πολύτιμο αὐτὸ ὕλικό μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, τίς συμφορὰς ποὺ ἐπληξάν τὴν περιοχὴ ἐκείνη καὶ τὴν καταλῦτρα τῶν παλιῶν καὶ ὠραίων ἐπίδραση τοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ σκεπαστῇ ἀπὸ τὴ λήθη. Ὁ πνευματικὸς κόσμος τοῦ τόπου μας, οἱ Ἑπειῶται γενικώτερα, αἰσθάνονται βαθεῖα εὐγνωμοσύνη καὶ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν γιὰτὶ ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς λαογραφικῆς τῆς ἐρεύνης διάλεξε δύο φορές τὴν Ἑπειροὶ καὶ πρὸς τὴν Μπάγκειον Ἐπιτροπὴν ποῦ, μὲ τὴ χορηγία τῆς ἀπὸ τὸ κληροδότημα τοῦ αἰμνήστου Βορειοηπειρωτῆ Ἐθνικοῦ Εὐεργέτη Μπάγκα, πραγματοποιήθηκαν οἱ λαογραφικὲς αὐτὲς ἀποστολὰς. Ὅμως ὁ λαογραφικὸς θησαυρὸς τῆς Ἑπειροῦ δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν καταγραφή τοῦ ὕλικοῦ ποὺ ἔδωσαν οἱ ἐξεκληρισμένοι ἀδελφοί μας τῆς Βορείου Ἑπειροῦ καὶ οἱ δοκιμασμένες περιοχὲς τοῦ Γράμμου. Γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς προσπάθειας χρειάζεται νὰ ὀργανωθοῦν ἀπὸ τὸ ἀνάτατο πνευματικὸ ἴδρυμα τῆς χώρας κι' ἄλλες ἀποστολὰς στὶς ὑπόλοιπες περιοχὲς τῆς Ἑπειροῦ καὶ νὰ ἐνθαρρυνθῇ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Κράτος κάθε προσπάθεια—σὰν αὐτὴ τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας»—σχετικὴ μὲ τὴν περισυλλογὴ τῶν πλουσιῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν στοιχείων τοῦ τόπου μας.

Μ. Μάνος

*

ΝΕΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Ἡ Ἑπειρος ἐκφράζει διπλοῦν πόνο πρὸς τὰ πλούσια τέκνα τῆς. Πρῶτον ὅτι σήμερον δὲν παρατηρεῖται ἡ γενναιοδωρία τῶν παλαιότερων εὐεργετῶν καὶ δεύτερον ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀναδειχθέντες εἰς μεγάλους εὐεργέτας εὐηργέτησαν κυρίως τὴν πρωτεύουσάν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, παραμελήσαντες ἀδικαιολογητῶς τὴν ἰδιαίτεράν πατρίδα των—διότι δὲν εἶναι ἐπαρκὲς δικαιολογία τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἑπειρος διετέλει ὑπὸ ξενικὴν κατοχὴν κατὰ τὸν χρόνον αὐτόν. Μὲ ἐξαιρετικὴν χαρὰν διαπιστώνομεν τελευταίως ὅτι αἱ αἰτίαι τῶν παραπάνων αὐτῶν ἤρχισαν νὰ αἰρῶνται. Διότι καὶ πρὸς γενναιοδωρίαν διάθεσιν παρατηρεῖται καὶ τὴν Ἑπειρον περιβάλλει ἡ γενναιοδωρία αὐτῇ. Τὸ παράδειγμα τοῦ βαρῶνου Τσιότσα εἶναι ἤδη γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Τώρα πρέπει νὰ καταστήνῃ γνωστὸν καὶ ἐνδὸς ἄλλου νέου εὐεργέτου, τοῦ Βασιλείου Μούτσιου. Ὁ κ. Μούτσιος προέρχεται ἀπὸ μίαν ἐκ τῶν

καλυτέρων οίκογενειῶν τοῦ Βασιλικοῦ. Κατὰ τὴν ἡπειρωτικὴν συνήθειαν ἐταξίδευσεν εἰς μικρὰν ἡλικίαν, ἀλλὰ ἐπέστρεψεν δεκαεξαετῆς τὸ 1913 διὰ νὰ συμπετάσῃ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος μὲ τὸ σῶμα τοῦ Σπυρομήλιου. Μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔκτοτε ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἐμπόριον. Μέχρι τοῦδε εὐηργέτησε τὴν γενέτειράν του κατὰ πολλοὺς τρόπους, ἀλλ' ἡ τελευταία δωρεὰ του ὑπερβαίνει τὰς ἄλλας. Ἀπεφασίσε τὴν ἵδρυσιν μονίμου Οἴκου ρικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία θὰ στεγασθῇ εἰς τριόροφον οἰκίαν. Τὸ οἶκον αὐτὸ θὰ ἀνεγερθῇ τὴν προσεχῇ ἀνοιξίᾳ εἰς τὸ Βασιλικὸν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἰδίου ἐρχομένου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Εὐχόμεθα νὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι πλούσιοι Ἡπειρώται τὸ παράδειγμά του.

Π Χ.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Ἐπὶ ἤρξαν πράγματι προ-
δοταὶ οἱ Καστρινοί;

Ὁ συμπαθέστατος κ. Τάκης Σαλαμάγκας, λογοτέχνης, ποιητής, λογογράφος, προσέθεσε καὶ ἕνα ἄλλον κρίκον εἰς τὴν ἀλυσιν τῶν πολλῶν δημοσιευμάτων του, τῶν σχετικῶν μὲ τὰ Γιάννινα, τὴν γενέτειράν του, τὴν ὁποίαν λατρεῖ, μὲ τὸ προσφάτως ἐκδοθὲν σύγγραμμά του «Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου», τὸ ὁποῖον συνεκέντρωσεν ἡδὴ πολλῶν τὰς εὐμενεῖς κρίσεις, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι καλογραμμένο—μολοντί ἡ γλῶσσα ποὺ μεταχειρίζεται εἶναι ἑλγίον τι ἀνώμαλος καὶ ὄχι ὁμοιόμορφος—καὶ διαπνέεται ἀπὸ ἕνα πατριωτικὸν παλμόν καὶ μᾶς δίδει ἀνάγλυφον τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκοντο τότε τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Ἡπειρος ἐν γένει, ὅτε ἐξεργάγη ἡ περιφρονηθεὶς τοῦ Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου ἡ Σκυλοσόφου κατὰ τοὺς Τούρκους.

Ἐν μόνον σημείον τῆς μελέτης του μὲ εὐρίσκει διαφωνοῦντα, τὸ σημεῖον δηλαδὴ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς, στήριχθεὶς εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἀραβαντινοῦ, παραδέχεται ὅτι «ἀφ' οὗ ἐξημέρωσεν, ἐνωθέντες οἱ Ρωμαῖοι τοῦ Καστροῦ μὲ τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ ἦσαν ὅλγιοι οἱ Τούρκοι, ἐπολέμησαν τὸν Κακοδιονύσιον καὶ τὸν κατεχάλασαν».

Ἀλλὰ τὴν εἴδησιν αὐτὴν δὲν τὴν περιέχει τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἀραβαντινοῦ εἰς τὸ ὅπ' αὐτοῦ δημοσιευόμενον κείμενον. Ὁ Ἀραβαντινὸς τὴν παραθέτει ὡς ὑποσημείωσιν, καὶ λέγει ὅτι ὡς ὑποσημείωσις εὐρίσκειται καὶ εἰς τὸ Χρονικόν. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ προσθήκης μεταγενεστέρου τινὸς γραφῆως, διότι ἡ πληροφορία αὕτη, ἔρχεται εἰς καταφανῆ ἀντίφασιν μὲ τὸ ἐν τῇ παραγράφῳ χωρίον τοῦ αὐτοῦ Χρονικοῦ τὸ ὁποῖον ἀναφέρει: «Τοιαύτην λοιπὸν λύσιν λαβούσης τῆς ἄθλιας ἐπιχειρήσεως, συμβούλιον συνεκροτήθη μεταξὺ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ προετάρθη ἐκ τῶν ἀγριωτέρων αὐτῶν ἵνα κατασφάζωσι πάντας τοὺς ἐν τῷ Φρουρίῳ καὶ τῇ πόλει ἐνοικοῦντας χριστιανοὺς ὡς συνεννοημένους δῆθεν μὲ τὴν κίνησιν τῶν χωρικῶν...».

Ἀλλὰ, ἂν εἶχον συμμαχήσει μὲ τοὺς Τούρκους οἱ Ρωμαῖοι τοῦ Καστροῦ, διατί ἤθελαν νὰ τοὺς κατασφάζουν; Καὶ διατί προὐκάλεσαν Σουλτανικὴν διαταγὴν νὰ τοὺς ἐκδιώξουν ἀπὸ τὸ Κάστρον;

Ἀπὸ τὸ ἴδιον Χρονικὸν τοῦ Ἀραβαν. μανθάνομεν ὅτι ὁ Διονύσιος εἶχεν ἐπισκεφθεὶς ἐπανειλημμένως τὰ Ἰωάννινα καὶ εἶχε μνησθεὶς ἀρκετοὺς χριστιανοὺς. Μεμνημένος ἦτο καὶ ὁ τότε τοποτηρητῆς τοῦ ἀσθενοῦντος Μητροπολίτου, ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, τὴν ὁποίαν ἀναδημοσιεῖ ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Πιχπαδόπουλος (Η. Χ. 8ον. σελ. 182). Καὶ ἐφόσον ὁ Τοποτηρητῆς ἦτο μεμνημένος καὶ γνωρίζομεν ποίαν ἐπιρροὴν ἐξήσκει ἡ Ἐκκλησία εἰς τοὺς προύχοντας τῆς Πόλεως, εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθὴ τὴν ἐν ὑποσημείωσει ἀναφερομένην πληροφορίαν; Ἀλλὰ, ἂν ἦτο αὕτη ἀληθής, δὲν θὰ τὴν ἐξεμεταλλεύετο εἰς τὸν Σηληλυτικόν του ὁ Μάξιμος ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τὸ 1609 στὰ Γιάννινα καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1614; Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Μαξίμου, σημειοῦμεν ἐδῶ μίαν ἀνακρίβειάν του τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐπρόσεξεν. Γράφει οὗτος εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ Σηληλυτικοῦ ὅτι ἡ στάσις ἐγίνετο τὸ 1611 «πρώτη ἐπὶ δεκάτῃ Μαϊμακτηριῶνος». Ἀλλὰ ὁ Σεπτέμβριος εἶναι ὁ Μεταγεινιῶν τῶν Ἀρχαίων, διότι ὁ Μαϊμακτηριῶν ἦτο ὁ Δεκέμβριος.

Καὶ δὲν θὰ ἀνέφερον τίποτε περὶ τῆς συμπράξεως τῶν Ρωμαίων τοῦ Κάστρου μετὰ τῶν Τούρκων, οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Ἑνετῶν, οἱ ὁποῖοι μετέδρουν μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ἀνέφερον τὰ καθέκαστα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύσαμεν ; (εἰς τὰ Η.Χ. 13ος Τ. σ. 81—90).

Καὶ μήπως ἀναφέρει σχετικόν τι καὶ τὸ ἄλλο Χρονικὸν ποῦ ἐδημοσίευσεν πρῶτος ὁ Πουκεβίλ ;

Καὶ τὰ δύο Χρονικὰ ἐγράφησαν μεταγενεστέρως καὶ ἐπὶ τῇ θάσει παραδόσεων. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Πουκεβίλ, ἐγράφη παρ' ἀνωνύμου, ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν στάσιν, διατὶ ἐκεῖ ἀναφέρεται, κάπου, τὸ ἔτος 1709. Τὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἀγνοοῦμεν πότε ἐγράφη. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἀνώνυμον. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναφέρεται, ἐσφαλμένη ἡ χρονολογία 1612 ἀντὶ τοῦ 1611, εὐλογον εἶναι νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ τοῦτο ἐγράφη μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν. Δὲν ἀναφέρει, ὡς προείπομεν, τὴν τρομακτικὴν πληροφορίαν περὶ διήβην συμπράξεως τῶν Ρωμαίων τοῦ Κάστρου μετὰ τῶν Τούρκων εἰς τὸ κεῖ με ν ο ν, ἀλλὰ ἐ ν ὕ π ο σ η μ ε ι ὡ σ ε ι, προφανῶς γραφίστη παρ' ἄλλης χειρός. Ἀλλ' αὐτὴν τὴν λεπτομέρειαν δὲν μᾶς τὴν παρέχει ὁ Ἀραβαντινός, διὰ τὴν Χρονογραφίαν τοῦ ὁποῖου, ἡμεῖς τοῦλάχιστον, δὲν ἔχομεν μεγάλην ἐκτίμησιν. Ἀφίνομεν τὸ τί παράξενα ἐγραψεν, ἀποπειραθεὶς νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ ὡς Ἑλληνικά, καθαρῶς Σλαβικά τοπωνύμια ὡς π.χ. Πογδορά (ἐκ τοῦ Σλαβ. πόδ—γκόρα = πρόποδες βουνοῦ) τὸ ἐρμηνεύει : Παῖδων Ἀγορά. Τὴν Δραγομὴν τὴν θέλει Ὑδρογεμὴν, τὴν Πογδοριανὴν (ποῦ ἔχει τὴν αὐτὴν ρίζαν μὲ τὴν Πογδοράν) τὴν θέλει : Ὑπεκδοριανήν, κλπ., ἀφίνομεν, λέγομεν τὰ τοπωνύμια καὶ ἀναφερόμεν ὅτι τὴν Ναύπακτον (Α. σ. 152) λέγει ὅτι τὴν ἐπήραν οἱ Ἑνετοὶ ἀπὸ τὸν Σπάταν τὸ 1388, ἐνθ' τὴν κατέλαβον τὸ 1407. Ὁμοίως τὴν Θεσσαλονίκην γράφει ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος τὴν ἐπώλησεν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς (σ. 157) τὸ 1406, ἐνθ' τὴν παρεχώρησεν ὑπὸ βρους τὸ 1423.

Αὗται αἱ δύο χρονολογικαὶ ἀνακρίβειαι περιέπεσαν κατὰ σύμπτωσιν εἰς τὴν ἀντίληψίν μας. Ὁ ὑπάρχων ἀναμφιδόλος καὶ ἄλλαι πολλὰ καὶ συμβουλευόμεν τοὺς ἀσχε-

λουμένους μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου, νὰ προσέχουν πολὺ ὅταν ἐπικαλοῦνται τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀραβαντιστοῦ.

Κατόπιν τῶν ὧσων ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, προκύπτει ὅτι ἡ πληροφορία ἡ δοθεῖσα παρὰ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου συνεμάχησαν μὲ τοὺς Τούρκους κατὰ τοῦ Διονυσίου, δὲν ἀντέχει εἰς τὸν αὐστηρὸν ἱστορικὸν ἐλεγχον. Δὲν εἶναι δηλαδὴ «ντοκουμέντο» ἀναμφισβήτητον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου νὰ στηριχθῇ καὶ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ τρομακτικὴ αὕτη καταγγελία περὶ διήβην προδοσίας καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς διότι μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξαλείψωμεν τὸν ρῦπον αὐτόν, ποῦ θὰ ἐκκλίδωνε τὴν Ἡπειρωτικὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων παράδοσιν, διότι ἡ ἱστορία τῶν Ἡπειρωτῶν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία συνεχὴς παράδοσις παλληκαριᾶς, πατριωτισμοῦ, μαρτύρων τοῦ ὕψιστου πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος καὶ λεύκωμα ἀπαρμιλλῶν διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ μεγάλων εὐεργετῶν.

Βενετία, Ἰούλιος 1953

K. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

ἀ. μ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν

Καὶ ἡ ἀπάντησις

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν φίλιτό μου κ. Κ. Μέρτζιο, γιὰ τὴν προσοχὴ ποῦ ἀπὸ τίς στήλες σας δείχνει στὸ τελευταῖο μου βιβλίον «Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου», γράφοντας γι' αὐτὸ τὰ ὅσα πρὸ πάνω δημοσιεύονται.

Σὲ ὅλα ὅσα ἐκεῖ διαφωνόντας παραθέτει, δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἔξω ἀπ' ὅσα ἀναπτύσσονται στὴν ἐργασία μου αὕτη καμμιὰ ἄλλη ἀπάντησις· ἐκεῖνα τὰ θεωρῶ ἀρκετὰ.

Καθ' ὑποχρέωσιν ὅμως, παραθέτω ἐδῶ μόνον βιβλιογραφικὰ συμπληρώματα τῶν κειμένων καὶ τῶν πηγῶν, ἀπάνουν στὶς ὁποῖες στηρίχτηκα :

Ὁ ἀειμνηστὸς Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν Ἀθηναγόρας, (Διονύσιος δ Σκυλόσοφος, στὰ Ἡπ. Χρονικά τοῦ 1931, σελ. 10 καὶ ἐπ.), νὰ τί γράφει γιὰ τὸ θέμα αὐτό :

(σελ. 13 στίχος τελευταῖος καὶ ἐπ.)
«Ἦτο δὲ ἀτύχημα διὰ τὸν ἡρώϊκόν καὶ

σοφὸν Ἱεράρχην Ἡπειρώτην (τὸ Διονύσιο), διότι ἡ τύχη τοῦ ἔφερεν ἀντιμέτωπον τοιοῦτον ἄνθρωπον μὲ τοιαῦτα ἐλαττώματα καὶ ἀπεριόριστον ἐγωϊσμόν (τὸ Μάξιμο), ὅστις τὸ πᾶν θὰ ἔπραττεν, ὡς τὸ ἐπραξεν, ἵνα ἀποτύχη τὸ διὰ τῆς ὑπερᾶνθρώπου προσπάθειας ἐπιχειρηθὲν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου πατριωτικὸν ἔργον· ὁ μελετῶν ἐπισταμένος τὸν Στλητευτικὸν βλέπει καθαρά τὴν ἀντίδρασιν, ἥτις ὑπὸ τοῦ Μαξίμου καὶ τῶν ὁπαδῶν του ἐγένετο κατὰ τῆς πατριωτικῆς δράσεως τοῦ ἡρωικοῦ Διονυσίου καὶ τῶν συναγωνιστῶν του».

«Ἄν τὸ ἔργον τοῦ Διονυσίου ἀπέτυχε καὶ ἀπέτυγεν οἰκτρῶς, ἀσφαλῶς δὲ ν. π. ρ. ἢ λ. θ. ἐν ἑκ τῶν λόγων τοὺς ὁποῖους ἐμπαικτικῶς ἐκθέτει μετὰ ἐμπαθείας ὁ κακὸς γλωσσὸς Μάξιμος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀντιπατριωτικῆς διαγωγῆς αὐτοῦ τοῦτον τοῦ Μαξίμου, καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ, ἡ ἐλέμβασις τῶν ὁποίων ἐπέφερε τὴν τραγικὴν καταστροφὴν. Ὁ Διονύσιος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ 800 ἐνθουσιώδεις νέους ἐκ Παραμυθίας, Σουλίου καὶ ἄλλων χωρίων, μετὰ θάρρους ἐπέπεσε κατὰ τῶν Τούρκων... πανικὸς τότε κατέλαβεν αὐτοὺς καὶ ἔσπευδον νὰ ἀποκριθῶσιν ἀπέλπιδες, ὅτε ἀνέλπιστοι ὑπερασπισταὶ αὐτῶν παρουσιάσθησαν, οἱ ὁποῖοι τόσον οἰκτρῶς ἐτερμάτισαν τὸ κίνημα. Τὸ Χρονικὸν τῶν Ἰωαννίνων μᾶς παρέχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀξιοσημείωτον πληροφορίαν: «ἀφοῦ, λέγει, ἐξημέρωσεν, ἐνωθέντες οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ Κάστρου μὲ τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ ἦσαν ὀλίγοι οἱ Τούρκοι, ἐπολέμησαν τὸν Κακοδιονύσιον καὶ τὸν ἐχάλασαν...».

Καὶ πὶδ κάτω (σελ. 21 καὶ ἐπ.). «... «Καταστάς τῆς Κάτω Ἡπείρου τῶν Ἰωαννίνων πορθητής, ἡγετὴς ὁ νικητὴς τῆς ἰδέας εἰς σύρραξιν ἐλθὼν μὲ ὀλίγους καὶ ἀόπλους, πρὸς τὰ ἡνωμένα στρατόπεδα τῶν ἐχθρῶν του, ὁ ἀτρόμητος» (— Τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ κειμένου τῆς ἐργασίας του, ὁ Παραμυθίας Ἀθηναγόρας συνοδεύει ἐκεῖ (Ἡπ. Χρονικά) μὲ ὑποσημείωσιν παραπεμπτικὴν στὸν «Παρνασσὸ» ἔτος Ζ' σελ. 300, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὴ μεταφέρει αὐτοῦσια).

*

Γράφοντας γιὰ τὸ ἴδιον θέμα (Μαξι-

μου Πελοποννησίου Λόγος Στλητευτικός, στὰ Ἡπειρ. Χρονικά τοῦ 1928 σελ. 169 καὶ ἐπ.), ὁ ἐπίσης ἀείμνηστος Δ. Σάργος (σελ. 180, σημείωσις), γράφει, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ὅτι «ὁ Π. Ἀραβαντινὸς... φαίνεται ἔχων ὑπ' ὄψιν πληρέστερον ἀντίγραφον τοῦ Χρονικοῦ τοῦτου... (τὸ ὁποῖο)... ἦτο ἀντίγραφο ἐκ τοῦ Κουβαρά, ὅστις εὗρεκε το ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἦτοι τοῦ Σπανοῦ ἐν τῇ Νήσῳ, (Ἰωαννίνων). Ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει λεπτομερείας τινὰς αἵτινες δὲν φαίνονται εἰς τὸ Ἡπειρ. Χρονικὸν τοῦ Rouqueville...».

*

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπίσης ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, στῇ μελέτῃ του πὺν μὲ τὸν τίτλον Διονύσιος ὁ Σκυλλόσφορος, δημοσίευσε στὰ Ἡπειρ. Χρονικά τοῦ 1933 (σελ. 150 καὶ ἐπ.), γράφει ὅτι: «Τὸ «Ἡπειρωτικὸν Χρονικὸν» (τῆς ἀποστασίας τοῦ Διονυσίου) διεσώθη εἰς διαφόρους ἐκδόσεις. Στῇ σελ. δὲ 183 ὑπ. 4, ἀναφέρει καὶ τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀραβαντινοῦ γιὰ τὴν συμμαχίαν «Ῥωμαίων» τοῦ Κάστρου καὶ Τούρκων, χωρὶς κανένα σχόλιον, πάντως, χωρὶς νὰ τὴν ἀπορρίπτῃ...

*

Τὴν ἐκδοσὴν ἐπίσης τοῦ «Χρονικοῦ», τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Λέανδρος Βρανούσης στὴν ἐργασία του «Διονύσιος ὁ Σκυλλόσφορος τῇ δημοσιευμένῃ στὸ περιοδικὸν «Κιβωτός» (τεύχος 1ο (Ἰαν. 1952), σελ. 25 καὶ ἐπ.): «... Ὅμως, γράφει ἐκεῖ ὁ Λέανδρος Βρανούσης, καθὼς (οἱ ἐπαναστάτες) πηλοῦσαν στὸ Κάστρο, οἱ πύλες βρέθηκαν κλειστές... Οἱ εὐγενεῖς φεουδάρχες ὑπολόγισαν πὶδ πολὺ τὰ τιμάρια τους καὶ τὰ προνόμια πὺν τοὺς εἶχε παραχωρήσει ὁ Σουλτάνος, παρὰ τὴν ἀβεβαίαν νίκην τῶν πειναλέων καὶ ἀόπλων ὁρδῶν πὺν ἐσθήκωσεν ὁ φλογερὸς Δεσπότης... Ἡ αὐγὴ πὺν ἔημέρωνε, εἶδε τὴν θλιβερὴν σκηνὴν τῆς τραγικῆς αὐτῆς ἱστορίας. Ὁ ἀγράφματος καλὸς γερὸς, πὺν ἔγραψε λιγύλογα τὸ χρονικὸν τῆς ἐποχῆς, διηγεῖται: «Καὶ τότε (τὴν

αυγή), ενώθεντες οἱ Ρωμαῖοι τοῦ Κάστρου με τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ καὶ ἦσαν ὀλίγοι οἱ Τούρκοι, ἐπολέμησαν τὸν κακοδιονύσιον καὶ τὸν ἐκαταχάλασαν κατὰ κράτος...».

Ὁ ἴδιος δὲ (Λ.Β.) μοῦ ἔγραψε στὶς 6-ΧΙΠ-1962 : «...ἡ φράση πού δίνει ὁ Ἀραβαντινὸς προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο Χρονικὸ τοῦ Κουβαρά* πού θὰ δημοσιεύσω προσεχῶς».

*

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὴν τελευταία παράγραφο τῶν παρατηρήσεων τοῦ κ. Κ. Μέρτζιου, ἃς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἀντιπαρατηρήσω ὅτι, τὸ ἀντικείμενο τοῦ ὑπὸ ἔρευνα θέματος, εἶναι στὸ πού ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια : ἡ ὁποία — ὅποιαδήποτε κι ἂν εἶνε —, ἀκριβῶς γιατί θὰ εἶναι ἡ «ἀλήθεια», σὲ καμμιά περίπτωση δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ θίξῃ τίς ἄλλες — ἴσ' ὀρικές κι αὐτὲς — ἀλήθειες τῆς Ἡπειρώτικης στὸ διάβα τῶν καιρῶν. — Τοῦναντίο !.. Ἔτσι ξεχωρίζουν καλλίτερα, οἱ μεγάλοι μάρτυρες, ἀπὸ τοὺς Μάξιμους καὶ τοὺς ἔξισλαμισμένους* οἱ μεγάλοι πατριῶτες, ἀπὸ τοὺς ἀρνητὲς τιμαριόχους καὶ σπαῖδες, πού ὅλοι τους — κι οἱ μὲν κι οἱ δὲ — βγήκαν ἀπὸ τὴν ἴδια χριστιανικὴ μάζα.

*

Πάντως, ὕψιστη θεωρῶ γιὰ τὸ βιβλίον μου τιμὴ, τὸ περιστατικὸ ὅτι ἔγινε αὐτὸ ἀφῆρη νὰ διατυπωθοῦν οἱ ἀντιρροήσεις πού διατυπώθηκαν, γιὰ πρώτη φορὴ ἀπ' ὅταν — ἐδῶ καὶ δεκάδες χρόνια — ἔχουν γραφεῖ καὶ ἀναπτυχθεῖ τὰ σχετικὰ μετὰ τὸ Διονύσιο καὶ τοὺς «Ρωμαίους» τοῦ Κάστρου, καὶ μάλιστα ἀπὸ τόσο βαρυσήμαντα γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου ὀνόματα.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

* Αὐτὸς ὁ ἴδιος «Κουβαράς» εἶναι πού καθώρισε με ἀκρίβεια καὶ τὴ χρονολογίαν τῆς πτώσεως τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, στὸ ἔτος 6988 ἀπὸ δὲ Χριστὸν 1430 (βλ. Μ. Οἰκονομίδου Ἡπειρ. Ἡμερολόγιον 1914, σελ. 207 καὶ 250. Ἡπειρ. Χρονικὰ 1958 σελ. 119 ἐδ. 5) ὅπως ἀκριβῶς τὴν παραδέχτηκε καὶ ὁ ἱστορικὸς Παπαρηγόπουλος, (Ἰστ. τοῦ Ἑλλ. ἔθνους, 1887, σελ. 813, «...συνεννοήσεις (ὁ Σινὰν Πασιᾶς) μετὰ μερικοῦ τῶν κατ' ὀκτων, ὅσοι ἀπετροπιάζοντο τὴν λατινικὴν κυριαρχίαν, ἠνάγκασε τὴν συνομωτικὰ αὐτῶν τὸν Κάστρον Β' νὰ συνθηκολογήσῃ τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1430.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἀποστόλου Γ. Σπυροπούλου, καθηγητοῦ - θεολόγου : *Οἱ Ἀντίπαλοι*, Ἀθήναι 1952.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ μικροῦ βιβλίου «Οἱ Ἀντίπαλοι» ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ διαπίστωση ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα ζεῖ μετὰ τὸ φόβο ἐνὸς νέου πολέμου καὶ πῶς δύο πολιτισμοὶ στέκονται ἀντιμέτωποι γιὰ ν' ἀναμετρηθοῦν. Ἐξετάζει λοιπὸν τίς δύο αὐτὲς κοσμοθεωρίες, τὴ Χριστιανικὴ καὶ τὴν Κομμουνιστικὴ καὶ καθορίζει τὴν οὐσίαν τους μετὰ τὴν ἱστορικοψυχολογικὴ μέθοδο. Μετὰ πειστικὰ ἐπιχειρήματα τονίζει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θρησκεία ἀπολυτρωτικὴ, θεοδίδαχτη, ὅτι λύνει τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα καὶ ἀποτελεῖ τεράστια δύναμις στὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος γιὰ τὴν ἡθικοποίηση, τὴν πρόοδο καὶ τὸν πολιτισμὸν. Ἀντίθετα ὁ Κομμουνισμὸς εἶναι κανένα ἡθικὸ φραγμὸ, ἀρνεῖται τίς ἡθικὰς ἀξίες καὶ ἀντὶ νὰ λύσῃ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα, ὅπως κυρύττει, τὸ μπλέκει ἀκόμα περισσότερο. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ στὴ Σοβιετικὴ Ρωσίᾳ δημιούργησε νέες τάξεις καὶ πολλὰς ἀντιφάσεις στὴ ζωὴ. Ὅτι κάνει τὴν Κομμουνιστικὴν Θεωρίαν πρὸς ἀποκρουστικὴν εἶναι τὰ ἐγκλήματα πού ἐπιτρέπεται νὰ γίνονται γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ.

Ὁ συγγραφεὺς ἐμπνευσμένος ἀπὸ θερμὴ πίστη πρὸς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, — τονίζει ὅτι μ' αὐτὴ λύνονται τὰ κοινωνικὰ προβλήματα καὶ εὐχεται ἡ εὐαγγελικὴ διδασχὴ νὰ γίνῃ καταστατικὸς χάρτης τῶν Ἑθνῶν γιὰ ν' ἀνατελῶν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καλύτερες μέρες.

Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἀξιοπρόσεχτη γιὰ τὴν ἐπιμέλεια μετὰ τὴν ὁποία ἔχει συνταχθεῖ, τὰ ἐπιχειρήματα πού παραθέτει καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν πού δείχνει ὁ συγγραφεὺς γιὰ τίς ἡθικὰς ἀξίες.

Γιαν. Ἀν.

*

Παν. Γ. Παπαδόπουλα, *Ὁ Ἀνθρώπος πού μοῦ μοιάζει*, χιουμοριστικὰ διηγήματα, Ἀθ. 1952.

Τὸ σύμβολο τῆς θυμῆς εἶναι δύο μάσκες. Ἡ μιὰ γελᾷ καὶ τῆς ἄλλης ἡ μορφή συσπᾶται ἀπὸ ἓνα ἀδιόρατο συναίσθημα λύπης. Ἔτσι ἐμφανίζεται τὸ δίπτυχον τῆς θεατρικῆς τέχνης. Κωμῶδια καὶ Δράμα. Καὶ ἐπειδὴ τὸ θέατρο εἶναι μιὰ ἐκδήλωση τέχνης τοῦ λόγου εἶναι ἐπόμενο καὶ τίς ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς φιλολογίας νὰ τίς χαρακτηρίζῃ τὸ κλάμμα καὶ τὸ γέλιο. Ἔτσι ἔχουμε καὶ τὰ χιουμοριστικὰ διηγήματα. Μιὰ μορφή τῆς πεζογραφίας μας, πού δὲν ἔχει, στὴν Ἑλλάδα, πολλοὺς ὁπαδοὺς. Στὴν Ἀγγλίαν τὸ χιουμοριστικὸ διηγηματικὸν διεκδικεῖ τὸ πρεβάδισμα στὴν παραγωγὴν τῶν σύντομων ἀφηγηματικῶν κειμένων. Στὴ χώρα μας πολὺ λίγα ἀξιόλογα βιβλία χιουμοριστικῶν διηγημάτων ἔξω θόνησαν. Ἐχουμε τὰ ποιικιλώματα βιβλία τοῦ κ. Δ. Ψαθᾶ, πού τὰ διακρίνει μιὰ καταπληκτικὴ παρατηρητικότης. Τὰ διηγήματά του εἶναι ἀπλὰ στιγμιότυπα.

Χιουμοριστικὰ διηγήματα μετὰ ἀξιοπρόσεχτες συνθετικὰς ἐκάνσεις εἶναι τὰ διηγήματα τοῦ

κ. Παν. Παπαδοῦκα. Καὶ τὴ στήλη μου θὰ τὴν ἀπασχολῇ σήμερα τὸ καινούργιο του βιβλίο «Ὁ Ἀνθρώπος ποὺ μοῦ μοιάζει». Μιὰ συλλογὴ ἀπὸ εἰκοσι διηγήματα. Ὁ κ. Παν. Παπαδοῦκας, συγγραφεὺς ἐπιθεωρήσεων καὶ εὐθυμογράφων ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ἔχει σφίγγομετρήσει τίς προτιμήσεις τοῦ μεγάλου κοινοῦ. Τὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς του αὐτῆς συγκεντρώνουν ὅλα τὰ προτερήματα ποὺ τὸν ἀνάδειξαν. Καὶ καθὼς προσφέρονται μόνω γι' ἀνάγνωση, χωρὶς μουσικὴ καὶ χωρὶς θεατρικὴ μορφὴ δίδουν τὴν ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη πὼς παρακολουθεῖ νοερά μιὰ «φιλολογικὴ» ἐπιθεώρηση. Ἐνα θεατρικὸ εἶδος ποὺ τὸ ἐγκαινιάσει, στὴ σκηνή, ὁ ἀείμνητος Μωραΐτης καὶ ποὺ δὲν εἶχε τὴν ἐξέλιξιν ποὺ περιέμεναν ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν μιὰ ἀνανέωση τῆς ἐπιθεωρήσεως. Γιατὶ ἐπεκράτησε ἡ κλασικὴ ἀθηναϊκὴ ἐπιθεώρησις: Πνεῦμα, μουσικὴ, θέαμα.

Τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ κ. Παπαδοῦκα ἐξεδόθη τὸ 1943. Ὑστερα ἀπὸ δέκα περίπου χρόνια κυκλοφορεῖ τὸ νῦν του βιβλίο. Ἐκεῖ συνεπῶς, πολλὰ νὰ προσφέρει στὸ δυσκολώτατο αὐτὸ εἶδος τῆς λογοτεχνίας μας. Καὶ καθὼς δὲν διάζεται νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ ταλέντο του, μὲ συνεχεῖς ἐκδόσεις ἔργων του, θὰ μᾶς δώσῃ πολὺ πλεονέκτημα, ὅταν τελεσιποιηθῇ τῆς ἀφηγηματικῆς του ικανότητος, ποὺ δείχνει πὼς κατέχει καὶ σήμερα, μὲ τὸ ἐκτενέστερο διήγημα «Ὁ Ἀνθρώπος ποὺ μοῦ μοιάζει» τῆς ὁμώνυμης συλλογῆς του.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Παπαδοῦκα θὰ ἔπρεπε νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὅλους. Εἶναι τόσο ὥραιο καὶ τόσο ἀπαραίτητο στὴν ἐποχὴ μας. Ἐποχὴ νευρικότητος καὶ ἀγωνίας. Ἀλλὰ ἡ τύχῃ τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου εἶναι γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα. Τελευταῖα μάλιστα διέρχεται μιὰ πρωτοφανὴ κρίση. Καὶ ἐπειδὴ τὰ χιουμοριστικὰ αὐτὰ διηγήματα τοῦ κ. Παπαδοῦκα δημιουργοῦν τὸ κατάλληλο ψυχολογικὸ κλίμα, θὰ σὰς διηγῶμαι ἐν ἀνέκδοτο. Ἡ σκηνὴ σ' ἓνα ἀθηναϊκὸ βιβλιοπωλεῖο. Ἐνας ὑπάλληλος τοῦ βιβλιοπωλείου παρουσιάζει σὲ μιὰ νεαρὴ πελάτιδα διάφορα βιβλία. Δυὸ ἄλλες, ἡλικιωμένες κυρίες, μπαίνουν νὰ ζητήσουν κανένα λαϊκὸ ἀνάγνωσμα.

Ἡ νεαρὴ πελάτις ζητεῖ τὸ περίφημο ἔργο «Οἱ τελευταῖες ἡμέρες τῆς Πομπηίας». Ἐπακολουθεῖ διάλογος μεταξὺ τῶν δύο ἡλικιωμένων κυριῶν:

— Ἀπὸ τί πέθανε ἡ καυμένη;

— Ποιὰ; Γιὰ ποιὰ μὲ ρωτᾷς;

— Γιὰ τὴν Πομπηία, ποὺ ζητεῖ ἡ δεσποινίς.

— Μά... Μοῦ φαίνεται πὼς τὴν πάτησε... τὸ τράμ!

Εἶναι μῦθος; Εἶναι γεγονός; Τὸ βέβαιον εἶναι πὼς τὸ περιστατικὸ αὐτὸ μλεῖ τόσο εὐγλωττα καὶ δικαιολογεῖ τὴν κρίσιν, ποὺ περνᾷ πάντα τὸ ἐλληνικὸ λογοτεχνικὸ βιβλίο.

Νίκος Πρωτόπαπας

*

Κλαυδίου Μαρκίνα, *Νοσταλγία*, Ἀθήνα 1953.

Τὸ δωδέκατο κατὰ σειρά ἀπὸ τὰ μέχρι σήμερα ἐκδομένα βιβλία τοῦ Κλαυδίου Μαρκίνα,

ἡ «Νοσταλγία», εἶναι αὐτοβιογραφικὸ — ὅπως ὁ ἴδιος τὸ χαρακτηρίζει — πεζογράφημα:

Ὑστερα ἀπὸ τέσσερις ποιητικὲς συλλογὰς ποὺ ἄρχισαν στὰ 1917 ὁ Κλ. Μ., στὰ 1938, δημοσιεύει τὴ «Φυγὴ», «Εὐθυμογραφικὸ ἡμερολόγιο» κατόπι, ἄρχισε ἡ περισυλλογὴ: Σατυρικά, πολεμικά, γνομικά, φυσιοκρατικά, σὲ πεζὸ καὶ σὲ στίχους, ποὺ καταλήγουν τώρα σ' ἓναν ἄλλο μεγάλο σταθμὸ: τὸ Γυρισμό, ὕστερα ἀπὸ «χρόνια πολλὰ ξενιτεμένης καὶ ἀχαρῆς ζωῆς», ποὺ τὴν ἀντικρύσαμε πάντα καὶ τὴν ἀντικρύζουμε ἀκόμα καὶ σήμερα (μὲ μάτια «ποῦ εἶσι. στὰ καλά καυομένα καὶ μὲ τὸ κάθε τι δουρκώνουν καὶ δακρύζουν»), στὰ πολὺ παλιὰ μας χρόνια, στοὺς καιροὺς «τοῦ μικροῦ μὲ τὰ ναυτικά», καὶ μὲ τὰ ξανθὰ πυκνὰ μαλλῆκια.

«Σαράντα χρόνια» μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα, «κι εἴμαστε στὰ ἐξήντα, μὲ τὰ μαλλιά ποὺ ἔχουν τώρα τὸ χρώμα τῆς σάχνης». — Πόσα δὲν ἄλλαξαν στὸ διάστημα αὐτὸ!.. Κάποια Ἐδανθία, σὲ κάποιο μπαλκόνι μὲ μικρὲς τενεκεδένιες γλάστρες, ποὺ εἶχε αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχὴ μου, ἔγινε τώρα «μιὰ κονιοχοντρη κυρά, μὲ προγούλι, καὶ ἔχειλα μπράτσα. ξεφτισμένα γκρίζα μαλλιά, καὶ κουρασμένα, ξεθωριασμένα ματιά». — «Μὰ κι εἰς, πὼς κατάντησες ἐτοῖς Πελοπίδα;» — «Θυμᾶσαι;» καὶ τ' ἄλλα μάτια δὲν ἀπαντοῦν, μὰ χαμηλώνουν...).

Πονέσαμε πολὺ, γράσαμε...

«Νὰ τὸ τώρα μπροστὰ μας τὸ σπῆτι τοῦ πατρικοῦ... ἡ οἰκία τοῦ πεθαμένου πατέρα, προβάλει ἐκεῖ σιωπηλὴ καὶ ἀθόρυβη: «— Ἐναγύρισε; — Naί! — Καὶ τί ἔκανες σ' αὐτὰ τὰ χρόνια; — Ἀχ! πόνεσα, πόνεσα παρὰ πολὺ... — Ἄλλο; — Ἐμαθα... ἔμαθα νὰ στέκω ταπεινὰ καὶ ἀταραχᾶ, τὸ ἴδιο μπροστὰ σ' ἓνα παλάτι θεόρατο καὶ τὸ ἴδιο μπροστὰ σὲ μιὰ γκρεμισμένη καλύβα. Ἐμαθα νὰ ζυγίω τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ νὰ ἐρλωκω πὼς μιὰ μονάχα ἀχτίδα του, βαραίνει πιόστερο ἀπὸ δέκα λίτρες χρυσάφι. Ἐμαθα νὰ κουδεντιάξω μὲ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ δέντρα, μὲ τὰ κύματα καὶ τ' ἀστέρια» ἔμαθα νὰ περπατῶ πάντω στὰ βράχια μὲ τὰ πόδια γυμνά, καὶ νὰ χαμογελῶ, ὅταν μὲ βρίζουν. Ἐμαθα ἀκόμα νὰ συζητῶ γιὰ τοὺς καυμούς καὶ τὰ θάνατος τῆς ζωῆς, μ' ἓναν περιπλανώμενο σκύλο, καὶ νὰ παίρνω μαθήματα ὑπομονῆς ἀπὸ ἓνα μικρὸ σκαρβαῖο. Ἐμαθα νὰ λυπᾶμαι γιὰ τὸ κακὸ ποὺ ἔκανα, πιόστερο ἐγὼ ἀπὸ καίνορας ποὺ ἔλλαψα...».

Στὰ κατοπινὰ ὁ ποιητὴς, περιγράφει μὲ τὸν ἴδιο λυρικό τόνο καὶ ἴδιο μόνιμο κατακάθι, τὴν πίκρα ποὺ ἔχουν ἀφήσει οἱ καιροὶ ποὺ πέρασαν καὶ τὰ χρόνια ποὺ τοῦ βαραίνουν τὴ ζωὴ, τίς χαρὲς καὶ τοὺς πόνους τοῦ γυρισμοῦ! — «... Μὰ ἔφαινα, ἡ πόρτα ἀνοίγει, καὶ μιὰ οἰκία προχωρεῖ σιγά-σιγά, μὲ προφύλαξη. — Μητέρα, εἰς!.. — Ἡρῶ, παιδάκι μου, νὰ ἰδῶ ἂν εἶσαι καλὰ σκαπασμένος, μὴν κρυώνουν τὰ πόδια σου...».

Καί στήν ἀνάμνηση αὐτῇ, ἕνας κόμπος σφίγγει τὸ λαρύγγι ... μὰ ἕνας μικρὸς μὲ ναυτικά καὶ σγουροῦσανθα μαλάκια, λέει σιγανά στ' αὐτὴ: «Δὲν πειράζει ... ἄς εἶσαι γέρος ... Κλάψε, κλάψε, θὰ σοῦ κάνει καλὸ ...».

«Τὸ πρῶτο κοκκόρι ἀκούστηκε μακρὰ. Ἡ αὐγὴ ἀρχίζει νὰ ροδίζει ... Ναί ... εἶναι γλυκὸ τὸ φῶς τῆς αὐγῆς κι εἶναι γλυκὸ ν' ἀναπνεῖ κανεὶς ἀκόμα ... Κι ἄς εἶναι νὰ ξαναρχίσουν οἱ Σίσυφοι νὰ κυλᾶν τὴν πέτρα τους: Αὐτὸ εἶναι ὅλο τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς: — Νὰ κυλᾶς τὴν πέτρα σου. — Λιθαράκι ἢ βράχο, τὸ ἴδιο κάνει — φτάνει νὰ πολεμᾷς καὶ νὰ ἰδρῶνεις καὶ νὰ χεῖς τὸ μάτι σου κάπου μακρὰ, κάπου ψηλότερα ...».

«...Ὁ Νούσιας ὁ παλῆς διοικητῆς, μὲ μισόκλειστα μάτια παίζει βιολί, κελαιδεῖ σὺν ἀηδόνι, κι ἐγὼ ξαναγεμίζω κρασί τὸ ποτήρι μου. (Πῶς ἤθελα νάκλαιγα ... Μὰ ὄχι, ὄχι, οἰκονομία στὰ δάκρυα. Θὰ χρειαστοῦν ἀκόμα, θὰ χρειαστοῦν ...)».

* *

«Στὰ Μετέωρα ... στὴ Μονὴ Βαρλαάμ ... Κατὰ τὸ δειλινὸ χτύπησε κάποιος σήμαντρο ... ὁ ἐσπερινὸς ... Ἐδῶ τὰ «πρέπει» δὲν περνοῦν, χρειάζεται ἡ θεία χάρις ... Ἐνώπιον, ἐνωπῶ ... Κι ὅπως ἀκούς τὴν φαλμωδία μέσα στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι νοιώθεις τὰ μάτια νὰ δρίσκονται σὲ μεγάλο ἀγῶνα. Πολεμοῦν κι ἀγωνίζονται νὰ συγκρατήσουν κάτι δάκρυα κρυφά, πῶχουν ξεκινήσει ἀπὸ τὰ ἔγκυατα τοῦ εἶναι σου ... — Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας ...».

* *

Ἔχω ἐντονὴ ἐπιθυμία νὰ μποροῦσα νὰ μετέφερνα ἐδῶ ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτό, πολλὰ παρόμοια ὁρασιόετα ἀποσπάσματα· μὰ δὲ μπορῶ δὲν μᾶς φτάνει ὁ χῶρος. Ὅμως, κι ἀπ' αὐτὰ ἀκόμα τὰ λίγα πὺν παραθεσα, καταλαβαίνει ὁ ἀναγνώστης διὰ τὴ «Νοσταλγία» τοῦ Κλ. Μ., εἶναι ἕνα μεγάλο, νοσταλγικὸ πονεμένο καὶ στοχαστικὸ τραγούδι, πὺν ὅσο κι ἂν ἀναφέρεται στὰ ὑποκειμενικά τοῦ συνθέτη του, συγκινεῖ βαθειά: Γιατὶ στὸ διάβασμά του, ἀναγνωρίζεις σ' αὐτό, τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου καὶ κλαῖς καὶ δέσαι καὶ στοχάζεσαι καὶ προχωρεῖς μαζὶ μὲ τὸν συγγραφέα πὺν τὰ γραπτά του εἶσι μεταβάλλονται αὐτὰματα σὲ μιὰ καθολικὴ ἔκφραση πὺν δονεῖ βίαια τὸν ἐσωτερικὸ σου κόσμο.

* *

Ἡ «Νοσταλγία» τοῦ Κλ. Μ., εἶναι ἕνα ἐξαιρετὸ βιβλίο, πὺν θὰ ἐπιξήσει σίγουρα τοῦ συγγραφέα της.

Δ. Σ.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Ἦ. Χριστομάννης., Φοιτητῆς, Ἀθήνα: «...προχθὲς ἕνας φίλος καὶ συνάδελφος, στὸν ὅποιο εἰδείξα τὸ τεῦχος Μαΐου τῆς «Ἠπ. Ἑστία»

ας», ἐξέφρασε τὸ θαυμασμό του μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ζηλεύω τὰ Γιάννινα!..».

Μουσικοφιλολογικὸς Ὅμιλος Λευκάδος, «Ὁρφεύς», «...τιμᾶ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων διότι ὑπάρχει τὸ πνευματικὸν αὐτὸ Κέντρον...».

Nicholas Hammond, Cambridge, «...θέλω νὰ σὰς εὐχαριστήσω ἰδιαίτερος γιὰ τὴν ἐκτίμησιν πὺν ἔσεις καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῶν Ἰωαννίνων μοῦ ἔκαναν...».

Δημ. Ντάκος., Peabody, «...ἀπὸ τοὺς πανηπειρώτες θὰ βγοῦν ἀρκετοὶ πὺν καὶ μὲ στερεῖσεις θὰ κρατήσωμεν αὐτὸν τὸν ἀνεκτίμητον ἀδάμαντα πὺν λέγεται «Ἠπειρ. Ἑστία»...».

Γερμανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτούτον «...Εὐχόμεθα ὅπως εἰς τὸ πλοῦσιον περιεχόμενον τῆς εὐρίσκωμεν ἐνίοτε καὶ κάτι ἀρχαιολογικόν...».

Γ. Π. Κουτσοχέρας, ποιητῆς, Ἀθήνα. «...οἱ σελίδες τῆς (Ἠπ. Ἑστίας) μοῦ χαρίζουν τὴν αἰσθητικὴν ἀγάπην καὶ τῆς γνήσιας εὐαισθησίας, καὶ μὲ συγκινοῦν...».

Κ. Διαμάντης., Διτῆς Ἀρχεῖον τοῦ Κράτους, «Ἡ ποικιλία τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐνημέρωσις ἐφ' ὅλων τῶν προβλημάτων καὶ γεγονότων τῆς Ἠπείρου, καθιστᾷ τὸ περιοδικὸν εὐχάριστον ἀνάγνωσμα ἀπὸ εὐρύτερον κοινόν. Μὲ τὸ δογανον αὐτὸ ἡ Ἠπειρος συμμετέχει ἐπαξίως εἰς τὴν σύγχρονον πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ ἡ ὠφέλεια πὺν προσπορίζει εἰς τὸν τόπον εἶναι ἀνυπολόγιστος...».

Φ. Παπᾶς., Βορειοηπειρώτης, Λάρισα «...θὰ ἦταν κρίμα ἕνα τέτοιο περιοδικὸν νὰ μὴν τύχη τῆς ἐνισχύσεως ἡμῶν τῶν Ἠπειρωτῶν...».

Μάρκος Πούλιος., φοιτητῆς, Ἀθήνα. «...εἰμαι ὑποχρεωμένος ὡς ἡπειρώτης νὰ συγκαρῶ ὅλους τοὺς συνεργαζομένους διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐκλεκτοῦ περιοδικοῦ σας ...».

Βασ. Σφυρόερας., Καθηγητῆς, Νάξος. «...θαύμασαν οἱ ἐδῶ διανοοῦμενοι τοὺς ἀνθρώπους πὺν ἔχουν στοὺς ὅμους τοὺς τόσους βάρους καὶ στήν ψυχὴν τοὺς τόση πίστη. Καταλαβαίνω πολὺ καλὰ τί πρέπει νᾶναι γιὰ τοὺς Ἠπειρώτες, τοὺς ξενητεμένους πρὸ παντός, ἀφοῦ γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους εἶναι γλυκύτατος σύντροφος.

Gonst, Bellas, New York, «αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσω τὴν χαρὰ καὶ τὰ συγχαρητήριά μου γιὰ τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς τόσο ἀξιολογοῦ περιοδικοῦ».

Χρ. Σολομωνίδης., Λογοτέχνης, Βουλεῦτῆς Ἀθηνῶν. «Μὲ θαυμασμό γιὰ τὸ πνευματικὸ σας ἔργο».

Δις Φρόσας Ἀράπη., «Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰ θεριὰ μου συγχαρητήρια δι' ἐπὶ ἐπιτελεῖτε. Εἶναι ἀξιολογώτατῃ ἡ προσπάθειά σας διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐκλεκτῆς καὶ ἐπιμελημένης ὕλης».

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ

1. Ὁ μαθητῆς 7ης Γυμνασίου Βασ. Πλάτωνας εἶπὸν 20 ἐπὶ νῆα εἰς τὴν παραλίμνιον θάλασσαν.

σιν «'Αγ. Γεώργιος» ενώ έκολούμβα εις την Παμβάτιδα.

9. 'Η Ίδρυθεΐσα εις Νήσον 'Ιωαννίνων Σχολή Νηπιοκόμων υπό τοῦ ΠΙΚΠΑ θά άρχισή λειτουργοῦσα άπό τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου.

3. Κατά δήλωσιν τοῦ εἰδικοῦ 'Αμερικανοῦ κ. Μ. Κλέβιν ὁ βασιικός πλοῦτος τοῦ Ζαγορίου θεωρεΐται μεγαλύτερος καί τοῦ 'Ελβετικοῦ.

4. 'Ο Στρατηγός Βάν Φλὴτ διεβίβασε μέσω τοῦ ἀρχ. στρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τοῦ Ν.Α. Τομέως χαίρετιστήριον μήνυμα πρὸς τὸν 'Ηπειρωτικὸν λαόν.

5. Δι' ὑπουργικῆς ἀπεφάσεως ἀπληλοτριώθησαν πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν τὰ ἀγροκτῆματα Ντίβα—Χονιάσα—Λιβάνι καί 'Αγ. Ν κόλαος 'Ιωαννίνων ἐκ στρεμάτων 1072.

6. 'Υπὸ τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας ἀπεστάλησαν τὰ σχέδια τῆς Τεχνικῆς Σχολῆς 'Ιωαννίνων διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτιρίου.

8. Συνεχίζεται ἡ παραλαβὴ τῶν ἀνεγερθέντων ὑπὸ τοῦ 'Εράνου τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως διδασκητῶν εἰς τὴν 'Ηπειρον.

9. Παραουσία τοῦ προέδρου τοῦ ΤΑΑ κ. Βεοπόλου συνήλθον εἰς γενικὴν συνέλευσιν εἰς ἀρτεργάτοι τῶν 'Ιωαννίνων καί συ ἐξήτησαν τὰ φλέγοντα ζητήματα τοῦ κλάδου τῶν.

10. 'Υπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου 'Ιωαννίνων ἀπεφασίσθη ἡ ἴδρυσις Λοϊκῆς ἀγορᾶς.

12. Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θεατρον 'Ιωαννίνων ὁ καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας καί 'Αρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ κ. Ν. Χόμμουτ ἔδωκε δ.άλεξιν με θέμα «'Ερευνὰ περὶ τὴν ἱστορίαν καί ἀρχαιολογίαν τῆς 'Ηπείρου» ὅργανωθεΐσαν ὑπὸ τῆς «'Ηπειρωτικῆς 'Εστίας».

13. Εἰς θέσιν «Πλάκα» 'Ελατοχωρίου ἀνευρέθη ἀποθήκη πολιμικοῦ ὀλικοῦ περιέχουσα 860 δλμου καί 300 βλήματα.

14. 'Αφίκετο εἰς 'Ιωάννινα ὁ καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου κ. Δ. Εὐαγγελίδης πρὸς διενέργειαν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν εἰς Δωδώνην, Γλυκὴ καί Τευροπάλευκον.

15. 'Ετελέσθησαν εἰς 'Αργυροχώριον, Χρυσόβουλην, Μεσοπόλιν, Τριπόλιν καί Δολὸ τὰ ἐγκαινία τῶν σχολικῶν κτιρίων τῶν ἀνεγερθέντων ὑπὸ τοῦ ἔράνου τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως, πορευοῦσα τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Γ.Δ. 'Ηπείρου κ. Μαλεσιδῆ.

16. 'Απεπερατώθη ἡ ὁδὸς Κερμέραγα—Γρεβενίτου ὡς καί ἡ κατασκευὴ τῆς γεφύρας Κόκκορη.

17. 'Απεφασίσθη ἡ λειτουργία εἰς τὸν νομὸν Θεσπρωτίας κινητοῦ ἱατρικοῦ συνεργείου τοῦ ΕΕΣ με ἔδραν τὴν Μενίαν.

18. 'Ἠρχισεν εἰς 'Ηπειρον ἡ λειτουργία τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων τῆς ἐφετεινῆς περιόδου.

19. 'Ετελέσθησαν εἰς 'Αρταν τὰ ἐγκαινία τῆς λειτουργίας τοῦ νέου οὐστήματος ὕδρευσεως τῆς πόλεως.

20. 'Ο γλύπτης κ. Φαληρέας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν κ. Δήμαρχον 'Ιωαννινῶν ὅτι θά δωρήσῃ εἰς τὴν πόλιν τὸ ἀνάγλυφον τῆς προτομῆς τοῦ Σκυλοσόφου ἵνα τοποθετηθῇ δπισθεν τοῦ Φρουρίου παρὰ τὴν ὁμόθυμον σπηλιάν.

21. 'Ο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Καλλίας ἐδήλωσεν ὅτι θά δοθῇ προτεραιότης εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα τῆς Β. 'Ελλάδος.

22. Διευθυντὴς τοῦ ἐν 'Ιωαννίνοις 'Υποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς 'Ελλάδος ἐτοποθετήθη ὁ κ. Δημ. Βέλλης.

23. Εἰς συγκροτηθεΐσαν εἰς 'Αθήνας σύσκεψιν ἀπεφασίσθη ἡ ρύθμισις τοῦ ζητήματος τῶν ἐγκαταλειφθεσῶν μουσουλμανικῶν περιουσιῶν εἰς τὸν Νομὸν Θεσπρωτίας.

24. Διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς 'Ιωαννίνων ἐτοποθετήθη ὁ Ταγματάρχης κ. Χ. Ζερβός.

25. Εἰς 'Ιωάννινα ἱδρύεται γραφεῖον τῆς Διεθνoῦς Κοινωνικῆς ὕπηρεσιος διὰ τούς πρόσφυγας.

26. 'Επέστρεψεν εἰς 'Ιωάννινα ἐξ 'Αθηνῶν ὁ Γενικός Διοικητὴς 'Ηπείρου κ. Τοιτοάρας, ἔιθα εἶχε μεταβῇ πρὸς ἐπίλυσιν τῶν φλεγόντων ἡπειρωτικῶν ζητημάτων.

27. Τὸ 'Εργατικὸν Κέντρον 'Ιωαννίνων δι' ὑπομνήματός του ἐξήτησεν τὴν ἴδρυσιν Κέντρου Νεοσυλλέκτων εἰς 'Ιωάννινα.

28. Κατόπιν τῶν γενομένων παραστάσεων ἀποδομεύεται ἡ βορέα πτέρυξ τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς 'Ακαδημίας ἵνα χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῆς Σχολῆς διὰ ἰαῶς ἀνάγκας τῆς.

9. 'Η 'Επιτροπὴ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος 'Ιωαννίνων διὰ τηλεγραφημάτων τῆς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον 'Εξωτερικῶν διεμαρτυροῦθη ἐν τῷις διὰ δημοσιουσθῆν εἰς τὴν «Κοθημερινήν» τῆς 25 'Ιουλίου ἄρθρον δι' αἷμα πλοῦνται κεντημένα καί ἀποράγραπτα ἔθνικα δίκαια ἐπὶ τῆς Βορείου 'Ηπείρου.

30. Βάσει τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς ἡ πόλις τῆς 'Αρτῆς ἔχει 14 177 κατοίκους καί ἡ περ.φέρεια τοῦ Νομοῦ 72.712.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1. 'Εκθῆσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποστολῆς του εἰς 'Αθήνας ὁ Γενικός Διοικητὴς κ. Τοιτοάρας εἰς δηλώσει του ἐξηγγεῖλεν τὴν ἐπίλυσιν πλείστον ζητημάτων ἀνισοφροντῶν ζωτικῶς τὴν 'Ηπειρον (Δημόσια ἔργα—ἐγγειοβελτικά—Σανατόριον—Πρόνοια διὰ τοὺς ἀνέργους κλπ.).

2. 'Ο ἐν 'Αμερικῇ ὁμογενὴς κ. Πέτρος Καζάνας ἀπέστειλε 3000 δολλάρια δι' ἀνέγερσιν Σχολεῖου εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Βαβυθῶσαν.

3. 'Αφίκετο εἰς 'Ιωάννινα ὁ κ. Δ. Οἰκονομίδης τοῦ Λαογραφικοῦ ἀρχείου τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὀλικοῦ ἐκ τῆς περιοχῆς Γράμμου—Κονίτης.

4. Κατόπιν τῆς προσφορᾶς τῶν ἀδελφῶν Τσοκάνη ἐξ 'Ιωαννίνων διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ Μακαριωτάτου καί τὸ 'Εργατικὸν Κέντρον τῆς πόλεως ἐδήλωσε συμμετο-

χην εις την αναληφθεισαν προσπάθειαν, 'Επίσης και ο Σεβ. Μητροπολίτης Πρεβέζης κ. Στυλιανός προσέφερε διά τόν σκοπόν αυτόν 3 εκατομμύρια δραχ.

5. 'Αφίκετο εις 'Ιωάννινα ο βουλευτής 'Αθηνών και τέως Γεν. Διοικητής 'Ηπείρου κ. Χρ. Σολωμονίδης προς εξέτασιν ζητημάτων οσχέων έχόντων μετὰ τὰ ανταλλάξιμα.

—Οι βουλευταὶ 'Ιωαννίνων ἔθεσαν ὑπ' ὄψιν τοῦ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ κ. Μαρκεζίνου τὸ σύνολον τῶν ζωτικῶν διὰ τὴν 'Ηπειρον ζητημάτων. Ὁ κ. ὑπουργὸς ὑπεσχέθη ἰδιαίτεραν μεταχείρισιν διὰ τὴν 'Ηπειρον.

—'Αφίκετο εις 'Ιωάννινα δ' ὕφυπουργός Στρατιωτικῶν κ. Δημάρατος. 'Επίσης ἀφίκετο ὁ βουλευτὴς Μεσολογίου καὶ πρῶν Ἀἰμαρχος κ. Εὐαγγελῆτος.

6. Εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργων συμπεριελήφθη καὶ ἡ ὁδὸς ἡ συνδέουσα τὴν 'Αρταν μετὰ τῆς Θεσσαλίας.

9. Τὴν 9. 4 'ἐσημειώθη εἰς τὴν 'Ηπειρον σεισμικὴ δόνησις διαρκείας 5". Τὸ ἐπικέντρον τῆς δονήσεως εὗρίσκειτο εἰς τὴν 'Ιθάκην ἥτις καὶ κατεστράφη. 'Επίσης κατεστράφησαν οἱ νῆσοι Ζάκυνθος καὶ Κεφαλληνία ἀπὸ τοῦ ἐπακκολληθέντος σεισμοῦ.

11. 'Αφίκετο εἰς 'Ιωάννινα Κλιμάκιον τοῦ ΟΗΕ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν παραμεθορίων περιοχῶν.

13. Εἰς τὰ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργα εἰς τὴν 'Ηπειρον συμπεριελήφθη καὶ ἡ ἀποξήρανσις τῆς Λίμνης τῆς Λαψίστης.

14. Ἡ 'Ηπειρος συμμετέσχεν εἰς τὸ παλαιὸν πῦθος διὰ τὰς καταστροφὰς ἐκ τῶν σεισμῶν εἰς τὰς 'Ιονίους νήσους καὶ δι' ἄθρων προσφορῶν ὀργανώσεων, σωματείων καὶ ἀτόμων ἐνίσχυσε τοὺς πληγνύτας.

16. Εἰς Κορμυῖον 'Αρτὴς ἐτελέσθη παρουσία τῶν ἐπισήμων μετὰ πᾶσαν ἐπιβλητικότητα τὸ μνημόσυον τῶν 317 σφαγιασθέντων ὑπὸ τῶν κατοικητῶν κατοίκων.

—Εἰς Γηρομέριον Θεσπρωτίας ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ συστήματος ὑδρεύσεως τοῦ χωρίου.

17. 'Υπεγράφη τὸ νομοσχέδιον δι' εὐρυθίξεται τὸ ἀπὸ πολλοῦ χρόνον ζήτημα τῆς μονιμοποιήσεως τῶν ἐκ Β. 'Ηπείρου δημοδιδασκάλων.

18. Δι' ἀποφάσεως τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας δ' ὀριθμὸς τῶν εισακτέων εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Παιδευαγικὴν 'Ακαδημίαν ὥρισθη εἰς 80 ἄρρενας καὶ 40 θήλειαι.

19. 'Υπὸ τοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδρύματος 'Ιδρύεται 'Αγροτολόγη εἰς Πορταλάκιον.

20. 'Αφίκετο εἰς 'Ιωάννινα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ΓΕΕΘΑ ἀντιστράτηγος κ. Κιτριλάκης ὡς καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Α. Σ. Στρατοῦ κ. 'Ιωάννου.

21. Λόγω τοῦ φόβου καθιζήσεως, συνετελεσθῶν τελευταίων σεισμῶν, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Τότσιαι διαμένουν εἰς τὸ ὕπαιθρον.

22. Ὁ ἔρανος διὰ τοὺς σεισμοπαθεῖς εἰς τὰ 'Ιωάννινα ἀπέδωκεν περὶ τὰ 90 ἑκατομ. δραχ.

23. Εἰς Νεγᾶδες Ζαγορίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Νομάρχου κ. Κιτοῖδη, συνεκροτήθη βρασιὸν συνέδριον τῶν συνδέσμων δυτικῶν καὶ κεντρικῶν Ζαγορίου.

24. Εἰς Βασιλικὸν Παγωνίου συνεστῆθη Μερφωτικὸς καὶ 'Εκπολιτιστικὸς Σύλλογος μετὰ σκοπὸν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπίπεδου τῶν κατοίκων τῆς καμπούλειως καὶ τῶν γύρω χωρίων. Ὁ Σύλλογος 'ἱδρύσε καὶ Βιβλιοθήκην ποῦ θὰ λειτουργήσῃ εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ παλαιοῦ Σχολείου. 'Επίτιμα μέλη τοῦ Συλλόγου ἀνεκρύχθησαν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. 'Αθηνάγορος καὶ ὁ κ. Γ. Γάσσης, λογογράφος καὶ πρῶν βουλευτῆς. Τὴν 24ην Αὐγούστου, παρουσία τῶν ἐπισήμων ἐτελέσθησαν εἰς τὸ χωρίον τὰ ἐγκαίνια τῆς ἀνεγέρσεως ἱεροῦ ναοῦ τοῦ 'Αγίου Κοσμά ὡς καὶ ἐγκαταστάσεως μονίμων παιδικῶν κατασκηνώσεων. 'Επίσης ἐτελέσθησαν περιφερειακοὶ κοινοτικοὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες.

*

'Αρχαιολογικὰ εὐρήματα στὴ Δωδώνη

Ὁ διαπρεπὴς ἀρχαιολόγος Καθηγητὴς κ. Δημ. Εὐαγγελίδης ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸν περασμένο Αὐγουστο ἐνέργει ἀνασκαφὰς στὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον Δωδώνης, ἐτερομάτισε τὶς ἡμέρας αὐτὰς τὶς ἐρευνὰς του καὶ ἀνεχώρησε γιὰ τὰς 'Αθήνας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπατριώτου Καθηγητοῦ ἦταν σημαντικώτατα: Μετὰ τὴν σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου ξεκαθαρίσθησαν δύο μεγάλα κτήρια ἀγνώστου προορισμοῦ καὶ ἦλθαν στὸ φῶς ἐνδιαφέρουσες ἐπιγραφὰς τῆς βυβαλίας τοῦ Νεοπολέμου, πολλὰς ἀλλες μετὰ ἐρωτήσεις στὸ Μαντεῖο, διάφορα χαλκὰ ἀντικείμενα, νομίσματα καὶ ἄλλα πολυτιμώτατα εὐρήματα τὸ εἶδος καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀξία τῶν ὁποίων θὰ ἀνακοινωθῶν μετὰ τὴν ἐπίσημην ἔκθεσιν τὴν ὁποία θὰ ὑποβάλῃ ὁ κ. Εὐαγγελίδης πρὸς τὸ 'Υπουργεῖον καὶ τὴν 'Αρχαιολογικὴν 'Εταιρείαν.

*

Οἱ 'Ηπειρώται τῆς 'Αμερικῆς

Ὁ ἐκλεκτὸς 'Ηπειρώτης ἐπιχειρηματίας καὶ διανοούμενος τῆς Νέας 'Υόρκης κ. Νικόλαος Ι. Κασσαβέτης, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Διευθυντοῦ τῶν Μεταναστευτικῶν Γραφείων ACROPOLE EXPRESS, ἐκλήθη προσφάτως εἰς Οὐάσιγκτον διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀποφύσεις του ἐπὶ τοῦ ψηφισθέντος ἤδη μεταναστευτικοῦ νόμου τῶν Η.Π. Ὁ κ. Κασσαβέτης παρουσιάσθη εἰς τὴν ἀρμόδιαν 'Επιτροπὴν τῆς 'Αμερικανικῆς Γερουσίας καὶ ὑπεστήριξεν ἐπιτυχῶς τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι συνηγοροῦν εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐκτὸς ἀναλογίας εἰσόδου 'Ελλήνων μεταναστῶν εἰς 'Αμερικὴν.

Ἡ ἀγόρευσις τοῦ ἐκλεκτοῦ 'Ηπειρώτου συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐνοϊκὴν διὰ τὴν 'Ελλάδα διάταξιν τοῦ ὡς ἄνω μεταναστευτικοῦ νόμου.

Ἡ Φιλαρμονικὴ Φιλιατῶν

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Φιλιατῶν, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Δήμαρχον κ. Σπανόπουλον, ἀπεφάσισε τὴν ἀνασύστασιν τῆς Δημοτικῆς Φιλαρμονικῆς τῆς διαλυθείσης κατὰ τὸν ἐλληνοϊταλικὸν πόλεμον. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δημάρχου κ. Σπανοπούλου συνεκροτήθη ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κ.κ. Εὐστ. Ἀθανασάκου, Γ. Κύρκου, Β. Τσόγκα, Βασ. Καλέση, Χρ. Σούλα καὶ Μιχ. Σωτηρίου.

Γερμ. Ἀρχαιολ. Ἰνστ., Ἀθήνα. Ἡ φιλική σας διάθεσις κ' οἱ εὐχές σας γιὰ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», μᾶς ὑποχρεῖται ἰδιαίτερα δημοσιεύματα καὶ θὰ φιλοξενούμεν πάντοτε συνεργασίας σχετικῆς μὲ τὴν ἀρχαιολογίαν.—Φώτ. Πετο., London W.C.I. Χαιρετίζουμε τὴν ἐπιστροφή σας στὴν Ἑλλάδα σάν ἀπαρχὴ μιᾶς λαμπρῆς σταδιοδρομίας σας—τὴν ὁποία κ' εὐχόμαστε—καὶ στενωτέρης πνευματικῆς συνεργασίας μας.—Γεώ. Κοτζ., Ἀθήνα. Γράμματα σάν τὸ δικό σας εἶναι γιὰ μᾶς ἀληθινὴ ἐνθάρρυνσις εὐχαριστοῦμε. Ἀπὸ τοῦς Ἡπειρωτῆς διανοομένων ἐξαρτάται ἡ περισσότερη λογοτεχνικὴ ὕλη μας. Πάρτε σεῖς τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὸ Σάβρο. Στείλαμε ὅ,τι μᾶς ζητήσατε.—Konst Giun. Philadelphia U.S.A. Ἐλάβαμε εὐχαριστοῦμε γιὰ τίς θερμῆς εὐχές σας.—Κωνστ. Βασ., Ἀθήνα. Ὁ φίλος κ. Βασ. Πετ. μᾶς ἔδωκε τὴν συνεργασία σας ἡ ὁποία καὶ δημοσιεύεται εὐχαριστοῦμε.—Ι. Π. Κουτσ., Ἀθήνα. Μᾶς συγκινοῦν βαθύτατα τὰ αἰσθήματα κ' οἱ ἐκδηλώσεις ὧλων σας. Τὸ κήρυγμα τῆς πνευματικότητος καὶ τῆς ἀνθρωπιάς θὰ ἦταν εὐτυχίαν νὰ τὸ ἀκούγαμε κ' ἔδω ἀπὸ σᾶς τὸν ἴδιον. Γιὰ ὅ,τι γράψατε στὴν «Πνευματικὴ Ζωή» καὶ στὴν «Ἑρουνά» κ' ἀκόμη γιὰ τίς «Γαλανὲς πνοές» ποὺ μᾶς στείλατε, σᾶς εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Γιὰ τὸ θέμα τοῦ ἐδῶ τμήματος τοῦ Συνδέσμου γράφουμε ἰδιαίτερος.—Στ. Παπ., Δευκιάδα. Συμμορφωθήκαμε μὲ τὴν παράκλησίν σας. Ἡδὴ συνεχίζουμε στὴν παλαιὰ σας διευθύνσις.—Θ. Ραῖδ., Peabody, Mass. Κάθε φορὰ καὶ πὺ πολλὰ αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμε γιὰ ὅλες σας τίς ἐνέργειες. Γράψαμε ἰδιαίτερος καὶ πρὸς τὸν κ. Ν. Ι. Κασ.—Κ. Διαμ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας καὶ τὰ καλὰ σας γιὰ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» αἰσθήματα. Ἀτυχῶς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ὁποῖο γράφετε, ἀκόμα δὲν ἐκδηλώθηκε ἐντονα, ἀλλὰ θὰ ἀγωνιστοῦμε ἀδίστακτα καὶ ἀπτόητοι.—Τ. Γριουτ., Ἀθήνα. Τὰ ὅσα μᾶς στείλατε τὰ πῆραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. Ἀναμένουμε τὴ συμπλήρωσιν τῶν ὑποση-

μειώσεων ποὺ σᾶς γράψαμε.—Δα Φο. Ἀρ., Ἀθήνα. Γιὰ τὸ εὐγενικό σας γράμμα εὐχαριστοῦμε.—Βασ. Μπ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. Γράψαμε ἰδιαίτερος.—Φώτ. Πάπ., Ἀθήνα. Τὸ ἐνεργὸ ἐνδιαφέρον σας καὶ τὰ καλὰ σας λόγια, μᾶς ἐνθουσιάζουν εὐχαριστοῦμε.—Ἀλκ. Μυρο., Ἀθήνα. Γιὰ τοὺς καλοὺς μας φίλους ποτὲ δὲν ἀλημονοῦμε ἐγγύησιν γιὰ τίς ὑποσχέσεις τους εἶναι ἡ γνήσια ἀγάπη τους.—Γ. Βάντζ., Ἀθήνα. Ἐλήφθη θὰ δημοσιεῖται στὸ προσεχὲς τεύχος εὐχαριστοῦμε.—Ἀνθ. Ζολδ., Ἀργεῖο. Πῆραμε τὴν συνεργασία σας τὸ ποιῆμά σας γιὰ τὴν συμφορὰ τῶν νησιῶν μας δημοσιεύεται ὡς ἐπίκαιρο.—Μαρκ. Πουλ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ τόσο θερμὰ σας λόγια γράψαμε.—Βασ. Σφουρ., Ἀπερανθο. Κάτι ἀπὸ τὴ γαλιανὴ φρεσκάδα τοῦ νησιῶ σας, μᾶς ἔφερε τὸ καλὸ σας γράμμα, ὅπως ἄλλως τε καὶ πάντοτε, τὰ γιὰ μᾶς αἰσθήματά σας. Σᾶς εὐχόμαστε ὅ,τι τὸ καλὸ καὶ εὐχάριστο, καὶ—μὰ ποὺ πρέπει νὰ ξανάρθετε—σᾶς περιμένουμε ἀνυπόμονα στὰ Γιάννινά μας.—Γ. Σουλ., Cambridge U.S.A. Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ ἐπικοινωνοῦμε κάθε φορὰ μαζὺ σας εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα θὰ δημοσιεῖται.—Γ. Μανόπ., Ἀθήνα. Σᾶς γράψαμε ἰδιαίτερος.—Κ. Πάππ., Μαρθῶνα. Ἐπίσης καὶ διὰ φορέ.—Const. Bell., New-York. Ὅταν οἱ ἀπόδημοι Ἡπειρωτῆς περιθάλουν μὲ τὴν στοργὴν τὴν προσπάθειάν μας δὲ μπορεῖ παρά νὰ προκοφῇ σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα.—Will. Tr a m. Westery, R.I. Μᾶς συνεκίνησε εὐκρινὰ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ τὰ καλὰ σας λόγια. Ὁ τελικὸς σκοπὸς μας ἐρίσκεται μέγα στὸ πλάσιο τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν πῶτων τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀλυτρώτων.—Κα Ἀγγ. Μεταλλ., Θεσσαλονίκη. Δυπηθήκαμε ποὺ δὲ σᾶς ξαναεἶδαμε στὸ γυρισμό σας. Ὁ κ. Σ. σᾶς εὐχαριστεῖ, ὅπως κ' ἐμεῖς θερμὰ γιὰ ὅλα.—Ἀν. Γεώργ., Παλαιόροφον (Πρεβέζης). Δημοσιεύεται σᾶς εὐχαριστοῦμε ὅλοι μας γιὰ τίς φιλικῆς ἐκδηλώσεις.—Νικ. Παπαστ., Δράμα. Ἐλήφθησαν καὶ εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Ἡ σκέψις σας γιὰ τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ Ἀ' τεύχους μᾶς ἀπασχολεῖ κ' ἐμᾶς πολὺ. Τὰ ἐλλείποντα τῆς ἱστορίας «Ἡ Ἡπειρος» σᾶς ἐστάλησαν.—Ν. Ρεμπ., Ἀθήνα. Ἡ συνεργασία σας δημοσιεύθηκε στὰ φύλλα 27 καὶ 28 Ἀγροῦστου τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος» τὰ ὁποῖα παρακαλέσαμε νὰ σᾶς σταλοῦν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας.—Ἐναν Φαναρίσιον δάσκαλον. Οἱ παρατηρήσεις σας εἶναι ἀξιόπρόσεκτες. Τὸ περιοδικὸν μας ὁμως ἔχει ὡς ἀρχὴν νὰ μὴ δημοσιεῖ ἀνανόμους ἐπιστολάς πολὺ περισσότερες ὅταν αὐτὲς ἀναφέρονται σὲ ἐπιστημονικά θέματα. Ὑπογράψτε τὴν ἐπιστολήν σας καὶ εὐχαρίστως θὰ τὴν δημοσιεύσουμε.—Τακ. Μαν., Ἀθήνα. Β. Μπεχ., ἐνταῦθα Δ. Πλιακ., Ἀίπτα: Συνεργασία σας πῆραμε εὐχαριστοῦμε. Ch r. Mac a r, Stafford Springs, Conn. Οἱ ἔμμετρος ἀναπολήσεις σας ἀπὸ τόπους καὶ σὲ μᾶς ἀγαπημένους μᾶς συνεκίνησαν πολὺ. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴ σειρά τῶν φωτογραφιῶν ποὺ μᾶς στείλατε.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΑΒΛΕΨΙΑΙ

Ἄγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»,

Παρακαλῶ νὰ γίνῃ διόρθωσις μερικῶν παραμαμάτων τυπογραφικῶν, ποὺ διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ διορθωτοῦ σας, εἰς τὸ σημείωμά μου διὰ τὸν κ. Hammond καὶ εἰς τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας τοῦ διαπρεποῦς Ἀγγλοῦ καθηγητοῦ.

Ἦτοι: 1) Στὴ σελ. 763, 2 στήλῃ, 21 σειρὰ (τ. 15) ἀντὶ τῆς λέξεως «πειραμάτων» νὰ γραφῇ τὸ ὀρθόν «πορισμάτων».

2) Στὴ σελ. 791, 1 στήλῃ, 19 σειρὰ (τ. 16) ἡ ἐσφαλμένη φράσις «ποὺ νὰ μποροῦμε» νὰ διορθωθῇ «ὅπως μποροῦμε».

καὶ 3) Στὴ σελ. 792, 1 στήλῃ, 12 σειρὰ (τ. 16) ἀντὶ τοῦ ἐσφαλμένου «459 π.Χ.» νὰ γραφῇ τὸ ὀρθόν «359 π.Χ.».

Γιάννινα, Αὐγούστου 1953.

Φιλικώτατα

Γ. Ι. Παπαγεωργίου
καθηγητῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς

Ἐπίσης στὸ ἀρθρο «Καλούτσια» τοῦ τεύχους αὐτοῦ, στὴ σελ. 836, στ. 25 καὶ ἐπ., ἡ ἀντιστοιχία φράση νὰ διαβαστῇ: «...πρέπει κι' αὐτὴ ἀπὸ τότε ἀκόμα νὰ ὑπῆρχε, καὶ φυσικά, καὶ στὶς ἀρχές...».

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ: Ι. Π. Κουτσόχερα: «Γαλανές πνο-

ές», (ποιήματα) Ἀθήναι, 1949. Μαξιμ Γκόρκε: «Τα πανεπιστήμιά μου» (Μετάφρ. Γ. Κοτζίουλα—Σ. Σπαθάρη, Ἀθήνα 1953. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν: «Τῷ Σωτήρι Θεῷ», Ἀθήναι 1953. Δημήτρη Γιάνκου: «Ὁ πρῶτος νεκρός», (διηγήματα), Θεσσαλονίκη 1953. Γ. Θ. Θωμάδης: «Ὁ κόκκινος γλάρος», (Μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1953. Φίλιπ Σουπῶλ: «Σαρόλ» (Μετάφρ. Γ. Κοτζίουλα), Ἀθήνα 1953. Ὀλγας Βατίδου: «Στὴ Σμύρνη τὸ πρῶτο προσκύνημα» Ἀθήνα 1952. Φίλης Βατίδου: «Φέγγη στὴ νύχτα» (ποιήματα) Ἀθήνα 1953. Ἰδρύματος Ἀγίου Κοσμᾶ Βασιλικοῦ: «Ὁ Ἅγιος Κοσμάς» Ἰωάννινα 1953. Κ.Δ. Μέρτζιου: «Περὶ παλαιολόγων καὶ ἄλλων εὐγενῶν Κωνσταντινουπολιτῶν» (τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν) Ἀθήναι 1953.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Κιβωτός» 20ον Ἀθῆναι., «Κυπριακὰ Γράμματα» 218ον Λευκωσία., «Πελοποννησιακὴ Ἑστία» 3ον Ἀθῆναι., «Ἀστυνομικὰ Χρονικά» 4ον, 5ον Ἀθῆναι., «Παγκοσμιότης» 3ον Ἀθῆναι., «Ἑλληνικὰ Χρονικά» 70ον—74ον Ἀθῆναι., «Πνευματικὴ ζωὴ» 17ον Ἀθῆναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Στρατιωτικὰ νέα» Ἀθῆναι, «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» Ἀθῆναι., «Θεσπρωτικὸν Βῆμα» Ἡγουμενίτσα., «Πανελλ. Δελτίον Τυφλῶν» Ἀθῆναι., «Θεσπρωτικὰ Νέα» Ἀθῆναι., «Ἑθν. Ἀγὼν», «Κῆρυξ», «Ἡπ. Ἀγὼν», Βόρειος Ἡπειρος» Ἰωάννινα.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΠΩΛΕΙΤΑΙ:

- Εἰς Ἀθήνας: 1. Εἰς τὸν Γενικὸν ἀντιπρόσωπον Βασ. Ν. Γρηγοριάδη, (Ἑκδοτικὸν Οἶκον) ὁδὸς Χαρ. Τρικούπη 2.
2. Εἰς τὸν κ. Κωστῆν Σπυρόπουλον, Πολυκλείτου 14.
3. Εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν Γραφεῖον Ταξειδίων «Κρόνος» Ἀγίου Κωνσταντίνου 5.
4. Εἰς ὅλα τὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα.

Εἰς Θεσ/νίκην: 1. Κεντρικὸν Πρακτορεῖον ἐφημερίδων Πάνου Ἀναστοπούλου Φρ. Ροῦσβελλτ 21.

Εἰς Πάτρας: 1. «Γωνιά τοῦ Βιβλίου» Ἀγ. Νικολάου 16

ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἀποβλέπουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγκεντρῶσιν καὶ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ τῶν πάσης φύσεως Ἡπειρωτικῶν βιβλίων, μεταφράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων καὶ λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκδόμενης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπανταχοῦ Ἡπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότας καὶ κατό-

χους τῶν ὅπως ἀποστέλλουν, ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῇ ὀργανουμένην ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ ἢ ὅποια, ἐν καιρῷ, καὶ μετὰ τὴν κάπως πλήρη συγκεντρώσιν τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐντύπων θὰ ὀργανώσῃ ἐκθεσιν Ἡπειρωτικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ τὰς Ἀθήνας.